

فصل نخست

۲۸-۵

زندگی نامه و مشق اخلاقی

آیت الله قرشی

فصل دوم

۵۰-۲۹

روش و منش تفسیری

آیت الله قرشی

فصل سوم

۷۲-۵۱

آیت الله قرشی

در آئینه انقلاب اسلامی

فصل چهارم

۹۸-۷۳

نگاهی به آثار و تألیفات

آیت الله قرشی

۱۱۴-۹۹

مقالات و مصاحبه‌های از

آیت الله قرشی

ریزه

مدیر مسئول: عیسی علیزاده

سردبیر: طاهره خیرخواه

دبیر تحریریه: غلامرضا حسین پور

مدیر اجرایی: سیدربابه شبستانی

مدیر هنری: احسان حسینی

اعضای هیئت تحریریه:

سرویس اندیشه: محمد پارسائیان، حمیدرضا یونسی،

ابوالفضل عنابستانی، سجاد اسکندری، هوشمند مطهر یارسا،

مجتبی بزرگری

سرویس عکس: سید محمد نمازی، حسن آقا محمدی

مشاور مطبوعاتی: مرتضی نجفی قدسی

نشانی نشریه:

تهران. خیابان قدس، خیابان بزرگمهر. پلاک ۸۵، خبرگزاری قرآنی

ایران (ایکنا)

پست الکترونیک نشریه: Rayche@iqna.ir

تلفن: +۹۸-۲۱-۶۶۴۷۰۲۱۲

این شماره از «رایحه» با مشارکت و حمایت شهرداری

تهران (شورای عالی قرآن) و مرکز توسعه، ترویج و هماهنگی

فعالیت‌های قرآنی تدوین و منتشر شده است.

در شرایط کنونی، جامعه ما نیازمند علما و بزرگانی است که بتوانند با بیان خود و نوشتن کتاب‌ها، جزوه‌ها و رساله‌ها و نیز انتشار مجلات گوناگون، شبهات روشنفکران و جوانان اهل فکر و اندیشه را در ابواب مختلف، برطرف کنند.

از بیانات مقام معظم رهبری (مد ظله العالی)
در آغاز درس خارج فقه
در تاریخ ۱۳۷۴/۶/۱۴

سخن نخست

قرآن کریم با آنکه از بلندای مقام علیّ و حکلیم و از سرچشمه زلال معارف و حیانی نازل می‌شد و در مرتبت قول ثقیل و کلام بی‌بدیل بود، خود وعده مهجوریت و غربت در میان امت پیامبر ختمی مرتب (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) را بیان فرمود؛ از این رو آنان که در پهنای این دریای عمیق به صید گوهرهای ناب حقیقت و معرفت روی آوردند و در ساحت گرانبقدر و حکمت خیز قرآن کریم به تحقیق، تتبع و پژوهش پرداختند، از این گرد مهجوریت و غبار گم‌نامی بی‌بهره‌نمانند.

آیت‌الله سیدعلی‌اکبر قرشی به حق قرآن پژوه و مفسری فرزانه، محقق پرتلاش و خستگی‌ناپذیر، عالمی ربانی و متخلّق به اخلاق قرآن، اندیشه‌وری متواضع، زمان‌شناس و مردمی، مجاهدی مدافع آرمان‌های امام (ره) و انقلاب در دو سنگر اندیشه و نبرد است که در کنج این سرزمین و خطه‌ای قهرمان‌پرور به پاسبانی از مرزهای عقیدتی بر اساس آموزه‌های مکتب اهل بیت (ع) همت نهاد.

نیت خالصانه و بی‌شائبه، فکر پویا، تحقیق عمیق و تتبع طاقت‌فرسا هنگامی که با قلمی روان و بیانی شیوا همراه گردد و در راستای برآورده ساختن مشتاقانه نیازهای علمی مردم به ترویج و تبلیغ معارف قرآن برآید، ثمره‌ای طیبه به بار می‌آورد که آثارش در عین اتقان و استواری علمی، سبکی همه‌فهم و تأثیرگذار دارد. از بین تألیفات ایشان که بالغ بر بیست عنوان می‌شود، تنها توجه به دو اثر نامدار قاموس قرآن و تفسیر احسن‌الحديث برای اثبات این ادعا کافی است.

خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) در راستای مهجوریت‌زدایی از ساحت قرآن و قرآن‌پژوهان و در جهت ترسیم الگوی موفق از یک محقق در حوزه پژوهش و تألیف کتب دینی تلاش کرد تا شمه‌ای از ابعاد شخصیت علمی و منش و سیره اخلاقی این عالم ربانی را به تصویر کشد. این رایحه با فصولی چون زندگی‌نامه و مشی اخلاقی آیت‌الله قرشی، روش و منش تفسیری آیت‌الله قرشی، آیت‌الله قرشی در آئینه انقلاب اسلامی، نگاهی به آثار و تألیفات آیت‌الله قرشی و مقالات و مصاحبه‌هایی از آیت‌الله قرشی، تنها گوشه‌ای از زحمات ایشان را نمایان می‌کند.

محمد پارسائیان

دبیر ارشد سرویس اندیشه و علم ایکنا

دو هفته‌نامه

راهی

سال ششم

شماره ۸۳

پانزده تیرماه ۱۳۸۹

۵

آیت‌الله قرشی؛ مفسر غریب قرآن کریم

زندگی نامه و مشی اخلاقی آیت‌الله قرشی

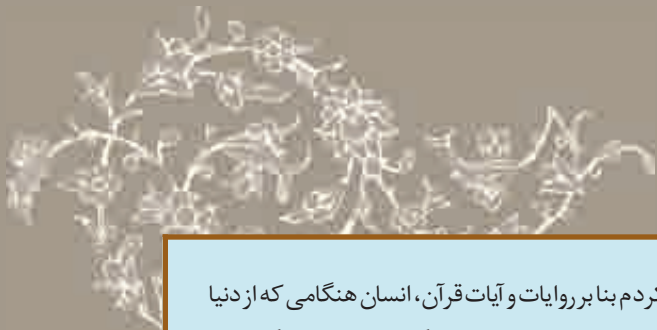
قاموس قرآن؛ دائرة المعارف قرآن کریم

در قاموس قرآن، آیات زیادی را بررسی، و لغات را نقل کردم و برخی مسائل همانند جریان وحی، نبوت و داستان‌های مفصل را به شکل «باب» آوردم و می‌توان گفت قاموس قرآن در واقع دائرة المعارف قرآن کریم است.

آیت‌الله سیدعلی اکبر قرشی، مفسر و پژوهشگر قرآن کریم، درباره زندگی علمی و اساتید خود در طول دوران تحصیل اظهار کرده است: بنده دروس حوزوی را در مسقط الرأس در بناب که از شهرهای آذربایجان شرقی است، شروع کردم و مقدمات را در حوزه آنجا خواندم و از پدرم که از علمای معروف و به نام شهر بود، فراگرفتم. بعد از آن به قم مشرف شدم و به مدت ۱۰ سال در قم مشغول تحصیل بودم.

وی در معرفی اساتید خود در شهر مقدس قم، تصریح کرد: اساتیدم در این شهر عبارت بودند از: آیت‌الله العظمی بروجردی، آیت‌الله سلطانی، آیت‌الله صدوقی، آیت‌الله مجاهدی که اهل تبریز بودند و آیت‌الله سید-حسین قاضی که نوعاً در محضر آن‌ها درس خواندم و عمده اساتیدم همین آیات بودند.

بود که فکر می‌کردم بنا بر روایات و آیات قرآن، انسان هنگامی که از دنیا می‌رود، باید يك اثر خوبی از خود به جای بگذارد که بعد از مرگ نیز به عنوان باقیات‌الصالحات از ثواب آن نوشته نیز برخوردار باشد. دیدم که امکانات مالی ندارم که يك امر خیر و يك صدقه جاریه از خودم به جای بگذارم؛ آن وقت راجع به این مطلب فکر کردم که چه کتابی بنویسم؟ بالأخره به نظرم این طور آمد که باید کتابی بنویسم که در حد خودش به اندازه‌ای همیشگی باشد. فکر کردم اگر در اطراف قرآن کتاب بنویسم، به برکت قرآن، جاویدان خواهد شد.

آیت‌الله قرشی با بیان این‌که این مسئله باعث شد که قاموس قرآن را نوشتم، تصریح کرد: قرآن کریم با حذف مکررات و حذف مشتقات، در حدود ۱۸۶۰ کلمه است؛ یعنی تمام قرآن از ترکیبات و مرکبات و مشتقات این ۱۸۶۰ کلمه تشکیل یافته است. تمام ۱۸۶۰ کلمه و اصطلاح را مطرح کردم و آنگاه از منابع دسته اول، ترجمه شد و درباره هر کدام چند نمونه از آیات شریفه قرآن کریم آمده است، اما توجه داشتم که آیات را زیاد نقل کنم و در عین حال به تفاسیر مراجعه زیاد داشته باشم.

وی با بیان این‌که برخی مسائل و معارف مهم قرآن را به شکل باب در قاموس قرآن آورده‌ام گفت: به عنوان نمونه جریان وحی، نبوت، آدم و داستان‌های مفصل را بیان کردم که می‌شود گفت قاموس قرآن در واقع دائرةالمعارف قرآن کریم است.

وی در پاسخ به این سؤال که چند سال برای تدوین قاموس قرآن وقت گذاشتید و منابع مورد استفاده شما چه بوده است؟ بیان کرد: در این کتاب از تفسیر مجمع البیان، اقرب الموارد، قاموس اللغة، صحاح اللغة و مصباح فیومی که نوعاً لغات و تفاسیر دست اول بود، بهره بردم.

عضو مجلس خبرگان رهبری با اشاره به تفسیر احسن الحدیث تصریح کرد: هنگامی که قاموس قرآن را تمام کردم؛ چون علاقه‌ام به تدوین و تألیف بود، نمی‌توانستم این شور نویسندگی را در خودم نگاه دارم؛ بالأخره این طور از طرف خداوند متعال ملهم شدم که اکنون که قاموس قرآن را به شکل مفردات قرآن نوشتم، برای قرآن نیز تفسیری بنویسم. شروع به نوشتن تفسیر کردم؛ ابتدا اسمش را «تفسیر ممتاز» گذاشته بودم. يك نفر از علما و طلاب قم به نام حجت الاسلام انصاری که از دوستانم بود، به من گفت: «این نام را عوض کن؛ زیرا ایهام دارد؛ یعنی تفاسیر دیگر ممتاز نیست...» من این سخن را پذیرفتم و به نام دیگری فکر کردم.

نویسنده تفسیر احسن الحدیث در پاسخ به این پرسش که در چه زمینه‌ای از آیت‌الله العظمی بروجردی استفاده کرده‌اید؟ افزود: در این دوره در درس خارج فقه آیت‌الله العظمی بروجردی شرکت کردم. آن زمان ایشان در قم بودند. ایشان بعد از ظهرها درس اصول فقه در مدرسه فیضیه می‌گفتند و قبل از ظهر در مسجدی در محل خودشان درس فقه می‌گفتند.

وی عنوان کرد: مقداری از منظومه را در محضر آقای مظاهری که در اردیبهیل بودند، خواندم. در محضر آیت‌الله سیدحسین قاضی، شرح تجرید را خواندم. در آن موقع علامه طباطبایی در قم بود، اما متأسفانه موفق نشدم خدمت ایشان برسم.

نویسنده کتاب قاموس قرآن در پاسخ به این سؤال که علت بازگشت شما از قم به ارومیه چه بود؟ اظهار کرد: هنگامی که در قم مشغول تحصیل بودم، گاه‌گاه به ارومیه می‌آمدم؛ یعنی محرم و صفر می‌آمدم و از این جهت با مردم اینجا آشنا شدم و در سال ۱۳۳۳ بود که تقریباً يك فشار اقتصادی باعث شد که در اینجا ساکن شدم.

وی با بیان این‌که در قم نهایتاً بیشتر از ۱۰ سال نماندم و متأسف شدم، گفت: در شهر ارومیه هشت یا ۱۰ نفر از علما همانند من بودند که از شهرهای مختلف همانند «نقده» آمده بودند. شروع نمودیم به بحث کردن. در مدت ۱۰ یا دوازده سال مرتباً بحث اصول و فقه و فلسفه و امثال این‌ها را داشتیم. این بحث‌ها باعث شد که کمبود درس‌های قم را تا حدی جبران کنیم. به خاطر دارم که بعد از سال ۱۳۴۲ هم این مسئله ادامه داشت و حتی بحث‌های سیاسی هم داشتیم و به خاطر همین مسئله ساواک هم مرتب ما را تعقیب می‌کرد.

وی در پاسخ به این سؤال که انگیزه شما برای تألیف قاموس قرآن چه بود؟ اظهار کرد: از زمانی که با این افراد بحث می‌کردیم، اشتیاق زیادی در من برای تألیف و تدوین کتاب پیدا شد و اولین کتابی که نوشتم به نام شخصیت امام حسن مجتبی (ع) بود. فکر می‌کنم که امام حسن مجتبی (ع) در نزد خداوند برایم شفاعت کرده؛ چون اولین کتاب را نوشتم، این مسئله باعث شد که حالتی در من ایجاد شود که نه از مطالعه سیر می‌شدم و نه از نوشتن. الآن نیز تقریباً همین طور است و هشتاد یا نود درصد آن حالت در من هست که نه از مطالعه خسته می‌شوم و نه از نوشتن. این مسئله باعث شد که پشت سر هم به تألیف کتاب‌هایم روی آوردم.

آیت‌الله قرشی در ادامه اظهار کرد: علت نوشتن قاموس قرآن این

اولین کتابی که نوشتم به نام شخصیت امام حسن مجتبی (ع) بود. فکر می‌کنم که امام حسن مجتبی (ع) در نزد خداوند برایم شفاعت کرده؛ چون اولین کتاب را نوشتم، این مسئله باعث شد که حالتی در من ایجاد شود که نه از مطالعه سیر می‌شدم و نه از نوشتن

گفت، «سدی» چنین تفسیر کرده و «مقاتل» آن طور گفته است. وی افزود: نقل اقوال تفسیری اگرچه از جهاتی خوب است، اما از جهت دیگر انسان را گیج می‌کند که منظور خداوند در این آیات چیست؟

وی در پاسخ به این سؤال که روش شما در این تفسیر بیشتر روایی بود و یا تفسیر قرآن به قرآن؟ عنوان کرد: روشم نه صرفاً روش روایی و نه تفسیر قرآن به قرآن است، بلکه تقریباً از هر دو روش بهره برده‌ام؛ یعنی هم از پرتو تفسیر قرآن به قرآن و هم روایات و همچنین اقوال علما به تفسیر قرآن پرداخته‌ام.

مرحوم آیت‌الله طالقانی تفسیری به نام پرتویی از قرآن دارد. وی در آنجا سبکی دارد که ابتدا آیه را نقل می‌کند، سپس ترجمه می‌کند، آنگاه کلمات و مفردات را می‌آورد و در آخر به تفسیر قرآن می‌پردازد. من این سبک را خیلی می‌پسندیدم.

آیت‌الله قرشی عنوان کرد: دیدیم خداوند متعال قرآن را احسن الحدیث معرفی کرده است؛ چنان که در آیه شریفه ۲۳ از سوره مبارکه زمر می‌فرماید: «اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِي»؛ خدا قرآن را فرستاد که بهترین حدیث (و نیکوترین سخن آسمانی خدا) است، کتابی که آیاتش همه در کمال فصاحت و اعجاز با هم مشابه است. پس بهتر دیدیم که اسمش را احسن الحدیث بگذاریم. این تفسیر در عرض ۹ سال و چند ماه نوشته شد. در سال ۱۳۵۶ شروع شد و در ۱۳۶۵ تمام شد.

وی در پاسخ به این سؤال که چه ویژگی‌هایی تفسیر احسن الحدیث را ممتاز می‌کند؟ اظهار کرد: زمانی که می‌خواستیم تفسیر احسن الحدیث را بنویسیم، نظرم این بود که اکنون که انقلاب پیروز شده است، حداقل باید در مملکت خود ۱۰ نمونه تفسیر فارسی داشته باشیم. در خاطر هست که تفسیر نمونه دو یا سه جلد بیشتر منتشر نشده بود، اصل نظرم در نوشتن، این مسئله بود.

ویژگی‌های تفسیر احسن الحدیث

نویسنده تفسیر احسن الحدیث در توضیح بیشتر ویژگی‌هایی که در این تفسیر در نظر داشته است، تصریح کرد: ویژگی اول، این‌که این تفسیر نسبت به تفاسیر دیگر، همچون المیزان، مختصر است. علاوه بر این، نقل اقوال را در این تفسیر آن طوری که امین الاسلام طبرسی در مجمع‌البین داشتند، نیاوردیم. ایشان به عنوان نمونه می‌گوید که «قتاده» این‌طور

طباطبایی از حدیث استفاده‌های بسیار داشته است، حتی اگر انسان دقت داشته باشد، هنگامی که می‌خواهد در شرح‌ها آیات را بیان کند، ابتدا مسئله را از روایات می‌فهمد، بعد به تفسیر می‌پردازد.

آیت‌الله قرشی در بیان نمونه‌ای در این زمینه به آیه ۳۱ سوره مبارکه مدثر اشاره کرد و گفت: در این سوره آیه‌ای داریم که نشان می‌دهد که در مکه منافق هم بوده است: «...وَلَيَقُولُ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ...»؛ و تا کسانی که در دل هایشان بیماری است و کافران بگویند خدا از این وصف کردن چه چیزی را اراده کرده است. این‌گونه خدا هر که را بخواهد بیراه می‌گذارد و هر که را بخواهد هدایت می‌کند.»

وی افزود: این آیه دلیلی بر وجود منافق است، اما این که در آن

زمان در مکه منافقی باشد بسیار عجیب است؛ زیرا اسلام در

آن زمان قدرت نداشت. علامه طباطبایی نیز

در شرح آیه به این نکته متذکر می‌شود.

روایتی از امام زمان (عج) در این مسئله

است که می‌پرسند آن‌ها که در مکه مسلمان

شدند آیا از اجبار مسلمان شدند و یا از روی

طوع و رغبت؟ ایشان در آن روایت

می‌فرمایند: «برخی‌ها بودند که نه از روی اجبار و نه از روی رغبت

و میل مسلمان شدند، بلکه اسلامشان از روی طمع بود.» هنگامی که

علامه طباطبایی این آیه را تفسیر می‌کند، دیدم که همین روایت را در

نظر گرفته و از آنجا بیان می‌کند که در مکه منافق بوده است، ولی لازم

نیست مسئله به طور اجبار و یا رغبت باشد. مسئله طمع هم در آن زمان

مطرح بود و منافق از همان زمان از روی طمع ایمان آورده است.

نگارش معجم صحیفه سجادیه

وی در پاسخ به این سؤال که از چه زمانی بر روی صحیفه سجادیه

کار کرده‌اید و این اقدام چه نتیجه‌ای داشت؟ عنوان کرد: دوستی به

نام حجت‌الاسلام محمدمامین رضوی داشتم که وفات کرد. وی یک

دوست خوب و هم‌مباحثم بود و فکری جوّال داشت. او گفت که الآن

صحیفه سجادیه تا حدی مهجور و متروک است و خوب است کاری

انجام دهیم. وی پیشنهاد داد اگر بتوانیم برای این کتاب ارزشمند

معجم و کاشفی بنویسیم، این مسئله باعث می‌شود که هر مطلبی که

در صحیفه سجادیه باشد، مردم بتوانند آن را به راحتی پیدا کنند و

صحیفه سجادیه رایج شود. بالاخره پیشنهاد او در من اثر کرد و

این مفسر و پژوهشگر قرآن کریم در تبیین سبک چینش و نگارش

احسن‌الحدیث می‌گوید: در تفسیر احسن‌الحدیث مقداری از آیات

را که به هم مرتبطی دانستم، می‌نوشتیم و بلافاصله ترجمه می‌کردم.

آنگاه سه بحث آورده‌ام؛ کلمه‌ها، شرح‌ها و نکته‌ها. در بخش نخست

کلمات همین آیات تفسیر می‌شود. در بخش بعدی، آیات شرح و

تفسیر می‌شود. در نکته‌ها نیز به دو مسئله پرداخته می‌شود؛ یکی

برداشت‌های به‌روزی که می‌شود نسبت به آیات قرآن داشت و دیگری

مطالبی که اگر در شرح‌ها بیان می‌شد نیاز به تبیین و تفصیل داشت؛

لذا آنان را در این بخش گنجاندم.

در تفسیر احسن‌الحدیث به علوم جدید پرداخته‌ام

آیت‌الله سیدعلی اکبر قرشی در پاسخ به این سؤال که

نظرتان درباره تفسیر علمی مهدی بازگان و

آیت‌الله طالقانی چیست؟ اظهار کرد: البته

بازگان که تفسیری نداشت، مگر این که به

طور پراکنده به کتب راه طی شده و باد و

بران در قرآن اشاره کنیم، البته آیت‌الله

طالقانی نیز مطالب زیادی در رابطه با

علوم جدید دارد، اما من به علوم جدید پرداختم.

وی بیان کرد: در این مورد با دوستانم صحبت کردم که علوم

جدید مبتنی بر تجربه و آزمون است و دائماً در حال دگرگونی

است؛ لذا اگر بتوانیم برخی آیات را با یک جریان

علمی پیوند دهیم، آنگاه در آینده این جریان علمی

عوض شود، در تفسیر قرآن اشکال به وجود می‌آید؛ لذا

اصالت در تفسیر با خود قرآن است، نه علوم جدید.

جایگاه عقل در تفسیر احسن‌الحدیث

عضو مجلس خبرگان رهبری در پاسخ به

این سؤال که این تفسیر چه میزان به داده‌های

عقلی تأکید دارد و در تفسیر خودتان جایگاه عقل را

چگونه تبیین کردید و چه مقدار از آن بهره بردید؟

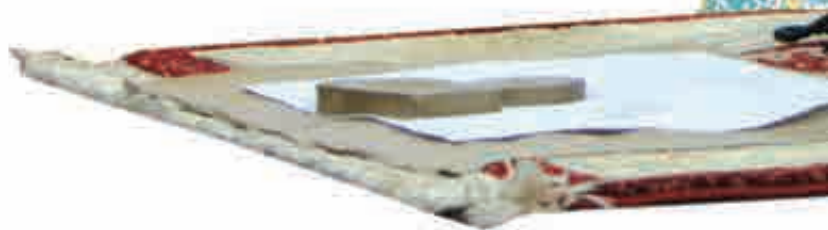
تصریح کرد: رویکردم در این تفسیر بیشتر با روایات و

اقوال علما بود. این راه اگر درست پیموده شود،

خود به خود با فلسفه و دستاوردهای عقلی منطبق

می‌شود؛ لذا زیاد بر مباحث عقلی تأکید نداشتم. مرحوم علامه

رویکردم در تفسیر احسن‌الحدیث بیشتر با روایات و اقوال علما بود. این راه اگر درست پیموده شود، خود به خود با فلسفه و دستاوردهای عقلی منطبق می‌شود؛ لذا زیاد بر مباحث تأکید نداشتم

شروع به نوشتن معجم صحیفه سجادیه کردم که نظیر همان المعجم المفهرس محمد فؤاد عبدالباقی است.

وی با اشاره به تردید خود در این زمینه گفت: شروع به تدوین کردم و مقداری هم نوشته بودم، شاید تقریباً در اواسط کار بودم که با خودم گفتم بالاخره این کار به درد خواص می‌خورد، پنج نفر و یا پنجاه نفر به شکل تخصصی از این کتاب استفاده می‌کنند و بسیاری از افراد از بهره‌بردن از آن باز خواهند ماند؛ لذا به شك افتادم.

نویسنده قاموس قرآن با اشاره به داستان زیارت امام سجاد (ع) در رؤیا عنوان کرد: به اصطلاح عرب «اقدام رجل و اخراخری»؛ تا حدی به شك افتادم که آیا این کار را تمام کنم یا نه؟! به خاطر دارم در ماه مبارک رمضان ۱۳۸۵ قمری بود که صبح نماز جماعت را در مسجد خواندم و به منزل آمدم و استراحت کردم. در خواب دیدم که در مدینه هستم و در کنار منزل امام سجاد (ع) اجازه می‌خواهم تا ایشان را زیارت کنم. گفتند که امروز میسر نیست برو فردا بیا. در عالم رؤیا رفتم و فردا و یا چند ساعت بعد آمدم، گفتند: بیا. وارد شدم دیدم که صحرايي است که در آن مقداری خانه به شکل اتاق اتاق ساختند اول با چوب بستند و وسط آن‌ها را با آجر درست کردند. اتاقی در آنجا بود و دیدم امام سجاد (ع) در آنجا نشستند، چندین نفر هم در آنجا بودند. وارد شدم و امام سجاد (ع) را بوسیدم.

این مفسر و پژوهشگر قرآن کریم افزود: امام سجاد (ع) به زبان آذری خطاب به من فرمودند: کتاب را چه نام گذاشته‌ای؟ عرض کردم نامی بر روی آن نگذاشته‌ام. آن وقت به کسانی که در محضر امام (ع) بودند، گفتم این کلمه که امام (ع) فرموده: «الحمد لله الاول بلا اول کن قبله و الآخر بلا آخر یکون بعده» می‌توانید این مسئله را هم در باب «ح»، هم در باب «و» و دیگر باب‌ها پیدا کنید.

وی با بیان این‌که نسخه معیار او برای تدوین اثرش نسخه تصحیح شده علامه مجلسی بود، اظهار کرد: این نسخه با نسخه‌های دیگر فرقی‌هایی داشت. من پنج یا شش کلمه را در نظر داشتم، به همین خاطر شروع کردم به پرسش از امام (ع) که شما این کلمات را آن طور که علامه مجلسی نقل کرده بیان فرموده‌اید یا طور دیگری که ناگهان از خواب بیدار شدم.

آیت‌الله قرشی افزود: تا بیدار شدم از اهل بیت کاغذ و قلم گرفتم و آن مقداری که از خواب در نظرم بود را به قلم آوردم و از آنجا یقین کردم که امام سجاد (ع) از این جریان باخبر و نیز راضی است. این مسئله باعث شد که من با ذوق و شوق آن را نوشتم. این کتاب در حدود پنج سال طول کشید تا این‌که دارالتبلیغ منتشر کرد و از آن موقع به بعد شش بار دیگر نیز تجدید چاپ شد.

تألیف آثاری درباره نهج البلاغه

وی در پاسخ به این سؤال که علت پرداختن شما به تألیف نهج البلاغه چه بود؟ عنوان کرد: وقتی که قاموس قرآن را نوشتم، دوستی به نام آمیرزا جواد تبریزی که هم‌اکنون در تهران است و مرتباً به اینجایم آید، بیان می‌کرد که شما نظیر قاموس قرآن را برای نهج البلاغه به نام قاموس نهج البلاغه بنویس.

وی با بیان این‌که سختی این تألیف باعث شده بود که این پیشنهاد تقریباً در من اثر نکند، تصریح کرد: به تدریج طوری شد که این فکر در من قوت گرفت تا برای نهج البلاغه نیز قاموس بنویسم. یکی از دوستانم به نام مرحوم حجت الاسلام شرقی که امام جمعه مراغه بود، شروع کرد به نوشتن قاموس نهج البلاغه. به ایشان عرض کردم شما با سبک من بنویسید، اما نپذیرفت. سبک وی به شکلی بود که بیشتر، مطالب را نقل می‌کرد و از نهج البلاغه دو یا سه جمله می‌آورد.

وی در توضیح روش خود در تألیف مفردات نهج البلاغه تصریح کرد: سبک من این‌گونه بود که بعد از تبیین معنای کلمه، دو یا سه سطر از نهج البلاغه را می‌آوردم تا در واقع شرحی بر نهج البلاغه باشد. اما حجت الاسلام شرقی این روش را نپذیرفت. این مسئله باعث شد که من شروع به نوشتن قاموس نهج البلاغه کردم. از آنجا که حجت الاسلام شرقی گفت: «چون این قاموس را نوشتیم شما نام دیگر انتخاب کن.» اسم این اثر را مفردات نهج البلاغه گذاشتم. تألیف مفردات نهج البلاغه تقریباً در حدود پنج سال طول کشید. نهج البلاغه با حذف مفردات و مشتقات واحد در حدود ۲۳۰۰ کلمه است.

وی با بیان این‌که در مفردات نهج البلاغه همانند قاموس قرآن، کلمات را با منابع دست اول ترجمه کردم، عنوان کرد: آنگاه از مطالب امیرالمؤمنین (ع) يك يا دو سطر از نهج البلاغه را نقل کردم. بد نیست که يك کلمه به عنوان نمونه بیان کنم. کلمه «لعقة» به معنای لیسیدن است که در کلام نهج البلاغه آمده است. هنگامی که امیرالمؤمنین (ع) در جنگ جمل فاتح شدند، به اصطلاح، مروان حکم اسیر شده بود، از امام حسن (ع) و امام حسین (ع) درخواست کرد که نزد پدرتان شفاعت کنید تا مرا ببخشند. آن دو امام همام (ع) به محضر امیرالمؤمنین (ع) آمدند و شفاعت وی را پیش حضرت (ع) بیان کردند و امام (ع) مروان بن حکم را بخشیدند. به امام (ع) عرض شد که بیايید تا دفعه دیگر با شما بیعت کنم. امام (ع)

فرمودند: «او لم یبايعني بعد قتل عثمان لا حاجة لي في بيعته؛ آیا پس از کشته شدن عثمان با من بیعت نکرد، من احتیاجی به بیعت او ندارم».

نویسنده قاموس قرآن با اشاره به کلام بلیغ و پیشگویی امیرالمؤمنین (ع) تصریح کرد: حضرت بعد از آن فرمودند: «انها كف يهودية لوبايعني بكفه لغدر بسبته اما ان له امره كلعقة الكلب انفه؛ دست او در بی وفایی همانند دست یهودی است (چون یهود به غدر (حیله) معروفند)!! اگر دست بیعت به من دهد غدر کند و در نهان بیعت خودش را بشکند! آگاه باشید که او در آینده حکومت کوتاه مدتی خواهد یافت، همانند کوتاهی زمانی که سگی بینی خود را با زبان پاک کند».

وی بیان کرد: شاهد مثال مادر این روایت بیان «ان له امره كلعقة الكلب انفه؛ حکومتی به اندازه‌ای که سگ بینی خودش را بلیسد» است. امام (ع) در اینجا هم مروان بن حکم را تحقیر کردند و هم نسبت به کمی حکومت وی پیشگویی بیان فرمودند و تاریخ نیز نشان داد که وی تنها ۹ ماه حکومت کرد. برای آمدن این لعقة حدود دو سطر بیان کرده‌ام تا معنای این کلمه روشن شود و مطالب دیگر هم کاملاً بیان شود.

آیت الله قرشی در پاسخ به این سؤال که آیا تألیف نهج البلاغه برای شما شیرینی خاصی نداشت و آن را از سایر آثارتان خاص تر نکرد؟ گفت: تقریباً پیشنهاد دوستم در من اثر کرد و مطلبی را نوشتم، اما وقتی که تمام شد يك دفعه به نظرم آمد که این جریان همانند قرآن کریم باشد که اول قاموس را نوشتم بعد تفسیر را، حالا که مفردات را نوشتم، آینه نهج البلاغه را تألیف کنم، که این کار را انجام دادم.

وی در توضیح روش خود در کتاب آئینه نهج البلاغه تصریح کرد: بسیار خوشحال بودم که کلمات امیرالمؤمنین (ع) را معنی و ترجمه کنم، شاید همین مسئله سببی باشد که با ایشان محشور شوم. در عین حال نوشتن برای من بسیار شیرین بود. همین مفردات نهج البلاغه برای من پنج سال وقت برد و آئینه نهج البلاغه نیز پنج سال.

این مفسر و پژوهشگر نهج البلاغه اظهار کرد: مرحوم مطهری نیز به نظرم با اشاره به مطمئن بودن صدور نهج البلاغه از امیرالمؤمنین (ع)، می‌گوید: «اگر انسان در کلمات و خطبه‌های نهج البلاغه دقت کند، احساس می‌کند که این‌ها همه تراوش يك فکرو بیان يك انسان است.» یعنی اگر بیان يك انسان دیگر به آن ملحق شده باشد، نحوه انسجام کلمات و مطالبی که در نظر گرفته شده است، تقریباً این مسئله را نشان می‌دهد که این‌ها تراوش يك قوت بالنده فکری است.

آیت‌الله قرشی هیچ زمانی کارهای علمی را رها نکرد و درگیری‌های پیش از انقلاب و حضور در فعالیت‌های اجرایی پس از انقلاب، مشغولیت‌های بسیاری را برای ایشان پیش آورد، اما هیچ‌کدام وی را از تألیف و تحقیق بازداشت.

حجت‌الاسلام «سیدمهدی قرشی»، فرزند آیت‌الله سیدعلی‌اکبر قرشی، با اشاره به خصوصیات اخلاقی پدرش در خانواده اظهار کرد: برخی از کارهای آیت‌الله قرشی واقعاً استثنائی است. یکی این‌که با وجود مشغله زیاد کاری و علمی که نوعاً یا مشغول مطالعه و نوشتن هستند و یا کارهای اجرایی و مراجعه‌کنندگان بسیاری دارند، با این حال در مسائل خانوادگی بسیار مقید هستند.

وی افزود: می‌توان گفت که آیت‌الله قرشی از همه بیشتر به فکر افراد خانواده هستند و نه تنها افراد خانواده بلکه به فکر بستگان نیز هستند. به عنوان نمونه از موقعی که بنده به حوزه «بناب» برای تحصیل مقدمات حوزوی رفتم، شاید بتوان گفت که بیشتر از همه طلاب،

آیت‌الله قرشی در مشاغل از تحقیق و

با من تماس گرفته می‌شد. شاید بگوییم که هر روز از ارومیه تماس می‌گرفتند و جویای وضعیت و احوال من می‌شدند.

مدرس دانشگاه ارومیه با اشاره به دوران تحصیل خود در قم، تصریح کرد: در آنجا نیز تلفنی در منزل نداشتیم، ولی حتماً هفته‌ای یک بار باید از بیرون با ایشان تماس می‌گرفتم. حتی الآن نیز همین‌طور است و پیوسته جویای وضعیت فرزندانمان هستند. از این نظر فکر می‌کنم که واقعاً استثنائی هستند.

وی عنوان کرد: این روحیه تنها در مورد فرزندان و دیگر اعضای خانواده نیست، بلکه بستگان را نیز شامل می‌شود. اصالت آیت‌الله قرشی، بنابی است و ایشان از آنجا هجرت کردند و به ارومیه آمدند؛ لذا اگر از بستگان و اقوام دور کسی از دنیا برود و یا امر خیری داشته باشند، با حدود سن بالای هشتاد سال

اسلامی در ارومیه گفت: چه در هنگام مسافرت و چه در داخل شهر، جو فرهنگی نامساعد بود. در یک شهری که از نظر فرهنگی و دینی وضعیتی نامناسب داشت، حضور انسان با لباس روحانیت در مکان های مختلف شهر، هم برای وی و هم برای خانواده اش بسیار سخت بود. از طرف دیگر مسائل سیاسی مطرح بود و ایشان از طرف ساواک و نیروهای امنیتی طاغوت تحت نظر بودند. بعدها که انقلاب پیروز شد، برخی از دوستان پرونده امنیتی آیت الله قرشی را در ساواک بیرون آوردند و نسخه ای از آن را به ما دادند. تقریباً می توان گفت که همه سخنرانی های ایشان کاملاً زیر نظر بود و این که چه گفتند و کجا رفتند.

وی تصریح کرد: یادم هست که آنقدر تحت فشار روحی بودیم که شب ها هنگامی که درب خانه به صدا در می آمد، می ترسیدم که الان پدر را به ساواک می برند. بارها و بارها ایشان را بردند و در ساواک یا شهربانی مورد بازرسی و اذیت قرار دادند. این هم به هر حال مسئله ای بود که هم ایشان و هم خانواده شان را تحت فشار قرار داده بود. مدتی ایشان ممنوع المنبر بودند. اگر چه این مسئله برای ما سخت بود، اما برای ایشان خیلی سخت تر بود. ایشان نماز را در مسجد برگزار می کردند، اما اجازه سخنرانی و صحبت نداشتند. یک روز ایشان گفت: «یک روز در پله اول منبر مسجد نشسته بودم، حدیثی خواندم، فردایش به من تذکر دادند که شما مجاز به صحبت کردن نیستید.» با این حال روحیه ایشان بسیار خوب بود و خود را زنده نگه داشته بودند.

فرزند آیت الله قرشی با بیان این که آیت الله قرشی در هیچ زمانی کارهای علمی را رها نکرد، عنوان کرد: تقریباً می توانم بگویم که ایشان را بیکار ندیدم؛ یعنی حتی یک ربع و یا بیست دقیقه هم اگر وقت داشتند؛ یا می خواندند یا می نوشتند. می خواهم بگویم با آن فشارهایی که وارد می شد با این حال از کارهای علمی باز نایستادند.

وی با بیان این که آیت الله قرشی با وجود این فشارها نسبت به بسیاری از افراد پیش قدم بود، تصریح کرد: بعد از انقلاب شرایط عوض شد و وضعیتی پیش آمد که مراجعات بسیار شد. از یک طرف درگیری زمان انقلاب و

هجوم مصائب و تألیف باز نایستاد

به آنجا می روند و در مراسم آنان شرکت می کنند.

فرزند آیت الله قرشی با بیان این که آیت الله قرشی بر مناسبات بستگان کاملاً اشراف دارند و از این مراسم غفلت نمی کنند، بیان کرد: تمامی اهل خانواده حتی فرزندان خردسال و نوادگان آیت الله قرشی بسیار با ایشان صمیمی هستند. فرزندان مان برای دیدن ایشان بسیار راغب هستند و آیت الله قرشی با وجود سن بالا از دیدار ایشان استقبال می کنند. اکنون هفته ای یکبار جلسات خانوادگی داریم و نمی گویم که منحصر به فرد است، ولی در بین خانواده ها کمیاب است. این جلسات جمعه شب ها در منزل اقوام برگزار می شود. آیاتی از قرآن خوانده می شود و ایشان صحبت می کنند و اگر سؤال دینی و اعتقادی مطرح شود، پاسخ داده می شود و این مسئله نیز باعث بیشتر شدن صمیمیت می شود.

جانشین نماینده ولی فقیه در دانشگاه ارومیه با اشاره به فعالیت های اجتماعی آیت الله قرشی پیش از انقلاب گفت: تا جایی که ذهنم یاری می کند، در پیش از انقلاب محیط برای فعالیت های مذهبی روحانیت، مخصوصاً در شهری همانند ارومیه، اصلاً مساعد نبود. به عنوان نمونه هنگامی که می خواستیم به مسافرت برویم یکی از دغدغه های ما موسیقی گذاشتن راننده، و درگیری های بعد از آن بود.

حجت الاسلام قرشی با اشاره به شرایط قبل از انقلاب

بنده اولین مسئله لطف خدای متعال و دومین مسئله عشق و علاقه زیاد به مطالعه و نوشتن است. خودشان می‌گویند که هیچ موقع از مطالعه خسته نمی‌شوند.

علاوه بر لطف خداوند و علاقه بسیار زیاد ایشان به تحقیق و تألیف، مسئله مهم، اتلاف نکردن وقت است. هر موقع که آیت‌الله قرشی را دیدم مشغول مطالعه و تحقیق بودند و وقتشان را بیهوده تلف نمی‌کردند. حتی هنگامی که در محضرشان می‌نشینیم با این‌که می‌گویند و می‌خندند و با فرزندانشان مشغول صحبت هستند، لابه‌لای صحبت‌ها مسئله‌ای علمی و یا جریانی تاریخی را از اهل بیت (ع) در حد خانواده مطرح می‌کنند تا همه استفاده کنند.

آیت‌الله قرشی فعالیت دینی

از طریق صدا و سیما را عبادت

تلقی می‌کند

جانشین نماینده ولی فقیه در دانشگاه ارومیه در پاسخ به این سؤال که با توجه به تفسیری که آیت‌الله

پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و از طرف دیگر حضور در جریانات و فعالیت‌های انقلاب، کارهای بسیاری را برای ایشان پیش آورد، اما باعث نشد که ایشان از کار علمی دست بردارند.

در محضر مرحوم آیت‌الله میانجی بودم که به من گفت: از پدرتان یاد بگیرید! حتی در مجلس خبرگان نیز که در جلسات شرکت می‌کنند، قلم و کاغذ دستشان هست که در وسط مجلس نیز از نوشتن و تألیف دست بردارند.

مدرس دانشگاه ارومیه با اشاره به حجم گسترده تألیفات

آیت‌الله قرشی اظهار کرد: علمای بسیاری در قم با

وجود کتابخانه‌های مجهز و متعدد، دو یا سه

اثر بیشتر ندارند، اما آیت‌الله قرشی با

کمبود منابع و کتابخانه‌های غیر

تخصصی، تألیفات بسیاری دارد.

فکر می‌کنم این مسئله توفیقی الهی

است که به مدد خداوند حاصل شده

و غیر از این مسئله دلیلی نمی‌بینیم. با

وجود این‌که بنده ۴۶ سال دارم، اما

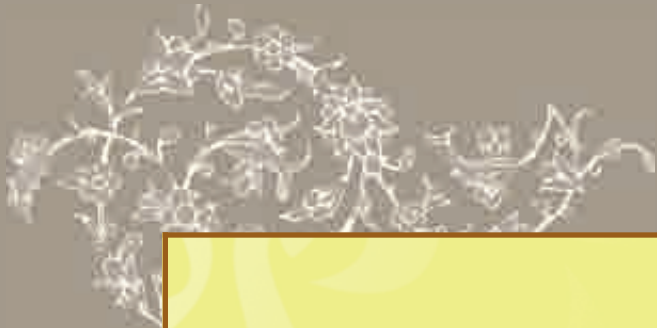
آیت‌الله قرشی با ۸۰ سال عمر، پشت‌کار

بیشتری نسبت به من دارند و

فعالیت‌های افزون‌تری

انجام می‌دهند.

به نظر

قرشی نوشتند، چقدر شهر ارومیه به سمت قرآن گرایش پیدا کرده است؟ گفت: آیت الله قرشی از زمانی که انقلاب پیروز شد، با صدا و سیما همکاری دارند و برنامه‌های بسیار زیادی را اجرا می‌کنند. به نظر ایشان صدا و سیما وسیله تبلیغ بسیار خوبی برای دین است، به همین خاطر سخنرانی در این رسانه را به عنوان

آیت الله قرشی از زمانی که انقلاب پیروز شد، با صدا و سیما همکاری دارند و برنامه‌های بسیار زیادی را اجرا می‌کنند. به نظر ایشان صدا و سیما وسیله تبلیغ بسیار خوبی برای دین است

عبادت تلقی می‌کنند. اگر چه من و سایر دوستان نیز به صدا و سیما برای اجرای برنامه‌های مذهبی می‌رویم، اما رفتن به این برنامه‌ها علاوه بر این که نیازمند مطالعه و آماده‌سازی پیشین است، با توجه به مشغله‌های کاری، کمی سخت است. ایشان به گونه‌ای است که اگر پنج برنامه ضبط کرده‌اند و نوبت پخش برنامه‌ها تمام می‌شود، خودشان تماس می‌گیرند و اعلام آمادگی می‌کنند.

حجت الاسلام قرشی با بیان این که پشتکار آیت الله قرشی حتی در برنامه‌های تلویزیونی قابل توجه است، اظهار کرد: در بحث تفسیر نیز برنامه‌های تفسیری مختلفی دارند، برنامه تفسیر هفتگی دارند که شب‌های چهارشنبه در خانه‌ها برگزار می‌شود و بیش از چهل سال است که این برنامه برقرار است و همین الآن نیز ادامه دارد. آیت الله قرشی یک برنامه تفسیر نیز بعد از نماز مغرب و عشاء در مسجد دارند که آن نیز از قبل از انقلاب بوده است. بنده بحث قرآن و معارف قرآنی و تفسیر را از آنجا یاد گرفتیم؛ یعنی در دوران نوجوانی بعد از نماز تفسیر را یاد گرفتیم. هم‌اکنون در ارومیه خیلی افراد از همین جا یاد گرفتند و اکنون معلم قرآن هستند و کلاس قرآن برگزار می‌کنند.

وی با اشاره به رابطه صمیمی آیت الله قرشی با مردم، بیان کرد: اگر کسی به ارومیه بیاید این مسئله را از نزدیک درمی‌یابد. هر روز قبل از نماز ظهر و عصر حداقل یک و نیم تا دو ساعت پذیرای مراجعات مختلف مردم هستند. این مسئله خودش کار سختی است؛ زیرا افراد زیادی با مسئله‌های مختلف و زبان‌های متفاوت می‌آیند. البته خود این مسئله در تربیت افراد بسیار مؤثر است. می‌توانم بگویم که شرکت آیت الله قرشی

تأثیر نپذیرفتن از اقوال مفسران؛ بارزترین ویژگی

تفسیر احسن الحدیث

فرزند آیت الله سیدعلی اکبر قرشی با اشاره به نظرات مختلفی که درباره تألیفات آیت الله قرشی وجود دارد، تصریح کرد: حجت الاسلام احمد عابدی - که از محضرویی استفاده کرده‌ام و استاد راهنمایم نیز بود، از طرف دیگر نیز با آیت الله قرشی آشنا شده بود و هنگامی که والدین به قم می‌آمد، ارتباط نزدیکی با وی داشت - درباره تفسیر احسن الحدیث معتقد بود که این تفسیر به نوبه خود منحصر به فرد است. این ویژگی به این خاطر است که آیت الله قرشی در تفسیرشان خیلی متأثر از اقوال علمای بزرگ نشدند؛ زیرا خیلی از مفسران هنگامی که می‌خواهند آیه‌ای را تفسیر کنند، نظر مفسران بزرگ در برداشت آن‌ها اشرف دارد و در آنان اثر می‌گذارد و شاید برخی وقت‌ها جرأت نمی‌کنند که نظر علامه طباطبایی را نقد کنند.

وی عنوان کرد: آیت الله قرشی در احسن الحدیث در خیلی از موارد نظرات مفسران را یادآور می‌شود و برای این که توهین و جسارتی به نظر بزرگانی همچون علامه طباطبایی نباشد، گاهی

وقت‌ها اسم نمی‌برند و تنها ذکر می‌کنند که برخی بزرگان نظرشان درباره تفسیر این آیه چنین است، اما به اعتقادم این آیه چنین تفسیری دارد. دیگر بزرگانی که در محضرشان بودم، همواره در تعریف از آیت الله قرشی، پشتکار ایشان را مورد

آیت الله قرشی در احسن الحدیث در خیلی از موارد نظرات مفسران را یادآور می‌شود و برای این که توهین و جسارتی به نظر بزرگانی همچون علامه طباطبایی نباشد، گاهی وقت‌ها اسم نمی‌برند

توجه قرار می‌دادند. یکی از مباحث این بود که وی از فاصله هزار کیلومتری، بین مراکز اصیل علمی کشور همچون قم و تهران در

وی با اشاره به رابطه صمیمی آیت الله قرشی با مردم، بیان کرد: اگر کسی به ارومیه بیاید این مسئله را از نزدیک درمی‌یابد. هر روز قبل از نماز ظهر و عصر حداقل یک و نیم تا دو ساعت پذیرای مراجعات مختلف مردم هستند. این مسئله خودش کار سختی است؛ زیرا افراد زیادی با مسئله‌های مختلف و زبان‌های متفاوت می‌آیند. البته خود این مسئله در تربیت افراد بسیار مؤثر است. می‌توانم بگویم که شرکت آیت الله قرشی

برای نسل جدید الگو باشد؟ اظهار کرد: اولین مسئله، موفقیت ایشان است؛ یعنی اگر پدر خانواده در راهی که می‌رود، موفق باشد، خود این مسئله، فرزندان را تشویق می‌کند که در همین مسیر حرکت کنند. ما به چشم خود موفقیت وی و تأثیرگذاریش را بر خانواده دیدیم.

وی با بیان این‌که دومین ویژگی تأثیرگذار و مطرح آیت‌الله قرشی اخلاق و رفتار وی بود، اظهار کرد: نحوه تعامل و معاشرت وی با دیگران، نحوه برخورد با خانواده، صمیمیتی که در خانواده ایجاد کرده‌اند و این‌که به فرزندان بسیار می‌رسند، دومین نقطه اثربخشی ایشان است؛ اگر مشکل کوچکی پیش آید، واقعاً برای رفع آن به جنب و جوش می‌افتند و به فکر فرزندان هستند. سومین مسئله که اکنون نیز به

رفت و آمد بوده و با این حال از نظر تألیف و تحقیقات علمی و پژوهشی موفق شده است.

وی با اشاره به نظرات دیگر بزرگان، درباره آیت‌الله قرشی بیان کرد: آیت‌الله میانجی نیز بر پشت‌کار علمی ایشان تأکید کرد. همچنین آیت‌الله مصباح یزدی که به ارومیه آمده بود از آیت‌الله قرشی به عنوان یک فرد موفق که هم وظیفه‌اش را به درستی انجام داده و هم به دور از مرکز علمی کشور توانست این همه کتاب و تألیفات علمی به جامعه ارائه دهد، نام برد. نوعاً سفارش این بود که از ایشان عبرت بگیرید و شما نیز می‌توانید از این شخصیت بهره ببرید.

فرزند آیت‌الله قرشی در پاسخ به این سؤال که کدام ویژگی آیت‌الله قرشی به نظرتان در شما تأثیرگذارتر بوده و می‌تواند

حتماً باید والده را هم بیدار کنند؛ زیرا اگر بیدار نکنند، مادر بسیار ناراحت می‌شوند که چرا برای عبادت وی را نیز یادآوری نکرده‌اند.

وی با اشاره به تأثیرات آیت الله قرشی بر خانواده اظهار کرد: الآن بیشتر از نود درصد خانواده ما مکلف هستند که حتماً در نماز جماعت ظهر و شب شرکت کنند و بسیاری نیز برای اقامه نماز صبح به مسجد می‌روند. و این رشد معنویت در خانواده به خاطر تأکیدات آیت الله قرشی است؛ این تأکیدات خود به خود در روحیه ما اثر گذاشته است و با تشویقات بعدی ایشان که همچنان ادامه دارد، تقویت می‌شود. به همین خاطر اکنون چهار نفر از نوه‌های آیت الله قرشی در حوزه علمیه هستند.

همین شکل است، اخلاص آیت الله قرشی است. کارهایی که ایشان انجام می‌دهند تقریباً می‌توان گفت که همیشه بحث اخلاص و لله بودن است. خیلی وقت‌ها در مسائلی پیش پدرم رفتم و ایشان تذکر دادند که ارتباطمان با خداوند باید درست باشد، حال مردم هرچه بخواهند بگویند.

وی اضافه کرد: ما موظف هستیم که ارتباطمان را با خدای متعال حفظ کنیم. این ویژگی از همان ابتدا به طور ناخودآگاه در وجود ما این احساس را ایجاد می‌کرد که اگر راه، راه صحیحی باشد، همین را باید اصل قرار داد. مادر بنده با این‌که سواد خواندن و نوشتن ندارد، اما این اخلاق ابوی بر وی تأثیر گذاشته است. به عنوان نمونه اگر آیت الله قرشی شب برای تهجد بیدار شوند که نوعاً شب‌ها برای عبادت بیدار می‌مانند،

فکر پویا، تحقیق عمیق و قلم روان؛ ویژگی آیت‌الله قرشی

آیت‌الله قرشی قلم روان و خوبی دارد و با فکر پویا و تحقیق عمیق توانست نکات خوبی را استخراج کند.

حجت‌الاسلام و المسلمین صاحب‌الزمانی، از شاگردان و آشنایان آیت‌الله قرشی، درباره سابقه آشنایی خود با آیت‌الله قرشی گفت: در سال ۱۳۳۰ یا ۱۳۳۱ شمسی از قم به ارومیه می‌آمدند و منبر می‌رفتند و تبلیغات می‌کردند. در همان زمان هم بنده کتاب معالم الاصول را می‌خواندم. چند مدتی نزد آیت‌الله قرشی در زمینه معالم بهره بردم.

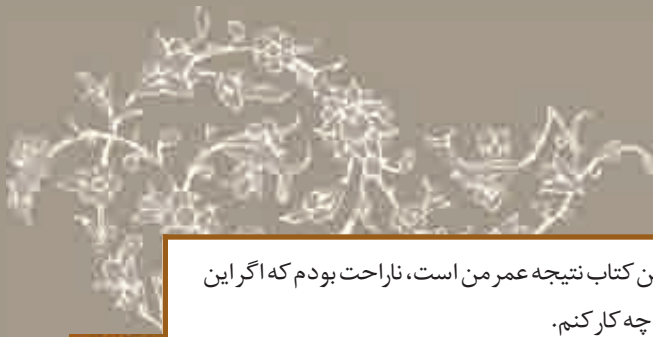
وی افزود: در همان زمان هم که آیت‌الله قرشی منبر می‌رفت، منبرشان خوب و گیرا بود و مطالب را خوب بیان می‌کردند. چند سال به این شکل در ماه مبارک رمضان و محرم در ایام تبلیغی اینجا (ارومیه) آمدند و بعد هم، جا برای حضور ایشان باز شد و در اینجا مقیم شدند. در آن زمان مرحوم حاج میرزا علی عسکرابادی در ارومیه از علمای بزرگ شهر بود و در همین مسجد اعظمی که آیت‌الله قرشی اقامه نماز جماعت دارند، علاوه بر اقامه نماز، جلسه تفسیر قرآن داشت. در آن زمان جلسه تفسیر این شهر مخصوص حجت‌الاسلام عسکرابادی بود. هنگامی که او فوت کرد مردم پیش آیت‌الله قرشی رفتند و ایشان نیز از همان زمان به عنوان امام

جماعت و عالم شهر و مبلغ اسلام مطرح شدند.

صاحب‌الزمانی با اشاره به سابقه حضور آیت‌الله قرشی در شهر ارومیه اظهار کرد: از آن زمان تاکنون، آیت‌الله قرشی در این شهر در حال خدمت به اسلام و قرآن هستند. به یاد دارم در دوران مبارزه علیه رژیم ستم‌شاهی و حتی قبل از آن دوران، روحانیت شهر با هم الفتی داشتند و جلساتی برگزار می‌کردند که هر روز به عنوان درس تفسیر قرآن بود و بنده هم عضو آن جلسه بودم.

حجت‌الاسلام صاحب‌الزمانی افزود: آیت‌الله قرشی و حجت‌الاسلام امیرزا محمدمامین رجبی از بزرگان و چند نفر دیگر که بیشتر آن‌ها از دنیا رفته‌اند، در آن جلسه بودند و ما از افکار و مطالعات یکدیگر استفاده می‌کردیم. بعدها که دوران انقلاب اسلامی در سال ۵۶ و ۵۷ پیش آمد، از جمله علمایی که در متن حرکت انقلابی حرکت می‌کرد، آیت‌الله قرشی بود.

وی با بیان این‌که آیت‌الله قرشی سخنرانی‌های بسیاری در این زمینه داشتند، تصریح کرد: یکی از خاطرات مشترکی که میان بنده و آیت‌الله قرشی در رابطه با انقلاب مطرح بود، جریان تبعیدمان در اوایل سال ۵۷ بود که در ارومیه به مناسبت چهلم شهدای تبریز مجلسی برقرار بود، روز ۱۰ یا ۱۱ فروردین بود و روحانیت شهر خواست که مجلسی که به یاد شهدای تبریز برگزار شده بود، در همان مسجد

نوشته بود که این کتاب نتیجه عمر من است، ناراحت بودم که اگر این کتاب گم شود، چه کار کنم.

حجت الاسلام صاحب الزمانی با اشاره به کتاب سیری در اسلام تصریح کرد: آیت الله قرشی در این کتاب که جزء اولین کتاب‌های وی است، چند مسئله را در اسلام بررسی کرده بود که به عنوان نمونه مسئله زندان در اسلام و مسائلی از این قبیل بود.

وی با اشاره به تألیفات متعدد آیت الله قرشی اظهار کرد: آثار بعدی وی معجم الفاظ صحیفه سجادیة، قاموس قرآن، کتابی در حالات چهارده معصوم (ع) به نام خاندان وحی و تألیفات دیگر بود. به طور کلی آیت الله قرشی دائماً مشغول تألیف

بود. قلم روان و خوبی دارد و در عین حال از فکر خوب و پویایی برخوردار است و می‌تواند با مطالعه و تحقیق، نکات خوبی را استخراج کند. بحمدالله تاکنون در خدمت اسلام و قرآن موفق بود.

آیت الله قرشی تعریفی جوان فهم از اسلام ارائه داد

وی در پاسخ به این سؤال که آیت الله قرشی چه جایگاهی در میان مردم ارومیه دارد، اظهار کرد: ایشان عالم معروف شهر است که منبر و بیاناتش گیرا و تأثیرگذار است، قلمش هم روان و خوب است و طبیعی است که مؤثر باشد. نمی‌توان میزان تعیین کرد، اما عالمی که مدت طولانی از سال ۱۳۳۳ که من برای تحصیل به قم رفتم، در اینجا به فعالیت‌های دینی و فرهنگی می‌پردازد و در کسوت روحانیت حضور دارد، چهره شناخته شده‌ای است و محبوبیت خوبی دارد؛ این محبوبیت در انتخابات مجلس خبرگان رهبری نیز آشکار بود.

صاحب الزمانی در پاسخ به این سؤال که با توجه به حضور چندین ساله آیت الله قرشی در بین قشر جوان، جایگاه تأثیرگذاری ایشان در این قشر چگونه بوده است؟ گفت: معتقدم اگر اسلام خوب عرضه، و درست بیان شود، راه خودش را در دل‌ها و ضمیرها باز می‌کند. اسلام دین فطرت است؛ یعنی مطابق با خلقت انسان تشریح شده است.

حجت الاسلام صاحب الزمانی با بیان این که آیت الله قرشی کسی است که اسلام و قرآن را مطابق فطرت درست معنا و تبیین می‌کند، تصریح کرد: ایشان فردی هستند که احادیث معصومین (ع) را خوانده و به گفته‌های خودش نیز عمل می‌کنند، طبیعی است که بین مردم جا باز کند؛ به خصوص بین جوانانی که پذیرای شنیدن

اعظم ارومیه نیز برگزار شود و اتفاقاً چنین مجلسی نیز برگزار شد.

حجت الاسلام صاحب الزمانی افزود: در همان روز به مردم گفتند که بازار را تعطیل کنید. آن روز بنده به مسجد اعظم رفتم، راهم از بازار بود و پاسبان‌ها زیاد بودند. هنگامی که مردم می‌خواستند بازار را ببندند، آن‌ها مانع می‌شدند و می‌گفتند که باید باز کنید. وقتی از آنجا رد شدم به عنوان این که مردم را به بستن بازار تشویق

کنم، دستگیر شدم. آیت الله قرشی در آن مراسم آمدند و به منبر رفتند و آن مجلس نیز برگزار شد.

وی عنوان کرد: بنده را در بازداشتگاه نگه داشتند و در نزدیکی‌های ساعت ۱۲ شب حکمی آوردند که صاحب الزمانی تخلفش

ثابت شده و محکوم به اقامت اجباری در گنبد کاووس به مدت ۹ ماه شدم. مرا همان موقع سوار ماشین کردند و بعد به گنبد کاووس بردند. آیت الله قرشی هم که در آن مجلس سخنرانی کرده بود، بعد از سخنرانی به بافق کرمان تبعید شدند.

این مبارز دوران انقلاب اسلامی با اشاره به شرایط حاکم بر آن زمان - پیش از انقلاب اسلامی ایران - اظهار کرد: بعد از گذشت دو ماه اوضاع کشور عوض شد و دولت آشتی ملی روی کار آمد. بنا را بر این گذاشتند که صلحی برقرار شود، به کسانی که تبعید شده بودند، مرخصی دادند و آزادشان کردند. بنده و آیت الله قرشی نیز هر دو در یک روز وارد شهر شدیم.

وی با بیان این که آیت الله قرشی از همان دوران جوانی به نوشتن و تألیف و تصنیف علاقه داشت، تصریح کرد: وی علاوه بر سخنرانی به نوشتن نیز مشغول بود. اولین اثری که از ایشان منتشر شد، کتابی در

شرح حال امام حسن مجتبی (ع) بود. آن کتاب را قبل از چاپ به بنده داد تا به خدمت علامه طباطبایی ببرم و اگر ایشان صلاح ببیند، تقریری بنویسد.

این همراه آیت الله قرشی با اشاره به خاطره‌ای که از علامه طباطبایی برای وی پیش آمد، گفت: کتاب را همراه با نامه‌ای

که آیت الله قرشی نوشته بود به ایشان دادم. بعد از یکی دو ماه به نزد علامه بازگشتم و پرسیدم که نظر شما درباره کتاب چیست؟ علامه طباطبایی در اتاقش نشسته بود و کتاب‌های زیادی روی زمین در اطراف میز مطالعه ایشان بود. گفت که شما آن کتاب را اگر ببینید می‌شناسید؟ عرض کردم: بله، نگاه کردم و بعد از مدتی کتاب را پیدا کردم. علامه خوشحال شد و بیان کرد که آقای قرشی در نامه‌اش

اولین اثری که از ایشان منتشر شد، کتابی در شرح حال امام حسن مجتبی (ع) بود. آن کتاب را قبل از چاپ به بنده داد تا به خدمت علامه طباطبایی ببرم و اگر ایشان صلاح ببیند، تقریری بنویسد

هنگامی که ایشان با کسی سخن می‌گویند، با قیافه‌ای بشاش و لبخند به لب حرف می‌زنند. حق هر کسی را به جای خود ادا می‌کنند. به خصوص علما و اهل علم را به خوبی احترام می‌کنند و این مسئله مشهوری است که همه به آن اعتراف می‌کنند

سخن حق هستند.

وی تصریح کرد: اگر کسی بتواند با بیان خوب، جوان‌پسند و جوان‌فهم، مطابق فهم مردم سخن بگوید، طبیعی است که در دل‌ها جا باز کند و جوانان هم به او علاقه‌مند می‌شوند. البته این‌که به طور غالب بتوان گفت که همه جوانان و مردم کسی را به طور مشترک قبول داشته باشند، غیر واقعی است، اما آیت‌الله قرشی کسی است که به عنوان یک عالم، مفسر قرآن و مبلغ دین در جامعه مطرح است و مردم وی را در احکام قبول دارند و در مسائل دینی به وی مراجعه می‌کنند.

این شاگرد آیت‌الله قرشی در پاسخ به این سؤال که با توجه به این‌که آیت‌الله قرشی صاحب تألیفات و تحقیقات علمی است، در تعاملات اجتماعی با مردم با چه روحیه و اخلاقی برخورد می‌کند؟ تصریح کرد: آنچه بنده در طول این سال‌ها دیده‌ام که قریب به پنجاه سال می‌شود، ایشان فردی متواضع، افتاده و فروتن در برخوردها است.

وی با اشاره به حسن معاشرت آیت‌الله قرشی با عموم افراد جامعه، بیان کرد: هنگامی که ایشان با کسی سخن می‌گویند، با قیافه‌ای بشاش و لبخند به لب حرف می‌زنند. حق هر کسی را به جای خود ادا می‌کنند. به خصوص علما و اهل علم را به خوبی احترام می‌کنند و این مسئله مشهوری است که همه به آن اعتراف می‌کنند؛ برای نمونه یکی از دوستان ما که از روحانیون این شهر بود و اکنون فوت کرده است، درباره آیت‌الله قرشی می‌گفت: «از خصوصیات مهم ایشان این است که هیچ وقت غیبت کسی را نمی‌کنند. در گفته‌هایش همیشه از خوبی‌های افراد می‌گویند، اما از بدی‌هایشان سخنی به میان نمی‌آورند».

وی با اشاره به علاقه آیت‌الله قرشی به آیات و روایات، اظهار کرد: وی در این زمینه بسیار تحقیق کرده است، مخصوصاً در اثبات این مسئله که اهل بیت (ع) مظلوم بوده‌اند و جایگاه و حق امیرالمؤمنین (ع) پایمال شده است و ایشان به معنای واقعی مظلوم بوده است. آیت‌الله قرشی در بهره‌وری از وقت و عمر، بسیار وسواس دارند و وقت را غنیمت می‌شمرند و این مسئله در تعدد تألیفات ایشان نمود دارد.

صاحب‌الزمانی با اشاره به حدیثی از امام صادق (ع)، بیان کرد: ایشان فرمودند: «کونوا دعاة الناس بغير السننکم لیروا منکم الورع والاجتهاد والصلاة والخیر فان ذلك داعیه؛ مردم را با غیر زبان خود به کارهای نیک دعوت کنید، تا آنان از شما تقوا، ورع، تلاش و کوشش در نماز و کارهای خیر ببینند، و این راه (عمل) جاذبه بیشتری دارد و بهتر مردم را به سوی نیکی‌ها جذب می‌کند».

آیت‌الله قرشی از این زمره است. وی در پایان تصریح کرد: از خداوند می‌خواهم تا همه علمای دین را که با زبان در مسیر خدمت به دین حرکت می‌کنند و با عمل دین را تبیین می‌کنند، مؤید بدارد، و گذشتگان سلسله جلیل روحانیت را مورد بخشش قرار دهد و در آینده نیز بر جمعیت عالمان و عاملان به قرآن بیفزاید.

اگر مطلبی از زبان عربی ترجمه شود، قوام خود را از دست می‌دهد، اما ترجمه آیت‌الله قرشی تا حدود زیادی این نقیصه را جبران می‌کند؛ زیرا نثر سلیس و قاعده‌مند دارد.

حجت‌الاسلام والمسلمین «حسن علی بهادری»، مسئول دفتر نمایندگی ولی فقیه اداره کل دامپزشکی آذربایجان غربی، درباره شخصیت آیت‌الله قرشی اظهار کرد: درباره این شخصیت و ویژگی‌های منحصر به فرد وی، سخن بسیار است؛ از یک سو صبر، حوصله و مردم‌داری و از سوی دیگر تحقیقات علمی و دقیق وی مطرح است.

وی با بیان این‌که یکی از کارهای همیشگی آیت‌الله قرشی تحقیق است، افزود: ممکن است برخی ایشان را ببینند و از روی ظاهر گمان کنند که یک روحانی ساده است که در مجالس و مراسم شرکت می‌کند و سخنرانی‌های مذهبی دارد و شاید حتی وقت یک صفحه مطالعه و تقریر کردن نداشته باشد، اما وی از یک لحظه مطالعه هم دریغ نمی‌کند.

حجت‌الاسلام بهادری با بیان این‌که بارزترین ویژگی آیت‌الله قرشی روحیه تحقیق و پژوهشگری است، عنوان کرد: نتیجه تحقیقات آیت‌الله قرشی در دو شکل خودش را نشان می‌دهد؛ اولین مسئله تألیفات و دیگری تصنیفات ایشان است، البته تألیف نسبت به تصنیف کمی راحت‌تر است؛ زیرا در تألیف بحث انتخاب است، اما ایشان در تألیفاتش هر مطلبی را انتخاب نمی‌کند.

وی با بیان این‌که تألیفات آیت‌الله قرشی مزه تصنیف دارد، گفت: این مسئله به این خاطر است که وی واقعاً تلاش و پشتوانه علمی دارند و تألیفات را هم گلچین می‌کنند. تألیفات ایشان به این شکل نیست که از هر کتابی یک مطلبی بردارند و لو مستند باشد. ایشان طوری مطالب را انتخاب می‌کنند و به شکلی تنظیم و نگارش می‌کنند که تنها اسمش تألیف است و در واقع چیزی شبیه به تصنیف است.

مسئول دفتر نمایندگی ولی فقیه اداره کل دامپزشکی آذربایجان غربی با اشاره به حجم تألیفات

نثر سلیسی و قاعده مند آیت الله قرشی استواری مطالب را در ترجمه ها حفظ می کند

مختلف در حوزه دین در این رسانه است. مسئول دفتر نمایندگی ولی فقیه اداره کل دامپزشکی آذربایجان غربی در بیان دیگر اقدامات آیت الله قرشی در راستای تبلیغ و گسترش معارف دینی تصریح کرد: وی سخنرانی های بسیاری در مجالس و مناسبت های مختلف دارد. در حدود سی سال است که در جهاد کشاورزی استان آذربایجان غربی يك شنبه ها برنامه دارد. غیر از این که سفر زیارتی داشته باشند، این جلسه را ترك نمی کنند. انسان بسیار پیگیر و سخت کوشی هستند که تعطیلی نمی شناسند.

ادای حق مطلب در یک سخنرانی کوتاه؛ از ویژگی های آیت الله قرشی

وی با اشاره به مهارت های آیت الله قرشی در سخنرانی عنوان کرد: یکی از ویژگی های ایشان این است که نیم ساعت بیشتر صحبت نمی کنند، ولی حق مطلب را ادا می کنند. حال هر مطلبی را که انتخاب کرده باشند، در نیم ساعت جمع می کند. بنده خودم سابقه زیادی در امر آموزش و تدریس دارم، اما به قول معروف به گرد پای ایشان نیز نمی رسم و از توانایی آیت الله قرشی تعجب می کنم. بهادری افزود: آیت الله قرشی اگر در تلویزیون و یا هر مکان

آیت الله قرشی گفت: وی از این دست کتاب بسیار دارد که مفید و جزء مستندات است. تصنیفات وی نیز این چنین است، به عنوان نمونه بنده تفسیر احسن الحدیث و مفردات نهج البلاغه و قاموس قرآن را بررسی کرده ام، همه این آثار بسیار با ارزش و ارزنده است.

وی با بیان این که آیت الله قرشی در سفرهایش حالت معنوی خاصی دارد، گفت: همانطور که می گویند انسان را در سفر باید شناخت، کسانی که با ایشان حداقل دو یا سه روز همسفر شدند، می دانند که سفرهای ایشان ویژگی خاصی دارد. بنده چون در برخی سفرها با ایشان همسفر بودم، از نزدیک بر این روحیات اشرف دارم. نماز شب آیت الله قرشی جای غبطه دارد؛ زیرا در هیچ شرایطی آن را ترك نمی کنند. ایشان چند دوره نماینده مجلس خبرگان رهبری بوده و هستند، ایده دارند و هم ایده هایشان در جمع نمایندگان مجلس خبرگان رهبری تسری پیدا کرده و نتیجه می دهد.

وی با اشاره به سابقه آیت الله قرشی در خدمت رسانی به مردم ارومیه، اظهار کرد: ایشان سی سال نماینده مقام معظم رهبری در جهاد دانشگاهی و همین طور در حدود همین سی سال نماینده ایشان در دانشگاه ارومیه هستند. از دیگر کارهای ارزشمند ایشان درس تفسیر قرآن در تلویزیون و سخنرانی های متعدد با عناوین

دیگری سخنرانی داشته باشند، هنگامی که در ذهن خود مطلبی را در زمان مشخص تنظیم کردند، نه يك لحظه تأخیر می‌کنند و نه يك لحظه تعجیل؛ همچنین سال‌های متمادی است که امامت را در مسجد اعظم به عهده دارند و بعد از نماز جماعت شب‌های جمعه درس تفسیر و بیان احکام دارند.

بیان شیوا و سلیس؛ از ویژگی‌های آیت‌الله قرشی

وی در ادامه با اشاره به بیان شیوای آیت‌الله قرشی اظهار کرد: یکی از نعمت‌های بسیار شیرین و سرمایه‌های عظیمی که خداوند متعال به آیت‌الله قرشی داده، بیان شیوای ایشان است. سلیس، ساده و شیرین صحبت می‌کنند. یکی دیگر از محسنات ایشان ترجمه روان و دقیق ایشان است. در متون سنگین و جدی عربی که وارد می‌شوند و می‌خواهند برای استفاده مطالعه‌کنندگان آن‌را برگردانند، به وجه نیکویی این کار را انجام می‌دهند.

وی همچنین تصریح کرد: هر ترجمه‌ای با ترجمه دیگر متفاوت است. همه سادات ذاتاً عرب هستند، اما بیان آذری و

همچنین ترجمه فارسی ایشان بسیار خوب است. این‌که اگر مطلبی از زبان عربی ترجمه شود، قوام خود را از دست می‌دهد صحیح است، اما ترجمه ایشان تا حدود زیادی این نقیصه را جبران می‌کند؛ زیرا نثر سلیس و قاعده‌مندی دارند.

اساساً این‌که يك انسان آذری هنگامی که از عربی به فارسی ترجمه کند، چنین شیرین و کافی تدوین کند، بسیار ارزشمند است.

ورود و خروج ماهرانه به مباحث علمی؛ از ویژگی‌های

آیت‌الله قرشی

وی بیان کرد: یکی از ویژگی‌های آیت‌الله قرشی که بنده نسبت به آن غبطه می‌خورم، این است که از سویی ورود ماهرانه‌ای به موضوعات مختلف علوم دینی دارند و از سوی دیگر حرکت متخصصانه و خروج علمی و ماهرانه. این مسئله خیلی مفید است. اگرچه علمای بزرگ و اهل تحقیق بسیارند، اما آیت‌الله قرشی خصوصیات منحصر به فردی دارند که از جمله آن توجه به «زی‌طلبگی» (آداب طلبگی) و دقت در رعایت آن است.

انسجام فکری در سخنرانی‌های علمی؛ از ویژگی‌های

آیت‌الله قرشی

حجت‌الاسلام بهادری، با اشاره به مسئولیت آیت‌الله قرشی به

عنوان نماینده ولی فقیه در جهاد کشاورزی آذربایجان غربی، اظهار کرد: جهاد کشاورزی از فرزندان رشید انقلاب و از یادگاران امام خمینی (ره) است که آیت‌الله قرشی در حدود سال ۶۰ به عنوان نماینده ولی فقیه در این ارگان انتخاب شدند و از آن تاریخ تا اکنون با آرامش، قدرت، درایت و با طمأنینه این جایگاه را نگه داشتند.

وی افزود: با توجه به دست‌اندازهای گوناگونی که در رابطه با مسائل مختلف، در استان آذربایجان غربی از جمله سازمان جهاد قدیم و جهاد کشاورزی جدید به وجود آمده، اگر شخصی غیر از ایشان بود، شاید نمی‌توانست این سی سال را دوام بیاورد. اما آیت‌الله قرشی خیلی صبور و پر حوصله هستند و از سعه صدر بالایی برخوردارند؛ لذا توانسته‌اند این مسئولیت را حفظ کنند.

حجت‌الاسلام بهادری با اشاره به جلسات آموزشی هفتگی آیت‌الله قرشی برای کل جهادگران، گفت: وی سال‌های متمادی تفسیر را تدریس می‌کردند، سپس موضوعات مختلفی را انتخاب کردند و در جلسات متعددی در ارتباط با تقوی، فضیلت

نماز شب، اوصاف کمالیه‌ای که دین برای ما بیان کرده است، به نحو مستوفی سخن گفت. این جلسات اثرات خوبی به جای گذاشت.

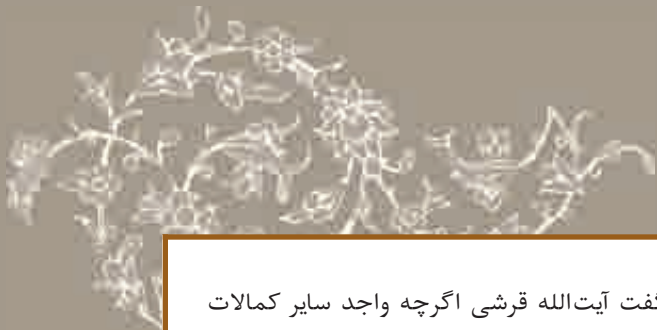
وی با اشاره به حضور آیت‌الله قرشی به عنوان نمایندگی ولی فقیه در دانشگاه

ارومیه، تصریح کرد: اگرچه ارتباط نزدیکی با دانشگاه و این مسئولیت ایشان ندارم، اما همین اندازه می‌دانم که فرزند رشید وی، حجت‌الاسلام مهدی قرشی به عنوان قائم مقام ایشان در آنجا انجام وظیفه می‌کند. با توجه به خصوصیتی که در حجت‌الاسلام مهدی قرشی می‌بینم، خیلی نسبت به آینده وی در ارتباط با استان آذربایجان غربی امیدوارم.

وی با اشاره به رابطه کاری و خدمات علمی این پدر و پسر، گفت: بلاتشبهه اگر به حضور امام حسن (ع) در زمان امیرالمؤمنین (ع) و همچنین حضور امام حسین (ع) در کنار امام حسن (ع) دقت کنید، خواهید فهمید که این حضرات (ع) در زمان حضور امام زمان‌شان تلاش نمی‌کردند چندان حضور و بروزی داشته باشند، حجت‌الاسلام سیدمهدی قرشی علاوه بر فضائلی که دارد، در کنار پدر بزرگوارشان خیلی خودنمایی نمی‌کند.

وی با اشاره به استقبال خوب مردم از سخنرانی‌های آیت‌الله قرشی گفت: در آذربایجان و شهرهای دیگر دقت کردم

یکی از نعمت‌های بسیار شیرین و سرمایه‌های عظیمی که خداوند متعال به آیت‌الله قرشی داده، بیان شیوای ایشان است. سلیس، ساده و شیرین صحبت می‌کنند

می توان گفت آیت الله قرشی اگر چه واجد سایر کمالات طلبگی هستند، این زی طلبگی را به نحو احسن رعایت می کنند و پسرشان هم این چنین است. البته اکثریت روحانیون ما این را مراعات می کنند، اما نمونه اعلا ی این رعایت در این پدر و پسر است.

وی افزود: به عنوان نمونه در ارومیه تنها جایی که ما روحانیون جمع می شویم، حوزه علمیه امام خمینی (ره) است. بنده سالی دوباره به این حوزه می رفتم و آیت الله قرشی نیز تشریف می آوردند، آقایان مختلف از شهرستان های مختلف، دوستان قدیم ... می نشستند و لطیفی را مطرح می کردند. من بیانات و حالات افراد را تعقیب می کردم و می دیدم آیت الله قرشی اولاً تا می توانست به هر مطلبی توجه نمی کرد که خود توجه، اشاعه آن مطلب محسوب می شود.

اگر مطلب فکاهی بود و همه به خنده می افتادند ایشان تلاش می کرد تا خنده را آن طور که طبیعتش ایجاب می کرد ظهور ندهد. همچنین در پوشش، گفتار و حرکات و تمامی مصادیق زی طلبگی سعی می کردند آن را به نحو احسن رعایت کنند.

بهداری با بیان این که یکی دیگر از مسائل مطرح درباره آیت الله قرشی مدیریت و جوهات است، عنوان کرد: مردم در پرداخت و جوهات نسبت به شخص گیرنده حساسیت دارند، یکی از

طرف های اخذ و جوه آیت الله قرشی است. گرفتن جوهات یک مسئله و مدیریت و توزیع و وصول آن به محلش امری دیگر است. خصوصاً آنجایی که اجازه دارند، به فقرا، مساکین و کسانی که شرعاً مجاز به تصرف در جوهات هستند، پرداخت کنند از ظرایف بیشتر و دقیق تری برخوردار است.

وی با بیان این که یکی از ویژگی های آیت الله قرشی داشتن روابط خوب اجتماعی است، اظهار کرد: ایشان تنها مرد سیاست و علم نیستند، بلکه یک مرد مردم دار به تمام معنا هستند، البته به قول حجت الاسلام قرائتی که دقایقی را راجع به آیت الله قرشی صحبت کرده بودند، سخن خود را به اینجا رسانده بودند که ایشان کشاورزی هم دارند و نه کشاورزی رسمی که باغ مختصری دارند که خودشان به آنجا می روند.

قدیمی ها می گفتند: «هر کس چه نیم هکتار داشته باشد و چه هزار هکتار، باید همان مقدار زحمت برای آن بکشد.» آیت الله قرشی در این مسئله هم جزء موفقین هستند.

و دیدم پیرمردها و پیرزن ها مخصوصاً به لحاظ فراغتی که دارند، خیلی به بحث های ایشان علاقه مند هستند. این قشر از بحث های تفسیری، اخلاقی و عناوین دیگر به خوبی استفاده می کنند. در کنار این برنامه ها، آیت الله قرشی سخنرانی های ایشان در مناسبت های مختلف در طی این سی سال ارائه داده اند. باید توجه داشت که سی سال زمان کمی نیست و سخنرانی های وی در چند جلسه و یا چند موضوع خلاصه نمی شوند. ایشان در ذهن خود یک چارچوب مشخصی را ترتیب می دهند.

بهداری تصریح کرد: به عنوان نمونه آیت الله قرشی سه یا چهار بار در جلسات مربوط به گرامیداشت دهه فجر، سیرانقلاب و نهضت سیزده ماهه ای را که منتهی به سقوط رژیم شاهنشاهی و پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی شد، به عنوان یک تاریخ بیان کرد، بنده هم به دقت در این چند جلسه به این سخنان گوش دادم که همگی در یک چارچوب مشخص بود. اگر بخواهیم همین مطلب را پیاده و ویراستاری کنیم و به تاریخ دقیق و سلیس و مختصر انقلاب اسلامی بیان کنیم، این بیانات کفایت

دارد؛ یعنی این قدر جالب، دقیق، علمی و ادبی مطلب را بیان می کنند، که حداقل در استان آذربایجان غربی این هنر را در شخص دیگری شاهد نیستیم.

وی با اشاره به زی طلبگی آیت الله قرشی گفت: اگر کسی طلبه باشد قطعاً به این

نکته ظریف دقت می کند. یکی از نکات ظریف و دقیقی و حساسی که عالم طلبگی و روحانیت دارد، همین زی طلبگی است. خصوصاً بعد از انقلاب عوامل متعددی ایجاد شد که بر این آداب خدشه وارد کرد، تنها کسانی موفق هستند این آداب و شرایط را رعایت کنند که خودشان این «زی» را تنظیم کرده باشند و کسانی موفق ترند که ساختارشان را در حد بالاتری ایجاد کرده اند.

بهداری تصریح کرد: اگر بنده بعد از ۴۶ سال طلبگی بگویم که همه چیز طلبگی همان زی طلبگی است، گزاف نگفته ام. ممکن است که یک نفر طلبه فاضل و اهل بیتوته باشد، منتها در ظاهر برخی از مصادیق زی را رعایت نکرده باشد، قطعاً در انظار مردم، جایگاه کافی و وافی نخواهد داشت.

یک نفر ممکن است خیلی از فضایل طلبگی را نداشته باشد، اما مواظب زی طلبگی باشد. همین رعایت زی از قوی ترین ابزار تبلیغ دین است. این را در عرصه های اجتماعی هم می بینیم.

می توان گفت آیت الله قرشی اگر چه واجد سایر کمالات طلبگی هستند، این زی طلبگی را به نحو احسن رعایت می کنند و پسرشان هم این چنین است

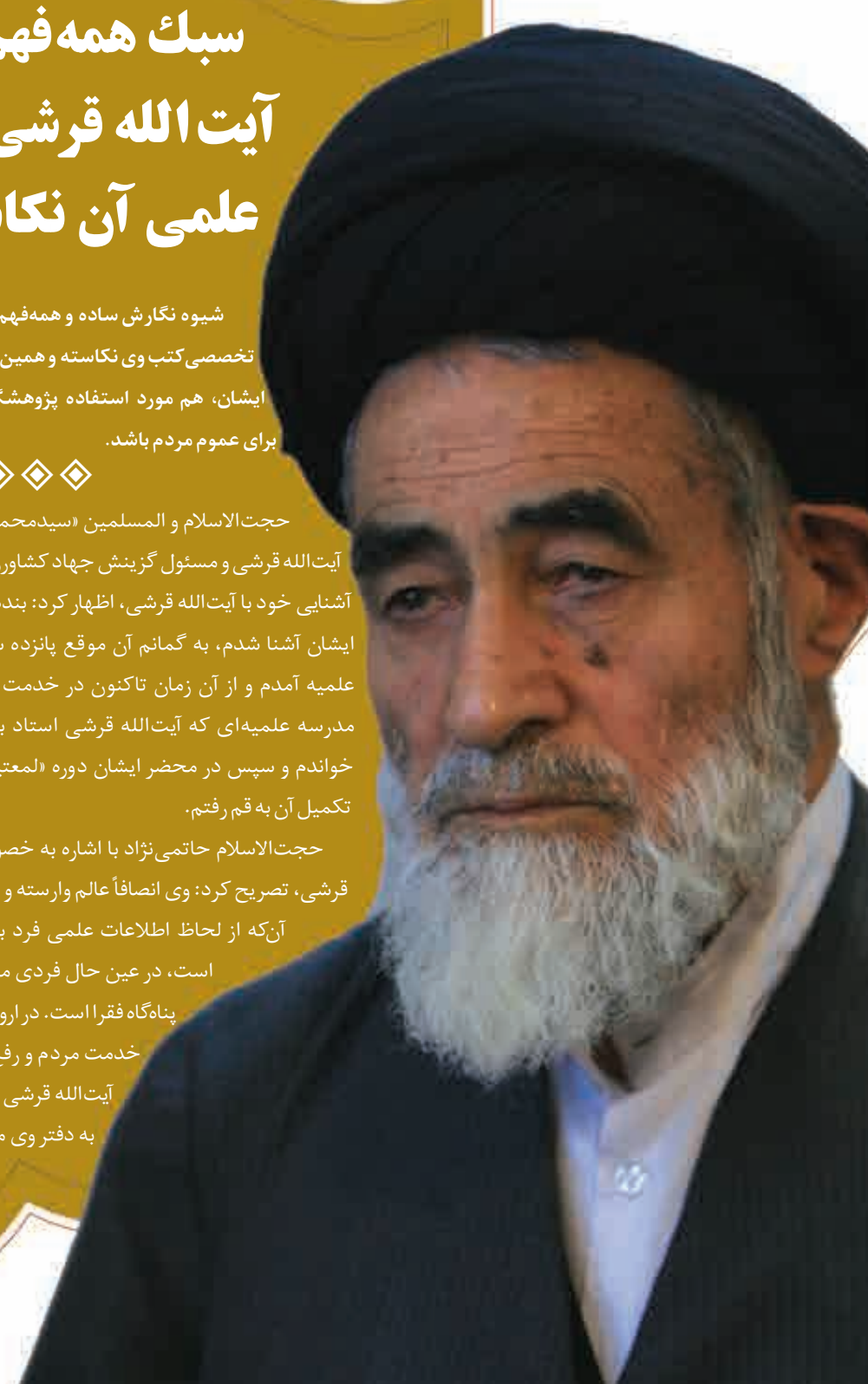
سبک همه فهم تألیفات آیت الله قرشی از سطح علمی آن نکاسته است

شیوه نگارش ساده و همه فهم آیت الله قرشی از سطح تخصصی کتب وی نکاسته و همین ویژگی باعث شد که آثار ایشان، هم مورد استفاده پژوهشگران و هم منبعی مفید برای عموم مردم باشد.

حجت الاسلام و المسلمین «سید محمود حاتمی نژاد»، شاگرد آیت الله قرشی و مسئول گزینش جهاد کشاورزی ارومیه، درباره طریقه آشنایی خود با آیت الله قرشی، اظهار کرد: بنده از سال ۴۶ با شخصیت ایشان آشنا شدم، به گمانم آن موقع پانزده سال داشتم که به حوزه علمیه آمدم و از آن زمان تاکنون در خدمت ایشان هستم. البته در مدرسه علمیه ای که آیت الله قرشی استاد بودند، ابتدا مقدمات را خواندم و سپس در محضر ایشان دوره «لمعتین» را گذراندم و بعد از تکمیل آن به قم رفتم.

حجت الاسلام حاتمی نژاد با اشاره به خصوصیات اخلاقی آیت الله قرشی، تصریح کرد: وی انصافاً عالم وارسته و بزرگواری است؛ با وجود آن که از لحاظ اطلاعات علمی فرد برجسته و صاحب نظری است، در عین حال فردی متواضع و «ملاذ الفقرا» یا پناهگاه فقرا است. در ارومیه کسی که همیشه در خدمت مردم و رفع مشکلات مردم است، آیت الله قرشی است و مردم نیز معمولاً به دفتر وی مراجعه می کنند و ایشان

همواره به یاری آنان اقدام می‌کند.

مسئول‌گزینش جهاد کشاورزی با اشاره به تأثیرگذاری آیت‌الله

قرشی بر مردم ارومیه عنوان کرد: با توجه به این‌که ایشان جلسات تفسیر قرآن کریم را برای عموم مردم برگزار کرده‌اند، اثر مثبتی بر گرایش قرآنی مردم داشته است. این جلسات از سالیان پیش بوده و حاصل آن در کتابی به نام احسن الحدیث منتشر شده است. ایشان حتی در جهاد کشاورزی نیز، از ابتدای تشکیل آن هر هفته دو بار جلسه تفسیر قرآن داشتند. این مسائل باعث شد تا رویکرد مردم به سمت قرآن، تفسیر و معارف آن بیشتر شود. انصافاً این‌گونه حرکات در استان ارومیه منحصر به فرد و مؤثر بود.

وی با اشاره به آثار قرآنی آیت‌الله قرشی عنوان کرد: اولین کتابی که باید به آن اشاره کرد، تفسیر قرآن کریم با نام احسن

الحدیث است که کتابی بسیار ارزشمند است. اثر بعدی قاموس قرآن است که مجموعه علمی است که مورد استفاده هر دو قشر علما و متخصصان و مردم عادی است؛ یعنی هم برای پژوهشگران منبعی مفید است و هم مردم غیر متخصص می‌توانند از آن استفاده کنند. وی در مورد تأثیرگذاری کتب ایشان گفت: یکی از دوستان ما در این اداره برای ادامه تحصیل به هلند رفته بود، می‌گفت: «هنگامی که به سفارتخانه ایران رفتم، دیدم که در آنجا نیز از کتاب قاموس قرآن ایشان استفاده می‌کنند».

وی عنوان کرد: بنده خودم از کتاب‌های آیت‌الله قرشی در منبرم استفاده می‌کنم؛ زیرا برای عموم افراد جامعه و خانواده‌ها بسیار مفید است؛ به عنوان نمونه کتاب‌های صفات نیک یا خاندان و حی جداً برای هر خانواده‌ای همانند مفاتیح الجنان ضروری هستند. وی با اشاره به سبک روان و قلم شیوای آیت‌الله قرشی در تألیف کتاب، اظهار کرد: این شیوه نگارش ساده و همه‌فهم از سطح تخصصی کتاب نکاسته است. به عنوان نمونه شرح نهج البلاغه ایشان تفسیری است که با اخبار حادث تفسیر کرده است. این خصلت همان‌طور که مطرح شد باعث استفاده محققان و مردم عادی از تألیفات ایشان شده است.

حجت‌الاسلام حاتمی‌نژاد در پاسخ به این سؤال که اگر بخواهیم یک ویژگی برای آیت‌الله قرشی با توجه به سابقه

و تلاش ایشان ارائه کنیم که برای نسل سوم تأثیرگذار باشد، آن ویژگی چیست؟ تصریح کرد: آن چیزی که بیشتر در ذهنم نسبت به آیت‌الله قرشی مطرح است و خصلت برجسته‌تری دارند، اخلاق

و تواضع علمی ایشان است؛ به طوری که می‌توانم بگویم هیچ‌گونه غروری ندارند. سواد، تألیفات و تحصیلات ایشان باعث ایجاد غرور در روی نشده است. امثال ایشان در جامعه کم هستند که هم به علوم تخصصی بپردازند و هم با درد مردم آشنا باشند و در این زمینه قلم بزنند و تلاش کنند. ایشان در عین حالی که سمت‌ها و مسئولیت‌های مختلفی داشتند، همیشه با مردم بودند. حضور ایشان در چند دوره مجلس خبرگان رهبری بر اساس همین رابطه نزدیک با مردم بوده است.

آیت الله قرشی آموزش مستمر قرآن در مساجد را عامل احیای آن در جامعه می‌داند

ایشان را بیان می‌کنم. یکی از مهم‌ترین دیدگاه‌های قرآنی آیت‌الله قرشی درباره تعیین وظایف قرآنی است که ایشان عنایت خاصی به این مسئله دارند و کمترین نگرش و دیدگاه را در رابطه با قرآن در نظر دیگران دیدم. ایشان در زمینه مهاجرت‌زدایی قرآن دو نکته مهم را مطرح کردند؛ یکی بحث تعلیم و تعلم در رابطه با قرآن است و دیگری بحث وظیفه روحانیون مسلمانان است. آیت‌الله قرشی خیلی عنایت دارد که تا زمانی که مسلمانان در بحث ترویج و تعلیم قرآن تلاش همه جانبه‌ای نداشته باشند، مانمی‌توانیم قرآن را از مهاجرت بیرون بیاوریم.

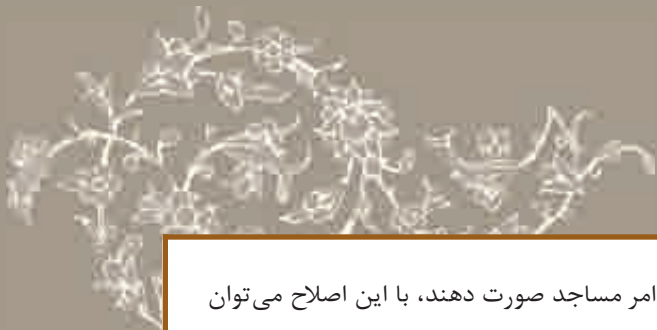
وی اضافه کرد: نکته دومی که ایشان بیان می‌کنند، بحث وظیفه خواص، علما و کسانی است که عرصه‌های فرهنگی را در اختیار دارند، مخصوصاً قشرهای فرهنگی و حوزوی که با قرآن

به نظر آیت‌الله قرشی اگر مساجد، نظام آموزشی مستمر در آموزش قرآن داشته باشند و برنامه‌ریزی دقیقی ارائه دهند، این مسئله باعث احیای معارف قرآن در جامعه می‌شود.

حجت‌الاسلام و المسلمین «عیسی عیسی زاده»، مدیر گروه فرهنگ‌نامه‌های قرآنی مرکز فرهنگ و معارف قرآن کریم، درباره ویژگی‌های قرآنی شخصیت آیت‌الله قرشی، اظهار کرد: این دانشمند فرهیخته، از شخصیت‌های قرآنی کشور هستند که سال‌ها تلاش و زحمت فراوانی در عرصه قرآنی کشور داشته است.

وی افزود: بنده به شکل مختصر ویژگی‌ها و دیدگاه‌های قرآنی

اصلاحی در امر مساجد صورت دهند، با این اصلاح می توان معارف قرآن را در جامعه احیاء کرد.

وی با بیان این که این مسئله فرهنگ عمومی جامعه را به سمت و سوی قرآن پیش می برد، تصریح کرد: نکته دیگری که آیت الله قرشی درباره آن بحث کرده اند، سرمایه بزرگی است که ما در مدارس داریم. با توجه به این که درس قرآن اکنون در تمامی مقاطع آموزشی هست، اما هنگامی که عملاً نوجوان و جوانی را که از راهنمایی یا دبیرستان فارغ التحصیل می شوند، ارزیابی می کنیم، می بینیم که تلاشی که شده است، ثمره واقعی خودش را نداده است.

مدیر گروه فرهنگ نامه های قرآنی مرکز فرهنگ و معارف قرآن کریم با اشاره به ضرورت آسیب شناسی تدریس قرآن در مدارس، اظهار کرد: باید بررسی کنیم تا ببینیم که جریان چیست که این نوجوان در درس های دیگر آنچنان مسلط می شود که بهترین نمره را در مدرسه و سپس در کنکور و دانشگاه می آورد، اما در بحث قرآن از چنین موفقیت هایی برخوردار نیست.

وی افزود: این موضوع باید آسیب شناسی شود؛ زیرا این مشکل تا در آموزش و پرورش حل نشود، قرآن و معارف ارزشمند آن همچنان در مهجوریت باقی می ماند. برای این که فرزندان ما در جامعه با قرآن آشنا شوند، سه پایگاه خانه، مدرسه و مسجد است که می توانند فرزندان ما را بسازند.

عیسی زاده تصریح کرد: نظر آیت الله قرشی این است که در عرصه آموزش، مدارس مهم ترین مرکز اجتماعی هستند که فرزندان می توانند در راستای تربیت خانوادگی آنجا تعلیم ببینند، کار فعلی جواب نداده و باید فرهیختگان و صاحب نظران بنشینند که چه کنیم که این گونه نباشد و بتوانیم تحولی در بحث ارتقای فرهنگی در مدارس داشته باشیم.

قاموس قرآن؛ بهترین منبع آشنایی با معارف و فرهنگ

قرآنی

وی افزود: آیت الله قرشی معتقد هستند که شرط استخدام يك مسلمان در هر نهاد و ارگانی، آشنایی با کتاب آسمانی خودش باشد. اگر این شرط مطرح شود، هر شخصی خود را موظف می کند تا آن شرط را برای خودش ایجاد کند. آیت الله قرشی

سروکار دارند و یا در مسیر قرآن زحمت کشیده و کار کرده اند. آیت الله قرشی در این قضیه تأکیدات بسیار ارزنده ای دارد.

وی عنوان کرد: مسلمانان به صورت عموم تا زمانی که عده ای به عنوان بیدارگر و محرک اصلی آن ها را آماده نکنند، زمینه آمادگی چنین قیام و هجمه آنچنانی در ایشان صورت نمی گیرد. به نظر آیت الله قرشی علما باید دریچه ویژه ای را در ارتباط با قرآن بگشایند. در این زمینه معمولاً به صورت عمومی کار می کنیم، اما بحث قرآن را به صورت يك رسالت خاص کمتر دیده ایم.

مدیر گروه فرهنگ نامه های قرآنی مرکز فرهنگ و معارف قرآن کریم با اشاره به دیدگاه آیت الله قرشی در زمینه نهضت قرآنی اظهار کرد: وی معتقد است که باید این قشر وظیفه خاصی برای خود تعریف کنند، تا بتوانند با بیدار کردن مسلمین، زمینه آن قیام عمومی در بحث ترویج و تعلیم معارف را فراهم کنند.

وی با بیان این که نکته دیگری که آیت الله قرشی مطرح می کنند، در مورد مساجد است، تصریح کرد: بنده با توجه به ارتباطی که به شکل مداوم با مساجد دارم و در برنامه ها و مجالس آنان حضور دارم، می بینم که در مساجد ما در زمینه تدریس

معارف قرآنی به عنوان امر آموزشی منظم و مرتب، نظام خاصی وجود ندارد.

این پژوهشگر قرآنی بیان کرد: به طور عمومی در مساجد قرائت قرآن هست، ولی این مسئله دلیل آن نمی شود که در برخی مساجد هیچ کاری صورت نگیرد.

آیت الله قرشی با بررسی هایی که انجام می دهد، معتقد است که اگر بخواهیم کشورمان را قرآنی کنیم، با توجه به بیانات مقام معظم رهبری باید به سمت ورود معارف قرآن در زندگی روزمره برویم.

وی با اشاره به سخنان سال گذشته مقام معظم رهبری در جمع قرآن پژوهان، بیان کرد: ایشان گفتند: «تمام فعالیت های قرآنی و پژوهش های قرآنی و مراکز پژوهش های قرآنی باید به سمت و سوی عملیاتی کردن معارف قرآن در زندگی های فردی و اجتماعی حرکت کنند».

عیسی زاده با بیان این که آیت الله قرشی معتقدند که هر چه داریم از برکت وجود مساجد است، اظهار کرد: وی در این زمینه می آورد که اگر مساجد بیابند و این جریان را پیگیری کنند و واقعاً به صورت مستمر برنامه ریزی داشته باشند و آن هایی که اهل فرهنگ هستند، از جمله فرهیختگان و دانشگاهیان متعهد،

آیت الله قرشی معتقد هستند که شرط استخدام يك مسلمان در هر نهاد و ارگانی، آشنایی با کتاب آسمانی خودش باشد

معتقد هستند که این قضیه اگر به شکل جدی پیگیری شود، تمام افرادی که در این مملکت هستند، زمینه این مسئله را فراهم می‌کنند که اگر فردا بخواهند در نهادی خدمت کنند، یکی از شرایط خدمت این باید باشد که با کتاب اسلامی و نجات‌بخش خود آشنا شوند.

حجت‌الاسلام عیسی زاده اظهار کرد: لذا آیت‌الله قرشی بسیار تأکید دارند که مسئولان و دست‌اندرکاران کشور می‌توانند با برنامه‌ریزی خاصی این مسئولیت را انجام دهند و این مسئله باعث می‌شود که بسیاری از معضلات فرهنگی در جامعه حل شود.

وی با بیان این‌که نکته دیگری که آیت‌الله قرشی بر روی آن تأکید دارد، بحث هزینه‌ها و بودجه است، گفت: آیت‌الله قرشی بیان می‌کنند که اگر هزینه‌هایی را که مربوط به مسائل غیر فرهنگی، بهداشتی و پوششی است برآورد کنیم، می‌بینیم که به هیچ وجه قابل قیاس با هزینه‌های بخش فرهنگی و بخش قرآنی نیستند.

مدیر گروه فرهنگ‌نامه‌های قرآنی مرکز فرهنگ و معارف قرآن کریم اضافه کرد: اگر واقعاً کسانی که شعار قرآنی شدن فرهنگ جامعه را می‌دهند، دلشان به حال این قضیه می‌سوزد، باید دستی بر روی این قضیه بکشند. به عنوان مثال در بحث مساجد و تدریس قرآن باید بر روی تشویق و مشاوره هزینه کرد.

وی با اشاره به برنامه‌های غرب برای انحراف جوانان تصریح کرد: چگونه است که برای برنامه‌های غیر قرآنی و غیر دینی، فرزندان ما تشویق و گاهی منحرف می‌شوند، اما برای برنامه‌های قرآنی چنین بودجه‌ای اختصاص داده نمی‌شود؟ این مسئله به این خاطر است که از آن طرف میلیون‌ها دلار برای قرار دادن سی‌دی‌های مبتذل به شکل مجانی هزینه می‌شود.

عیسی زاده در ادامه بیان کرد: در چندین سالی که در نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم مشغول فعالیت هستم، به دوستان مان عرض کرده‌ام که حداقل چند سی‌دی مناسب در اختیار مجموعه قرار دهید تا هر جوانی که وارد مجموعه می‌شود، برای تشویق در اختیارش قرار دهیم. با قرار دادن یک محصول قرآنی جوان را با خبر کنیم که مسئولان برای بحث فرهنگی و قرآنی وی هزینه می‌کنند.

وی با بیان این‌که نکته دیگری که آیت‌الله قرشی مطرح می‌کنند، بحث متحول کردن جامعه است، اظهار کرد: ما چقدر

بعد از انقلاب جامعه را به سمت قرآن متحول کردیم؟ مخصوصاً در انقلاب ما که بر پایه مبانی قرآنی استوار است، چقدر تلاش کرده‌ایم که این مباحث را به شکل همه‌جانبه پوشش دهیم؟ این قضیه تنها بر عهده چند قشر خاص نیست. آیت‌الله قرشی معتقد است که اگر همگی وارد این صحنه شوند، خواسته خداوند متعال محقق می‌شود و جامعه به سمت جامعه قرآنی حرکت می‌کند. این مباحث جزو ملاحظات وی در حیطه مباحث قرآنی جامعه بود.

وی با اشاره به تألیفات آیت‌الله قرشی تصریح کرد: کتاب قاموس قرآن در واقع مرجعی برای تمام پژوهشگران قرآنی است؛ بنده به عنوان یکی از پژوهشگران ناقابل قرآنی شاهد بودم که این کتاب گرانبه‌تر از همواره در دسترس سایر قرآنی‌پژوهان و محققان دینی است. این مسئله نشان می‌دهد که این اثر ارزشمند با نیت خالص نوشته شده است.

حجت‌الاسلام عیسی زاده اضافه کرد: در پاسخ به این سؤال که چرا با وجود این همه کتاب دعا، هیچ‌کدام نتوانسته‌اند جای کتاب مفاتیح الجنان شیخ عباس قمی را بگیرد، یکی از عرفا می‌گوید که برگردید ببینید که درون مایه این شخص چه بوده است، برای چاپ نوشته است یا نان یا کارش صرفاً برای خداوند بوده است؟

وی عنوان کرد: احساسم این است که این اثر ارزشمند، جای خودش را در تمام کتابخانه‌ها و پژوهشکده‌ها از جمله مرکز فرهنگ و معارف قرآن کریم باز کرده و همه از آن استفاده می‌کنند که نشان‌دهنده اخلاص این بزرگوار است. این قاموس به ظاهر لغت‌شناسی قرآن است، اما هنگامی که رجوع می‌کنیم می‌بینیم که خلاصه زیبایی از نظرات مفسران از جمله علامه طباطبایی و دیگران را جمع‌آوری کرده است.

مدیر گروه فرهنگ‌نامه‌های قرآنی مرکز فرهنگ و معارف قرآن کریم گفت: اگر کسی بخواهد یک دوره نیمه تخصصی بگذراند که هم با لغت قرآن آشنا شده و هم مفاهیم قرآن را بیاموزد و یک دوره تفسیر مختصری را نیز بیاموزد، بهترین اثر در این عرصه قاموس قرآن آیت‌الله قرشی است. به نوعی می‌توان به آن دایرةالمعارف قرآن کریم گفت. این اثر با این اختصار دایرةالمعارف زیبایی در رابطه با معارف قرآنی است که جای خود را باز کرده است.

اگر کسی بخواهد يك دوره نیمه تخصصی بگذراند که هم با لغت قرآن آشنا شده و هم مفاهیم قرآن را بیاموزد و يك دوره تفسیر مختصری را نیز بیاموزد، بهترین اثر در این عرصه قاموس قرآن آیت‌الله قرشی است

دو هفته نامه

راوی

سال ششم

شماره ۸۳

پانزده تیرماه ۱۳۸۹

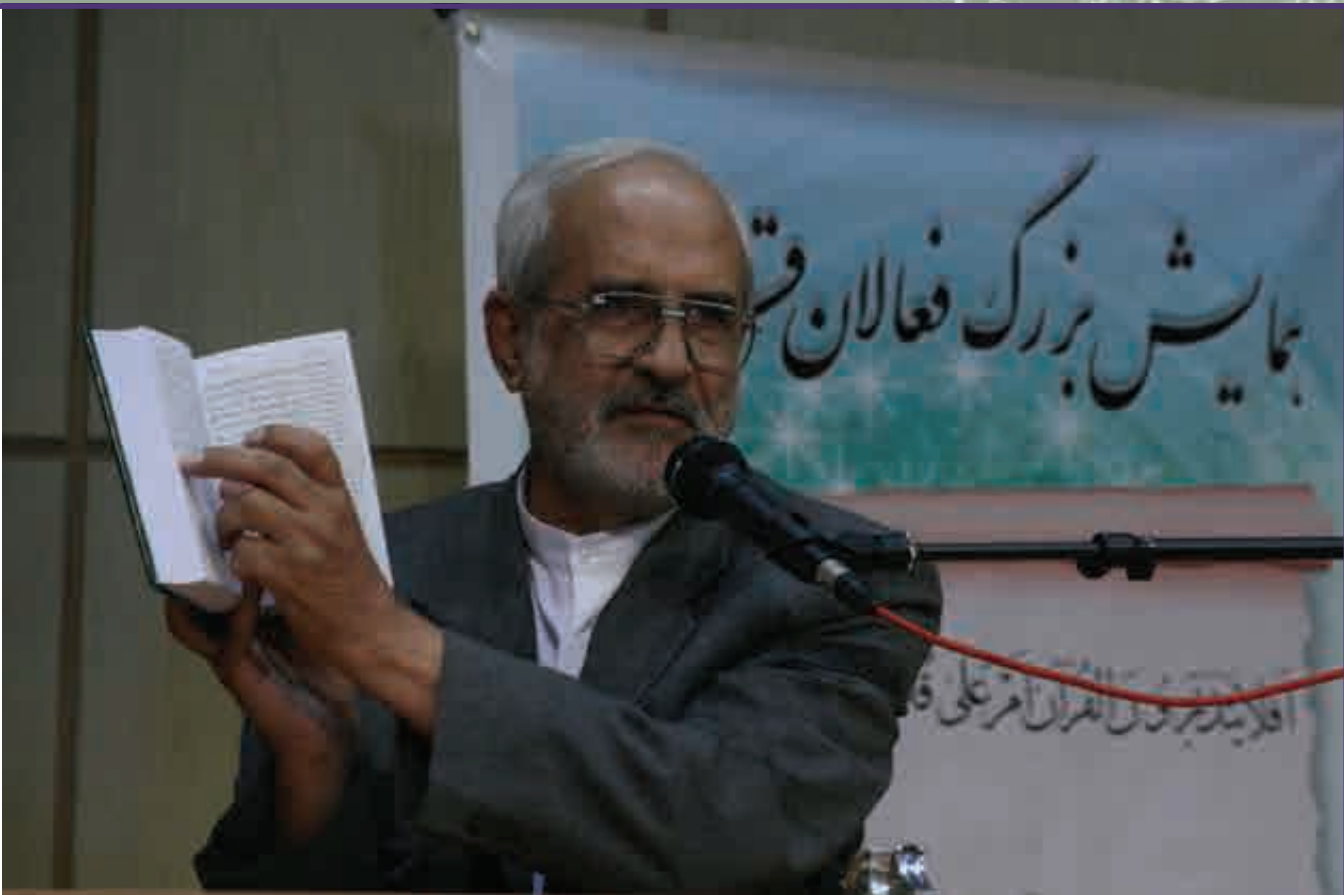
۲۹

آیت الله قرشی؛ مفسر غریب قرآن کریم

روش و منش تفسیری آیت الله قرشی

قاموس قرآن؛ جزء معتبرترین منابع واژه پژوهی معاصر

تألیف کرده است، البته درباره تفسیر ایشان و روش و گرایش تفسیری ایشان مطالب زیادی است که بنده به آن نمی پردازم. این مترجم قرآن با اشاره به تألیفات متعدد آیت الله قرشی در زمینه های مختلف، تصریح کرد: وی درباره عالم برزخ اثری با عنوان سیری در عالم برزخ دارد، هنگامی که آن را مطالعه کردم، دیدم بسیار قوی و مستند در پرتو آیات و روایات، مسائل عالم برزخ را بررسی و شرح داده است. وی با بیان این که کتاب «قاموس قرآن» یکی از مآخذ مهم بنده در تدوین تفسیر نسیم حیات و ترجمه قرآن کریم است، افزود: برخی به خاطر این که این قاموس و نویسندگان آن جزء منابع متأخر است، از آن اجتناب می کنند و فکر می کنند این قاموس در مرحله استناد ضعیف است، اما من معتقدم این اثر از حیث تحقیق و سندیت در مرحله قابل قبولی قرار دارد.

برخی به خاطر این که نویسنده قاموس قرآن - که واژه پژوهی قرآنی است - و جزء متأخران است، از آن اجتناب می کنند و فکر می کنند این قاموس در مرحله استناد ضعیف است، اما این اثر از حیث تحقیق و سندیت در مرحله قابل قبولی قرار دارد.

«ابوالفضل بهرام پور»، مترجم و مفسر قرآن کریم، با اشاره به تألیفات متعدد آیت الله قرشی در زمینه قرآن و تفسیر اظهار کرد: کتاب قاموس قرآن یکی از منابع بسیار قابل اتکا در زمینه مفردات قرآن است، البته تفسیر ایشان در مقایسه با قاموس، آن شهرت و اعتبار را نیافته است.

وی با اشاره به کتاب خاندان وحی تألیف آیت الله قرشی افزود: وی این کتاب را در حالات چهارده معصوم (ع) و تاریخ اهل بیت پیامبر (ص) تدوین کرده است که حقا اثر بسیار خوبی

پیش از فحص سندی و دلالی بیاوریم، در دام جعلیات و خرافات می افتیم؛ زیرا تمامی روایات به معصوم (ع) منسوب نیستند.

این مفسر قرآن با اشاره به وجود جعلیات فراوان در روایات منسوب به معصومین (ع)، تصریح کرد: اگر انسان غفلت کند و هر روایتی را به عنوان يك سخن مقبول در تفسیرش بیاورد، به انحراف کشیده می شود. این مسئله در برخی جاها ظهور بیشتری دارد. به عنوان نمونه تلاش فراوانی داشتم تا جریان «عالم ذر» را در تفسیر به نحو صحیحی تفسیر کنم.

وی افزود: اگر تفسیرهای نمونه و منهج الصادقین را با تفسیر بنده مقایسه کنید، متوجه خواهید شد که سعی داشتم مطالبم نزدیک و قریب به مقصود آیه باشد و در تفسیرم طرحی تازه از روایات و آیات بگشایم. برخی در تهاجم روایات ذیل آیه نتوانستند روایات را خوب جرح و تعدیل کنند و روایت صحیح را از سقیم آن تشخیص دهند، در نتیجه به معضلاتی برخورد کردند.

بهرام پور با اشاره به منابع واژه پژوهی سنتی اظهار کرد: علاوه

بر مجمع البیان که به نظرم منبع خوبی برای تفسیر لغات است، قاموس هایی همچون مجمع البحرین، معجم الوسیط، مفردات راغب اصفهانی وجود دارد. تفاوت قاموس قرآن با سایر مآخذ واژه پژوهی قرآن کریم این است که آیت الله قرشی در این اثر از آن ها اقتباس و در همان راستا با تحقیقات و اضافاتی منتشر کرده است.

وی در پایان تصریح کرد: قاموس قرآن مجموع این مآخذ را در خود جای داده است و نمی توان بدون رجوع به آن ها از عمق معنای واژه مطلع شد. اکثریت مردم، طلبه ها و مفسران از قاموس قرآن استفاده می کنند و بنده نیز به شخصه از این قاموس بهره می برم.

آیت الله قرشی هنگامی که لغت را معنا می کند، استعمال لغت را در آیات دیگر در کنار هم قرار می دهند و اثبات می کنند که معنا و مفهوم این لغت چیست؟ دو یا چند ترجمه دارد و در هر کدام از آیات کدام معنا مراد است؟

نویسنده کتاب حق با کیست؟ تصریح کرد: کمتر مؤلفی است که در غیر شهرهایی همچون قم، تهران و یا مشهد باشد و پرونده علمی بسیار موفقی داشته باشد و بتواند آثار قابل قبول و فاخری از خود ارائه دهد، اما

آیت الله قرشی یکی از نمونه های نادر در این زمینه هستند.

وی با بیان روش آیت الله قرشی در قاموس قرآن اظهار کرد: بنده در تفسیر و یا ترجمه قرآن کریم در همان سبک و روشی که ایشان رفته اند، به ترجمه و تفسیر پرداخته ام. آیت الله قرشی هنگامی که لغت را معنا می کنند، استعمال لغت را در آیات دیگر در کنار هم قرار می دهند و اثبات می کنند که معنا و مفهوم این لغت چیست؟ دو یا چند ترجمه دارد و در هر کدام از آیات کدام معنا مراد است؟ بعد از این مرحله نیز از لغت نامه های معتبر استفاده می کنند.

بهرام پور در پاسخ به این سؤال که مخاطبان تفسیر احسن الحدیث و قاموس قرآن چه قشری هستند؟ بیان کرد: همه اقشار در حیطه مخاطبان این تفسیر می توانند وارد شوند، هر مخاطبی که تفسیر نمونه دارد، این تفسیر نیز شامل آن است و

این تفسیر از ابتدا برای عموم مردم نوشته شده است، البته تفسیر کاری فنی است.

بهرام پور اضافه کرد: اگر صرفاً از زاویه ای خاص به تفسیر قرآن بپردازیم، ممکن است که تفسیر به رأی شود. بنده در تفسیر نسیم حیات ضمن بررسی لغت،

روایت، آیات دیگر و فضا و مفهوم هر آیه را به تفسیر قرآن پرداختم؛ لذا قبل از تفسیر آیه نباید عینک فلسفی، عرفانی و... به چشم داشت و با آن نگاه آیه را تفسیر کرد.

وی در بیان جایگاه روایات در تفسیر قرآن، گفت: در تفسیر تنها باید بر روی روایات قطعی الصدور و مسلم تکیه کرد و از پرداختن به هر روایتی پرهیز کرد. اگر روایات را چشم بسته و

تفاوت قاموس قرآن با سایر مآخذ واژه پژوهی قرآن کریم این است که آیت الله قرشی در این اثر از آن ها اقتباس و در همان راستا با تحقیقات و اضافاتی منتشر کرده است

احسن الحدیث؛ تفسیری با گرایش تربیتی و اجتماعی

تأمل کند و آیات قرآن را با توجه به جهات تربیتی و هدایتی آن‌ها مورد تحلیل قرار بدهد و شاید صحیح باشد که گفته شود: گرایش این مفسر، گرایش تربیتی و اجتماعی است.

مؤدب عنوان کرد: این تفسیر به زبان فارسی است و شامل تمامی آیات قرآن است، مفسر محترم قبل از ورود به تفسیر، برخی از مباحث علوم قرآنی را مطرح کرده است که تعدادی از آن‌ها از مبانی مفسر به حساب می‌آید، ایشان در همان نخستین صفحات تفسیر با عنوان «سیری در قرآن مجید» اشاره کرده که پیش از شروع به تفسیر لازم است که در قرآن مجید سیری کرد و کلیاتی را از دریای حقایق به دست آورد، تا به عنوان مقدمه‌ای در تفسیر و شناخت فشرده‌ای از کلام خدا باشد.

عضو هیئت علمی دانشگاه قم با بیان این‌که مؤلف تفسیر احسن الحدیث اشاره می‌کند که در زبان عربی کلمه «قرآن» مصدر و به معنای «قرائت و خواندن» است، گفت: این لفظ، علم و نام کتاب آسمانی است که خداوند متعال بر پیامبر اکرم (ص) نازل کرده است. این کتاب، جامع حقایق بلندی است که برای هدایت بشر آمده است. در ادامه، مفسر به موضوع سوره‌ها و آیات قرآن و تدوین و جمع‌آوری آن‌ها پرداخته است.

رئیس انجمن قرآن پژوهی قم تأکید کرد: آیت‌الله قرشی با تکیه بر نظر مرحوم طبرسی اشاره می‌کند که قرآن ۱۱۴ سوره دارد که همه آن‌ها بجز سوره توبه با «بسم الله الرحمن الرحیم» شروع می‌شود و تأکید دارد که در همه سوره‌های قرآن، «بسم الله الرحمن الرحیم» جزئی از خود سوره به حساب می‌آید و در ادامه اشاره دارد که سوره‌های قرآن، هر کدام مجموعه‌ای از آیات هستند که آن آیات توسط فرشته وحی بر پیامبر اکرم (ص) نازل شده است.

این پژوهشگر قرآنی با اشاره به این‌که چپ‌نشین آیات، یک چپ‌نشین توفیقی است و جای هر آیه در هر جای قرآن به دستور پیامبر

آیت‌الله قرشی در تفسیر احسن الحدیث آیات قرآن را با توجه به جهات تربیتی و هدایتی آن‌ها مورد تحلیل قرار داده و شاید بتوان گفت که گرایش این مفسر، گرایش تربیتی و اجتماعی است.

حجت‌الاسلام والمسلمین «سیدرضا مؤدب»، عضو هیئت علمی دانشگاه قم، درباره تفسیر احسن الحدیث، گفت: یکی از تفاسیر گرانقدر دوران معاصر، تفسیر احسن الحدیث است که حضرت آیت‌الله علی‌اکبر قرشی به تدوین این تفسیر همت گماشته‌اند. یکی از ویژگی‌های این تفسیر ارزشمند آن است که از جمله تفاسیر روائی شمرده شده است؛ زیرا مفسر محترم در این تفسیر در فهم آیات از روایات به خوبی استفاده کرده است و در ذیل بخش‌های زیادی از آیات به ویژه آیاتی که فهم و تفسیر آن‌ها منوط به روایات و گزارش معصومین (ع) است، روایات قابل توجهی را آورده و آن‌ها را تحلیل کرده است.

وی افزود: البته این مفسر گرانقدر از تفسیر آیه به آیه نیز در مواردی کمک گرفته؛ همچنان که در مباحث لغوی نیز از لغت هم بهره گرفته است و در بحث‌های کلامی، اجتماعی و تربیتی نیز، رویکرد عالمانه‌ای از خود نشان داده و سعی کرده که با توجه به این‌که کتاب قرآن کتاب هدایت است، از این منظر به فهم آیات

تفسیر آن‌ها نقش دارد، می‌پردازد و آن بحث نزول دفعی و تدریجی قرآن است. ایشان تکیه می‌کند که شکی نیست که قرآن مجید به طور تدریجی در طول ۲۳ سال بر پیامبر اکرم (ص) نازل شده، ولی از طرفی هم می‌خوانیم که قرآن در ماه مبارک رمضان و در یک شب نازل شده است.

مؤدب با اشاره به آیه‌ای از قرآن کریم، گفت: آیه شریفه‌ای در سوره بقره است که خدای متعال می‌فرماید: «شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ؛ ماه رمضان [همان ماه] است که در آن قرآن فرو فرستاده شده است» (سوره مبارکه بقره، آیه شریفه ۱۸۵) و همین‌طور آیه شریفه‌ای که در سوره مبارکه قدر است که می‌فرماید: «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ؛ ما [قرآن را] در شب قدر نازل کردیم» (سوره مبارکه قدر، آیه شریفه ۱) و یا آیه شریفه: «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ

فِي لَيْلَةِ مُبَارَكَةٍ؛ [که] ما آن را در شبی فرخنده نازل کردیم» (سوره مبارکه دخان، آیه شریفه ۳) نویسنده تفسیر احسن الحدیث همه این‌ها را در کنار هم می‌آورد و مایل است تأکید کند که در جمع میان این دو بحث؛ یعنی نزول دفعی و نزول تدریجی، در روایات شیعه و همچنین در روایات اهل سنت آمده است که قرآن در یک شب از جانب خدا به

اکرم (ص) تعیین شده است و از چینش آیات می‌توان نکاتی را به دست آورد؛ چون این چینش، چینش الهی است، گفت: نویسنده تفسیر احسن الحدیث در ادامه به برخی از مباحث در خصوص محتوای قرآن و مطالب قرآن می‌پردازد و بعضی از ویژگی‌های آن‌ها را مورد بحث و بررسی قرار می‌دهد.

مؤدب اظهار کرد: نگارنده در ادامه به بحث مکی و مدنی بودن آیات اشاره دارد و بنابر نقل مشهور بیان می‌کند که از ۱۱۴ سوره قرآن، ۸۳ سوره در مکه و ۲۸ سوره در مدینه نازل شده است که در ترتیب نزول سوره‌ها در روایات اختلاف است و اثبات ترتیب صحیح آن‌ها مشکل است، البته چینشی را برای این نظمی که اشاره شد بیان می‌کند و نام سوره‌ها را بر اساس قول مشهور می‌آورد.

نویسنده کتاب مبانی تفسیر قرآن با تأکید بر این‌که توجه به چینش آیات می‌تواند به مفسر کمک کند که بفهمد چه موضوعاتی در آغاز آمده‌اند و چه موضوعاتی در مراحل بعدی بیان شده‌اند، گفت: بنابراین آیت الله قرشی بحث «مکی و مدنی»، و همچنین بحث «بعثت و هجرت» را مورد توجه قرار می‌دهد و به نظر می‌رسد که مایل است روی این بحث

مفسر محترم در این تفسیر در فهم آیات از روایات به خوبی استفاده کرده است و در ذیل بخش‌های زیادی از آیات به ویژه آیاتی که فهم و تفسیر آن‌ها منوط به روایات و گزارش معصومین (ع) است، روایات قابل توجهی را آورده و آن‌ها را تحلیل کرده است

بیت المعمور یا به بیت العزة نازل شده و پس از آن به تدریج بر حضرت رسول (ص) نازل گشته است.

عضوهیئت علمی دانشگاه قم با بیان این‌که آیت الله قرشی در این خصوص گزارش‌هایی از تفاسیر شیعه و اهل سنت می‌آورد و سعی می‌کند کلام خود را با عبارتی که از تفسیر صافی است در این قسمت به پایان ببرد که بیت المعمور، همان قلب پیامبر اکرم (ص) است و گویا مراد، نزول آن به قلب حضرت (ص) و همان نزول دفعی بوده که محتوا و مطالب بر قلب پیامبر اکرم (ص) نازل شده و سپس به تدریج در طول سالیان فراوان مرحله به مرحله بر پیامبر اکرم (ص) نازل گشته است.

رئیس انجمن قرآن پژوهی قم تأکید کرد: البته این قول را مرحوم علامه نیز در المیزان مورد اشاره قرار می‌دهد و به نظر می‌رسد که قول درست هم همین باشد که نزول دفعی با الفاظ نبوده است، بلکه با محتوا بوده است که بر قلب پیامبر اکرم (ص) یا بر بیت المعمور نازل شده و الفاظ قرآن یک بار هم به صورت تدریجی بر پیامبر اکرم (ص) نازل شده است و پیامبر اکرم (ص) نیز

تاریخی تکیه کند که اگر سوره‌هایی در قبل از هجرت آمده و سوره‌هایی بعد از هجرت آمده، به اقتضای زمان بوده و موضوعاتی که در سوره‌های قبل از هجرت، یعنی دوران آغاز بعثت آمده، موضوعاتی است برای دعوت به اسلام و دعوت به دین که باید از آن‌ها شروع کرد و دارای اهمیت بیشتری هستند.

نزول دفعی قرآن بر بیت المعمور بوده است

حجت الاسلام سیدرضا مؤدب گفت: نویسنده تفسیر احسن الحدیث درباره این‌که اولین و آخرین آیه نازل شده و همچنین اولین و آخرین سوره کدام است، مطالبی دارد که خوانندگان می‌توانند به مقدمه این تفسیر مراجعه کنند که ایشان به تفصیل به بیان دیدگاه‌هایی در این مورد می‌پردازد و ضمن بیان اقوال، در مجموع بر قول مشهور که برخاسته از دیدگاه مرحوم طبرسی است، تکیه فراوان دارد و آن را مستند بیان می‌کند.

وی افزود: آیت الله قرشی به یکی از بحث‌های دیگری که معمولاً مفسران در آغاز تفسیر روی می‌آورند و به گونه‌ای در

آن‌ها را برای کاتبان وحی بیان می‌کرده و آن‌ها آیات را مکتوب می‌کرده‌اند.

نویسنده کتاب مبانی تفسیر قرآن اظهار کرد: در مقدمه این تفسیر بحثی مطرح می‌شود که یکی از بحث‌های مبانی تفسیر است و بنده آن‌ها را به تفصیل در کتاب مبانی تفسیر قرآن آورده‌ام و آن بحث قرائت عاصم در بین دیگر قرائات است و ایشان تکیه دارد که قرائت عاصم که قرائت کوفی است، قرائت صحیح است؛ زیرا این قرائت به واسطه عاصم بن ابی النجود و عبدالرحمن سلمی به حضرت امیرالمؤمنین (ع) می‌رسد.

مؤدب با بیان این‌که قرائت عاصم از جایگاه بالایی برخوردار است و ما در اختلاف قرائات باید بر همین قرائت تکیه کنیم و تنها همین قرائت است که قرآن است، گفت: از کلام آیت الله قرشی می‌توان چنین استفاده کرد که دیگر قرائات، قرآن نیستند، بلکه منسوب به راویان هستند، بر اساس همان روایت معروفی که مرحوم کلینی در کتاب شریف کافی از امام صادق (ع) نقل می‌کند و همچنین مشابه آن را از امام باقر (ع) نقل می‌کند که حضرت می‌فرمایند: «انما الاختلاف یجیء من قبل الرواة؛ اختلاف در قرائات از ناحیه راویان است.»

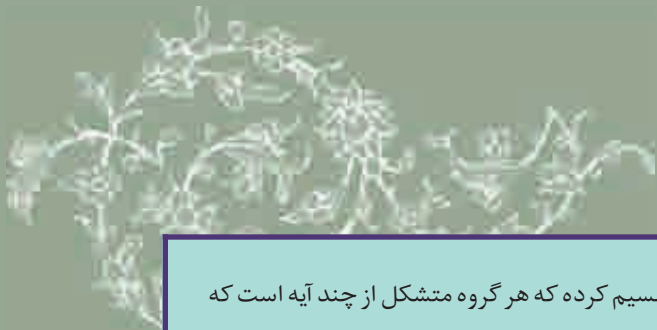
عضو هیئت علمی دانشگاه قم تأکید کرد: بنابراین، قرائت اصلی همان قرائت عاصم است که به امیرالمؤمنین (ع) منسوب است و همان قرائتی است که بر پیامبر اکرم (ص) نازل شده و به نام قرائت عاصم شهرت گرفته و این همان قرائت معروف و مشهور و متواتر است. این بحث را آیت الله قرشی در آغاز تفسیرش دارد و تکیه می‌کند بر این‌که حتی مرحوم سید حسن صدر در کتاب تأسیس الشیعه لعلوم الاسلام در ضمن اشاره به شیعه بودن و جلالت قدر عاصم فرموده که عاصم بن ابی النجود قرآن را بر ابو عبدالرحمن سلمی، مصاحب امیرالمؤمنین (ع) قرائت کرده و این قرائت از جایگاه بلندی برخوردار است.

توجه ویژه به انقلاب اسلامی در تفسیر احسن الحدیث مشهود است

عضو هیئت علمی دانشگاه قم گفت: یکی از مباحثی که آیت الله قرشی در مقدمه تفسیر احسن الحدیث آورده است، بحث اهمیت تفسیر است که نویسنده،

پنجاه گروه تقسیم کرده که هر گروه متشکل از چند آیه است که آن‌ها را مورد تفسیر قرار داده است.

مؤدب تصریح کرد: ظاهراً نظر آیت‌الله قرشی این است که این انتخاب گروه‌ها به کوچکی یا بزرگی آیات یا به آغاز صفحه و پایان صفحه نیست، بلکه به ارتباط چند آیه با یکدیگر است که خود آن‌ها می‌تواند يك واحد نزول مستقل را تشکیل بدهد. بعد از این که آیات يك سوره را به چند گروه تقسیم کرد، ابتدا ترجمه‌ای را در ذیل آیات آورده و سپس مطالب تفسیری خود را غالباً در ذیل سه عنوان بیان کرده است.

این پژوهشگر قرآنی ادامه داد: عنوان اول، کلمه‌هاست که در این عنوان به شرح لغات آیات پرداخته است. عنوان دوم، شرح‌هاست که معمولاً دیدگاه‌های مفسران را بیان کرده و عنوان سوم، نکته‌هاست که در ذیل این عنوان سعی شده به امور و نکته‌های جدیدی که نویسنده برداشت کرده بپردازد. نگارش این تفسیر به نظر می‌رسد بر اساس گزارشی که در متن مقدمه آمده است در سال ۱۳۶۰ آغاز شده و در مجموعه ۱۲ جلدی به پایان رسیده است.

عضو هیئت علمی دانشگاه قم با بیان این که نویسنده تفسیر احسن‌الحديث بعد از مقدمه وارد سوره‌ها شده و سوره‌ها را يك به يك تا پایان قرآن کریم تفسیر کرده است، گفت: آنچه که در پایان در خصوص این تفسیر می‌توان عرض کرد، این است که در این تفسیر از آنجا که مفسر بر روایات تکیه داشته و از طرفی چون در دوران انقلاب اسلامی نوشته شده، مفسر سعی داشته که مسائل جامعه فعلی ایران و مسائل مسلمانان ایران را مورد تحلیل قرار بدهد؛ لذا نکته‌های اجتماعی و تربیتی در آن فراوان است و خوانندگان عزیز می‌توانند با مراجعه به این تفسیر از مطالب علمی آن استفاده کنند.

مؤدب تأکید کرد: این تفسیر چون به نوعی با تکیه بر تفسیر المیزان و همچنین مجمع‌البیان، تبیان و دیگر تفاسیر کهن شیعه نوشته شده، می‌تواند گویای تفاسیر دیگر نیز باشد؛ خصوصاً خوانندگان فارسی‌زبان اگر با تفاسیر عربی به لحاظ دشواری‌های زبان، ارتباط زیادی ندارند، می‌توانند بر این تفسیر تکیه کنند و از مطالب بهره‌های فراوانی ببرند.

بحث‌هایی را در این خصوص مورد تحلیل خود قرار می‌دهد و وارد مطالبی می‌شود که نهایتاً به جایگاه قرآن و انقلاب اسلامی ایران برمی‌گردد.

وی افزود: چون این تفسیر در دوران انقلاب اسلامی نوشته شده، آیت‌الله قرشی بر خود لازم می‌داند که این موضوع را در آغاز تفسیر یاد کند و عنوانی را با عبارت «قرآن و انقلاب اسلامی ایران» بیان کرده ذیل این عنوان اشاره کرده است که انقلاب اسلامی ایران که به دست توانای فرزند قرآن حضرت امام خمینی (ره) پایه‌گذاری شده، نمونه دیگری از آثار قرآن مجید است.

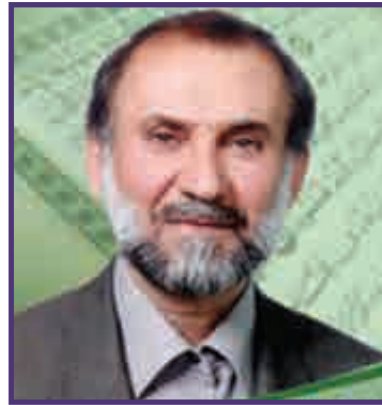
عضو هیئت علمی دانشگاه قم با بیان این که آیت‌الله قرشی در ادامه آورده اند که این انقلاب از قرآن الهام گرفته و اهداف قرآن در آن پیاده می‌شود، گفت: قلع و قمع محاربین و مفسدین، مبارزه با شرق و غرب و قدرت‌های شیطانی، جهاد با کفار و اهل طغیان، ایستادن در مقابل منافقان، ارتباط با دولت‌هایی که به فکر مسالمت هستند، اجرای حدود الهی، تشکیل مجلس شورای اسلامی، به انزوا کشاندن شرك و کفر، طرفداری از مستضعفان جهان، بسیج نیروهای مسلمان و صدها امثال

این مطالب، نمونه‌های درخشانی از فرموده‌های قرآن مجید است که چهره محیط ایران را چهره اسلامی و توحیدی کرده است. رئیس بنیاد قرآن پژوهی قم عنوان کرد: نویسنده تفسیر احسن‌الحديث درباره انقلاب اسلامی می‌نویسد:

«انقلاب اسلامی ایران، محیط رجعت قرآن، رجعت رسول خدا(ص)، رجعت امامان معصوم(ع) را به وجود آورده است». مؤدب اظهار کرد: ایشان در ادامه عنوان «قرآن و انقلاب اسلامی» که در مقدمه این تفسیر آمده است، بیان می‌کند که: «آری باید به قرآن روی آورد و برای سعادت دو جهان از قرآن و فرموده‌های اهل بیت(ع) که ثقلین هستند، الهام گرفت» و این عبارات، بسیار زیبا جایگاه و اهمیت تکیه این تفسیر بر مسائل اجتماعی انقلاب اسلامی را نشان می‌دهد.

نویسنده کتاب مبانی تفسیر قرآن با تأکید بر این که آیت‌الله قرشی در مقدمه تفسیر خود به شیوه و چگونگی ورود به آیات پرداخته‌اند، گفت: در این تفسیر در بیان هر گروه از آیات، سعی می‌کند گروهی مرتبط با هم باشد؛ مثلاً سوره بقره را به حدود

از کلام آیت‌الله قرشی می‌توان چنین استفاده کرد که دیگر قرائات، قرآن نیستند، بلکه منسوب به راویان هستند، بر اساس همان روایت معروفی که مرحوم کلینی در کتاب شریف کافی از امام صادق(ع) نقل می‌کند

قاموس قرآن؛ مرجعی زیبا و شیوا برای بررسی لغات قرآن

نیز بیان کرده است. بنده مطالعه قاموس قرآن را برای کسی که فارسی زبان است و در مرحله ورود به تفاسیر است، توصیه می‌کنم. این پژوهشگر قرآنی عنوان کرد: ایشان بعدها تفسیر احسن الحدیث را در دوازده جلد ارائه کرد که در نوع خودش تفسیر جالب، ارزنده و پربرای است. سبک کار این تفسیر بدین صورت است که فراز به فراز، آیات قرآن را می‌آورد، ترجمه کرده و لغات آن را بررسی می‌کند و بعد به توضیح آن فراز می‌پردازد. همچنین نکاتی که درباره آن سوره، همچون شأن نزول، سال نزول، مکی یا مدنی بودن مد نظر است، در آغاز سوره مورد بحث قرار می‌دهد.

عضوهیئت علمی دانشگاه شهید رجایی با بیان این که ایشان در این تفسیر خصوصاً از دو تفسیر المیزان و مجمع البیان بهره می‌گیرد و هر جا که نکته یا روایت قابل توجهی بوده، آن را می‌آورد، گفت: بنده به بسیاری از دانشجویان که از من معرفی یک دوره تفسیر بخواهند، این تفسیر را معرفی می‌کنم؛ چون نه مانند تفسیر نمونه که ۲۷ جلد است، طولانی و مفصل است و فقط به کسانی می‌شود آن را توصیه کرد که فرصت مطالعه مفصل دارند و نه

مانند برخی دیگر از تفاسیر، خیلی خلاصه و موجز است. نویسنده کتاب به رنگ محبوب (راه‌های سلامت در قرآن) تأکید کرد: در تفسیر احسن الحدیث مطالب و قابل توجه و تا حدودی برای خواننده و مخاطب، رضایت‌آور است و برای حوزه، دانشجویان و حتی برای اواخر دوره دبیرستان، کاملاً قابل استفاده است. وی در پایان با مقایسه این تفسیر با تفسیر نور، گفت: یکی از ویژگی‌های تفسیر نور این است که ترجمه زیبا و شیوایی دارد، و همچنین در بیان نکته‌های تفسیری و پیام‌ها کار زیبایی انجام داده است، ولی در تفسیر احسن الحدیث، آیات، مورد تفسیر تفصیلی و کامل قرار گرفته‌اند؛ لذا باید بگوییم که هر کدام از این تفاسیر جایگاه خودشان را دارند.

قاموس قرآن کتاب بسیار ارزنده‌ای است که الان برای نوع فارسی‌زبانانی که می‌خواهند به قرآن مراجعه کنند، یک مرجع زیبا و شیوا برای لغات قرآن است.

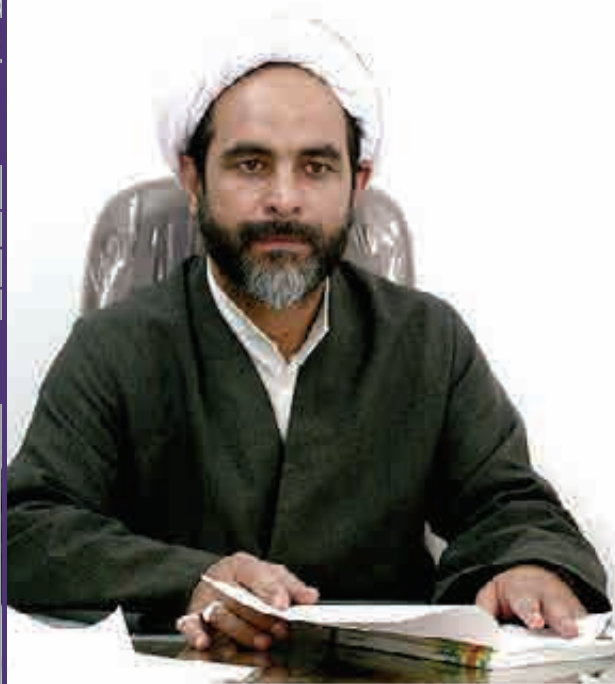

«سیدمحسن میرباقری»، عضو هیئت علمی دانشگاه شهید رجایی، درباره اهمیت کتاب قاموس قرآن گفت: قاموس قرآن که سال‌ها پیش توسط آیت‌الله سیدعلی اکبر قرشی تألیف شد، کتاب بسیار ارزنده‌ای است که الان برای نوع فارسی‌زبانانی که می‌خواهند به قرآن مراجعه کنند، یک مرجع زیبا و شیوا برای لغات قرآن است. وی افزود: ایشان در این کتاب، دو کار مهم انجام داده‌اند؛

یکی این که از منابع لغوی مختلف و خصوصاً از مفردات قرآن بحث‌های لغوی را آورده‌اند و در این زمینه کار تتبعی بسیار خوبی انجام داده‌اند، دوم این که فعالیت تفسیرگونه‌ای هم در خلال بیان واژه‌های قرآنی در این کتاب انجام داده‌اند که مجموعاً در هفت جلد منتشر شده و کار بسیار ارزنده و مفیدی است.

میرباقری با اشاره به این که مادر زبان فارسی تا الان کتاب لغتی به این تفصیل نداشته‌ایم، گفت: کتاب قاموس قرآن جدای از این که یک کتاب لغت است، از جهت موضوعات قرآنی، یک کتاب بسیار مفید برای مطالعه است که نویسنده در آن کاری شبیه به تفسیر انجام داده است. این مدرس دانشگاه با تأکید بر این که در قاموس قرآن تقریباً مباحث مفردات راغب، به اضافه برخی نکات تفسیری و مطالب دیگری که از بسیاری کتاب‌های لغت دیگر بیان شده، آمده است، گفت: باید بگوییم که قاموس قرآن، کامل‌تر از مفردات راغب است، اگرچه مستند اولیه قاموس قرآن، همان مفردات راغب بوده است. قاموس قرآن، کتاب تفسیرگونه‌ای است، البته نه تفسیر کامل، ولی نویسنده در خلال مباحث لغوی، مباحث تفسیری مرتبط با آن را

کتاب قاموس قرآن جدای از این که یک کتاب لغت است، از جهت موضوعات قرآنی، یک کتاب بسیار مفید برای مطالعه است که نویسنده در آن کاری شبیه به تفسیر انجام داده است

احسن الحدیث؛ تفسیری با گرایش کلامی در دفاع از حریم ولایت

مدیر دانش نامه قرآن پژوهی با بیان این که می توان گفت که این تفسیر به روش اجتهادی است، اما نه به شکل مبسوط و مشکل، بلکه به صورت آسان و روان، گفت: آیت الله قرشی در این تفسیر با استفاده از روایات و با گرایش کلامی، به ویژه در مباحث توحید و امامت در آیاتی که مربوط به این مباحث است، به خوبی به دفاع از عقاید شیعه پرداخته است.

آیت الله قرشی در تفسیر احسن الحدیث با استفاده از روایات و با گرایش کلامی، به ویژه در مباحث توحید و امامت در آیاتی که مربوط به این مباحث است، به خوبی به دفاع از عقاید شیعه پرداخته است.

این مدرس دانشگاه عنوان کرد: این تفسیر از منابع معتبری؛ چون تفسیر مجمع البیان، تفسیر تبیان و همچنین در بحث روایات از

حجت الاسلام و المسلمین «حسین علوی مهر»، مدیر دانش نامه قرآن پژوهی، درباره تفسیر احسن الحدیث گفت: یکی از تفاسیر معاصر، تفسیر احسن الحدیث

منابعی؛ چون تفاسیر عیاشی، البرهان و نورالثقلین بهره برده است؛ لذا باید از این دانشمند و مفسر گرانقدر معاصر تقدیر شود که برای ترویج فرهنگ قرآنی دست به تألیف این اثر ارزشمند

از جمله این آثار، فرهنگ نامه واژه های قرآنی است که با نام «قاموس قرآن» در هفت جلد تألیف شده که لغات قرآن کریم را مورد بررسی قرار داده است، توضیح لغات قرآن کریم در این فرهنگ نامه بر اساس مفردات راغب اصفهانی و همچنین بر اساس تفسیر مجمع البیان انجام شده است

از آثار آیت الله علی اکبر قرشی است، نام این تفسیر برگرفته از آیه شریفه «اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ...»؛ خدا زیباترین سخن را [به صورت] کتابی متشابه

متضمن وعد و وعید نازل کرده است آنان که از پروردگارش می هراسند پوست بدنشان از آن به لرزه می افتد» (سوره مبارکه زمر، آیه شریفه ۲۳) است.

علوی مهر اظهار کرد: تفاوت قاموس قرآن با مفردات راغب در این است که مفردات راغب، مشتمل بر تحلیل هم می شود، ولی کتاب قاموس قرآن، نوعی گردآوری از منابع دیگر است، البته قاموس قرآن با این که به زبان فارسی نگاشته شده است، ولی متن سنگینی دارد؛ چون بسیاری از مطالب آن ترجمه تفسیر «مجمع البیان» است.

وی افزود: اگرچه در این تفسیر از نکاتی که در تفسیر مجمع البیان آمده استفاده شده، ولی مهم ترین ویژگی این تفسیر داشتن زبانی ساده است که برای عموم مردم و علاقه مندان قابل استفاده و بهره برداری است.

دوماهنامه

راهی

سال ششم

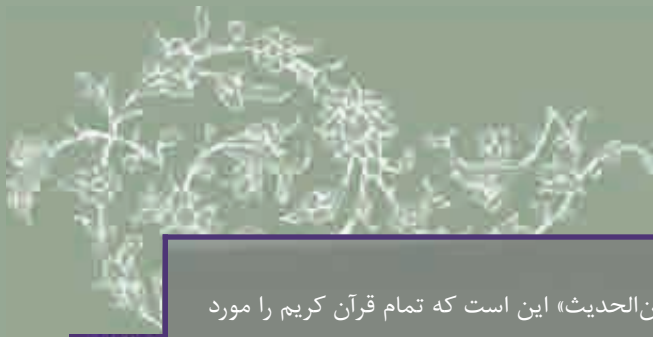
شماره ۸۳

پانزده تیرماه ۱۳۸۹

۳۸

احسن الحدیث؛
تلفیقی از تفسیر
قرآن به قرآن و روایی

آیت‌الله قرشی : مفسر غریب قرآن کریم

تفسیر احسن الحدیث تلفیقی از دوروش تفسیری «آیه به آیه» و تفسیر «روایی» است و در این تفسیر مشاهده می‌شود که نویسنده از هر دوروش برای تفسیر قرآن کریم، استفاده کرده است.

حجت‌الاسلام و المسلمین «سیدمحمد سادات منصوری»، مشاور فرهنگ دینی شورای عالی انقلاب فرهنگی، درباره تألیفات آیت‌الله سیدعلی اکبر قرشی، گفت: شاید بتوانیم بگوییم که «قاموس قرآن» و تفسیر «احسن الحدیث» ثمره عمر این بزرگوار است و ایشان به دلیل علاقه شخصی که به قرآن کریم داشت، این دو کتاب ارزشمند را درباره قرآن کریم تألیف کردند.

وی افزود: بنده شخصاً از کتاب «قاموس قرآن» استفاده زیادی کرده‌ام و با این‌که این کتاب، فارسی است، ولی از مراجع مهم درباره لغات و مفردات قرآن محسوب می‌شود.

سادات منصورى عنوان کرد: استفاده از این کتاب، سهل و آسان است و ایشان با سلیقه خوبی، مطالب را جمع‌آوری کرده‌اند و تقریباً روش کتاب مفردات راغب را در پیش گرفته‌اند، یکی دیگر از خصوصیات این کتاب، این است که از برخی کتب لغت شیعه نیز بهره برده است.

وی با بیان این‌که آیت‌الله قرشی در کتاب قاموس قرآن، گاهی به تفسیر هم سری زده‌اند از تفاسیری مانند المیزان استفاده کرده است، گفت: شاید بتوان یک وجه تفسیری هم برای این کتاب قائل شد. این کتاب، محققانه نوشته شده و فقه‌اللغة آن، بسیار خوب است، و نویسنده در برخی قسمت‌ها که نظرش با نظر مشهور اختلاف داشته، مطالب خودش را نیز بیان کرده است.

مشاور فرهنگ دینی شورای عالی انقلاب فرهنگی تأکید کرد: در برخی موارد نظر آیت‌الله قرشی با نظر علامه طباطبایی در المیزان نیز متفاوت است و این نشان‌دهنده این است که آیت‌الله قرشی، کتاب قاموس قرآن را محققانه نوشته است و باید بگوییم که قاموس قرآن، یک کتاب کم‌نظیر است.

نثر ساده و روان؛ از ویژگی‌های تفسیر احسن الحدیث این پژوهشگر قرآنی با اشاره به این‌که یکی از خصوصیات

تفسیر «احسن الحدیث» این است که تمام قرآن کریم را مورد تفسیر قرار داده است، گفت: علاوه بر این‌که این تفسیر، نثر ساده و روانی دارد و در آن از نقل قول بیجا که موجب سردرگمی خواننده می‌شود، احتراز شده است، ایشان همچنین، لبّ مطلب و آنچه را که در میان اقوال مختلف به نظرشان صحیح‌تر بوده، بیان کرده‌اند.

این مدرس دانشگاه تصریح کرد: آیت‌الله قرشی خودشان فرمود که من تقریباً از شیوه تفسیر «پرتوی از قرآن» که اثر آیت‌الله طالقانی است، استفاده کرده‌ام، ایشان ابتدا لغات و واژگان را ترجمه کرده و توضیح می‌دهد و شأن نزول آیات را بیان می‌کند و بعد به تفسیر آیات مورد بحث، می‌پردازد.

سادات منصورى با بیان سخنی از آیت‌الله قرشی، گفت: به قول ایشان: «حیف بود که ما در بین فارسی‌زبانان، تفسیر فارسی کم داشته باشیم». لذا ایشان دست به تألیف این تفسیر ارزشمند به زبان فارسی زدند، این تفسیر از تفاسیر ارزنده است و جهات «هدایتی - تربیتی» در این تفسیر لحاظ شده است.

مشاور فرهنگ دینی شورای عالی انقلاب فرهنگی

درباره نام‌گذاری این تفسیر گفت: آیت‌الله قرشی می‌فرمود که ابتدا نام این تفسیر را «ممتاز» گذاشته بودم، ولی شخصی ایشان عنوان می‌کند که این اسم ابهام دارد و به همین دلیل با الهام از قرآن کریم که می‌فرماید: «اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ

كِتَابًا مُّشَابِهًا مَّثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودَ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ؛ خدا زیباترین سخن را [به صورت] کتابی متشابه متضمن وعد و وعید نازل کرده است آنان که از پروردگارشان می‌هراسند پوست بدنشان از آن به لرزه می‌افتد» (سوره مبارکه زمر، آیه شریفه ۲۳) نام آن را «احسن الحدیث» گذاشت.

وی اظهار کرد: تفسیر احسن الحدیث تلفیقی از روش تفسیری «آیه به آیه» و تفسیر «روایی» است و نویسنده از هر دو روش برای تفسیر قرآن کریم، کمک گرفته است. همچنین آیت‌الله قرشی برای نوشتن این تفسیر از تفاسیری چون «عیاشی، برهان، المیزان، مجمع البیان، تفسیر ابن کثیر، تفسیر بیضاوی و کشاف» کمک گرفته است.

سادات منصورى در پایان با بیان این‌که آیت‌الله قرشی تألیفات و خدمات بسیاری درباره قرآن کریم انجام داده‌اند، گفت: شایسته است در جمهوری اسلامی مراسم بزرگداشتی برای تقدیر از شخصیت آیت‌الله قرشی برگزار شود.

آیت‌الله قرشی خودشان فرمود که من تقریباً از شیوه تفسیر «پرتوی از قرآن» که اثر آیت‌الله طالقانی است، استفاده کرده‌ام، ایشان ابتدا لغات و واژگان را ترجمه کرده و توضیح می‌دهد و شأن نزول آیات را بیان می‌کند و بعد به تفسیر آیات مورد بحث، می‌پردازد

احسن الحدیث؛ تفسیری ساده و قابل فهم برای همگان

سال ۱۳۵۵ وقتی که تشرف به اسلام یافتیم - پدر و مادرم مسیحی کاتولیک بودند و من هم به تبع ایشان مسیحی بودم و در ۱۹ سالگی مسلمان شدم - در خدمت علمای بزرگوار ارومیه جهت کسب معارف و آشنایی بیشتر با اسلام به خصوص فقه شیعه از جمله ایشان تلمذ کردم و از ویژگی‌های بارز آیت‌الله قرشی این بود که فردی خودساخته و بزرگ شده در دامن روحانیت بودند؛ چرا که پدر بزرگوار ایشان نیز آیت‌الله بود.

وی اظهار کرد: آیت‌الله قرشی در ارومیه به ارشاد و تبلیغ معارف اسلامی همت کردند، در سال‌هایی که در هسته‌های مبارزاتی بودند سهم بسزایی در این انقلاب داشتند؛ سه چهره شاخص روحانی در این استان که آیت‌الله قره‌باغی، قرشی و حجت‌الاسلام حسینی بودند در کنار هم مبارزه می‌کردند

تفسیر المیزان سخت است و هر کس نمی‌تواند بفهمد و تفسیر نمونه هم خیلی مفصل است، اما آیت‌الله قرشی احسن‌الحدیث را خیلی ساده و قابل فهم برای عموم نوشت.

کریم حنیف، قائم مقام صدا و سیمای آذربایجان غربی، درباره ویژگی‌های آیت‌الله قرشی گفت: آیت‌الله قرشی دو سال بیشتر در قم درس نخواند و بقیه دروس را نزد پدر آموخت و با این حال دارای آثار بی‌نظیری است، آیا این غیر از نبوغ است؟ کتابخانه آیت‌الله مرعشی گنجینه عالم است، ولی او دسترسی به آن ندارد و چند کتاب محدود در اینجا نزد خود دارد، اما روی پای خود ایستاده و به اینجا رسیده است و تألیفاتش این مسئله را نشان می‌دهد. وی درباره نحوه آشنایی با آیت‌الله قرشی گفت: من از

ایشان هر هفته از خانواده شهدا و ایثارگران دیدار می‌کنند و در بیشتر جلسات دولتی و رسمی که از طرف سازمان‌ها دعوت می‌شود شرکت می‌کنند و حتی منبر هم می‌روند

وسایل شخصی‌شان را برداشتم و به خدمتشان رسیدم و مدتی پیش ایشان ماندم.

ساده نویسی؛ از ویژگی‌های آیت الله قرشی

حنیف به ویژگی دیگر آیت الله قرشی اشاره کرد و گفت: ویژگی دیگر آیت الله قرشی سادگی قلمش است که ادبیات روانی دارد و بسیار ساده می‌نویسد، علی‌رغم مقدار سواد که دارم ولی می‌بینم. تفسیر المیزان سخت است و هر کسی نمی‌تواند بفهمد و حتی تفسیر نمونه هم خیلی مفصل است، ولی آیت الله قرشی خیلی ساده و قابل فهم می‌نویسد. ایشان هر هفته از خانواده شهدا و ایثارگران دیدار می‌کنند و در بیشتر جلسات دولتی و رسمی که از طرف سازمان‌ها دعوت می‌شود شرکت می‌کنند و حتی منبر هم می‌روند.

وی در پایان اظهار کرد: در سال ۱۳۵۵ اینجا (ارومیه) یک مدرسه اسلامی داشتیم که در آن زمان از قم می‌آمدند و کلاس‌های فرهنگی در آنجا برگزار می‌کردند و مرکزش ارومیه بود و بعد از ارومیه شهرهای میاندوآب، نقده و دیگر شهرها را هم پوشش می‌داد. در آماري که آن موقع گرفتند تعداد شرکت کنندگان در کلاس‌های ارومیه تک رقمی بود همان لحظه در خوی عدد ۲۲۰ را ملاحظه کردم که برای من خیلی جای تعجب داشت که ارومیه‌ای که ۱۰۰ هزار نفر

جمعیت دارد کلاس‌ها بعضاً تک رقمی تشکیل می‌شود، ولی در خوی که جمعیتش بسیار کمتر است آنقدر استقبال می‌شود؟! یک دلیل می‌تواند این باشد که آیت الله قرشی قبل از انقلاب بحث تفسیر را داشتند و ایشان نه تنها بعد از اقامه نماز تفسیر می‌کردند، علاوه بر آن هر هفته یک هیئت بود که در آنجا هم تفسیر می‌گفتند و قطعاً کلاس‌های تفسیری ایشان در جذب به سمت قرآن بسیار مؤثر بود.

و برای حضور مردم جهت مبارزه با طاغوت ساماندهی و برنامه‌ریزی‌هایی داشتند، آیت الله قرشی هم در مسجد اعظم که یکی از مراکز فعال و منحصر

به فرد انقلابی بود مشغول به فعالیت بود و در نیمه دوم شهریور ۱۳۵۷ روزی نبود که مردم در آنجا جمع نشوند و منتظر منبری یکی از علما نباشند.

اختصاص بخشی از وقت به رفع امور مؤمنین؛ از ویژگی‌های آیت الله قرشی بود

وی عنوان کرد: نکته بارز در آیت الله قرشی این است که در يك اتاق کوچک چند ضلعی در بالای کفش‌داری مسجد، همیشه يك ساعت قبل از اذان برای رفع امور مؤمنین حضور پیدا می‌کردند و همانجا کتاب‌های خود را تألیف کردند؛ از جمله تفسیرشان را که قبل از انقلاب شروع کرده بودند و جالب این بود که ایشان از همان قبل از انقلاب حداکثر بهره‌وری را از زمان داشتند اگر اذان می‌گفت چند دقیقه‌ای طول می‌کشید تا هنگام نماز شود در همین زمان ضمن مراجعه به کتاب یا منبعی، مطالبی را استخراج می‌نمودند و بعداً دوباره تفسیر را ادامه می‌دادند.

قائم مقام صدا و سیماي آذربایجان غربی افزود: آیت الله قرشی صندوقی هم قبل از انقلاب به نام صندوق امیرالمؤمنین (ع) تأسیس کردند که

فکر نمی‌کنم الآن فعال باشد، که مؤمنین با حق عضویتی که می‌دادند، پس‌انداز آن خرج کارهای فرهنگی و دیگر کارها می‌شد تا این‌که در جریان انقلاب ایشان را به بافق کرمان تبعید کردند و بعد از دو سه روز خانواده‌اش تماس گرفتند و گفتند نیمه شب به بافق کرمان رسیده است. با ایشان تماس گرفتم و با بعضی از دست‌نوشته‌هایشان از جمله يك دفتر ۲۰۰ برگی که در آن مطالب مربوط به تفسیر را می‌نوشتند و

نکته بارز در آیت الله قرشی این است که در يك اتاق کوچک چند ضلعی در بالای کفش‌داری مسجد، همیشه يك ساعت قبل از اذان برای رفع امور مؤمنین حضور پیدا می‌کردند و همانجا کتاب‌های خود را تألیف کردند

دو هفته نامه

راهی

سال ششم

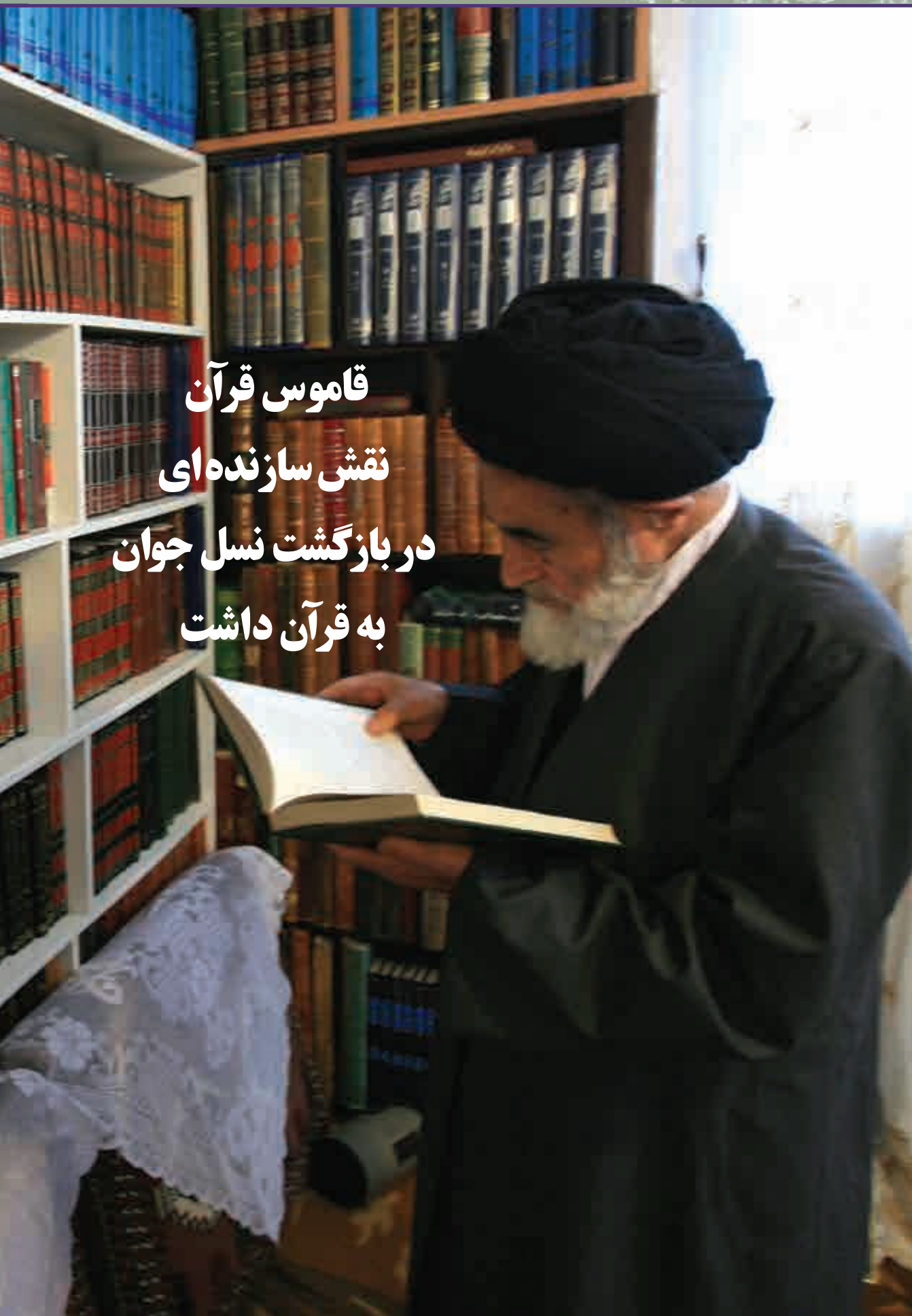
شماره ۸۳

پانزده تیرماه ۱۳۸۹

۴۲

قاموس قرآن
نقش سازنده‌ای
در بازگشت نسل جوان
به قرآن داشت

آیت‌الله قرشی : مفسر غریب قرآن کریم

در سال های ۵۷ صورت می پذیرفت، نقش اول و اساسی داشت. این مدرس با اشاره به سوابق مبارزاتی آیت الله قرشی و انواع و اقسام دستگیری و موانع فعالیت های فرهنگی و سیاسی، گفت: گزارش هایی که از پرونده آیت الله قرشی از ساواک بدست آمده است، نشان دهنده نگرانی های رژیم گذشته از فعالیت های وی در منطقه بود. آیت الله قرشی شخصیتی فرهیخته، واقعاً تلاش گر و زاهد به تمام معنا، هم در عرصه علمی و هم در عرصه های فرهنگی، سیاسی و اجتماعی هستند.

وی در ادامه افزود: هم اکنون آیت الله قرشی با همه کهولت سنی که دارند از فعال ترین روحانیون منطقه محسوب می شوند و نماز جماعت و دفتر ایشان ملجأی است برای مراجعات عامه مردم و صاحبان درد و مشکل، هیچ گاه خستگی در چهره ایشان نمایان نیست.

جوادی با بیان این که همچنان کلاس های درس و بحث و تفسیر و تعلیم و تربیت آیت الله قرشی به صورت مستمر، سالیان سال است که ادامه دارد، عنوان کرد: جلسات تفسیر قرآن آیت الله قرشی خیر و برکات فراوانی را از این جهت در کشور و منطقه ایجاد و فضای ارومیه را با مباحث قرآنی آشنا کرده است.

وی در ادامه به حضور آیت الله قرشی در مجلس خبرگان اشاره کرد و گفت: ارتباط تنگاتنگی که آیت الله قرشی با مردم دارد، باعث شده است که در اولین دوره مجلس خبرگان به عنوان نماینده مردم در این مجلس وزین حضور پیدا کنند که پس از انتخاب های مجدد هنوز این نمایندگی ادامه دارد و حتی حضور ایشان در کمیسیون های مجلس خبرگان، حضور پررنگی بوده است.

این مدرس دانشگاه در ادامه در مورد خلیقات آیت الله قرشی اظهار کرد: روحیه و افکار آیت الله قرشی، روحیه بسیار والایی است و واقعاً معرفت و محبت به اهل بیت (ع) در ایشان مشهود است که نویسنده و مخاطب را به سمت عشق به اهل بیت (ع) سوق می دهد. عشق و علاقه به اهل بیت (ع) در سراسر کتاب خاندان وحی و یا کتابی که در مورد امام حسن مجتبی (ع) یا مولا امیر المؤمنین (ع) - بارها منتشر، و در حد وسیعی مورد استقبال قرار گرفت - نگاشته اند، قابل رؤیت است.

جوادی تصریح کرد: پرداختن به جایگاه اهل بیت (ع) در چنین منطقه ای ضرورت تام و تمام دارد که به صورت عقلی و منطقی پاسخگوی موضوعاتی باشد که با توجه به مقتضیات و شرایط منطقه، مورد استفاده قرار می گیرد.

قاموس قرآن آیت الله قرشی منبع مفیدی در فعالیت های انقلابی مردم ارومیه و پژوهش های قرآنی بعد از انقلاب بوده و نقش سازنده ای در بازگشت به قرآن در میان نسل جوان داشت.

«محمدحسن جوادی»، عضو هیئت علمی دانشگاه ارومیه، درباره نحوه آشنایی خود با آیت الله قرشی اظهار کرد: سابقه آشنایی بنده با آیت الله قرشی از انقلاب به این طرف آغاز شده است. هر چند با آثار و تألیفات ایشان قبل از انقلاب هم آشنا بودم و مطالعه آثارشان در برنامه مطالعاتی ام بود، به ویژه تفسیر قرآن ایشان که به عنوان محور مطالعات و جلسات قرآنی در منطقه محسوب می شد و سخنان و بحث هایشان به صورت غیر مستقیم مورد استفاده قرار می گرفتند.

این مدرس دانشگاه در ادامه عنوان کرد: شاید یکی از آثار ماندگار آیت الله قرشی قاموس قرآن باشد که به عنوان یک مرجع مفید برای تحقیقات قرآنی در عصر حاضر و نیز محور مباحث قرآنی در دوران انقلاب مد نظر بود، در دوران انقلاب که واقعا دوران بازگشت به قرآن در میان نسل جوان است، این کتاب توانست نقش بسیار مهمی در آشنایی نسل انقلابی با مفاهیم قرآنی داشته باشد.

عضو گروه معارف اسلامی دانشگاه ارومیه تأکید کرد: به جرأت می توان گفت که آیت الله قرشی از مفاخر منطقه و کشور و مصداقی از علمای ربانی هستند و روحیات، تلاش ها و کوشش ها به مثابه انبیاء (ع) «لهم و فیهم و معهم» همیشه با مردم و در کنار مردم بوده است و نقش ارشادی مستمری را با مردم داشته اند و هنوز هم ادامه دارند.

این محقق در ادامه گفت: در رابطه با انقلاب، مستقیم و غیرمستقیم شاهد حضور پر رنگ آیت الله قرشی در عرصه های انقلاب بوده ایم. ایشان در تظاهرات و اجتماعاتی که علیه رژیم شاه

آیت‌الله قرشی؛ الگوی جهاد علمی و فرهنگی در منطقه

آذربایجان

وی با اشاره به برگزاری کلاس‌های تفسیر قرآن توسط آیت‌الله قرشی عنوان کرد: این جلسات که هم مرتبط با قاموس قرآن و هم جلسات تفسیر احسن الحدیث است، نشان می‌دهد که ایشان سال‌های زیادی از عمر شریف خویش را در راه ترویج معارف قرآنی پشت سر گذاشته است. می‌توان گفت، آیت‌الله قرشی الگویی از جهاد، تلاش، کوشش علمی، فکری، فرهنگی و اجتماعی هستند.

جوادی اضافه کرد: ابعاد مختلف این عشق و علاقه به حدی است که حداقل برای من بسیار عجیب است که این پیرمرد فرهیخته که مثل شمعی در منطقه، وجودش روشنایی می‌بخشد، هر سال با اتوبوس به زیارت عتبات عالیات می‌رود. آن‌هایی که به زیارت عتبات رفتند، می‌دانند که سنگینی و سختی مسافرت با اتوبوس، برخی اوقات برای یک جوان نیز واقعاً دشوار و سخت است، اما این عشق و علاقه‌وی باعث می‌شود که هر سال عید این سفر زیارتی را انجام می‌دهند.

وی با اشاره به جایگاه علمی آیت‌الله قرشی در بین دانشگاهیان عنوان کرد: نقش و جایگاهی که ایشان در دانشگاه به عنوان یک عالم روحانی داشته‌اند نیز مورد توجه است. مرجعیت علمی که برای خود دانشگاهیان مطرح است و همچنین اعتباری که مورد توجه تمام افراد و صنوف دانشگاهی است و از ارج و قرب و احترام خوبی برخوردارند.

این محقق با اشاره به عشق و علاقه وافر اساتید دانشگاه‌ها به ایشان، اظهار کرد: ایشان حتی در میان کارکنان دانشگاه و دانشجویان جایگاه ویژه‌ای دارند. سالیان سال با تمام شخصیت علمی، فقهی و قرآنی بزرگی که دارند، با آغوش باز مشغول تدریس دروس معارف در دانشگاه بود و عشق و علاقه خودشان را با ترویج فرهنگ دینی در میان دانشجویان و دانشگاهیان، نشان دادند.

رئیس مرکز آموزش غیرحضور دانشگاه ارومیه بیان کرد: البته آیت‌الله قرشی به صورت تخصصی در حوزه‌های علمیه ارومیه، بناب و اطراف منطقه کوشش فراوانی در تدریس، تعلیم و تربیت مبلغان و عالمان دینی دارند که این مسئله همچنان استمرار دارد.

وی با اشاره به تألیفات آیت‌الله قرشی تصریح کرد: به جرأت

می‌توان گفت که تمامی کتاب‌هایی را که تألیف کرده‌اند واقعاً مطابق با اسلام خالص و ناب محمدی (ص) است و شائبه و ایرادی در آن وجود ندارد. آثار آیت‌الله قرشی می‌تواند مخاطبانی از تمامی اصناف و طبقات مختلف مردم را دربرگیرد.

جوادی افزود: تألیفات و آثار آیت‌الله قرشی از سوی دیگر به خاطر جامعیتی که دارد می‌تواند مورد استفاده عامه مردم تا نواخ و نخبگان جامعه باشد و همه آنان از آثار علمی و قلمی ایشان بهره ببرند. درباره حضور آیت‌الله قرشی در عرصه مسائل سیاسی نیز به نظر مهم‌ترین ویژگی ایشان ولایی بودنشان است.

عضو هیئت علمی دانشگاه ارومیه با اشاره به حضور آیت‌الله قرشی در سالیان متمادی بعد از انقلاب در همه عرصه‌ها و جنبه‌های سیاسی و اجتماعی، عنوان کرد: ایشان همیشه تلاش داشته و دارند که در خط رهبری و ولایت باشند و نظر و فکر مقام معظم رهبری را به دست بیاورند و آن را تبیین، تبلیغ و تحکیم کنند. در زمان امام

خمینی (ره) نیز این ویژگی در ایشان وجود داشته و به بیان مشهور، ذوب در ولایت بوده و هستند.

وی اضافه کرد: آیت‌الله قرشی همیشه تلاش داشته است که در مجالس، محافل و کلاس‌های درسی، ولایت‌پذیری و تبعیت از

آیت‌الله قرشی همیشه تلاش داشته است که در مجالس، محافل و کلاس‌های درسی، ولایت‌پذیری و تبعیت از ولایت را جزء توصیه اکید و سفارش‌های خود قرار دهد و آن را به گونه‌ای در جامعه به تبیین عقلانی برساند و عامه‌پذیر کند

ولایت را جزء توصیه اکید و سفارش‌های خود قرار دهد و آن را به گونه‌ای در جامعه به تبیین عقلانی برساند و عامه‌پذیر کنند. این روحیه ولایت‌پذیری همچنان در آیت‌الله قرشی وجود دارد.

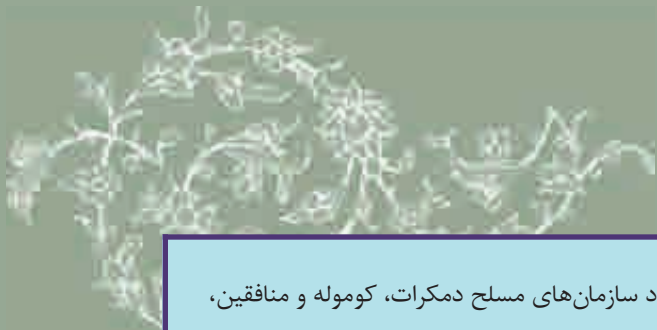
عضو گروه معارف اسلامی دانشگاه ارومیه با بیان این‌که وجود آیت‌الله قرشی نعمت و برکتی در استان آذربایجان غربی است، گفت: متأسفانه در استان آذربایجان غربی چنین علما و برجستگی‌هایی کم داریم. وی جزء نوادر منطقه است و لطفی بر این مردم است که امیدواریم از وجود ایشان سالیان سال بهره‌مند باشیم.

آیت‌الله قرشی با تبیین جایگاه اهل بیت (ع) با جریان‌های

انحرافی مبارزه کرد

محمدحسن جوادی، در پاسخ به این سؤال که با توجه به این‌که برخی جریان‌های انحرافی در سالیان گذشته در این منطقه وجود داشته است، عملکرد آیت‌الله قرشی را در قبل و بعد از انقلاب در مبارزه علیه این جریان‌ها چگونه ارزیابی می‌کنید؟ گفت: در دو استان آذربایجان عموماً و در استان آذربایجان غربی خصوصاً جریان‌های فکری ریشه‌دار را داشتیم. برخی از این جریان‌ها هم اکنون هم ادامه

منطقه با وجود سازمان‌های مسلح دمکرات، کوموله و منافقین، فعال بودند. آیت‌الله قرشی با بهره‌گیری از رهبریت فکری و ارشادی که بر نسل جوان داشت و با طرح و نقد و بررسی مسائلی که وجود داشتند، توانستند کارنامه موفق‌تری را در سال‌های ۶۵، ۶۶ و ۶۸ که اوج جریان‌های چپ‌گرا در ایران بود بدست آورد.

عضو هیئت علمی دانشگاه ارومیه با اشاره به روحیه فرقه‌گرایی و قومیت‌گرایی که در منطقه آذربایجان وجود داشته است، اظهار کرد: آیت‌الله قرشی تلاش وافر در جهت تعدیل و یاردمسائل فرقه‌گرایی داشته‌اند. ایشان با تأکید و طرح مسئله کرامت انسانی و برابری تمام نژادها و نفی هرگونه برتری جویی و نژادپرستی، از طریق برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی با این روحيات مبارزه کردند.

وی افزود: آیت‌الله قرشی با ارتباط با افراد ذی‌نفوذ در منطقه که در آرام‌سازی خطوط انحرافی مؤثر بودند و با تکیه بر شأن و شخصیت مقبول خود، توانستند در تلطیف و آرام‌سازی شرایط و فضای منطقه مؤثر باشند. به هر حال در این زمینه در خود دانشگاه ارومیه نیز طیف وسیعی از جریان‌های انحرافی را نیز داشتیم که هنوز هم در خود منطقه به صورت کمرنگ و نه به شکل سابق همانند آنچه در دهه پنجاه و شصت بود، وجود دارند. کمرنگ شدن

همه این جریان‌ها مدیون تلاش‌های پیگیر و مستمر آیت‌الله قرشی در منطقه است که با بیان مستند، افکار مردم را روشن ساخت.

جوادی در پاسخ به این سؤال که مهم‌ترین جنبه اثرپذیری شما از آیت‌الله قرشی که همواره آن‌را در زندگی به یاد می‌آورید چیست؟ عنوان کرد: بنده از تألیفات، کتاب‌ها و مجالس آیت‌الله قرشی بهره وافر بردم، اما بیش از آثار و سخنرانی‌ها، عمل، رفتار و روحیات ایشان در بنده مؤثر بود. واقعاً يك فرد متشرع، متعبد و زاهد و انسانی هستند که ساده‌زیستی و عشق و علاقه به اهل بیت (ع) را همیشه در ذهنم مجسم می‌کنند. هنگامی که یادی و صحبتی از ائمه اطهار (ع) یادی از اباعبدالله الحسین (ع) و امام زمان (عج) می‌شود روحیه منقلبی را که پیدا می‌کنند همیشه در ذهنم شکل می‌بندد.

وی در پایان تصریح کرد: رفتار و خلیقات ایشان تداعی‌کننده فضیلت‌های نیکو است. سید بزرگواری که سیادت و بزرگواری رسول اکرم (ص) و ائمه (ع) را در ذهنم مجسم می‌کند. این خصلت و رفتارها از جمله گرمی، صداقت و صمیمیت برای من بزرگ‌ترین خاطره است که همیشه از این جهت از آیت‌الله قرشی بهره‌مند بودم و برای شخص من بسیار سازنده بوده است.

دارد؛ به عنوان مثال یکی از این جریان‌ها خبری‌گری بوده که به خاطر حالت مقدس‌گرایانه، خشک و ظاهرینانه‌ای که داشتند، توانسته بودند در منطقه نفوذ و رونقی داشته باشند. یکی از اقدامات ایشان در این زمینه این بود که مسائل مربوط به این جریان فکری را مورد نقد و بررسی قرار دادند و با آن مقابله کردند که این کارها نتایج خوبی هم داشت.

وی اضافه کرد: بیان افکار و اندیشه‌ها و حتی تأسیس حوزه در منطقه و تدریس و سخنرانی در حوزه به طور غیر مستقیم توانست از رشد و رواج و رونق این جریان خطرناک جلوگیری کند، البته این جریان از قدیم با فعالیت‌هایی که ملا محمدامین استرآبادی داشته است، در این منطقه قوت و رواجی داشت.

جوادی با بیان این‌که آیت‌الله قرشی نقش اول را در مبارزه علمی و فکری با جریان‌های انحرافی در منطقه داشتند، عنوان کرد: ایشان برای روشن کردن مردم و جوانان، آنان را به مطالعات دینی، اجتهاد، تفکر و تعقل تشویق کردند و اقدامات مهمی در راستای خردورزی در معارف دینی انجام دادند.

رئیس مرکز آموزش غیر حضوری دانشگاه ارومیه در ادامه اظهار کرد: نکته دوم این‌که در منطقه آذربایجان جریان‌های

انحرافی معروف به «خلق مسلمان» فعال بودند که دوره بسیار سخت و دشواری را فراهم آورده بودند. جریان‌ها و شرایط بسیار سختی که گروه خلق مسلمان به وجود آورده بود، مردم را نیز اذیت می‌کرد. آیت‌الله قرشی در آرام کردن این جریان و تبیین حقایق و طرح مسائل و مشکلاتی که وجود داشت، توفیقات مساعد و مناسبی را کسب کردند.

این محقق با اشاره به جریان فکری صوفی‌گری، اباحی‌گری، علی‌اللهی، عنوان کرد: این برداشت‌ها، تفکرات و اندیشه‌هایی که کم و بیش الآن نیز وجود دارد، عرصه دیگری از فعالیت‌های آیت‌الله قرشی بود که توانستند در این زمینه گام‌های موفق‌تری بردارند و شخصیت ائمه اطهار (ع) به ویژه مولای متقیان علی (ع) را برای مردم تبیین کند. ایشان با انجام این کارها تلاش کرد تا با برداشت‌ها و مسلک‌های غلوگرا مقابله کنند و مردم از نظر فکری، واقعیتی را که حضرت امیرالمؤمنین (ع) داشتند، بیشتر درک کنند تا در دام فرقه‌ها و جریان‌های صوفی و افراطی نیفتند.

وی با اشاره به نقش آیت‌الله قرشی در حوادث و جریانات مقطعی دیگر گفت: احزاب و گروه‌های چپ‌گرا و عقاید کمونیستی در این

آیت‌الله قرشی با تأکید و طرح مسئله کرامت انسانی و برابری تمام نژادها و نفی هرگونه برتری جویی و نژادپرستی، از طریق برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی با فرقه‌گرایی مبارزه کردند

قاموس قرآن؛ مرجعی ممتاز در مفردات قرآن

نهج البلاغه را در سه جلد تألیف کردند. البته کتاب المعجم المفهرس لألفاظ الصحيفة السجادية را نیز قبل از این ها نوشته بود و کتاب المعجم المفهرس لألفاظ الصحيفة السجادية یکی از نخستین کارهایی بود که با تشویق مرحوم محمدامین رضوی - که از دانشمندان مقیم ارومیه بود- نوشته شد.

مصحح و محقق تفسیر جامع با بیان این که کتاب قاموس قرآن از جمله کتاب هایی بود که جای آن در بین کتاب های فارسی خالی بود، گفت: قبل از این کتاب، تنها کتابی که درباره مفردات قرآن نوشته شده بود، مفردات راغب اصفهانی بود که به زبان عربی و البته در دسترس همگان نبود. علاوه بر این که در مفردات راغب، فقط نظر شخص مؤلف آن آمده بود و نظرات محققان دیگر بیان نشده بود.

عضو هیئت علمی دانشگاه قم اظهار کرد: در قاموس قرآن، غیر از این که نظر راغب اصفهانی را آورده است، نظر مرحوم طبرسی در مجمع البیان نظر شیخ طوسی و همچنین نظر بقیه محققان را آورده است و این یکی از نقاط قوت قاموس قرآن است؛ لذا قاموس قرآن، هنوز که بیش از سی سال از تألیف آن می گذرد، اگر نگوئیم بی نظیر، لاقلاً کتاب کم نظیری است.

طالعی با اشاره به برخی از امتیازات قاموس قرآن، گفت: فارسی بودن، زبان سلیس و روان، مشتمل بودن بر نقد و بررسی برخی نظرات راغب اصفهانی و مرحوم طبرسی از امتیازات این کتاب است؛ لذا به دلیل این که نظرات محققان دیگر را نیز بیان کرده است، اگرچه ممکن است به دلیل فارسی بودن، به نظر برخی، یک کتاب دست دوم محسوب شود، ولی مشتمل بودن بر نقد و بررسی منابع قبلی، آن را به یک مرجع ممتاز تبدیل کرده است.

کتاب قاموس قرآن اگرچه ممکن است به دلیل فارسی بودن، در نظر برخی یک کتاب دست دوم محسوب شود، ولی مشتمل بودن آن بر نقد و بررسی منابع قبلی، آن را به یک مرجع ممتاز تبدیل کرده است.

«عبدالحسین طالعی»، عضو هیئت علمی دانشگاه قم، درباره مفسر قرآن، آیت الله سیدعلی اکبر قرشی، گفت: آیت الله قرشی در سال ۱۳۰۷ شمسی در شهر بناب از شهرهای استان آذربایجان شرقی متولد شد، پدر ایشان، سیدمحمد قرشی از روحانیون معروف آنجا بوده است، ایشان در همان شهر به تحصیل دروس حوزوی پرداخت و در سال ۱۳۲۳ برای ادامه تحصیل دروس حوزوی به شهر مقدس قم هجرت می کند و از محضر اساتیدی همچون آیت الله العظمی بروجردی، آیت الله سلطانی و آیت الله مجاهدی بهره می برد.

وی افزود: ایشان در سال ۱۳۳۲ به ارومیه برمی گردد و به فعالیت های دینی، اجتماعی و فرهنگی مشغول می شود و یکی از ضرورت هایی که از همان زمان احساس می کند، بحث مسائل قرآنی بوده است؛ لذا «قاموس قرآن» را که یکی از کتاب های قدیمی ایشان در حوزه علوم قرآنی است، تألیف می کند.

عبدالحسین طالعی، عضو هیئت علمی دانشگاه قم عنوان کرد: اهمیت قاموس قرآن و کتاب هایی که به شرح و توضیح مفردات قرآن می پردازند، از این جهت است که مفردات قرآن در فهم آیات شریفه قرآن، نقش اساسی دارند؛ لذا آیت الله قرشی در دهه پنجاه دست به تألیف این اثر گران سنگ می زند. بعد از این کتاب، کتاب مفردات نهج البلاغه را در دو جلد و همچنین کتاب آئینه

قاموس قرآن؛ دلیل ماندگار شدن چهره آیت الله قرشی در زمینه علوم قرآنی

قاموس قرآن کتاب بسیار باارزشی است که می تواند چهره آیت الله قرشی را به عنوان یک چهره ماندگار در عرصه تفسیر و علوم قرآنی در جامعه تضمین کند.

حجت الاسلام والمسلمین «علی اکبر مهدی پور»، نویسنده و پژوهشگر دینی، درباره شخصیت برجسته آیت الله قرشی اظهار کرد: ایشان علی رغم این که در حوزه علمیه قم نیستند و در منطقه دوردست انجام وظیفه می کنند، خدمات شایانی انجام داده و همواره در طول عمر مبارک خود مشغول بوده اند و در زمینه های مختلف ارائه خدمت کرده اند. یکی از مهم ترین خدمات ایشان، خدماتی است که در حوزه قلم و آن هم به صورت حساب شده و منظم و مدون این کار را انجام داده اند.

نویسنده کتاب زندگانی کریمه اهل بیت (ع) در معرفی آثار آیت الله قرشی اظهار کرد: قدیمی ترین اثری را که از ایشان دیده ام، اثر پرارزش و کم نظیر شخصیت امام حسن مجتبی (ع) است. در مورد امام مجتبی (ع) کم کتاب نوشته شده است، دو کتاب را که در رابطه با امام حسن مجتبی (ع) نوشته شده است، برترین تشخیص داده ام. یکی از این کتاب ها به قلم کامل سلیمان است. وی کتاب بسیار ارزشمندی نوشته است که حدوداً به چهل سال قبل بازمی گردد و کتابی است کم نظیر، بلکه بی نظیر.

وی افزود: بعد از آن کتاب، مهم ترین کتابی که درباره امام حسن مجتبی (ع) نوشته شده، کتاب آیت الله قرشی است. باید توجه داشت که شخصیت امام حسن مجتبی (ع) به تمام معنای کلمه مظلوم است؛ زیرا زندگانی امام حسین (ع) زندگی توأم با حماسه بود؛ لذا تمام نویسندگان با شور و شغف درباره امام حسین (ع) قلم فرسایی کردند، اما امام حسن (ع) مظلومیت مضاعف داشتند. نویسنده کتاب پیامبر (ص) پایه گذار تشیع تصریح کرد: همان

گونه که حکمیت بر امام علی (ع) تحمیل شد، صلح نیز بر امام مجتبی (ع) تحمیل شد. در نتیجه امام حسن مجتبی (ع) صلح را پذیرفت، تمام شیعیانی که در اطراف امام مجتبی (ع) بودند، این مسئله را یک فاجعه تلقی کردند و در نتیجه در مورد امام مجتبی (ع) آن قلم فرسایی ها در تاریخ رخ نداد و دفاع از امام مجتبی (ع) با توجه به اتهاماتی که بر آن حضرت (ع) وارد شده، کار را بر محققان سخت کرده است.

حجت الاسلام مهدی پور بیان کرد: یکی از بهترین کتاب ها در مورد امام مجتبی (ع) کتاب شخصیت امام حسن مجتبی (ع) است که به قلم این مرد بزرگوار به رشته تحریر درآمده است و آن زمان نیز بسیار مورد استقبال قرار گرفته است. یکی از مراجع بزرگ تقلید نیز بر آن تقریر نوشت و این کتاب را برای جامعه توصیه کرد و در حوزه ها نیز مورد عنایت قرار گرفت.

وی با اشاره به کتاب سیری در تعالیم اسلام گفت: دومین اثری که از ایشان دیدم، علیرغم این که حجم آن کوچک بود، اما کتابی پر بار بود کتاب سیری در تعالیم اسلام است، این کتاب در تبریز چاپ شده است. معمولاً کتابی که در تهران یا قم منتشر شود، به مجامع عمومی راه می یابد، اما کتابی که در شهرستان منتشر شود، نشر همگانی ندارد و این کتاب را سی و اندی سال قبل در تبریز دیدم. این پژوهشگر مهدویت با بیان این که یکی از بحث های جالبی که

وی در این کتاب دارد، بحث زندان بود، عنوان کرد: آیت‌الله قرشی این بحث را به نحوی بسیار پرورانده و موضوعی است که کمتر به آن پرداخته شده است. بعدها کتاب‌های خوبی در این زمینه نوشته شده است، ولی این کتاب، اولین کتابی است که در این زمینه دیده‌ام و این کتاب منحصر به این مسئله نیست و بحث‌هایی از جمله زندان، جن و امثال آن است. این کتاب به همت انتشارات بنی‌هاشمی منتشر شده است.

وی بیان کرد: اثر دیگر مهم ایشان که کتابی جاوید و باارزش است و چهره ایشان با این کتاب ماندگار می‌شود، کتاب قاموس قرآن است. وی در این کتاب بسیار زحمت کشیده است. با توجه به این‌که این کتاب الفبایی است، خیلی سهل الوصول است و هر کس می‌تواند خواسته خودش را در چند ثانیه در این کتاب پیدا کند. این کتاب را ایشان بسیار زیبا تدوین کرده است. قبل از آن مفردات قرآن راغب اصفهانی است که هزار سال پیش از این نوشته شده است، کتاب بسیار ارزشمند و مرجعی است.

نویسنده کتاب کتاب‌نامه امام مهدی (عج) با بیان این‌که آیت‌الله قرشی در کتاب قاموس قرآن با توجه به تنوع بحث، بر روی تمامی ماده‌های لغات به کار رفته در قرآن کار کرده است، گفت: این اثر منحصر به آیات قرآنی نیست و در حدیث و لغت نیز ریشه‌های کلام را دنبال کرده است. اگر به یک حادثه تاریخی ارتباط داشته است، به آن جهت نیز اشاره داشته است. در نتیجه این کتاب بسیار با ارزش است که می‌تواند چهره ایشان را به یک چهره ماندگار در عرصه تفسیر و علوم قرآنی در جامعه

تضمین کند.

وی در تبیین جایگاه آیت‌الله قرشی در شهرستان ارومیه اظهار کرد: ارومیه از قدیم یک شهر فرهنگی است و یک شخصیت بسیار ارزشمندی در ارومیه به نام آیت‌الله فوزی داشتیم که تمام حوزه ارومیه را می‌چرخاند و در زمان آیت‌الله العظمی بروجردی به تمام طلاب ارومیه‌ای مقیم قم در حد آیت‌الله بروجردی شهریه می‌داد تا طلبه‌ها در آنجا خوب درس بخوانند و به دلیل مشکلات اقتصادی ناگزیر نشوند که برای منبر یا قلم ناپخته حضور یابند.

نویسنده کتاب کرامات معصومیه (ع) اضافه کرد: مرحوم آیت‌الله فوزی همچنین حوزه‌ای را مدیریت می‌کرد. بهشت زهرای تهران را بر اساس قبرستانی که ایشان در ارومیه ساخته است، بنا کرده‌اند؛ لذا چنین برنامه‌ای در شهر ارومیه وجود داشت. بعد از وی آیت‌الله قرشی تا حدی توانسته اند که قدم در جای پای وی بگذارند و خدمات متنوعی را انجام دهند. تا جایی که من اطلاع دارم، از لحاظ ساکنین و هم حوزه‌های ارومیه شخصیت ایشان بسیار موجه و مورد اعتماد است و کتاب‌های ایشان نیز مورد رجوع و استفاده عموم افراد جامعه است.

حجت‌الاسلام مهدی‌پور با اشاره به سابقه درخشان آیت‌الله قرشی پیش و پس از انقلاب اظهار کرد: البته خودم در ارومیه نبودم، اما آن مقدار که آشنایی دارم، ایشان، هم قبل از انقلاب در جریان روشننگری مردم بود و هم بعد از انقلاب خدمات خوبی ارائه داد.

قاموس قرآن از مفاخر کتب جهان اسلام است

قاموس قرآن آیت‌الله قرشی از جامع‌ترین قاموس‌ها است و از مفاخر کتب ایران و جهان اسلام است.

«محمد یوسفی»، عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی ارومیه، درباره نحوه آشنایی خود با آیت‌الله قرشی گفت: اولین ملاقاتم با آیت‌الله قرشی به اوایل انقلاب بر می‌گردد؛ زمانی که در سال ۵۶ می‌خواستم طلبه بشوم. ایشان امام جماعت مسجد اعظم بودند و یکی از روحانیون تراز اول ارومیه به حساب می‌آمدند و مسجد اعظم را که بسیار پر رونق بود، اداره می‌کردند. من هم به عنوان یک جوان علاقه‌مند به مذهب، پیش وی رفتم و گفتم می‌خواهم طلبه بشوم و خیلی استقبال کردند و راهنمایی کردند و من از وی متشکرم و خدا جزای خیر به او بدهد و به خاطر این راهنمایی تا سال ۷۵ در قم بودم و یک ارتباط صمیمانه با پسر ایشان «سیدمهدی» داشتم و در درس خارج هم بحث او بودم و از این جهت ارتباط نزدیک‌تری با خانواده ایشان دارم.

وی تصریح کرد: هر انسانی در کنار محاسنی که دارد ممکن است نواقصی نیز داشته باشد، هر انسان با تمام توانایی‌هایی که دارد و با تمام مراقبت‌هایی که می‌کند طبیعتاً ممکن است لغزش‌هایی هم داشته باشد، یکی از رویکردهای نادرست جامعه ما این است که تا یک عیبی از شخصی می‌بینند از او روی برمی‌گردانند در حالی که ما می‌بینیم خداوند متعال باب توبه را به روی همه انسان‌ها باز کرده است و انسان‌ها در هر شرایطی می‌توانند به سوی خدا برگردند.

یوسفی افزود: این نکته را به این خاطر عرض کردم که بعضی از مواقع وقتی تعریف از شخصیتی می‌شود و عده‌ای آن را می‌خوانند، ممکن است بگویند این آقا که فلان اشکال را دارد! چگونه از او این قدر تعریف می‌کنند؟ من این

سؤال را از این افراد می‌کنم که چه کسی بدون اشتباه است؟ بنده الآن می‌خواهم درباره آقای قرشی صحبت کنم مسلماً کارهای بسیار خوبی داشته، ولی چه بسا لغزش‌هایی هم داشت، انسان وقتی حساب می‌کند و در کفه ترازو می‌گذارد می‌بیند ۹۰ درصد کارهای آیت‌الله قرشی بر اساس عقل و شرع بوده است.

وی درباره ارتباط آیت‌الله قرشی با خانواده خود گفت: روابط صمیمی‌ای که ایشان با خانواده‌اش دارد برای خود من الگوست، واقعاً به چنین ارتباطی که بین پدر و فرزندان است غبطه می‌خورم، من تقریباً کمتر دیدم فردی چنین ارتباط صمیمانه‌ای با همسر و فرزند خودش داشته باشد، مخصوصاً با فرزند بزرگش سیدمهدی بسیار صمیمی است و خود دیده‌ام او در هر مجلسی با این‌که استاد یار و قائم مقام نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ارومیه است، جلوی همه مردم خم می‌شود و دست پدرش را می‌بوسد، این برای خود من درس است که در تربیت فرزندانم چطور موفق بوده است.

این مدرس دانشگاه اظهار کرد: آیت‌الله قرشی احترام خاصی برای عموم قائل اند من در مجالسی که ایشان حضور داشته‌اند، دیده‌ام که حتی نسبت به کسی که برایش آشناییست و از مردم عوام است بسیار رابطه خوبی دارند و او را احترام می‌کنند و در مورد کتاب‌های ایشان باید بگویم که جزء موفق‌ترین نویسندگان این منطقه است و بدون شك، خیلی‌ها کتاب نوشته‌اند، ولی کسی با این وسعت نوشته است.

وی ضمن اشاره به بعضی از کتب آیت‌الله قرشی گفت: ایشان دو نوع کتاب دارند، یک نوع کتبی که عموم می‌توانند استفاده کنند و نوع دیگر کتبی که مخصوص خواص است؛ مانند طلبه‌ها و کسانی که کار علمی و پژوهشی می‌کنند و می‌خواهند در حوزه علوم قرآنی

تحقیقات کنند؛ مانند قاموس قرآن که واقعاً جزء مفاخر کتب ایران و جهان اسلام است و جزء جامع‌ترین قاموس‌هاست و این را از این رو می‌گوییم که خودم مطالعه‌ای بر روی قاموس‌های دیگر داشته‌ام و واقعا قاموس ایشان جامع است و هر کلمه‌ای را به صورت مستوفی بحث کرده است.

عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی ارومیه افزود: از جمله بهترین کتب آیت‌الله قرشی تفسیر احسن الحدیث است که من یاد نمی‌رود در کلاس حجت‌الاسلام «عابدی شاهرودی» بودیم و ایشان نمی‌دانست که سیدمهدی پسر آیت‌الله قرشی است و در مورد تفسیر احسن الحدیث گفت که از بهترین تفاسیری که من دیده‌ام این تفسیر است؛ چون کاملاً از نظر لغوی آیات را بررسی کرده سپس لغات را توضیح داده و بعد وارد شرح شده و برای این کار از کتب مختلف استفاده کرده و

نتیجه‌گیری کرده و در نهایت قول خودش را هم ذکر کرده است و من در کمتر کتابی دیده‌ام که این‌گونه مستوفی بحث شده باشد.

یوسفی تأکید کرد: حتی کتبی که عموم می‌توانند استفاده کنند برای طلبه‌ها نیز قابل بهره است؛ مانند

کتاب‌هایی که در مورد پیامبر اکرم (ص) و اهل بیت (ع) نوشته‌اند، یک کتاب مشهورشان خاندان وحی است که یک جلد بیشتر نیست، ولی من معتقدم این یک جلد را هر روحانی‌ای به هر منطقه‌ای ببرد و هیچ کتاب دیگری با خودش نبرد یک ماه می‌تواند درباره فضائل ائمه (ع) صحبت کند.

وی در معرفی کتب دیگر آیت‌الله قرشی گفت: استاد در رابطه با هجرت تارحلت پیامبر اعظم (ص) کتاب دارند، درباره حضرت امیرالمؤمنین (ع) توفیق پیدا کرده‌اند کتاب بنویسند، درباره شخصیت امام مجتبی (ع) و شخصیت امام حسین (ع) کتاب مرد مافوق انسان را تألیف کرده‌اند، در رابطه با پنج تن آل عبا کتاب دارد، درباره حضرت مهدی (عج) یک کتاب به نام اتفاق در مهدی (عج) نوشته است که تمام روایاتی که اهل تسنن و تشیع در رابطه با مسئله مهدویت و ظهور حضرت مهدی (ع) نقل کرده‌اند، آورده‌اند. یکی از کتاب‌های خاصی که ویژه اهل مطالعه است علاوه بر آنچه که نامبرده شد تفسیر نهج‌البلاغه است و کتاب دیگری دارند به نام نگاهی به قرآن که از این کتاب در

کلاس‌هایم استفاده کردم و یک مفردات برای صحیفه سجادیه دارند؛ مانند همین کاری که در مورد قرآن شده و در کل ایشان از این جهت خیلی موفق بوده‌اند هم در مورد قرآن و هم در مورد اهل بیت (ع) کتاب دارند و این خودش توفیق بسیار بزرگی است.

عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی ارومیه در مورد عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی ارومیه افزود: یکی از خصوصیات منحصر به فرد آیت‌الله قرشی گفت: یکی از خصوصیات که دوست دارم از استاد الگو برداری کنم، جمع بین کارهای مختلف است و این با توجه به کهولت سن و مشغله‌های فراوانی است که دارند و این خصوصیت ویژه ایشان است و به همه کارهایشان هم رسیدگی می‌کنند و در مسجد دائم الوضو هستند و سه وعده نماز را در مسجد به جا می‌آورند. از آن مهم‌تر این‌که در تمام اعیاد و وفیات حضور فعال دارند.

وی عنوان کرد: آیت‌الله قرشی علاوه بر کارهای روزمره

ذکر شده، کارهای مختلف دیگری دارند؛

ایشان مسئول نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ارومیه و نماینده ولی فقیه در جهاد سازندگی هستند ضمن این‌که عضو مجلس خبرگان هستند که با رأی اکثریت قاطع مردم این مسئولیت را بر عهده دارند و

دیگر کار ایشان نوشتن کتاب است و هر زمان به مسجد اعظم بروید می‌بینید در کتابخانه مشغول کتابت هستند، ضمن این‌که به سؤالات شرعی و اعتقادی نیز پاسخ می‌دهند.

عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی ارومیه افزود: آیت‌الله قرشی رسیدگی به امور خانواده را در رأس کارهایشان قرار داده و در بخش‌هایی از زندگی‌شان به شخصه به خانواده و فرزندان خودشان قرآن و احکام درس می‌دادند. ضمناً اهل کار هم هستند و باغی دارند، هم برای تفریح هم برای کار، در فصل کار اگر به باغشان بروید؛ مانند یک کارگر کار می‌کنند. با صدا و سیما همکاری خوبی دارند، تفسیر ایشان از تلویزیون پخش می‌شود و در اعیاد و وفیات از حضورشان استفاده می‌شود.

وی در پایان درباره نفوذ استاد در قشر دانشجویی گفت: آیت‌الله قرشی واقعاً فرد خاضعی هستند من تا به حال از کسی خلاف این را نشنیدم، ولی حضور ایشان در دانشگاه به خاطر کهولت سنشان کم شده است و زمانی که می‌آمدند، ارتباط بسیار قوی‌ای با دانشجویان داشتند و بعضی از کتب ایشان مورد استفاده دانشجویان است.

آیت‌الله قرشی در رابطه با هجرت تارحلت پیامبر اعظم (ص) کتاب دارند، درباره حضرت امیرالمؤمنین (ع) توفیق پیدا کرده‌اند کتاب بنویسند، درباره شخصیت امام مجتبی (ع) و شخصیت امام حسین (ع) کتاب مرد مافوق انسان را تألیف کرده‌اند

دو هفته‌نامه

راهی

سال ششم

شماره ۸۳

پانزده تیرماه ۱۳۸۹

۵۱

آیت الله قرشی؛ مفسر غریب قرآن کریم

آیت الله قرشی در آئینه انقلاب اسلامی

آیت الله قرشی حضوری عملی و فکری در مجلس خبرگان دارد

سومین کتاب که فوق همه کتب روی زمین بعد از قرآن و نهج البلاغه است، «صحیفه سجادیه» است و نکته مهم این است که آیت الله قرشی در هر سه مورد نوشته دارد و هر سه این کتب را شرح کرده است.

این عضو مجلس خبرگان رهبری یادآور شد: آیت الله قرشی قرآن را به صورت مفردات و هم به شکل محتوا شرح داده است و نهج البلاغه و صحیفه سجادیه را نیز به صورت مفردات شرح داده است.

این خادم برگزیده قرآن درباره ویژگی‌های تفسیر «احسن الحدیث» توضیح داد: نام این اثر نیز بر اساس آیه «اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ ذَلِكَ هَدَىٰ اللَّهُ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضِلِلْ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ» انتخاب شده است.

هاشم زاده هریسی در بخش دیگری از این گفت‌وگو به قاموس قرآن آیت الله قرشی اشاره کرد و گفت: این اثر در اصل کلمات و مفردات قرآن را به طور کامل و جامع تفسیر می‌کند، ولی به معنای دیگر، تفسیری جامع نیز هست؛ چرا که وقتی درباره یک واژه بحث می‌کند، تمام آیاتی که واژه مذکور در آن‌ها وجود دارد، ذکر می‌کند و درباره آن توضیح می‌دهد.

این عضو مجلس خبرگان رهبری با اشاره به انتخاب آیت الله قرشی به عنوان خادم برگزیده قرآن در سومین دوره آن اظهار کرد: در دوره سوم انتخاب خادمان برگزیده قرآن ۱۵ نفر انتخاب شدند که یکی از برجسته‌ترین آن‌ها، آیت الله قرشی بود.

وی در پایان با اشاره به جایگاه آیت الله قرشی در مجلس خبرگان رهبری یادآور شد: وی در مجلس خبرگان بسیار فعال است و در نطق‌های قبل از دستور و یا شبی که در مجمع هستیم، دیدگاه‌های خود را بیان می‌کنند و حضور صرف فیزیکی ندارند، بلکه حضور فکری و عملی دارند.

آیت الله قرشی حضوری فکری و عملی در مجلس خبرگان دارد و در نشست‌های این مجلس فعالانه حاضرند.

آیت الله «هاشم هاشم زاده هریسی»، عضو مجلس خبرگان رهبری از استان آذربایجان غربی، آیت الله سیدعلی اکبر قرشی را یک روحانی با فضیلت و با تقوا توصیف کرد و گفت: ویژگی بارز وی دست به قلم بودن آن هم در رابطه با قرآن است و به همین سبب به عنوان خادم برگزیده قرآن نیز انتخاب شده است.

وی با بیان این‌که این مفسر قرآن کریم، آثار ارزشمند و پربرکتی دارد، تصریح کرد: تا جایی که بنده اطلاع دارم، آیت الله قرشی ۱۴ اثر مهم دارد که البته شاید بیشتر از این نیز باشد که به دست من نرسیده. هر یک از این ۱۴ اثر نیز خود مجلداتی دارد که از آن جمله می‌توان به تفسیر ۱۲ جلدی احسن الحدیث و قاموس قرآنی که ۷ جلدی است، اشاره کرد.

هاشم زاده هریسی با یادآوری این نکته که بیشترین آثار آیت الله قرشی در رابطه با قرآن است، به بیان ویژگی‌های آثار وی پرداخت و گفت: در اسلام سه کتاب مادر داریم؛ نخست قرآن که در رأس همه کتب است و هیچ اثری قابل مقایسه با آن نیست و تنها کتابی است که بدون تحریف باقیمانده است. کتاب دیگر نهج البلاغه است که از آن به عنوان «اخ القرآن» یاد می‌شود و

سخنان آیت الله قرشی در حمایت از مقام معظم رهبری از روی اعتقاد قلبی است

این عضو مجلس خبرگان درباره جایگاه و نقش آیت الله قرشی در مجلس خبرگان و حمایت های وی از مقام معظم رهبری، اظهار کرد: از این جهت وی واقعاً و به طور کامل ولایتمدار است و به همان شکل که مورد انتظار است در خط امام (ره) و مقام معظم رهبری قرار دارد.

وی اضافه کرد: آیت الله قرشی فانی در ولایت است و صحبت های و نطق های قبل از دستور وی در جلسات غیررسمی بسیار آموزنده، محکم و از روی اعتقاد قلبی است و استقامت بسیار خوبی در مسیر ولایتمداری خود دارند.

بهشتی همچنین با تشکر از اقدام این خبرگزاری در تجلیل از شخصیت هایی همانند آیت الله قرشی گفت: این که آثار شخصیت های بزرگ علمی کشور مورد بررسی قرار گیرد و به مردم به خوبی معرفی شوند، اقدام ارزنده ای است.

این عضو مجلس خبرگان رهبری در پایان خاطرنشان کرد: تجلیل از محققین، مؤلفین و صاحب نظران کشور، باعث قوت علم و عامل می شود و من ضمن تحسین این حرکت، امیدوارم با قوت قلب و اعتقاد راسخ این مسیر را ادامه دهید.

آیت الله قرشی فانی در ولایت است و صحبت ها و نطق های قبل از دستور وی در جلسات غیر رسمی بسیار آموزنده، محکم و از روی اعتقاد قلبی است و استقامت بسیار خوبی در مسیر ولایتمداری خود دارد.

آیت الله دکتر «احمد بهشتی»، عضو مجلس خبرگان رهبری از استان فارس، با اشاره به آثار ارزشمند آیت الله سیدعلی اکبر قرشی، مفسر قرآن کریم و از اعضای مجلس خبرگان، گفت: من از سال های قبل از انقلاب با آثار وی به ویژه قاموس قرآن وی آشنا بودم.

وی افزود: بعضاً که آثاری از این مفسر قرآن کریم منتشر می شود، در مجلس خبرگان به بنده و برخی همکاران هدیه می کند و باید تأکید کنم که انصافاً فعالیت های بسیار خوبی به ویژه در عرصه تفسیر قرآن انجام داده اند.

بهشتی همچنین با ارزشمند عنوان کردن کتاب مفردات نهج البلاغه از دیگر آثار آیت الله قرشی، تصریح کرد: من ایشان را از چهره های پرکار و موفق می شناسم.

آیت الله قرشی در اوج چالش‌های فرهنگی از خط ولایت فقیه خارج نشد

در بسیج مردم علیه نظام طاغوت و تقویت روحیه شهادت طلبی و ایثارگری بین آحاد مردم ایفا کردند و نمی توان از تلاش‌های ایشان در جهت تقویت بنیه دینی مردم از طریق بیان آیات و روایات به سادگی گذشت.

به گفته این نماینده مجلس هشتم، آیت الله قرشی همواره در خط اسلام اصیل قرار داشته و دارند و مردم را در همین محور با خود همراه می‌کنند و توفیقات زیادی در آرام کردن فضای جامعه و تقویت وحدت اقوام مختلف در این منطقه به دست آورده‌اند.

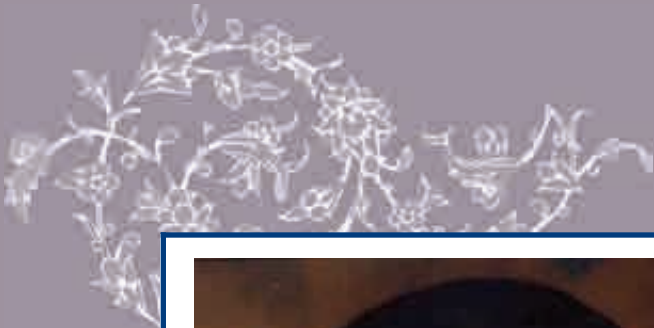
ذاکر، از این مفسر قرآن تحت عنوان عالمی مهذب و سلیم‌النفس یاد کرد که با توجه به این‌که نمایندگی ولی فقیه در دانشگاه‌های استان آذربایجان غربی را نیز بر عهده دارند، نقش هدایت‌گری درخشانی را در دانشگاه‌ها در جهت تحقق منویات

آیت الله قرشی توانست در طول سال‌های گذشته خود را با خواسته‌های رهبر معظم انقلاب منطبق کند و در اوج آن روزهایی که کشور با چالش‌های فرهنگی زیادی روبرو بود، از خط ولایت فقیه خارج نشد.

حجت الاسلام و المسلمین «سیدسلیمان ذاکر»، منتخب مردم ارومیه در مجلس شورای اسلامی، با بیان این‌که آیت الله سید علی اکبر قرشی نماینده مردم استان آذربایجان غربی در مجلس خبرگان رهبری، از علمای برجسته استان و از فرزندانگان حوزه علمیه هستند، درباره سابقه مبارزاتی این مفسر قرآن کریم گفت: ایشان در سال‌های قبل از انقلاب همواره در خط حضرت امام (ره) قرار داشتند.

وی افزود: آیت الله قرشی در آن سال‌ها نقش بسیار مهمی

سخن از وحدت می‌گویند و هرگونه تفرقه قومی و مذهبی را مذمت می‌کنند.

ذاکر اضافه کرد: آیت‌الله قرشی ضمن احترام به اهل تسنن، همواره از حقوق ائمه اطهار (ع) دفاع می‌کنند و در کنار آن همواره نسبت به خواسته دشمن در ایجاد اختلاف و دشمنی بین اهل تسنن و شیعیان هشدار می‌دهند و این رفتارشان مانع هرگونه اختلاف افکنی مذهبی در منطقه شده است.

ویژگی‌های تفسیر احسن الحدیث اثر آیت‌الله قرشی محور بخش پایانی این گفت‌وگو بود که حجت‌الاسلام ذاکر در این

ارتباط با اشاره به حضور خود در کلاس‌های تفسیر آیت‌الله العظمی جواد آملی و آیت‌الله سیداحمد خاتمی، گفت: وقتی از سوی آیت‌الله خاتمی تفسیر احسن الحدیث مطرح می‌شد، ما متوجه برخی از نوآوری‌های این تفسیر می‌شدیم؛ نوآوری‌هایی که به شبهات، به ویژه شبهات نسل جوان پاسخ می‌دهد و راه آینده را روشن می‌کند.

وی در پایان عنوان کرد: ایشان در این تفسیر لغوی و حدیثی، برخی مسائل سیاسی و اجتماعی را نیز وارد کرده‌اند و مجدد تأکید می‌کنم که ویژگی بارز آن پاسخ به شبهات و نوآوری‌های است.

مقام معظم رهبری ایفا می‌کنند.

وی با اشاره به نقش آیت‌الله قرشی در تجهیز نیروهای جهادی جهت تأمین نیازهای مردم منطقه در سال‌های قبل از انقلاب، یادآور شد: ایشان سال‌هاست که نمایندگی مردم استان آذربایجان غربی را در مجلس خبرگان رهبری بر عهده دارند و کاملاً مورد اعتماد مردم هستند.

ذاکر همچنین درباره حمایت‌های آیت‌الله قرشی از مقام معظم رهبری بعد از رحلت حضرت امام (ره) نیز توضیح داد: ایشان توانسته در طول سال‌های گذشته خود را با خواسته‌های رهبری معظم انقلاب به ویژه در اوج آن روزهایی که کشور با چالش‌های فرهنگی زیادی روبرو شده بود، منطبق کنند و حتی فکر عدول از خواسته‌ها و منویات مقام معظم رهبری به ذهن ایشان نیز خطور نکرده است.

این عضو کمیسیون حقوقی - قضائی مجلس در این بخش از گفت‌وگو به حضور و نقش آیت‌الله قرشی در مجلس خبرگان رهبری در زمان رحلت حضرت امام (ره) و انتخاب آیت‌الله خامنه‌ای (مد ظله العالی) به عنوان زعیم انقلاب اسلامی اشاره کرد و گفت: ایشان در آن جلسه در وهله نخست به انتخاب شخص برای رهبری معتقد بودند و در مصداق نیز مقام معظم رهبری را بهترین و تنها فرد شایسته می‌دانستند و در آن جلسه تاریخی در حمایت از مقام معظم رهبری، سخنانی را از حضرت امام (ره) و آیت‌الله آذری قمی نقل کردند.

آیت‌الله قرشی همواره در خط اسلام اصیل قرار داشته و دارند و مردم را در همین محور با خود همراه می‌کنند و توفیقات زیادی در آرام کردن فضای جامعه و تقویت وحدت اقوام مختلف در این منطقه به دست آورده‌اند

وی با بیان این‌که آیت‌الله قرشی هیچ‌گاه بر خلاف موضع‌گیری‌های کلان نظام، حتی سخنی بر زبان نرانده، یادآور شد: در مواقعی بود که ایشان حتی نسبت به بعضی اقدامات برخی افراد در کشور به

مردم هشدار می‌دادند و رفتار آن‌ها را در جهت مقابله با امام زمان (عج) می‌دانستند و همه این موضع‌گیری‌ها در جهت حمایت از مقام معظم رهبری انجام گرفته است.

در ادامه از این نماینده مجلس هشتم سؤال شد، با توجه به بافت جمعیتی استان آذربایجان غربی که هموطنان شیعه و اهل تسنن در کنار هم زندگی می‌کنند، نقش آیت‌الله قرشی در ایجاد وحدت در این منطقه چگونه بوده است؟ که وی در پاسخ اظهار کرد: ایشان معتقدند که قدرت جمهوری اسلامی ناشی از وحدت ملی اقوام و مذاهب مختلف است و همواره با ذکر آیات و روایاتی که

کلاس‌های تفسیر آیت‌الله قرشی کانون مقابله با عقاید انحرافی بود

مسجد بعدها به اصلی‌ترین کانون مبارزه با رژیم طاغوت تبدیل شد تا جایی که حتی در یک دوره نیروهای رژیم آن را به گلوله بستند.

جهانگیرزاده اضافه کرد: مسجد اعظم ارومیه تحت مدیریت آیت‌الله قرشی محل اصلی تشریح مواضع و نظرات امام (ره) و تجمع مبارزان در آن دوران بود و به سبب همین اقدامات ایشان بارها از سوی ساواک احضار شدند، ولی این مسجد به عنوان مهم‌ترین کانون همواره مطرح بود و حتی پس از انقلاب اسلامی نیز به عنوان یکی از جدی‌ترین مراکز حمایت از ایده‌های حضرت امام (ره) شناخته می‌شود.

وی با بیان اینکه بخشی از نیروهای انقلاب محصول پرورش آیت‌الله قرشی و چند عالم جلیل‌القدر دیگر از جمله آیت‌الله قره‌داغی و حجت‌الاسلام حسینی هستند، اظهار

کرد: در سال‌های آغازین انقلاب که گروه‌های ضد انقلاب، جدایی‌خواه و مخالف نظام فعال بودند، مسجد اعظم با مدیریت آیت‌الله قرشی باز هم به عنوان یک کانون امید مردم، با این جریان‌ها مقابله می‌کرد و تاکنون نیز این مسجد همان

آیت‌الله قرشی از دو دهه قبل از پیروزی انقلاب اسلامی وارد ارومیه شد و با تشکیل کانون قرآنی و کلاس‌های تفسیر در مسجد اعظم ارومیه، این مسجد را به کانون مقابله با عقاید انحرافی و مبارزه با رژیم تبدیل کرد.

«جواد جهانگیرزاده»، نماینده مجلس هشتم از حوزه انتخابیه ارومیه، با اشاره به سابقه مبارزاتی آیت‌الله علی‌اکبر قرشی، نماینده استان آذربایجان غربی در مجلس خبرگان رهبری و از مفسران قرآن کریم ضمن بیان این مطلب افزود: آیت‌الله قرشی از نوادر علمایی هستند که خارج از حوزه علمیه به اجتهاد رسیده است؛ تقریباً کسی را همانند وی سراغ نداریم که خارج از حوزه و بدون تحصیل درس حوزوی و از طریق مطالعه به تنهایی به این درجه رسیده باشد.

این عضو کمیسیون امنیت ملی مجلس یادآور شد: این مفسر قرآن کریم، مسجد اعظم ارومیه را بازسازی کردند و این

آیت‌الله قرشی از نوادر علمایی هستند که خارج از حوزه علمیه به اجتهاد رسیده است؛ تقریباً کسی را همانند وی سراغ نداریم که خارج از حوزه و بدون تحصیل درس حوزوی و از طریق مطالعه به تنهایی به این درجه رسیده باشد

جایگاه خود را حفظ کرده است.

در ادامه این گفت و گو از این نماینده مجلس هشتم درباره حمایت های آیت الله قرشی از مقام معظم رهبری و نقش و جایگاه ایشان در مجلس خبرگان رهبری سؤال شد که وی در پاسخ با اشاره به حضور این مفسر قرآن کریم در مجلس خبرگان تدوین قانون اساسی به نمایندگی از مردم آذربایجان غربی، افزود: پس از آن هم وی در ۴ دوره مجلس

خانواده ایشان کاملاً منطبق بر مبانی اسلامی است.

جایگاه آیت الله قرشی در بین اهل تسنن محور بخش بعدی این گفت و گو بود که جهانگیرزاده در این ارتباط نیز اظهار کرد: ما این مفسر قرآن کریم را همواره به عنوان یکی از منادیان وحدت می دانیم و ایشان ارتباط نزدیکی با علمای اهل تسنن دارند و فقط ندای وحدت از ایشان شنیده شده است.

خبرگان رهبری به عنوان یکی از نمایندگان استان انتخاب شدند که در آخرین انتخابات نیز رأی اول را کسب کردند.

به گفته این نماینده مجلس هشتم، آیت الله قرشی در تشریح ابعاد فتنه پس از انتخابات با

جهانگیرزاده با تأکید بر اینکه تاکنون هیچ پیام و سخنی که باعث جدایی و تفرقه شود از آیت الله قرشی شنیده نشده، به آثار ارزشمند این مفسر قرآن اشاره کرد و گفت: در کنار تفسیر احسن الحدیث کتاب قاموس قرآنی وی از آثار بی نظیر جهان اسلام است که قبل از

ما این مفسر قرآن کریم را همواره به عنوان یکی از منادیان وحدت می دانیم و ایشان ارتباط نزدیکی با علمای اهل تسنن دارند و فقط ندای وحدت از ایشان شنیده شده است

سخنرانی ها و موضع گیری های خود بسیار تأثیرگذار بودند. انقلاب اسلامی منتشر شده است.

وی با اشاره به مشی اقتصادی خاص این عالم جلیل القدر گفت: نه خود وی و نه فرزندان و وابستگان نزدیکشان هیچ يك وارد فعالیت های اقتصادی نشده اند. مشی اخلاقی وی در پایان با اشاره به کتاب زندگانی ۱۴ معصوم آیت الله قرشی، خاطر نشان کرد: وی با وابستگی تمام به اهل بیت (ع) و تفسیر زندگی می کند.

حمایت‌های آیت‌الله قرشی از مقام معظم رهبری لسانی و عملی است

آیت‌الله قرشی هم به شکل لسانی و هم در عمل همواره از مقام معظم رهبری حمایت‌کرده و ایشان را فصل الخطاب می‌داند.

«نادر قاضی‌پور»، منتخب مردم ارومیه در مجلس شورای اسلامی، با اشاره به سابقه آشنایی خود با آیت‌الله سیدعلی اکبر قرشی، مفسر قرآن و نماینده استان آذربایجان غربی در مجلس خبرگان رهبری گفت: من از سال ۱۳۴۶ به بعد تا حدودی با ایشان آشنا بودم، ولی در بحث مبارزه با رژیم طاغوت و فعالیت‌های سیاسی برای اولین بار در تیرماه سال ۱۳۵۷ شخصاً برخی اعلامیه‌های حضرت امام (ره) را از دست این عالم بزرگوار گرفتم.

وی با اشاره به سخنرانی‌های آیت‌الله قرشی در مسجد اعظم ارومیه علیه رژیم طاغوت، یادآور شد: شعار «مرگ بر شاه» برای اولین بار در ارومیه در پای منبر ایشان در این مسجد طنین انداز شد. قاضی‌پور اضافه کرد: به دنبال همین مبارزات، ایشان تبعید شد ولی مجدداً به ارومیه بازگشتند و توانستند نقش بسیار مهمی در تقویت وحدت بین شیعه و سنی در این منطقه ایفا کنند و در این راستا دیدارهای زیادی با سران عشیره و روحانیون اهل تسنن داشتند.

این نماینده مجلس هشتم در ادامه با بیان اینکه آیت‌الله قرشی اولین نماینده حضرت امام (ره) در جهاد سازندگی بود، اظهار کرد: قبل از انقلاب ایشان در صحنه مبارزه جریان‌های انحرافی و چپی‌ها حضور مؤثری داشتند و در اوایل انقلاب نیز همواره در صف مقدم مبارزه با گروهک‌ها قرار داشتند و وظیفه خود در تقویت وحدت و انسجام ملت به خوبی انجام دادند و در جریان مباران ارومیه ایشان تنها روحانی بود که نماز جماعت را ترک نکردند.

وی در ادامه به ذکر خاطره‌ای از دیدار گروهی از کشور آذربایجان با آیت‌الله قرشی پرداخت و گفت: این گروه بعد از فروپاشی شوروی سابق به ارومیه آمدند و خود را پرفسور می‌نامیدند و در مسجد اعظم با این مفسر قرآن کریم به مناظره پرداختند. آن‌ها در ابتدای این مناظره با حالت بی‌احترامی و غرور خاصی در محضر آیت‌الله قرشی حاضر شدند ولی وقتی ایشان به سؤالات آن‌ها با استفاده از آیات قرآن و احادیث پاسخ دادند و به محکمی با آن‌ها بحث کردند، رفتارشان

تغییر کرد و در نهایت ادب و احترام خداحافظی کردند. قاضی‌پور از این عالم بزرگوار به عنوان محور اصلی همه فعالیت‌ها در استان آذربایجان غربی نام برد و گفت: ایشان محبوبیت خاصی بین مردم دارند.

رابطه آیت‌الله قرشی با مقام معظم رهبری محور بخش دیگری از این گفت‌وگو بود که این نماینده مجلس در این ارتباط نیز با اشاره به حمایت‌های ایشان از حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در دورانی که نماینده حضرت امام (ره) در شورای عالی دفاع بودند، اظهار کرد: زمانی که آیت‌الله بهشتی به ارومیه آمده بودند، از آیت‌الله قرشی در یک سخنرانی به نیکی یاد کردند.

وی اضافه کرد: بعد از قضیه آیت‌الله منتظری و خلع وی از قائم‌مقامی رهبری، آیت‌الله قرشی در چند جلسه خصوصی تأکید کرده بودند که مقام معظم رهبری بهترین فرد برای زعامت امت هستند و بعد از انتخاب ایشان نیز به همگان در استان توصیه کردند که به طور کامل از ایشان تبعیت و حمایت کنند.

این نماینده مجلس هشتم با بیان اینکه آیت‌الله قرشی هم لسانی و هم به شکل عملی همواره از مقام معظم رهبری حمایت کرده‌اند، اظهار کرد: در جریان‌های پس از انتخابات ایشان همواره خطاب به مردم تأکید می‌کردند که بیانات مقام معظم رهبری فصل الخطاب است و از طرفی دیگر تأکید دارند که در حوزه سیاست خارجی نیز تعیین‌کننده مقام معظم رهبری هستند.

قاضی‌پور با اشاره به فعالیت‌های قرآنی این عالم بزرگوار اظهار کرد: من در سال ۱۳۵۸ از مرحوم آیت‌الله مشکینی در ارومیه شنیدم که می‌گفت ما در زندان‌های رژیم طاغوت قاموس قرآن آقای قرشی را می‌خواندیم و در آن سال‌ها وی را آیت‌الله خطاب می‌کردیم.

وی همچنین با اشاره به محبوبیت آیت‌الله قرشی بین اهل تسنن، گفت: تمام شیوخ و روحانیون اهل تسنن مرتب خدمت وی می‌رسند و تاکنون هیچ‌گاه سخن و مطلبی را طرح نکردم که اهل تسنن نسبت به آن مشکلی داشته باشند؛ ایشان محور وحدت در استان آذربایجان غربی هستند.

قاضی‌پور در پایان خاطر نشان کرد: آیت‌الله قرشی دارای خانواده‌ای پاک و صاحب دو فرزند است که یکی روحانی و دیگر مهندس کشاورزی است و خود را در همه مشکلات استان دخیل می‌دانند و برای حل آن تلاش می‌کنند و همواره نسبت به مسئولان مختلف با احترام رفتار می‌کنند.

دومین شماره

راهی

سال ششم

شماره ۸۳

پانزده تیرماه ۱۳۸۹

۵۹

آیت الله قرشی؛ مفسر غریب قرآن کریم

ولایت مداری در گفتار و رفتار آیت الله قرشی متجلی است

آیت الله قرشی مصداق بارز تبعیت محض از مقام معظم رهبری است و ولایت مداری به شکل کامل آن در گفتار و رفتارش متجلی است.

استان برخوردار است. این نماینده مجلس هشتم همچنین با اشاره به حمایت های آیت الله قرشی از مقام معظم رهبری از آغاز زعامت ایشان، تأکید کرد: این مفسر قرآن کریم، مصداق بارز تبعیت محض از مقام معظم رهبری است و ولایت مداری به شکلی کامل در گفتار و رفتارش متجلی است.

«سید مؤید حسینی صدر»، منتخب مردم خوی در مجلس شورای اسلامی، با بیان اینکه از دوران تحصیل در دانشگاه ها با شخصیت آیت الله سید علی اکبر قرشی، مفسر قرآن کریم و نماینده استان آذربایجان غربی در مجلس خبرگان رهبری آشنا است، گفت: این عالم جلیل القدر دارای ویژگی های شخصیتی بارزی است.

حسینی صدر وجود آیت الله قرشی را نعمتی برای استان آذربایجان غربی ذکر کرد و گفت: من به عنوان یک دانشگاهی ارتباط خوبی با وی دارم و شخصیت وی به گونه ای است که انسان به راحتی با این مفسر قرآن کریم ارتباط برقرار می کند و به دلیل همین ویژگی هادر بین اهل تسنن و اقوام مختلف آذربایجان غربی نیز محبوب هستند و از طرفی دیگر آیت الله قرشی همت ویژه ای در راستای تقویت وحدت بین شیعه و سنی بکار گرفته اند.

وی افزود: از نظر علمی ایشان در سطح بالایی قرار دارند و فعالیت های مذهبی خود را منظم و سازمان یافته انجام می دهند و این مسئله در کتاب هایی که تألیف کرده اند، به ویژه زندگانی ۱۴ معصوم (ع)، نمود و بروز دارد.

وی در ادامه اظهار کرد: سایر آثار ایشان نیز از جایگاه بی نظیری برخوردار است و به عنوان مرجع مورد استفاده قرار می گیرد. حسینی صدر در پایان عنوان کرد: انشاء الله وی سال های سال سلامت باشند و توفیقات وی در تبعیت محض از ولایت فقیه و مقام معظم رهبری روزافزون باشد.

منتخب مردم خوی در مجلس هشتم اضافه کرد: کتاب مذکور خیلی علمی تألیف شده و کاملاً مستند و با مراجع دقیقی است. حسینی صدر تواضع، خوش برخوردی و داشتن رفتار آرام را از بارزترین ویژگی های شخصیتی آیت الله قرشی برشمرد و گفت: به سبب همین ویژگی ها وی از محبوبیت خاصی بین مردم این

درس تفسیر آیت الله قرشی مبنای فکری جوانان انقلابی ارومیه بود

که با کمونیست‌ها و مارکسیست‌ها بود، آیت‌الله قرشی اصول دیالکتیک آن‌ها را نقد و بررسی می‌کردند؛ لذا سیر فعالیت‌های تحقیقی و تدریس‌های این محقق، نشان از به‌روز حرکت کردنشان دارد.

این مدرس دانشگاه ارومیه عنوان کرد: درباره فعالیت‌های قبل از انقلاب ایشان باید گفت، مدتی به «بافق» تبعید شدند و ساواک برخوردهای تندی با ایشان داشت. مسجد ایشان با نام «مسجد اعظم» جزء مراکز اصلی انقلاب بود و سخنرانی‌های زیبا و انقلابی آیت‌الله قرشی منجر به مرکزیت انقلاب در آن مسجد شد؛ لذا مسجد را به توپ بستند و جای توپ تا مدت‌ها روی گنبد مانده بود.

این محقق در پاسخ به این سؤال که آیت‌الله قرشی به جز فعالیت‌های تحقیقی، چه نوع فعالیت‌های دیگری داشتند، گفت: آیت‌الله قرشی، به جز تحقیق و پژوهش، فعالیت‌های مختلف علمی و سیاسی

داشتند. از همان اوایل انقلاب مسئول دفتر نمایندگی ولی فقیه در دانشگاه بوده و هنوز هم هستند. آیت‌الله قرشی چهره محبوبی است که حدود ۵۰ عنوان کتاب تألیف کرد که از میان آن‌ها می‌توان به تفسیر احسن الحدیث، تفسیر ممتاز، سیری در عالم برزخ و... اشاره کرد. البته ظاهراً با قاموس قرآن در سطح کشور مطرح شده‌اند. ایشان دائم در حال نوشتن هستند و شاید شبی نباشد که دست به قلم نبرند و این در حالی است که سن بالایی هم دارند.

صالحی در ادامه خاطرنشان کرد: محبوبیت و مقبولیت آیت‌الله قرشی در انتخابات مجلس خبرگان روشن است؛ لذا در این چند دوره همیشه بالاترین رأی را داشته و این کسب رأی با اختلاف زیاد از نفر دوم است. این نشان می‌دهد که محبوبیتی که پیش از انقلاب داشته‌اند هم اکنون نیز دارا هستند به نحوی که میان کرد و ترک، شیعه و سنی محبوبیت بالایی دارند.

آیت‌الله قرشی از قبل از انقلاب فعالیت‌های قرآنی و حدیثی خود را در ارومیه آغاز کرد و درس تفسیرش محل جوانان انقلابی برای تقویت مبنای دینی و ایدئولوژیک قرار گرفته بود.

«سیدمهدی صالحی»، رئیس دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه ارومیه و فارغ التحصیل دوره اول دانشگاه امام صادق (ع) در رشته فقه و مبنای حقوق، در مورد شخصیت اخلاقی آیت‌الله قرشی، اظهار کرد: تقریباً از ۶ یا ۷ سالگی با آیت‌الله قرشی ارتباط داشتم و به اتفاق خانواده به مشهد سفر می‌کردیم و گاهی چند شب در منزل ایشان می‌ماندیم و از نکات اخلاقی این چهره اخلاقی بهره‌های فراوان می‌بردیم.

وی در ادامه سخنان خود اظهار کرد: آیت‌الله قرشی یکی از چهره‌های پر نفوذ و مؤثر منطقه ارومیه، هم قبل از انقلاب و هم بعد از انقلاب، به شمار می‌آیند. قبل از انقلاب مسجدشان محور فعالیت‌های

سیاسی علیه شاه شده بود؛ لذا فعالیت‌های گسترده ایشان منجر به دستگیری و تبعیدشان شد. قبل از انقلاب جلسات تفسیر قرآن آیت‌الله قرشی، هر هفته به طور مداوم و مستمر با حضور اقشار مختلف مردم تشکیل می‌شد و این جلسات تفسیری، منجر شده بود که جوانان انقلابی مسجد را محفلی برای تقویت بنیه دینی و ایدئولوژیک در نظر گرفته؛ لذا اطراف ایشان را می‌گرفتند.

این مدرس دانشگاه تصریح کرد: آیت‌الله قرشی فعالیت‌های دینی خود را منحصر به تفسیر قرآن نکردند، بلکه به تدریس آموزه‌های نهج البلاغه پرداختند که حاصل آن تدریس‌ها، تألیف دو عنوان کتاب در موضوع نهج البلاغه است.

وی در پاسخ به این سؤال که آیا دامنه مطالعات آیت‌الله قرشی در درس حوزی است، اظهار کرد: آیت‌الله قرشی اطلاعات و معلومات زیادی در غیر از فقه و اصول دارند و این‌گونه نیست که فقط در درس حوزوی متبحر باشند. اوایل انقلاب در بحث‌هایی

آیت‌الله قرشی، به جز تحقیق و پژوهش، فعالیت‌های مختلف علمی و سیاسی داشتند. از همان اوایل انقلاب مسئول دفتر نمایندگی ولی فقیه در دانشگاه بوده و هنوز هم هستند

آثار آیت الله قرشی طبقات فکری مختلف مردم را مد نظر دارد

آثار آیت الله قرشی برای اصناف مختلف مردم نگاشته شده و مفید فایده است؛ لذا این آثار برای استاد دانشگاه و مبلغ دینی گرفته تا جوان دانشگاهی و دبیرستانی مفید است.

حجت الاسلام و المسلمین «کریم جباری»، عضو هیئت علمی و گروه معارف اسلامی دانشگاه ارومیه، در مورد شخصیت آیت الله سیدعلی اکبر قرشی، اظهار کرد: آشنایی من با آیت الله قرشی به دهه ۶۰ برمی گردد، زمانی که هنوز دوران دبیرستان را طی می کردم؛ لذا به خاطر علاقه به اندیشمندان به ایشان نزدیک شدم.

این مدرس حوزه و دانشگاه در ادامه اظهار کرد: در دوران نوجوانی و جوانی به مطالعه کتاب های زیادی اشتغال داشتم و به علت علاقه ای که به کتاب های قرآنی داشتم کتاب قاموس قرآن اثر آیت الله قرشی را خریداری کرده و بعد از آن هم وارد حوزه علمیه قم شدم و از آن زمان تاکنون با ایشان در ارتباط هستیم. زندگی ایشان را می توانیم در کتب فراوان و پربرکت شان خلاصه کنیم. ایشان این پیام پیامبر (ص) را که بعد از من از کتاب خدا و خاندان من جدا نشوید، عملیاتی کرده و لذا زندگی و آثارشان در مورد قرآن و اهل بیت (ع) است.

این محقق حوزه علمیه ارومیه عنوان کرد: تفسیر احسن الحدیث، نتیجه سخنرانی های آیت الله قرشی در مسجد اعظم ارومیه است که توانست با جمع بندی مطالب، آن تفسیر را منتشر کند. این که آیت الله قرشی توانسته است در منطقه ای نسبتاً دور افتاده و بدون مخاطب، چنین جلساتی را، آن هم به طور مستمر، ادامه داده و حفظ کند که در میان علمای شهرستان ها

به ندرت دیده می شود.

جباری، تأثیرناپذیری آیت الله قرشی از محیط اطراف را از ویژگی شخصیتی وی دانست و گفت: با آن که «مستمع صاحب سخن را بر سر ذوق آورد»، نشان می دهد که فضا تأثیری بر آیت الله قرشی نداشته و وی توانست حوزه علمیه را به شهرستان بیاورد و این نکته بسیار مهمی است. از همان سال ۱۳۲۹ که آیت الله قرشی بعد از کسب دروس حوزه علمیه قم در ارومیه مستقر شد تا الآن که حدود ۶۰ سال می گذرد، برای کل زندگی و برای هر ساعت آن دارای برنامه خاصی بوده و هستند.

وی افزود: آیت الله قرشی هم اکنون برنامه های مختلفی دارند، همچون جلسات پرسش و پاسخ با مردم، جلسات قرآنی و مسئولیت هایی که در نهادهای مختلف و دانشگاه دارند، با وجود این همه مسئولیت، اخیراً کتاب موالی الموالی از ایشان منتشر شده است و این همه فعالیت، همت و عشق مضاعفی را می خواهد.

جباری خاطر نشان کرد: لازم است در مورد حافظه سرشار و استعداد بالای ایشان صحبت شود. حافظه آیت الله قرشی در منابع دینی، احادیث و آیات و روایات مثال زدنی است. درست است که حافظه، خدادادی است، اما فعالیت های بالای قرآنی وی از عشق و تلاش مستمر ناشی می شود. همه انسان ها این حافظه را دارند، منتها به هر چیزی که عشق داشته باشند، در آن زمینه شکوفا می شود.

وی در مورد آثار این محقق عنوان کرد: آثار آیت الله قرشی متنوع است، در رابطه با نهج البلاغه، نوشتن معجمی برای صحیفه سجادیه، نوشتن کتبی درباره امیرالمؤمنین (ع) و امام حسین (ع)؛ درباره زندگی اهل بیت (ع) و خاندان وحی، که همیشه در میان افراد مذهبی و منبری ها دارای مخاطبان و طرفداران

آیت الله قرشی اشاره کرد و گفت: از حسن برکات ایشان در نگارش، انس طولانی و مستمر با قرآن کریم است و این که علیرغم مشاغل گوناگون، همیشه دستی بر قلم داشته و هم اکنون نیز دارند.

جباری در پاسخ به این سؤال که آیا گروه‌ها و لجنه‌هایی به طور مستقل بر روی آرای قرآنی آیت الله قرشی تحقیق کرده‌اند؟ گفت: در مورد قرآن کریم، محمد بیستونی به طور خلاصه و جداگانه، لغات کتاب قاموس قرآن را چاپ کرده و فقط معنای لغات را آورده است.

این مدرس حوزه و دانشگاه در پاسخ به این سؤال که آیا این کتاب به عنوان منبع و مرجعی مهم در میان قرآن پژوهان است؟ اظهار کرد: هم حوزه و هم دانشگاه و کل مراکزی که به نحوی با قرآن سرو کار دارند، مطمئناً از قاموس قرآن به عنوان یکی از منابع استفاده می‌کنند؛ منتهی مثلاً در حوزه علمیه، طلبه سال اول یا دوم که قرآن پژوهی به طور مفصل در دروس نیست، طبعاً به این کتاب نیازی نخواهد داشت. وی در پاسخ به این سؤال که آیا از زمان انتشار این کتاب تاکنون اثر جدی دیگری در این زمینه منتشر شده است؟ عنوان کرد: متأسفانه در دهه ۶۰ که این کتاب به بازار آمد، دیگر چنین کتاب قوی در زمینه قرآن نداشته‌ایم، به نظر من اگر گروه‌هایی روی کتاب قاموس قرآن کار کنند، چند مجموعه از همین کتاب به دست می‌آید. حتی از همان لغات قرآنی که بخشی از آن را محمد بیستونی انجام داد، می‌توان معارف قرآن جدیدی را جدا کرد و بخش‌های آیات مشکله و لغت‌شناسی را هم می‌توان به طور و جداگانه منتشر کرد.

وی در پاسخ به این سؤال که چه نقدهایی بر آثار آیت الله قرشی دارید؟ گفت: نقدی که می‌توان به کار ایشان مطرح کرد این است که کارهای ایشان بر روی قرآن، آنقدر گسترده و وسیع است که نهادی در حد وزارتخانه می‌تواند روی این موضوع کار کند، ایشان زحمات فراوانی کشیدند و تفسیر قرآن مفصلی نوشته‌اند، ولی اگر در فضای قرآنی و پژوهشگاه‌های قرآن‌شناسی و حدیث‌شناسی این اثر را نگاشته بودند و اگر از حالت شخصی خارج می‌شد، برکاتش مشمول کل جهان اسلام می‌شد. الآن متأسفانه فقط در قم و یا بعضی شهرستان‌ها، ایشان و شهر ما را با قاموس قرآن و احسن الحدیث می‌شناسند، ولی متأسفانه چنین فضایی که اثرشان جهانی باشد، برای ایشان فراهم نشد.

خاصی بوده است، آثار منحصر به فردی دارد.

این مدرس دانشگاه افزود: آیت الله قرشی در مورد نهج البلاغه دو عنوان کتاب تألیف کرده است که هر یک از این دو، از آثار ماندگار است. در مورد معاد و رستخیز نیز اثری را از خود به یادگار گذاشته است که مخاطب آن، هم شخصیت دانشگاهی و هم افراد عامه هستند. به سخن دیگر، آثارش برای اصناف مختلف مردم مفید است.

قاموس قرآن مشتمل بر چندین جلد تفسیر موضوعی است

عضو هیئت علمی دانشگاه ارومیه، در مورد قاموس قرآن گفت: درباره قاموس قرآن، اثر مهم آیت الله قرشی، باید با تأمل بیشتری سخن گفت؛ نگارش این کتاب، حدود ۵ سال و یک ماه طول کشیده است، عنوان این کتاب قاموس قرآن است؛ یعنی فرهنگ لغت قرآن، ولی فقط فرهنگ لغت نیست.

وی در ادامه خاطر نشان کرد: آیت الله قرشی در این کتاب علاوه بر معنی کردن لغات، درباره هر لغت، بحث مفصل علمی نیز بیان کرده است، که در این بحث علمی از نظر لغت‌شناسان نامدار، از لسان العرب، مفردات راغب و برداشت‌هایی که علامه طباطبایی در تفسیر و لغت داشته است، استفاده کرد. کلمات را از نظر صرفی، نحوی، معانی و بیان کامل توضیح داده و نیز خیلی استادانه در لغت نظر می‌دهد. گاهی نظر علامه طباطبایی و لغت‌شناسان بزرگ را می‌پذیرد و گاهی نظر آن‌ها را رد می‌کند. این محقق علوم اسلامی تأکید کرد: آیت الله قرشی در این کتاب آیات مشکل را که از لحاظ ادبی، تاریخی، معرفتی، عرفانی یا به دلایل دیگری دارای پیچ و خم هستند، توضیح داده که برداشت نهایی چه می‌شود؟ نظر دیگر شخصیت‌های علمی در حل این مشکلات چیست؟ و...

جباری در ادامه افزود: قاموس قرآن، در واقع نوعی فرهنگ‌نامه است که مجموعه معارف قرآن را در لابه‌لای همین توضیح کلمات، بیان کرده است. مجموعه بحث‌های معرفتی که برای گروه‌های معارف اسلامی، گروه‌های تاریخ و سایر حوزه‌های معرفتی مفید است. نویسنده در این کتاب مجموعه بحث‌هایی را مطرح کرده است که قابلیت این را دارد که در برخی موارد کتاب مستقلی شود، که مدون کردن این موضوع‌ها در قالب‌های مستقل نیازمند گروه‌های مستقل پژوهشی است.

این محقق علوم اسلامی سپس به یکی از اخلاق رفتاری

آیت الله قرشی؛ نظریه پرداز مسائل دینی و انقلابی در دهه تهدید انقلاب

مدیریت و ساماندهی تشکل‌ها و انجمن‌های اسلامی و نهادهای انقلاب اسلامی که حضورشان در دهه تهدید انقلاب بسیار حساس بود نقش بسزایی داشتند.

رئیس جهاد دانشگاهی واحد آذربایجان غربی درباره نحوه نقش‌آفرینی آیت الله قرشی در تشکل‌های دانشگاهی تأکید کرد: ایشان چه به لحاظ علمی و چه به لحاظ پشتوانه تئوری دینی، پشتوانه بسیار قوی‌ای برای این نهادها و انجمن‌ها بودند به طوری که در نشست‌های تخصصی در رابطه با مسائل دینی و انقلابی حضور فعال داشتند و در این راستا هم به طور مستقیم و غیر مستقیم نقش بسزایی را در توسعه علوم دینی و انقلابی در دانشگاه‌ها ایفا می‌کردند.

وی درباره آثار علمی استاد تصریح کرد: ایشان چه در جامعه عامه مردم و چه در سطح دانشگاهی یک فرد شاخص به عنوان یک فرد دینی، انقلابی و علمی بودند به طوری که چندین کتاب را خود تألیف کرده‌اند و بعضی از کتب ایشان به عنوان منبع درسی در دانشگاه‌ها تدریس می‌شود. دو عنوان کتاب استاد را منتشر کردیم و به تعداد بسیار زیادی فروش رفته و برخی از کتب به چاپ پنجم هم رسیده است و این جای خوشبختی است که تألیفات استاد مورد توجه دانشگاهیان، حوزویان و اساتید قرار گرفته‌اند و در این راستا ما وظیفه خود می‌دانیم که یک بینش صحیح را و یک بینش انقلابی و دینی که الگو گرفته از راه و رسم فرمایشات امام امت است را منتشر کنیم و استاد

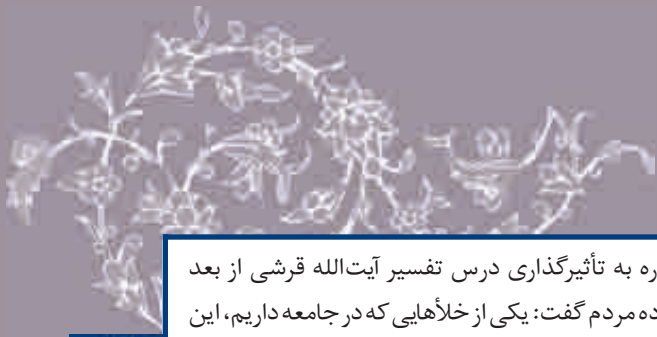
آیت الله قرشی در دهه تهدید انقلاب اسلامی (دهه ۶۰) در نشست‌های تخصصی درباره مسائل دینی و انقلابی حضور فعال داشتند و در این راستا هم به طور مستقیم و غیر مستقیم نقش بسزایی را در توسعه علوم دینی و انقلابی در دانشگاه‌ها ایفا می‌کردند.

«ولی عاقلی»، رئیس جهاد دانشگاهی واحد آذربایجان غربی، درباره شخصیت آیت الله سیدعلی اکبر قرشی گفت: آیت الله قرشی یکی از فرهیختگان و علمای بسیار مؤثر انقلابی هستند که نقش بسزایی در توسعه علمی و دینی و مبارزاتی مردم آذربایجان شرقی داشتند و در این راستا یکی از علمای مبارزانند که در انقلاب پیش‌تاز بودند.

وی افزود: در همین جهت از اوایل انقلاب به بعد به عنوان نماینده ولی فقیه منصوب شدند و همکاری‌های مستمری را در شکل‌دهی نهادهای انقلابی از جمله جهاد دانشگاهی در دانشگاه ارومیه داشتند و در پاک‌سازی عناصر الحادی و ضد انقلاب‌ها که دانشگاه را به سنگرو اتاق جنگ تبدیل کرده بودند، نقش مؤثری را ایفا کردند و به عنوان یک پیش‌تاز انقلابی و عالم دینی شناخته شده بودند.

عاقلی درباره شیوه کاری آیت الله قرشی در مبارزه با افکار انحرافی در دانشگاه اظهار کرد: ایشان با حضور مستمر در تدریس کتب معارف اسلامی و دروس انقلاب اسلامی که مرتبط با متون دانشگاهی بود، گام مؤثری را در این مسیر برداشتند و همچنین آیت الله قرشی در

وی با اشاره به تأثیرگذاری درس تفسیر آیت الله قرشی از بعد فرهنگی بر توده مردم گفت: یکی از خلأهایی که در جامعه داریم، این است که علما از نظر علمی در سطح بسیار بالایی قرار دارند و مردم هم در سطح عامی هستند، در این بین یک حلقه مفقوده وجود دارد که مباحث علمی و عمیق را به صورت ساده در اختیار مردم عامی قرار دهد، یکی از شاخصه‌های استاد این است که مباحث بسیار علمی را به صورت صریح، روان و آسان از طریق صدا و سیما در اختیار مردم قرار می‌دهد و این نکته بسیار مهمی است؛ چون همه که وقت ندارند مباحث عمیق علمی، تخصصی و قرآنی را یاد بگیرند؛ بنابراین حضور چنین اساتیدی ضرورت دارد.

عاقلی ضمن تبیین روابط اجتماعی آیت الله قرشی با مردم عادی و خانواده، با وجود دغدغه‌های زیادی که داشت، اظهار کرد: اگر کسی شماره تلفن استاد را در هر زمانی بگیرد اگر خاموش نباشد حتماً جواب می‌دهند؛ چه سؤال شرعی داشته باشد و چه سؤال دینی و بنده هم هر سؤالی که داشتم تا به حال به صورت تلفنی پرسیده‌ام و ایشان جواب داده اند و یا این‌که همین الآن (ظهر) تشریف ببرید مسجد اعظم که امام جماعت آنجاست، مردم هر سؤالی که داشته باشند به راحتی پاسخ می‌دهند و هیچ‌گونه منعی ندارند.

رئیس جهاد دانشگاهی واحد آذربایجان غربی افزود: یکی از شاخصه‌های ایشان ساده‌زیستی است که همین الآن در یک منطقه زیر متوسط زندگی می‌کنند با یک خانه مسکونی معمولی خیلی ساده، حتی از امکانات دولتی استفاده نمی‌کنند و برای رفت و آمد از پیکان استفاده می‌کنند بسیاری از علما را دیده‌ایم که در جایی ساکن هستند که معدن علوم دینی است، اما استاد سی سال است که از قم فاصله گرفته و به ارومیه آمده است و برای خودشان یک کتابخانه تخصصی ایجاد کرده و در آنجا ۱۵۰ جلد کتاب تألیف کرده‌اند، این نکته ممیزی است بین یک عالم دینی‌ای که در قم حضور دارد و یک عالم دینی‌ای که در ارومیه حضور دارد.

وی تأکید کرد: علی‌رغم این همه مشغله سیاسی و اجتماعی، هیچ‌گاه از فعالیت علمی دست برنداشتند؛ بنابراین یکی از دلایل دیگری که استاد را در بین مردم محبوب کرده است این‌که علم را آورده و در یکی از استان‌های مرزی کشور توسعه داده و این عامل توانسته که چنین شخصیتی را در جامعه محترم کند، استاد از مرکز علم در قم به شهری مرزی آمده که واقعاً ۷۲ ملت در آن حضور دارند، شما از مسیحیان، سنی‌ها، ترک، کرد و مرزنشینان هم بپرسید در بین همه این اقشار مورد احترام است، آراء مجلس خبرگان ایشان را در میان جمعیت کردنشین ملاحظه می‌کنید که رأی بسیار خوبی را به ایشان داده‌اند؛ دلیلش این است که واقعاً متن اسلام را توانسته‌اند در این منطقه پیاده کنند و با مردم و اقشار مختلف با علمای اهل سنت ارتباطات بسیار خوبی داشته باشند و در کنار این به فعالیت‌های علمی هم همت کرده است.

تمامی آن ملحوظات حضرت امام (ره) را رعایت، و در آن راستا حرکت می‌کردند که موجب مباهات است.

عاقلی گفت: آیت الله قرشی با توجه به این‌که یک عالم دینی و انقلابی بودند بر اساس نقل‌هایی که از مؤسسان جهاد دانشگاهی به ما انتقال یافته است در جریان انقلاب در ردیف اول و دوم مبارزان استان ما قرار داشت و به خاطر همین، ایشان به طور مستمر در مسجد اعظم شهرستان ارومیه حضور داشتند و با توجه به تأسیس نمایندگی‌های دفتر حضرت امام (ره) در دانشگاه‌ها، بچه‌های جهاد همچنان استاد را دعوت می‌کنند تا در دانشگاه حضور پیدا کند و او استقبال بسیار خوبی برای حضور در دانشگاه داشتند و همچنین به عنوان نماینده ولی فقیه در دانشگاه حضور پیدا کردند و نقش مؤثری در تحریک بخشیدن به نهادهای انقلاب اسلامی در دانشگاه داشت.

وی درباره تأثیرات قرآنی استاد در دانشگاه و در بین اساتید، عنوان کرد: البته بین حوزه و دانشگاه ممکن است یک سری نظراتی باشد و آیت الله قرشی به عنوان استاد روحانیون عزیز نقش بسزایی دارند و در این راستا استاد با این همه اندوخته علمی یک طمأنینه علمی را کسب کرده بود و این طمأنینه داشتن، خودش جذابیت به خصوصی را به دنبال داشت که موجبات جذب اساتید و دانشجویان را به دنبال داشت.

رئیس جهاد دانشگاهی واحد آذربایجان غربی افزود: به خصوص در دهه دوم انقلاب اسلامی که آیت الله قرشی نقش مستقیمی در دانشگاه داشت و به نوعی هم مدیریت نهادها و تشکل‌های دانشگاه را دارا بودند و هم از ارشادات او بهره‌مند بود و بالاخره شخصی که خود، این همه اندوخته علمی دارد ایجاد جاذبه می‌کند و این اندوخته علمی بسیار مؤثر بوده است و توانسته آن جواب‌های لازم را به بخش اعظمی از سؤالات دانشگاهیان بدهد؛ چون دانشگاه محل کاوش و سؤال است که استاد توانسته‌اند پاسخ‌های مورد قبول و مورد نظر پرسشگر را بدهند.

وی درباره فعالیت سیاسی - اجتماعی آیت الله قرشی گفت: به نظر می‌رسد این شاخصه بار علمی ایشان باعث شده که در برخورد با گروه‌های اجتماعی و سیاسی افراط و تفریط‌ها را از بین ببرند؛ یعنی در برخوردهایشان افراط و تفریط ندارند به طوری که مورد احترام بخش عظیمی از جامعه هستند و این نکته بسیار مهمی است که مردم از جلوداران خودشان انتظار دارند که یک شخصی که به عنوان مجتهد و فرد علمی که عضو خبرگان رهبری هست هیچ‌گونه در موضع‌گیری سیاسی و انقلابی خود افراط و تفریط نداشته باشد.

عاقلی تصریح کرد: همواره در مسیر انقلاب، امام (ره) و مقام معظم رهبری بودند و دژ محکمی در این منطقه برای انقلاب و نظام هستند و این برای ما خیلی مهم است که بتوانیم از برکات چنین علمایی بهره‌مند شویم و در این زمینه مردم ما، مردم آگاه و باینشی هستند و وقتی چنین شخصی را ملاحظه می‌کنند که در موضع‌گیری‌هایش همواره در مسیر انقلاب است، همواره به او احترام می‌گذارند.

آیت الله قرشی همواره مردم را به سمت محوریت ولایت فقیه فرامی خواند

تمام مراحل حضور داشتند. حسن و مزیت ایشان نسبت به سایر علمای دانشگاه در آشنایی با فرهنگ دانشگاه و تعامل خوب با دانشجویان بود. بنده پای منبر بسیاری از بزرگان بودم و از نزدیک علمای خوبی را در این منطقه درک کرده‌ام، اما باید بگویم که فرهنگ دانشگاه مسئله دیگری است؛ روحانی دانشگاه فکرش، تعاملش و رویکردش باید به گونه دیگری باشد. بنده درباره وحدت حوزه و دانشگاه سخنرانی‌هایی داشتم و حتی خدمت مقام معظم رهبری نیز رسیده‌ام.

خدابخش با بیان این‌که نگاه بالسویه به حوزه و دانشگاه کار درستی نیست، گفت: در حوزه‌ها مسائل دینی و احکام عملی و علمی دین مورد بررسی قرار می‌گیرد، دانشگاه نیز کارکردهای دیگری در حوزه‌های علوم تجربی و انسانی دارد.

تعامل آیت‌الله قرشی با دانشجویان بر پایه شناخت او از فرهنگ دانشگاه است

عضو هیئت علمی دانشگاه ارومیه با بیان این‌که وجود دو بافت فکری و رویکرد متفاوت در حوزه و دانشگاه طبیعی است، اظهار کرد: اگر همه افراد به حوزه بروند، دیگر کسی نمی‌تواند به دیگر امور مهندسی و فنی و بهداشتی بپردازد. دانشجویان ضرورتاً باید اسلام را در حد نیاز بشناسند و اگر مسئله‌ای برایشان ظهور کرد، به عنوان مقلد به پیش مجتهد بروند و از حکم آن با خبر شوند. از آنجا که فرهنگ حوزه و دانشگاه متفاوت است، اگر روحانی بخواهد در دانشگاه فعالیت کند، باید این فرهنگ را بشناسد. برخی فکر می‌کنند که محیط دانشگاه همانند حوزه است، اما آیت‌الله قرشی این مسائل را دیدند و تجربه کردند و بر اساس فرهنگ دانشجویی با آنان ارتباط برقرار کردند.

وی با اشاره به ایمان و اعتقاد جوانان در زمان دفاع مقدس اظهار کرد: دانشجویانی که در آن زمان بودند شاید از چهره‌شان چیزی مشخص نبود، اما در جبهه‌ها با پاکي و خلوص حضور می‌یافتند. مسائل مختلفی در آن دوران اتفاق

آیت‌الله قرشی همواره مدافع نظام بوده و هستند، هر جا که اعوجاج فکری ایجاد می‌شد، مردم را به سمت محوریت ولایت فقیه دعوت می‌کردند و همیشه صراحتاً و مستقلاً درباره پشتیبانی از ولایت فقیه صحبت و عمل کرده‌اند.

«رسول خدا بخش»، عضو هیئت علمی دانشگاه ارومیه و از همکاران آیت‌الله قرشی در این دانشگاه، در توضیح طریقه آشنایی خود با آیت‌الله قرشی، اظهار کرد: از ابتدای سال ۶۰ - یعنی هنگامی که از انگلیس به کشور بازگشتم - با ایشان آشنا شدم؛ چون شاگرد اول و بورسیه دانشگاه تربیت معلم بودم پس از بازگشت به خاطر دلایلی به دانشگاه ارومیه آمدم. در آن زمان که اوایل انقلاب و جنگ بود، دانشگاه حکم شورای مدیریت جهاد دانشگاهی را داشت؛ یعنی رئیس، معاون دانشگاه و یک عضو دانشجویان نیز داشتیم. شهید تهرانی، عضو دانشجوی این شورا بود که بعدها در عملیات آزادسازی خرمشهر شهید شد.

خدابخش با اشاره به شرایط سخت حاکم بر آن دوران بیان کرد: درگیری‌ها در این منطقه زیاد بود و من بیشتر بر روی ارسال نیروها کار می‌کردم. آیت‌الله قرشی نیز در شورای مدیریت بود. در آن زمان حکم رئیس و معاون دانشگاه را وزیر می‌داد، اما اکنون حکم رئیس دانشگاه را وزیر و معاونان را رئیس دانشگاه می‌دهد.

استاد دانشگاه ارومیه در گرایش انرژی هسته‌ای و نیروگاه‌های هسته‌ای تصریح کرد: دانشگاه شورایی بود و در آن زمان آیت‌الله قرشی از اول روحانی این دانشگاه بودند و در

می افتاد که به تعبیری حقیقتاً درب بهشت باز شده بود، اما با این حال دانشجویان افکار مختلفی داشتند. وی با اشاره به حضور طولانی آیت الله قرشی در دانشگاه افزود: آیت الله قرشی تجربیات زیادی در این زمینه یافتند و این فرهنگ را به خوبی درک کردند و بر اساس آن با دانشجویان صحبت می کنند و صحبت می کنند. ایشان می دانستند که به چه شکلی مطالب را بیان کنند. درست است برخی در دانشگاه حرف می زدند، ولی در رفتار و عمل شان مسئله دیگری را نشان می دهند و در دل شان کینه ایجاد می شود.

خدابخش با بیان این که آیت الله قرشی با دانشجویان ارتباط خوب و نزدیکی داشت، اظهار کرد: بنده خودم این مسائل را از نزدیک شاهد بودم؛ نمی خواهم بگویم که دانشجویان با چه موقعیت و شرایطی در جلسه پرسش و پاسخ شرکت می کردند، بالاخره جوان هستند و ذهن پاکی دارند، حال برخی، از این ظرف پاك ذهني سوء استفاده می کنند.

وی تصریح کرد: دانشجویان در جلسه پرسش و پاسخ شرکت می کردند و با لحن خاصی سؤال می کردند، آیت الله قرشی با آرامش می شنیدند و با متانت و خونسردی پاسخ می دادند.

عضو هیئت علمی دانشگاه ارومیه با اشاره به لزوم پرهیز از رفتارهای تند و انتقادی با دانشجویان، گفت: دانشجویان فکر می کنند که ما را خداوند آفریده و تنها باید در برابر او پاسخگو باشیم، حال گروه هایی با رویکردهای افراطی و

نگرش های تند، تنها با دیدن این که مقداری از اسلام فاصله گرفته می شود، برخوردهای شدیدی انجام می دهند، اما این گونه برخورد در روش آیت الله قرشی نبود و نیست. آیت الله قرشی آرام و خونسرد بسیاری از حرف ها را می شنیدند و تأمل می کردند. این در حالی است که ایشان اهل مطالعه و اهل علم هستند و تألیفات زیادی دارند. تألیف این همه کتاب کار ساده ای نیست، اما درب خانه شان به روی همه باز است. اکنون نیز هر وقت که بخواهیم می توانیم به منزل ایشان برویم، البته رعایت می کنیم، اما بسیار راحت و بدون

دانشجویان در جلسه پرسش و پاسخ شرکت می کردند و با لحن خاصی سؤال می کردند، آیت الله قرشی با آرامش می شنیدند و با متانت و خونسردی پاسخ می دادند

اردیبهشت ۶۰ که به اینجا آمدم، به یاد دارم که همیشه مدافع نظام بودند و اگر اعوجاج فکری ایجاد می شد، مردم را به سمت محوریت ولایت فقیه دعوت می کردند. ایشان همیشه پشتیبان ولایت فقیه بوده و هستند، وی همیشه صراحتاً و مستدلاً صحبت کرده بیان کرده و عمل کرده اند.

آیت الله قرشی؛ تأثیرگذارترین چهره رسانه‌ای در آذربایجان غربی

قدری که از بابت توجه به موضوعات فرهنگی، دینی، اجتماعی و سیاسی به ایشان مراجعه می‌کنیم احساس می‌شود که برای مردم قابل استفاده است و نظرسنجی‌ها هم نشان می‌دهد که مردم نیاز به مطالب ایشان دارند و صحبت‌هایش را می‌پسندند و از آن استقبال می‌کنند.

وی تأکید کرد: مباحث فقهی، اخلاقی و تفسیری ایشان در شبکه برای ما کاملاً قابل استفاده هست و با توجه به این که در زمان‌های به خصوص هم پخش می‌شود دیگر مردم عادت کرده‌اند در فلان روز و فلان ساعت به این بحث‌ها عنایت داشته باشند به خصوص در رادیو بیشتر استفاده می‌شود. در تلویزیون هم در هفته، دو برنامه دارد و مخاطبان توجه زیادی به این بحث دارند.

مدیرکل صدا و سیمای آذربایجان غربی، درباره مبارزات سیاسی آیت الله قرشی تصریح کرد: چند مؤلفه در رسانه برای انتخاب افراد جهت حضور در برنامه‌ها مهم و تأثیرگذار است؛ از آن جمله، فعالیت افراد در دوران قبل از انقلاب، همراهی با امام(ره) و بعد از رحلت حضرت امام(ره) و انتخاب مقام معظم رهبری و همراهی با ایشان است و از همه مهم‌تر

وقتی از بابت توجه به موضوعات فرهنگی، دینی، اجتماعی و سیاسی به آیت الله قرشی مراجعه می‌کنیم، احساس می‌شود که برای مردم قابل استفاده است و نظرسنجی‌ها هم نشان از نیاز مردم به مطالب ایشان دارد.

«محسن شکرینیا»، مدیرکل صدا و سیمای آذربایجان غربی، درباره نحوه آشنایی خود با آیت الله قرشی گفت: با آیت الله قرشی از سال ۷۶ آشنا شدم و عموماً برنامه‌هایی که از ایشان در صدا و سیمای دیدم برنامه‌های پرمحتوایی بود، تفسیرها و نکته‌های اخلاقی‌ای که ارائه می‌کنند به روز و کاربردی است و توان علمی بالایی هم در ایشان دیده‌ام.

مدیرکل صدا و سیمای آذربایجان غربی افزود: به دلیل احاطه آیت الله قرشی به آیات و روایات، دوستان برنامه‌ساز ما هر موقع به ایشان مراجعه کرده‌اند، ایشان توانسته‌اند در رفع نیاز شبکه از بابت برنامه‌سازی کمک بکنند. با توجه به این که حضور علما در استان زیاد است و ما از همه آن‌ها استفاده می‌کنیم، شاید آن مقداری که مردم نیاز داشته باشند ما نتوانیم از حضور ایشان در برنامه‌ها استفاده کنیم، ولی همان

که ما بسیار در رسانه روی شخصیت‌ها حساس می‌شویم که ببینیم در افت و خیزهای سیاسی انقلاب چگونه موضع‌گیری می‌کنند. ما بعضاً با افرادی مواجهیم که گاهی به راست و گاهی به چپ متمایل می‌شوند، گاهی میانه راه می‌روند، گاهی منزوی می‌شوند، گاهی کمتر حرف می‌زنند

که خیلی مواضعشان رو نشود و گاهی موضع‌گیری‌شان چند پهلو می‌شود، اما در مواضع سیاسی، آیت‌الله قرشی درباره حضرت امام (ره) و بحث ولایت محکم هستند؛ یعنی اگر بحث انقلابی بودن و همراه با ولایت بودن را از بنده پرسید، من واقعاً ایشان را در این راه ثابت قدم دیدم و همیشه مواضعش شفاف بوده است

مدیرکل صدا و سیمای آذربایجان غربی افزود: شاید شما به

شهرستان‌های دیگر تشریف ببرید و این محدودیت را نداشته باشد. وقتی ما عالمی را به شبکه استانی خود دعوت می‌کنیم حتماً باید مؤلفه‌های انسجام اسلامی را حفظ کند؛ یعنی حرفی نزنند که به وحدت شیعه و سنی لطمه وارد کند، ایشان هم یکی از کسانی هستند که رسانه‌ای صحبت می‌کند؛ یعنی این‌که تمام بایدها و نبایدها را ملاحظه می‌کنند و لذا طبیعتاً برای شنونده تأثیرگذار است، وقتی به سمت مشترکات اسلام می‌روند همه گوش می‌کنند. الان موقعیت این‌گونه است پس باید به این پدیده این‌گونه گرایش پیدا کرد، از منظری به بحث نگاه می‌کنند که ضمن این‌که در

مدیرکل صدا و سیمای آذربایجان غربی اظهار کرد: مثلاً در دوران اصلاحات که شرایط خاصی به وجود می‌آمد و منجر به موضع‌گیری مقام معظم رهبری می‌شد، همیشه ایشان را در کنار موضع رهبری و صحبت‌هایش را مقوم موضع رهبری می‌دیدم، در مراحل سیاسی خاص کشور چه در انتخابات و چه در مراحل دیگر که پیش می‌آمد، احساس می‌کردم که سعی می‌کنند همراه و دنبال منویات رهبری بروند؛ یعنی

موضع‌گیری‌ای داشته باشند که مورد تأیید رهبری باشد، یک نوع تبعیت سیاسی داشته باشند.

شکرنیا تصریح کرد: مخصوصاً در جریان انتخابات اخیر که به فرمایش مقام معظم رهبری بعضی‌ها واقعاً

مردود شدند، اما اینجا علمایی داشتیم مانند امام

جمعه که از مواضع مقام معظم رهبری خیلی شفاف حمایت می‌کرد، آیت‌الله قرشی هم در نوشته‌هایش در این مسیر حرکت کردند و موضعی که گرفته بودند و صحبت‌هایی که در این رابطه داشتند، همه این‌ها نشان می‌داد که به عنوان یک عضوی از مجلس خبرگان رهبری به شدت حامی رهبر است و در خط ولایت، توصیه‌هایش را ارائه می‌کند.

وی درباره مصلحت‌اندیشی آیت‌الله قرشی در ارائه

آیت‌الله قرشی درباره حضرت امام (ره) و بحث ولایت محکم هستند؛ یعنی اگر بحث انقلابی بودن و همراه با ولایت بودن را از بنده پرسید، من واقعاً ایشان را در این راه ثابت قدم دیدم و همیشه مواضعش شفاف بوده است

آیت‌الله قرشی هم یکی از کسانی هستند که رسانه‌ای صحبت می‌کند؛ یعنی این‌که تمام بایدها و نبایدها را ملاحظه می‌کنند و لذا طبیعتاً برای شنونده تأثیرگذار است، وقتی به سمت مشترکات اسلام می‌روند همه گوش می‌کنند

ترویج فرهنگ شیعه بسیار مؤثر است

از آن طرف هم در دسرهای اجتماعی و سیاسی درست نمی‌کند.

شکرنیا در پایان ضمن اشاره به

خاطره‌ای از آیت‌الله قرشی گفت:

یادم می‌آید که در یکی از جلسات،

یکی از مسئولان که جانباز بود و عضو مجروحش

معلوم بود، آیت‌الله قرشی به او گفت که این سند بهشت

شماست و با خودت داری حملش می‌کنی مواظب باش این

سند را مخدوش نکنی! بعد یک نفر پرسید منظورتان

چیست؟ گفتند هر سندی مشخصات و بندهایی دارد که

بندهای این نوع سند در خط ولایت بودن، در خط شهدا و

امام (ره) بودن است، هر کدام از این بندها مخدوش شود

دیگر سند از خاصیت می‌افتد.

آشنایی با شرایط زمان؛ علت نفوذ آیت الله قرشی در میان قشر جوان

هستند که از عمرش بسیار مفید استفاده می‌کنند با این‌که فعالیت‌های اجتماعی دارد و چند دوره عضو مجلس خبرگان رهبری بوده‌اند، از نوشتن دست برداشتنند حتی وقتی برای شب‌نشینی خدمتشان می‌رویم يك ساعتی با ما می‌نشینند و بعد از آن مجلس را ترك می‌کنند و مشغول نوشتن می‌شوند.

وی تصریح کرد: آیت‌الله قرشی بسیار صبوراند و وقتی نوه‌ها شلوغ می‌کنند اصلاً اهمیت نمی‌دهند و به نوشتن ادامه می‌دهند، این حوصله و استقامت ایشان باعث شده که از لحاظ عنوان بیش از چهل کتاب تألیف کرده‌اند و غیر از این، آدم بسیار صبور و مقاوم در مقابل مسائل است؛ در مسجد اعظم وقتی مردم به ایشان مراجعه می‌کنند و انواع مشکلات و گرفتاری‌ها را مطرح می‌کنند، ایشان با این‌که سن زیاد دارند، ولی با حوصله بالا خیلی خوب از عهده کارها برمی‌آیند و خیلی هم با گشاده‌رویی با افرادی که مراجعه می‌کنند برخورد می‌کنند.

وی تأکید کرد: این اخلاق آیت‌الله قرشی که با همه با محبت و اخلاق حسنه برخورد می‌کنند ایشان را در ارومیه به عنوان پناهگاهی مطرح کرده و این کار به خاطر تبلیغات و تعریف دیگران نیست، بلکه واقعاً به آن اعتقاد دارند و هرچه هم پیش

دلیلی که آیت‌الله قرشی توانسته است در میان قشر جوان نفوذ کند و تأثیر داشته باشد این است که با شرایط زمان و خصوصیات آن به خوبی آشنا است.

«سیدرضا رضوی»، عموزاده و داماد آیت‌الله سیدعلی اکبر قرشی، درباره ابعاد شخصیتی ایشان گفت: زمانی که بنده سن کمی داشتم ایشان در حوزه علمیه قم مشغول به تحصیل بودند که بعد از آن‌که از حوزه برای تبلیغ بازگشتند، بالاخره در ارومیه ماندگار شدند و این همراه با تقاضای مردم بود. ایشان هم به خاطر این‌که در اینجا شیعه در مظلومیت بود احساس تکلیف کردند که بمانند، حتی بعد از انقلاب چند بار ایشان را برای امام جمعه شدن در تبریز دعوت کردند و ایشان گفتند من اگر از اینجا بروم شیعه ضعیف می‌شود.

وی افزود: با این‌که علمای دیگر بودند، ولی ایشان بود که از لحاظ علمی وزنه بود و در مسائل دینی ایستادگی می‌کرد به خاطر همین بیشتر امکانات و فعالیت‌هایی که می‌توانست از جهات سیاسی باعث رشد ایشان شود کنار زدند و فقط به خاطر تبلیغ دین در ارومیه ماندند. البته آیت‌الله قرشی شخصی

مورد مسائل کردستان هم خیلی خوب مدیریت کردند. در جمع روحانیت اکثراً ارتباطشان با آیت الله قرشی خیلی خوب بود و از لحاظ علمی هم به آن‌ها خیلی کمک کردند.

عموزاده آیت الله قرشی تأکید کرد: آیت الله قرشی از لحاظ علمی يك وزنه مورد بحث است، ولی نمی‌دانم دلیلش چیست که کمی غریب است آیا به خاطر منطقه است یا دلیل دیگری دارد؟ کسانی که زحمت کمتر کشیده‌اند، اسم بزرگتری دارند، هر چند آیت الله قرشی به خاطر اسم و شهرت ننوشته است، ولی جامعه هم باید قدرش را بدانند و از او قدردانی شود و چنین شخصی باید بیشتر مطرح می‌شد.

وی درباره تأثیر آیت الله قرشی در خانواده گفت: آیت الله قرشی در خانواده ما اثرش فوق العاده است؛ بلااستثنا تمام افراد خانواده ایشان اهل نماز و قرآن هستند، چهار نفر از نوه‌هایش در حوزه علمیه قم مشغول به تحصیل هستند و بچه‌ها از سن تکلیف به هیچ وجه نمازشان قضا نشده و در تربیت دینی آن‌ها هیچ سختی نکشیده‌ایم و من این‌ها را از آثار نفس ایشان می‌دانم.

وی عنوان کرد: ایشان در منطقه هم بسیار تأثیر گذار هستند در دانشگاه هم که بروید اکثر مسئولانی که در قسمت‌های اداری هستند از دانشجویانی هستند که دست پرورده ایشان هستند و کسانی هستند که حاج آقا به آن‌ها اعتماد کرده و مسئولیت داده است.

هیچ وقت هم از لحاظ کاری کم نمی‌آورند. جلسات تفسیر قرآن را برپا می‌کنند، هر سه نوبت نماز جماعت را اقامه می‌کنند. این برای این نیست که خودشان را نشان بدهند، بلکه برای این است که به این مسئله و حضور در این جلسات اعتقاد دارند. وی تأکید کرد: آیت الله قرشی در جامعه ارومیه واقعاً اثرگذار هستند مگر این‌که در منطقه نباشند و وقتی که برمی‌گردند تماس می‌گیرند و نسبت به مسائلی که در غیاب ایشان صورت گرفته است اقدام لازم را انجام می‌دهند. اکثر جوانان مذهبی سعی می‌کنند عقدشان را ایشان جاری کنند.

می‌رود مردم هم بیشتر از او راضی می‌شوند و همه احترام خاصی برای ایشان قائلند.

وی ضمن اشاره به فعالیت‌های انقلابی آیت الله قرشی گفت: آیت الله قرشی قبل از انقلاب فعالیت‌های زیادی داشتند و توسط ساواک تهدید و تبعید شد، ولی هیچ وقت دست از فعالیت نکشید. زمان انقلاب هم مسجد ایشان سنگر انقلاب بود؛ یعنی تمام کسانی که از بیرون برای تبلیغ آمدند اکثراً از مسجد اعظم تقویت می‌شدند و با هدایت ایشان جوان‌ها راه انقلاب را در پیش می‌گرفتند و بعد از انقلاب هم از نظر سیاسی افرادی که ناآگاه بودند که

چگونه با مسائل برخورد کنند و دیگر دسته‌هایی که برای دفاع از انقلاب آماده می‌شدند از ایشان راهنمایی می‌خواستند و آن‌ها را رهبری می‌کرد و بعد هم برای خبرگان نامزد شدند که سه دوره اول پیاپی عضو خبرگان بودند که از عهده این‌کار هم خوب برآمدند و واقعا از بابت شیعه ایشان يك وزنه است.

رضوی درباره نفوذ آیت الله قرشی در میان جوانان گفت: ایشان با شرایط زمان و خصوصیت آن آشناست و در بین جوانان دانشگاهی و تحصیل کرده دارای جایگاه والایی است؛ چون از لحاظ علمی به او مراجعه می‌کنند و در مورد دانشگاه هم نماینده مقام معظم رهبری است و با این‌که پسرشان سید مهدی جانشین ایشان است، ولی باز هم همه کاره، ایشان است.

وی درباره نحوه مبارزات فکری آیت الله قرشی با احزاب قبل از انقلاب اظهار کرد: در زمان مبارزات در کردستان، ایشان کسی را طرد نکردند خیلی با احتیاط عمل کردند که آن‌ها تحریک نشوند و از آن طرف به هدایت فکری جوانان همت کرده بود و حتی روحانیون اهل سنت هم با او خوب بودند و آن‌ها را با افکار و نحوه عملکرد دموکرات‌ها آشنا کردند و در جمع آنان نسبت به فعالیت دموکرات‌ها تذکر می‌داد که اگر در میان شما نفوذ کنند اولین کسانی را که کنار می‌گذارند شما هستید و می‌گفت که این‌ها جوان شما را از شما خواهند گرفت ما باید با هم باشیم. در

ایشان با شرایط زمان و خصوصیت آن آشناست و در بین جوانان دانشگاهی و تحصیل کرده دارای جایگاه والایی است

آیت الله قرشی در جامعه ارومیه واقعاً اثرگذار هستند مگر این‌که در منطقه نباشند و وقتی که برمی‌گردند تماس می‌گیرند و نسبت به مسائلی که در غیاب ایشان صورت گرفته است اقدام لازم را انجام می‌دهند

جلسات تفسیر قرآن؛ عامل محبوبیت آیت الله قرشی در آذربایجان غربی

صالحی بیان کرد: خیلی انسان خلیلی است و رفتاری نیکو دارند به طوری که آنچنان محبوبیت دارند که در همه چهار دوره انتخابات مجلس خبرگان رأی اول را آورده اند و ایشان در حدود ۴۰ سال است که مباحث و مجالس قرآنی دارد و همین امر باعث محبوبیت ایشان شده است، قبل از انقلاب هفته ای یکی دو شب تفسیر قرآن داشتند که بسیار مفید بود، انسان با معنویتی هستند و بسیار خوش رفتار، خوش افعال و خوش کردار هستند.

وی درباره ویژگی بارز آیت الله قرشی تصریح کرد: من در عین حالی که به آقایان دیگر احترام خاصی قائل هستم، ولی آیت الله قرشی یکی از علمای طراز اول استان هستند و در تمام جهات از جهت تحقیق، تتبع، قرآن پژوهی، علوم جنبی، تفسیر، حدیث، و خبریشتازاند و در بین مردم خیلی نفوذ دارد، محبوبیت فوق العاده ای دارد. در بین نسل جوان هم دیده نشده کسی از

ایشان ناراضی باشد؛ چون گفتار و کردارش همه جوان پسند است. این هم مباحثه ای آیت الله قرشی در زمان تحصیل، در پایان تأکید کرد: صلابت ایشان نسبت به ولایت فقیه حتی نسبت به دهه اول هم بیشتر شده است و خیلی ولایی است؛ یعنی اعتقاد کامل به ولایت فقیه دارند.

به خاطر خوش اخلاقی اش شیعه و سنی دوستش دارند، کردها هم دوستش دارند و سخنانش کاملاً وحدت آفرین است و به همین ترتیب رابطه اش با علمای دیگر منطقه بسیار خوب است و از آثارش استفاده می کنند و چون آثارش علمی است من کسی را سراغ ندارم که به کتبش ایراد داشته باشد و حتی فکر نمی کنم کسی بتواند به کتاب هایش ایراد و اشکالی وارد کند.

با توجه به این که بیش از چهل سال است که آیت الله قرشی در ارومیه جلسه تفسیر قرآن دارند، آنچه که باعث محبوبیتش شده است همین جلسات است.

حجت الاسلام و المسلمین «سیدجعفر صالحی»، از ملازمان و هم درسان آیت الله قرشی، درباره ابعاد شخصیتی آیت الله قرشی گفت: از سال ۱۳۴۰ با آیت الله قرشی آشنا بودم از زمانی که در اینجا مقیم شدم در اینجا رفت و آمد خانوادگی داشتیم و ایشان هم نسبت به من لطف داشتند.

این هم رزم آیت الله قرشی در دوران انقلاب، درباره فعالیت های سیاسی - اجتماعی آیت الله قرشی گفت: ایشان یک فرد انقلابی هستند و صد در صد در خط ولایت فقیه قرار دارند. قبل از انقلاب به مدت یکسال از طرف ساواک ممنوع المنبر شدند، بارها تهدید شدند و در اردیبهشت ۵۷ به مدت یکسال به بافق یزد تبعید شدند، ولی بعد از چند ماه آزاد شدند. در سال ۵۷ مسجد اعظم را مرکز مبارزه قرار داده بودند.

وی درباره تألیفات آیت الله قرشی تصریح کرد: تفسیر احسن الحدیث بهترین تفسیر است که در ۱۲ جلد چاپ شده است، قاموس قرآن در هفت جلد منتشر شده است که مورد استفاده خاص و عام است. آئینه نهج البلاغه در سه جلد و مفردات نهج البلاغه را در دو جلد نوشته است. در مورد تاریخ پیغمبر (ص) از ولادت تا هجرت و بعد از هجرت تا رحلت، کتاب تألیف کرده است، المعجم لالفاظ الصحیفة را نوشته است، خاندان وحی ایشان درباره ۱۴ معصوم (ع) است که فوق العاده مفید است.

آیت الله قرشی یکی از علمای طراز اول استان هستند و در تمام جهات از جهت تحقیق، تتبع، قرآن پژوهی، علوم جنبی، تفسیر، حدیث، و خبریشتازاند و در بین مردم خیلی نفوذ دارد، محبوبیت فوق العاده ای دارد

دو فصلنامه

راهی

سال ششم

شماره ۸۳

پانزده تیرماه ۱۳۸۹

۷۳

آیت الله قرشی؛ مفسر غریب قرآن کریم

نگاهی به آثار و تألیفات آیت الله قرشی

خواندن و آموختن قرآن، حکایت قرآن، قرآن و انقلاب اسلامی و توضیح سبک تفسیری در تفسیر احسن الحدیث.

تفسیر احسن الحدیث، کتابی ساده و روان با جهت‌گیری هدایتی و تربیتی، متناسب با سطح و فهم توده مردم است که جلوه تفسیر قرآن به قرآن و استفاده از روایات را در خود دارد.

تفسیر احسن الحدیث

روش این تفسیر در ترتیب مباحث آن است که در آغاز آیاتی را

که مطالب آن با یکدیگر مرتبط است برمی‌گزینند، سپس ترجمه فارسی آن را ارائه می‌دهد، آنگاه وارد سه بحث جداگانه خواهد شد؛ کلمه‌ها، شرح‌ها و نکته‌ها. در این بخش کلمات آیات از افعال و اسماء ترجمه می‌شود و احیاناً وجه تسمیه (مانند وجه تسمیه ابلیس برای شیطان)، اختلاف معنا (مانند معنای بنا و سفک)، مفرد کلمات، نوع کلمه؛ مانند مشتق یا جامد بودن (مانند کلمه ملائکه)، معنای شرعی (مانند معنای شرعی کلمه سجده) و وزن آن‌ها بیان می‌شود، هر از چند گاهی نیز وزن کلمات را ذکر می‌کند، منتهی وزن فارسی آن را بیان می‌کند.

در این فراز، شروع به تفسیر تک تک آیات می‌کند و قبل از آن شأن نزول آیه را در صورت موجود بودن، بیان می‌کند. گاهی توضیح مختصری راجع به موضوع آیات ذکر می‌کند؛ مانند بحث تحویل قبله، سپس خلاصه‌ای از مطالب آیات را در قالب خلاصه آیات بیان و سرانجام به تفسیر تک تک آیات می‌پردازد. در این میان، لفظ یا معنایی از آیه را با کمک آیات دیگر توضیح می‌دهد؛ مانند شرح «كذلك» با استفاده از آیات دیگر. در توضیح روایات نیز بعضاً نظری به تفسیری بودن روایت یا بیان مصداق کردن آن دارد و ارتباط دسته آیات را در این بخش بیان می‌کند.

روش تفسیر احسن الحدیث در ترتیب مباحث آن است که در آغاز آیاتی را که مطالب آن با یکدیگر مرتبط است برمی‌گزینند، سپس ترجمه فارسی آن را ارائه می‌دهد

تفسیر احسن الحدیث اثر سیدعلی اکبر قرشی، تفسیر کل قرآن است که به زبان فارسی نگاشته شده و کتابی است ساده و روان با جهت‌گیری هدایتی و تربیتی، متناسب با سطح و فهم توده مردم که جلوه تفسیر قرآن به قرآن و استفاده از روایات را در خود دارد.

مصنف نسبت به نام‌گذاری تفسیر می‌گوید: «ابتدا نامش را تفسیر ممتاز گذاشتم، ولی در ذهنم بود که این نام مناسب نیست. جلد اول با همین نام چاپ شد. خیلی فکر کردم که چه نامی برای آن انتخاب کنم. بعد از مدتی به نظرم آمد که خداوند به قرآن در سوره مبارکه زمر آیه شریفه ۲۳ احسن الحدیث فرموده است، به همین جهت این نام را انتخاب کردم.»

این تفسیر همانند بسیاری از تفاسیر، مقدمه‌ای در بعضی مسائل علوم قرآنی دارد که در حقیقت جزء مبادی تفسیر و آشنایی کلی با قرآن است؛ مانند توضیح کلمه «قرآن»، سوره‌ها و آیات قرآن، سوره‌ها و آیه‌های مکی و مدنی، تقسیم سوره‌ها به سال‌های قبل از هجرت و بعد از آن، اولین و آخرین سوره، ترکیب و ترتیب سوره‌های قرآن، نزول دفعی و تدریجی قرآن، عاصم و قرائت او، اهتمام پیامبر اسلام (ص) به

کتاب تفسیر و اگر اغراق نباشد يك دائرةالمعارف قرآن است. در هر ماده که تشخیص داده شده آیاتی چند نقل و تفسیر شده است. نقل روایات، شأن نزول و اشاره به بعضی از قضایا و نقل اقوال بزرگان از آن جمله است. در این اثر به احوال و قضایای انبیاء(ع) از دیدگاه قرآن نظر شده و نسبت به اقتضای حال در اکثر موارد به تفصیل سخن گفته شده است،

کتاب قاموس قرآن تنها درباره لغات قرآن نیست، بلکه گذشته از آن در نوبه خود يك کتاب تفسیر و اگر اغراق نباشد يك دائرةالمعارف قرآن است.

کتاب قاموس قرآن سیدعلی اکبر قرشی، جزء تألیفاتی است که در صدد بیان مفردات قرآن است. مفردات قرآن علمی است که درباره تک واژه‌های قرآنی از نظر ریشه و اشتقاق لغوی، دلالت بر

قاموس قرآن

ذیل بعضی از کلمات، امثال: آدم، اجل، ارض، بحر، جن، عرش و... به طور مفصل بحث شده است. مؤلف معتقد است که کلمات قرآن با حذف مکررات و مشتقات حدود ۱۸۶۰ کلمه است. در این کتاب همه کلمات فوق یک به یک بررسی شده است. ایشان در توضیح برخی کلمات به معنی لغوی اکتفا نکرده و برای بسیاری از کلمات، تفاسیر و توضیحات لغوی، ادبی، علمی، اجتماعی و تاریخی را ذکر کرده است. این توضیحات تقریباً برای تمام اعلام قرآن آورده شده است و به ترتیب به پاره‌ای از موضوعات قرآن پژوهی نیز پرداخته است.

معنای مطلوب، شیوه نگارش، نحوه تلفظ و نوع کاربرد آن در قرآن بحث می‌کند و یکی از مهم‌ترین شاخه‌های آن «غریب القرآن» است.

شاید نخستین کسی که اصطلاح علم مفردات، را به عنوان شاخه‌ای از علوم لفظی قرآن به کار برد و تألیف و تصنیف در این زمینه ارائه کرد «راغب اصفهانی» (م ۵۳۰ ق) باشد. قاموس به طور عام به معنانشناسی قرآن می‌پردازد، این‌گونه معنانشناسی در علم تفسیر حائز اهمیت است؛ به تعبیر دیگر فرهنگ‌نامه لغات قرآن است.

آیت الله قرشی شیوه نقد را در معانی لغوی، مباحث علمی و دیگر قسمت‌ها نیز پیش گرفته و با استدلال، مطالب خود را مطرح می‌کند؛ مانند ماده «اب» و «ابد» و یا بحث علمی ماده «بحر». در نهایت می‌توان گفت قاموس قرآن در تبیین و تفسیر واژگان قرآن کریم به لحاظ گزیده‌گویی و بیان روان و استوار، اکنون از منابع و مراجع قرآن پژوهی در ایران تلقی شده است.

می‌توان گفت قاموس قرآن در تبیین و تفسیر واژگان قرآن کریم به لحاظ گزیده‌گویی و بیان روان و استوار، اکنون از مراجع و منابع قرآن پژوهی در ایران تلقی شده است

قاموس قرآن راهنمای کلمات قرآنی است که براساس حروف الفبا تنظیم شده و در آن رجوع به اصل و ریشه لغوی کلمات قرآنی، لازم است. از «اب» شروع و به «یوم» (یومئذ) ختم می‌شود. در این معجم علاوه بر شماره سوره و آیه، حروف مکمل هر کلمه و دفعات تکرار آن نیز ذکر شده است. کلمات قرآنی زیر ماده یا ریشه هر کلمه وارد شده است و بخشی از آیه قرآنی که در بردارنده آن کلمه است در زیر کلمه درج شده است. نویسنده در برابر هر یک از لغات قرآنی، معنای فارسی آن را آورده و به ترجمه آیات نیز پرداخته است.

مؤلف، معانی قرآن را از روی کتاب‌های لغت معتبر و تفاسیر جمع‌آوری کرده است. از جمله آن منابع عبارتند از: قاموس اللغة، مفردات راغب، اقرب الموارد، صحاح اللغة، مصباح و... هم چنین از تفاسیر، المیزان، مجمع البیان، صافی، برهان، زمخشری، بیضاوی،

مؤلف در مقدمه مختصر خود بر کتاب می‌نویسد: «این کتاب تنها درباره لغات قرآن نیست، بلکه گذشته از آن در نوبه خود، يك

جوامع الجامع، عیاشی و ... هم در لغت و هم در روایات و مطالب دیگر استفاده کرده است. در برخی موارد نیز به کتب دیگر غیر از لغت و تفسیر، مانند کتاب تجسم عمل یا تبدیل نیرو به ماده، تألیف محمدامین رضوی ارجاع داده است.

وی سعی کرده منبع همه مطالب را در محل خود ذکر کند، ولی در همه جا این امر محقق نشده است. در شماره آیات، کتاب المعجم المفسر، تألیف «محمد فؤاد عبدالباقی» مورد نظر بوده و شماره خطبه‌های نهج البلاغه را از نهج البلاغه «محمد عبده» آورده است. در برخی موارد پس از نقل چند آیه فقط یک شماره ذکر شده که منظور فقط کلمه مورد بحث بوده است.

با توجه به آغاز تألیف کتاب که در سال ۱۳۴۹ شمسی بوده و در سال ۱۳۵۴ شمسی خاتمه یافته و نیز با نظر به این که محور اصلی آن، قاموس لغات قرآن بوده است، ضرورت دارد در ترتیب مطالب و عنوان بندی آن‌ها، اصلاحاتی صورت گیرد. به عنوان نمونه، در برخی کلمات ابتدا کلمه آورده شده سپس معنای آن بیان شده و بعد از آن آیات را ذکر کرده است، اما در برخی از کلمات

دیگر، ابتدا بعد از ذکر کلمه، آیه آورده شده و پس از ترجمه آیه، سراغ معنای کلمه رفته است که در این باب لازم است روش نقل و بیان مطلب یکسان‌سازی شود. با توجه به تخصصی شدن تألیفات و این که مطالب لغوی، تاریخی، تفسیری،

علمی و شأن نزول در این کتاب کنار هم آورده شده است، به نظر می‌رسد تفکیک آن‌ها با عنوان‌های مشخص و گویا، کمک شایانی به پژوهشگران خواهد کرد.

مؤلف برای هر لغت، ریشه و ماده آن را ذکر کرده است. آیات را بیان داشته و ترجمه می‌کند، اما در بقیه مشتقات فقط برخی آیات آن‌ها را آورده، معنا کرده و توضیح داده است و خود کلمات مشتق شده از آن ماده را قبل از آیه ثبت نکرده است بدیهی است که ثبت مشتقات دیگر، پژوهشگر را در دستیابی به آیات، معانی و توضیحات آن یاری می‌کند.

درباره این که کلمه مورد بحث چندبار در قرآن آمده و مواردی که راجع به آن‌ها بحثی انجام نمی‌شود، کدامند، روش ثابتی در پیش گرفته نشده است. به نظر می‌آید اشاره به تعداد استعمال کلمه در قرآن و ذکر نشانی مواردی که بحثی از آن‌ها نمی‌شود، پژوهشگر را از مراجعه به معجم‌های لغوی قرآنی دیگر بی‌نیاز می‌کند. نکته قابل توجه این که موارد بالا نقش ظاهری در تنظیم

تألیف دارند و اصلاح آن‌ها در تجدید چاپ‌ها به اصل کتاب خلی وارد نمی‌آورد.

مؤلف انگیزه خود را از نوشتن این کتاب چنین بیان می‌کند: «من در نوشتن قاموس قرآن دو فکر اساسی داشتم؛ یکی این که احساس کردم بر طبق آیه شریفه ۱۲ سوره مبارکه یس: «إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ»، اگر يك اثر بعد از خود بگذارم، بهتر خواهد بود. اثر مالی نداشتم، قهرماً گفتم، باید يك اثر دینی داشته باشم. آن وقت فکر کردم، دیدم کتاب‌هایی که نوشته می‌شود، باید رواج هم داشته باشد. این‌ها بعد از مدتی، بازنشسته می‌شوند و در قفسه‌ها قرار می‌گیرند. گفتم کتابی بنویسم که در رابطه با يك کتاب جاویدان باشد که این‌ها از برکت آن، همیشه بمانند. به نظرم آمد، همین قاموس قرآن را بنویسم.»

آیت‌الله قرشی در جواب سؤالی که در مجله بینات از وی درباره امتیاز قاموس قرآن نسبت به واژه‌نامه‌های دیگر شده است، گفت: مسئله این است که يك دفعه آن را با

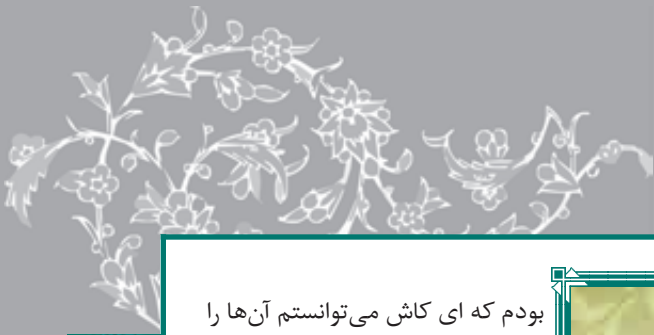
مفردات راغب مقایسه کنیم. مفردات راغب فقط به قسمت لغات پرداخته است و به قسمت‌های دیگر نپرداخته است و خیلی هم موجز است. در قاموس قرآن اولاً دقت شده است که الفاظ و کلمات از لغت‌های معتبر ترجمه و نوشته شود، آن

وقت تقریباً می‌شود گفت خودش هم يك تفسیر موضوعی مختصر است، يك دائرةالمعارف مختصر برای قرآن که انسان بتواند هر کلمه‌ای در آن را که احتیاج به مطالعه داشته باشد، پیدا کند. در قاموس قرآن نوعاً اقوال مختلف هم نقل شده است. تقریباً امتیازش این‌هاست.»

قاموس قرآن از تاریخ اتمام تألیف (اردیبهشت ۱۳۵۴ ش) توسط دارالکتب الاسلامیه در تهران، چاپ و منتشر شد و تا سال ۱۳۷۴ شمسی بیش از ده بار تجدید چاپ شده است. قاموس قرآن با هفت جلد در ۳ مجلد قطور و قطع وزیری با مقدمه‌ای کوتاه از مؤلف ارائه شده است. هر صفحه آن به دو ستون مساوی تقسیم و مطالب در آن نوشته شده است. آیات قرآن با خطی متمایز از متن و نام سوره و شماره آیات کاملاً قابل تشخیص از متن اصلی است. در انتهای جلد آخر، مؤلف اجمالی از شرح حال و آثار قلمی خویش را به همراه تشکر از ناشر به رشته تحریر در آورده است.

(منبع: جامع التفاسیر نور)

مؤلف برای هر لغت، ریشه و ماده آن را ذکر کرده است. آیات را بیان داشته و ترجمه می‌کند، اما در بقیه مشتقات فقط برخی آیات آن‌ها را آورده، معنا کرده و توضیح داده است و خود کلمات مشتق شده از آن ماده را قبل از آیه ثبت نکرده است

بودم که ای کاش می توانستم آن ها را گلچین کرده و در کتابی گردآورده و در اختیار محبان آن بزرگوار قرار دهم. شکر خدا این توفیق حاصل شد و این مطلب، عملی شد. منظور نگارنده از نگارش این کتاب، اظهار محبت و عشق به ساحت حضرت مولی الموالی (ع) و محشور شدن با او در روز قیامت است.

ثقه جلیل القدر و فقیه بزرگوار، برید بن معاویه عجل می گوید: «در محضر امام باقر (ع) بودم، مردی که با پای پیاده از خراسان آمده بود وارد شد، و پاهایش را نشان داد که چاک چاک و زخمی شده بود، گفت: به خدا قسم مرا از خراسان به

اینجا نیاورده مگر محبت شما اهل بیت (ع). امام باقر (ع) که از گفته آن

شخص متأثر شده بود، فرمود: به خدا قسم اگر سنگی هم ما اهل بیت (ع) را دوست داشته باشد، خدا او را در روز قیامت با ما محشور خواهد کرد، دین فقط محبت است.»

در اولین اربعین امام حسین (ع) که جابر بن عبدالله انصاری آن حضرت (ع) را زیارت کرد، خطاب به شهدای کربلا گفت: قسم به خدایی که محمد (ص) را بر حق فرستاده، ما نیز در ثواب شما شریک هستیم. این سخن بر عطیه کوفی گران آمد و گفت: چگونه می شود نه به کوهی بالا رفته ایم و نه به دره ای پایین آمده ایم و نه شمشیری زده ایم، این ها سرهایشان از بدن جدا شده، اطفالشان یتیم شده و زنانشان بی شوهر مانده اند و باز تومی گویی که ما در ثواب شما شریک هستیم؟

جابر گفت: بلی از حبیبم رسول خدا (ص) شنیدم که می فرمود: هر کس قومی را دوست بدارد، با آن ها محشور می شود و هر کس عمل قومی را دوست داشته باشد در عمل آن ها شریک می شود، نیت من و یاران من در آن راهی است که حسین (ع) و یاران او رفتند. ما از آن سنگ سیاه کمتر نیستیم و امید آن را داریم که با اهل بیت (ع) محشور شویم.

یکی از مطالب این کتاب، حدیث الدار است، شیخ مفید رحمه الله در ارشاد نقل می کند: رسول خدا (ص) در اوائل بعثت، فرزندان و نوادگان عبدالمطلب (ع) را در خانه ابوطالب (ع) جمع کرد و آن ها حدود چهل نفر بودند و برای آن ها مقداری گوشت گوسفند و نان و شیر

مولی الموالی عنوان یکی از تألیفات آیت الله سیدعلی اکبر قرشی است که به بیان حکایاتی درباره امیرالمؤمنین (ع) پرداخته است.

این کتاب حدود ۱۲۰ حکایت و واقعه درباره امیرالمؤمنین (ع) نقل کرده است. این حکایات؛ عقیدتی، قرآنی، اخلاقی، برزخی، قضایی، غیبی، جنگی و نظیر آن هاست و در واقع شرح حال آن حضرت (ع) در قالب حکایات و قصه هاست و حتی از آیات شریفه و احادیث مشهور، فقط آن قسمت را که در شکل و قالب حکایت هستند، نقل کرده است.

انتخاب این سبک بدین جهت است

که خواندن و حفظ کردن و نقل آن برای دیگران سهل و آسان باشد که در حکایات هر سه مزیت وجود دارد.

حکایات و قضایای این کتاب به هفت قسمت تقسیم شده است: قسمت اول، قضایایی است که در مکه معظمه قبل از هجرت رسول خدا (ص) بوده است و آن پنج قضیه است.

قسمت دوم، قضایا و وقایعی است که در مدینه منوره بعد از هجرت اتفاق افتاده است و آن ها جمعاً پانزده واقعه است.

قسمت سوم، قضایای آن حضرت (ع) است که بعد از رحلت پیامبر (ص) و در زمان شیوخ ثلاثه بوده و آن ها دوازده واقعه است.

قسمت چهارم، قضایای مفصل و جریان های پیچیده و پر فراز و نشیب است که در دوران خلافت آن حضرت (ع) پیش آمده و آن شامل نوزده ماجراست.

قسمت پنجم، اخبار غیبی است که آن حضرت (ع) با علم امامت از پیشامدهای آینده خبر داده و آن دوازده مورد است.

قسمت ششم، قضاوت های محیرالعقول آن بزرگوار است که در پیشامدهای مخصوص، آن داوری ها را انجام داده است که پانزده مورد است.

قسمت هفتم، مفردات فضائل آن حضرت (ع) است که چهل و دو مورد نقل شده است.

نویسنده در مقدمه درباره اهمیت این موضوع می نویسد: «مدتها بود که قضایای امیرالمؤمنین (ع) را در کتاب ها می دیدم و به این فکر

مولی الموالی

و طعام آماده کرد که به هیچ‌وجه آن‌ها را کفایت نمی‌کرد؛ چون آن‌ها به قدری پرخور بودند که گاه یکی از آن‌ها بره‌ای را می‌خورد، از کرامت و اعجاز رسول خدا(ص) طعام تهیه شده، همه را کفایت کرد و آن یک نوع اتمام حجتی برای رسالت آن حضرت برای آن‌ها بود.

هنگامی که از طعام فارغ شدند، رسول خدا(ص) فرمود: ای فرزندان عبدالمطلب، خدا مرا به همه خلق به طور عموم و برای شما به طور خصوص مبعوث کرده و فرموده است: «وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ؛ و خویشان نزدیکت را هشدار ده» (سوره مبارکه شعراء، آیه شریفه ۲۱۴) من شما را به دو کلمه دعوت می‌کنم که در زبان، سبک و در میزان خدا سنگین‌اند و با آن دو کلمه مالک عرب و عجم می‌شوید و امت‌ها مطیع شما می‌شوند و به وسیله آن دو کلمه داخل بهشت شده و از آتش نجات پیدا می‌کنید و آن دو عبارتند از: «لا اله الا الله - محمد رسول الله»

سپس فرمود: هر که در این امر، مرا اجابت کند و در قیام به این امر مرا یاری کند، او برادر، و صی، وزیر، وارث و جانشین من بعد از من است. کسی از حاضران به آن حضرت جواب نداد، علی(ع) می‌فرماید: من با آن‌که در میان آن‌ها از همه، کم‌سن‌تر بودند، برخاسته و گفتمند: یا رسول الله(ص) من تو را در این امر، یاری می‌کنم. فرمود: بنشین، آن‌گاه حضرت بار دیگر کلام اول خود را تکرار کرد، کسی از حاضران جواب نداد، باز حضرت علی(ع) برخاسته مانند بار اول فرمود: یا رسول الله(ص) من تو را در این امر، یاری می‌کنم.

رسول خدا(ص) فرمود: بنشین، بار سوم سخن خود را بر آن قوم تکرار کرد و کسی از آن‌ها حرف نزد، باز حضرت علی(ع) برخاسته و فرمود: یا رسول الله(ص) من تو را در این امر، یاری می‌کنم. رسول خدا(ص) فرمود: بنشین، تو برادر، و صی، وزیر، وارث و جانشین بعد از من هستی.

حاضران با شنیدن این سخن برخاستند و به ابی‌طالب(ع) گفتند: این روز را به شما تبریک می‌گوییم که به دین برادرزاده‌ات داخل شدی و پسترت را بر تو امیر کرد.

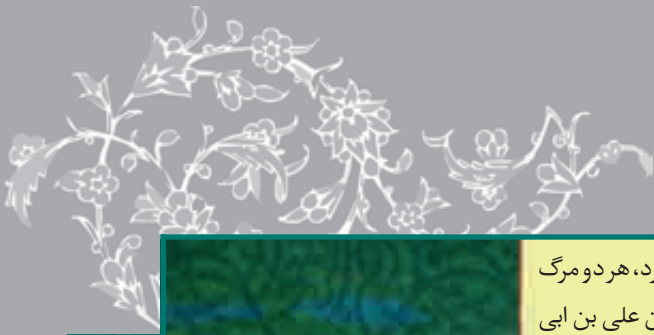
ناگفته نماند که این جریان، اجماعی است؛ زیرا شیعه و اهل سنت آن را نقل کرده‌اند و کسی منکرش نیست، مرحوم شیخ مفید در اول قضیه فرموده: «اجمع علی صحته نقله الآثار» (برای نمونه به الغدیر، جلد اول، صفحه ۲۰۶ و جلد دوم، صفحه ۲۷۸ رجوع شود)، از این مطلب معلوم می‌شود که رسول خدا(ص) از همان آغاز رسالت، خلافت را از نبوت جدا نکرده است.

یکی دیگر از فضائلی که در این کتاب برای امیرالمؤمنین(ع) برشمرده شده، قضیه لیلۃ المبیت است. هنگامی که کفار قریش در دارالندوه تصمیم گرفتند رسول خدا(ص) را بکشند، جبرئیل آن حضرت را از این جریان آگاه کرد و گفت: خداوند دستور می‌دهد که از مکه خارج شده و به مدینه هجرت کنی، رسول خدا(ص) علی(ع) را از این ماجرا آگاه کرد و فرمود: تو در جای من می‌خوابی و لباس مرا بر روی خود می‌کشی به طوری که کفار خیال کنند من خوابیده‌ام.

علی(ع) عرض کرد: یا رسول الله(ص) اگر من در جای تو بخوابم، شما سلامت خواهید ماند؟ فرمود: آری. آن حضرت از مکه خارج شد و علی(ع) در جای او خوابید، در حالی که چهل نفر مسلح اطراف خانه را گرفته و منتظر رسیدن صبح بودند که دفعتاً حمله کنند و همگی آن حضرت را بکشند تا بنی‌هاشم نتوانند با همه قبائل بجنگند و به خون‌به‌راضی شوند.

آن‌گاه که آن حضرت در جای رسول خدا(ص) خوابیده بود، خداوند متعال به جبرئیل و میکائیل

وحی فرمود: من میان شما برادری برقرار کرده‌ام، کدام يك برادرش را بر خود مقدم می‌دارد، هر دو مرگ را مکروه دانسته و حاضر نشدند، خداوند متعال به آن دو وحی فرمود: آیا مانند ولی من علی بن ابی طالب (ع) نیستید که میان او و پیامبرم محمد (ص) برادری برقرار کردم و او حیات محمد (ص) را بر حیات خود اختیار کرد و در بستر او خوابید و او را با نفس خود حفظ کرد، به زمین نازل شوید و علی (ع) را از دشمن حفظ کنید.

جبرئیل به زمین آمد و در بالای سر علی بن ابی طالب (ع) نشست و میکائیل پایین پای او و جبرئیل می‌گفت: به‌به تورا! ای پسر ابی طالب، کیست مثل تو، خداوند با وجود توبه ملائکه مباحات و افتخار می‌کند. و خداوند متعال این آیه را بر رسولش وقتی که به مدینه می‌رفت، نازل فرمود: «وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَؤُوفٌ بِالْعِبَادِ» و از میان مردم کسی است که جان خود را برای طلب خشنودی خدا می‌فروشد و خدا نسبت به [این] بندگان مهربان است» (سوره مبارکه بقره، آیه شریفه ۲۰۷)

روزی ابن الکواء (خارجی معروف) به امیرالمؤمنین (ع) گفت: شما کجا بودید آن وقت که خدا و پیامبرش، ابوبکر را یاد کرده و می‌گوید: «إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا» اگر او [پیامبر] را یاری نکنید قطعاً خدا او را یاری کرد هنگامی که کسانی که کفر ورزیدند او را [از مکه] بیرون کردند و او نفر دوم از دو تن بود آنگاه که در غار [ثور] بودند وقتی به همراه خود می‌گفت اندوه مدار که خدا با ماست» (سوره مبارکه توبه، آیه شریفه ۴۰)

حضرت به او فرمودند: «وای بر تو ای پسر کواء، من آن وقت در بستر رسول خدا (ص) خوابیده بودم، حضرت لباس خود را بر روی من کشید، قریش از هر طرف آمدند و در دست هر يك، عمود چوبین و میخ‌دری بود، آن‌ها رسول خدا (ص) را ندیدند و شروع کردند به زدن من، به طوری که بدنم ورم کرد، بعد مرا بردند و می‌خواستند مرا بکشند، بعضی به بعضی گفتند: فعلاً او را نکشید و محمد را تعقیب کنید، مرا با زنجیر بستند و در خانه‌ای حبس کردند و درش را قفل زدند.

من در آن حال بودم که ناگاه از گوشه آن منزل صدایی شنیدم که

گفت: یا علی! با شنیدن آن، دردم آرام گرفت و ورمی که در بدنم بود از بین رفت، بعد صدای دیگری شنیدم که گفت: یا علی! و با شنیدن آن زنجیر از پایم

گشوده شد، بعد صدای دیگری شنیدم که گفت: یا علی! و با شنیدن آن قفل در باز شد و

افتاد، من برخاسته و از آن حبس بیرون آمدم، قریش زن عجوزه‌ای را برای نگهبانی من گذاشته

بودند، جایی را نمی‌دید و نمی‌خوابید، من از آن خانه خارج شدم و او در اثر خواب‌آلودگی نفهمید.»

یکی دیگر از حکایت‌هایی که درباره امیرالمؤمنین (ع) در این کتاب نقل شده، از این قرار است:

داود عطار گوید: مردی می‌گفت: یکی از اصحاب امیرالمؤمنین (ع) به من گفت: برویم به

امیرالمؤمنین (ع) سلامی بدهیم، من این تقاضا را خوش نداشتم، ولی او خیلی اصرار کرد تا با هم

به محضر آن حضرت آمده و سلام کردیم. امام (ع) تازیانه را بلند کرد و بر ساق من نواخت و ساق من

لرزید، حضرت فرمودند: «دور شو، دور شو، توبه اجبار آمده‌ای، تو میسر هستی.»

آن مرد گفت: من غلام قومی بودم و اسام من میسر بود، من از آن‌ها جدا شدم و خودم را از قومی معرفی

کردم که از آن‌ها نبودم، امیرالمؤمنین (ع) (با علم امامت) مرا با نام اولی که مادرم گذاشته بود، نامید.

یادآور می‌شود، کتاب «مولی الموالی» در ۳۸۲ صفحه، توسط انتشارات نوید اسلام، منتشر و

چندین مرتبه تجدید چاپ شده است.

مفردات نهج البلاغه

طریق وسیله‌ای است برای ورود به نهج البلاغه و فهم آن کتاب شریف.

مثلاً کلمه «هینمة» به معنی صدای آرام است، برای فهمیدن این کلمه که امام (ع) آن را در رابطه با غسل رسول خدا (ص) به کار برده است، چنین نقل کرده‌ایم: «وَلَقَدْ وُلِّيتُ غَسْلُهُ وَ الْمَلَائِكَةُ اَعْوَانِي فَضَجَّتِ الدَّارُ وَ الْاَفْتِيَةَ مَلَأَ يَهْبَطُ وَ مَلَأَ يَعْرُجُ وَ مَا فَارَقْتُ سَمْعِي هَيْنَمَةَ مِنْهُمْ يَصَلُّونَ عَلَيْهِ حَتَّى واریناه فی ضریحه» خطبه ۱۹۷ یعنی: «من از طرف رسول خدا (ص) مأمور غسل دادن به او بودم، ملائکه در این کار با من بودند، گروهی به آسمان بالا می‌رفتند و گروهی از آسمان به زمین می‌آمدند، صدای آرام آن‌ها يك لحظه هم از گوش کنار نبود که به آن حضرت نماز می‌خواندند و صلوات می‌گفتند.»

کتاب مفردات نهج البلاغه یکی از تألیفات ارزشمند آیت‌الله سیدعلی اکبر قرشی است که به بررسی مفردات و مفاهیم نهج البلاغه پرداخته است.

کتاب نهج البلاغه از خطبه‌ها و نامه‌ها و کلمات قصار امیرالمؤمنین علی (ع) تشکیل شده است. مؤلف بزرگوار این کتاب، مرحوم سید رضی ۲۴۱ خطبه و ۷۹ نامه و ۴۸۰ کلمه از کلمات حکمت‌آمیز آن حضرت را جمع کرده و نام آن را نهج البلاغه گذاشته است، این کتاب بعد از قرآن کریم بهترین کتابی است که مسلمانان در اختیار دارند. نهج البلاغه بعد از حذف مکررات و مشتقات آن حدود ۲۳۰۰ کلمه است، در کتاب مفردات نهج البلاغه همه این کلمات ترجمه شده و شواهدی برای آن از کلمات امام (ع) نقل شده که این

این کلمه را درباره حجاج بن یوسف به کار برده و فرموده است: «اما والله لِيُسَلِّطَنَّ عَلَيْكُمْ غلامَ الدَّبَالِ المِيَالِ يأكل خضرتكم و يذيب شحمتكم ايه ابا وذحّة» خطبه ۱۱۶. یعنی: «به خدا قسم غلام قبيله ثقیف بر شما غلبه خواهد کرد، همان خودخواه ستمگر که حاصل شما را می خورد و پیه تان را ذوب می کند، هر کاری می خواهی بکن ای پدر خنفساء.»

برای فهمیدن این کلمه، کلماتی از امام (ع) نقل و ترجمه شده است، بدین طریق ملاحظه می شود که این کتاب برای فهم کلمات امام (ع) و برای آشنا شدن با نهج البلاغه است و مطالعه آن انسان را به نهج البلاغه مسلط می کند.

گذشته از این، در این کتاب هر جا که کلمات اعلام آمده، درباره آن ها توضیح کافی داده شده است؛ مثلاً در کلمه «فيا لله وللشورى» جریان شورای شش نفری عمر بن الخطاب بررسی شده و در کلمه «عقيل» حالات برادر آن حضرت، عقيل بن ابيطالب (ع) نقل شده و در لفظ «مالك بن حرث» حالات مالك اشتر آمده است و در ذیل کلمه «شقشقيه» نیز جریان این خطبه به تفصیل ذکر شده است.

در ذیل لفظ مبارك «الله» آنچه درباره توحيد در این کتاب آمده، بررسی شده است. مفردات نهج البلاغه در واقع دائرةالمعارف نهج البلاغه است که ان شاء الله مورد استفاده اهل تحقیق واقع خواهد شد. نوشتن این کتاب در حدود پنج سال و هفت ماه طول کشیده است. در خاتمه امیدوارم مورد قبول خداوند متعال قرار گیرد و ما توفیقی الا بالله علیه توکلت و الیه انیب.

یادآور می شود، آنچه ارائه شد معرفی کتاب «مفردات نهج البلاغه» نوشته آیت الله قرشی بود که در شماره ۲۵ و ۲۶ مجله «وقف میراث جاویدان» (بهار و تابستان ۱۳۷۸) به قلم نویسنده منتشر شد.

ما برای نشان دادن معنی این کلمه، مقدار فوق را از نهج البلاغه نقل و ترجمه کرده ایم که هم معنی کلمه روشن شود و هم معلوم شود که آن حضرت این کلمه را در کجا فرموده و در کدام رابطه به کار برده است.

و نیز کلمه «ناقش» به معنی «بیرون آوردن» است، «ناقش الشوكة» یعنی کسی که خار را از بدن خارج می کند. آن حضرت در ملامت یارانش فرموده: «أريد أن اداوی بکم و انتم دائی کناقش الشوكة و هم يعلم أن ضلعها معها» خطبه ۱۲۱. یعنی: «می خواهم درد جامعه را با شما دوا کنم، ولی می بینم که درد من خود شما هستید، من در این کار مانند کسی هستم که خار را با خار دیگر از بدن خارج می کند و در عین حال می داند که این خار نیز میلش مانند آن خار است و می خواهد در بدن فرو رفته و در آن بماند.»

ملاحظه می شود که برای دانستن کلمه «ناقش» مقداری از کلمات امام (ع) نقل و ترجمه شد و آن سبب ورود به نهج البلاغه و آشنا شدن با این کتاب مبارک است که تا به حال چنان که شاید و باید درباره شناسایی آن کار نشده است و نهج البلاغه هنوز ناشناخته است.

یا لفظ «کسر» (مثل کسر) به معنی پائین شیء است؛ مانند قسمت پائین اطاق، امام (ع) این کلمه را درباره حمله به معاویه در صفین به کار برده و فرموده است: «و عليكم بهذا السواد الاعظم و الرواق المطنّب فاضربوا ثبجة فانّ الشيطان کامن فی کسره» خطبه ۶۶؛ یعنی: «در نظر آورید این سواد اعظم و اهل شام و نیز در نظر آورید این خیمه طناب دار (خیمه معاویه) را و از وسط آن بزنید که شیطان (معاویه) در پائین آن کمین گرفته است.» برای دانستن این کلمه، مقدار زیادی از کلمات امام (ع) نقل و ترجمه شده است.

لفظ «وذحّة» به معنی خنفساء، سوسک خاص و سیاه رنگی است که همه جا پیدا می شود. امام (ع)

کتاب آئینه نهج البلاغه، تألیف آیت الله سید علی اکبر قرشی، شرحی جامع بر کلمات این کتاب ارزشمند است که مؤلف، آن را در سه جلد، شامل دو هزار صفحه نگاشته است.

کتاب آئینه نهج البلاغه، تألیف آیت الله سید علی اکبر قرشی، قرآن پژوه آذری است که در این کتاب بیشتر نظر به شرح کلمات

آئینه نهج البلاغه

نگارش آن را به پایان رسانده است. قرن ها پیش از مرحوم سیدرضی، خطبه های امام علی (ع) در کتابها جمع آوری شده بود تا در اواخر قرن چهارم هجری سیدرضی از روی آنها نهج البلاغه فعلی را نگاشت. اولین کسی که خطبه های امام علی (ع) را تألیف کرد «زیدبن وهب جهنی» بود که در صفین در رکاب آن امام (ع) حضور داشت، بعد تألیف خطبه ها سده ها ادامه یافت تا در نیمه دوم قرن هجری، نوبت به

سیدرضی رسید که آن کتابها در کتابخانه های بغداد در دسترس وی بود.

نهج البلاغه اعم از خطبه ها، نامه ها و کلمات حکمت آمیز از امام علی (ع) است و میان خطبه ها و نامه ها هماهنگی کاملی حکم فرماست که انسان با کمی تأمل احساس می کند این سخنان تراوش یک زبان، ساخته یک فکر و سروده یک انسان است.

محتوای کلمات امیرالمؤمنین (ع) حقایق، واقعیات و نظامات خلقت و ترسیم توحید، نبوت، معاد و اخلاق و مواعظ و بخشی از تاریخ است که با عبارات بی سابقه و کم سابقه بیان شده که عقول از آنها متحیر و در اعجاب است.

کتاب آئینه نهج البلاغه، تألیف آیت الله سید علی اکبر قرشی، قرآن پژوه آذری است که در این کتاب بیشتر نظر به شرح کلمات نهج البلاغه است

نهج البلاغه است که مؤلف در مقدمه آن بیان کرده که در ترجمه خطبه ها، نامه ها و حکمت ها حتی المقدور دقت شده است، ولی بیشترین توجه به شرح کلمات و لغت ها بوده؛ لذا برای آن ها عنوانی به نام کلمه ها باز شده است.

این کتاب دو هزار صفحه ای مشتمل بر مقدمه، متن، توضیح لغات، شرح مختصر خطبه ها، نامه ها و سخنان حکمت آمیز امام علی (ع) است که مطالعه و فهم بخش های مختلف نهج البلاغه را با بیانی ساده و روشن برای مخاطب آسان تر می کند.

آیت الله قرشی که پیش از این با نگارش و تدوین قاموس قرآن در ۷ جلد

توحید و صفات خداوند متعال و موقعیت خدا در جهان هستی، به طور اعجاز آمیز در کلمات امام (ع) مطرح شده که می توان گفت در زمان حضرت کاملاً نامأنوس بوده و آن بزرگوار که به دریای علم بی پایان خداوند متصل بود، قرن ها از زمان جلوتر رفته است و پراوج ترین اندیشه بشری برای اولین بار توسط آن حضرت بیان شده است. این گونه بیان مطلب نه در فلسفه یونان بوده و نه در اسلام، بلکه این بیانات، فلسفه اسلامی را غنی کرده و حدیث متواتر از رسول خدا (ص) نیز به این موضوع اشاره دارد که «انما مدینه العلم و علی بابها، فمن اراد المدینه فلیاتها من بابها».

به عنوان دائرة المعارف قرآنی و تفسیر احسن الحدیث به احیای منزلت تحقیق در قرآن کریم و آشناسازی مفاهیم آن به علاقه مندان و محققان یاری رسانده، پس از تحریر کتاب مفردات نهج البلاغه در ۲ جلد، آئینه نهج البلاغه را در شرح این کتاب ارزشمند، نگاشته است که در مقدمه این کتاب آورده است: «سیدرضی ۲۴۱ خطبه از خطبه های امام علی (ع) را که در مواقع مخصوص ایراد شده و ۷۹ نامه از نامه های آن حضرت با ۴۸۰ کلمه حکمت آموز را در قالب کتاب نهج البلاغه جمع آوری کرده است و چنان که خود در پایان آن گفته در ماه رجب سال ۴۰۰ هجری قمری

کتاب وحدت آراء پیرامون مهدی
مoeed (عج) نوشته آیت الله سید علی اکبر
قرشی است که در یک مقدمه و سه
فصل برخی از وجوه آموزه مهدویت را
مورد توجه و ارزیابی قرار داده است و
متن ذیل نگاهی به فضای کلی این کتاب
است.

عسکری (ع) است و شخص مجهول و
نامعلومی نیست.
و در مطلب سوم، اقوال حدود چهل
نفر از بزرگان اهل سنت نقل می شود که
همه آن ها ولادت امام زمان (عج) را
نوشته و ولادت او را به طور قطع و یقین
بیان کرده اند. بدین طریق، شیعه و اهل سنت درباره مهدی
مoeed (عج) به توافق می رسند و معلوم می شود که شهرت عدم
ولادت آن حضرت (عج) و نسبت مجهول بودنش به اهل سنت،
بی اساس است.

وحدت آراء پیرامون مهدی مoeed (عج)

همه مطاب کتاب بدون استثناء از کتب اهل سنت جمع آوری
شده و نگارنده از این کار دو نظر داشته است: یکی این که اهل سنت
زمان مطالعه آن عذری نیاورند و بگویند که این مطالب در
کتاب های ما نیست، دیگر آن که سبب تحکیم اعتقاد
مطالعه کنندگان شیعه شود و بدانند آنچه آنان عقیده دارند مورد
تصدیق اهل سنت نیز هست. این مزیت کتاب به نظر نگارنده سبب
نزدیک شدن اهل سنت و شیعه نسبت به یکدیگر خواهد شد.

جوّ حاکم در دوران بنی امیه و بنی عباس و نظیر آنان سبب شد تا
بسیاری از حقایق اسلامی به دست فراموشی سپرده شود و در میان
مسلمانان گسترش نیابد و ترویج نشود و در مقابل، بسیاری از
مسائل که هماهنگ با آنان بود، به وجود آمده و تبلیغ شد؛ مانند:
«جبر» و «خلق قرآن».

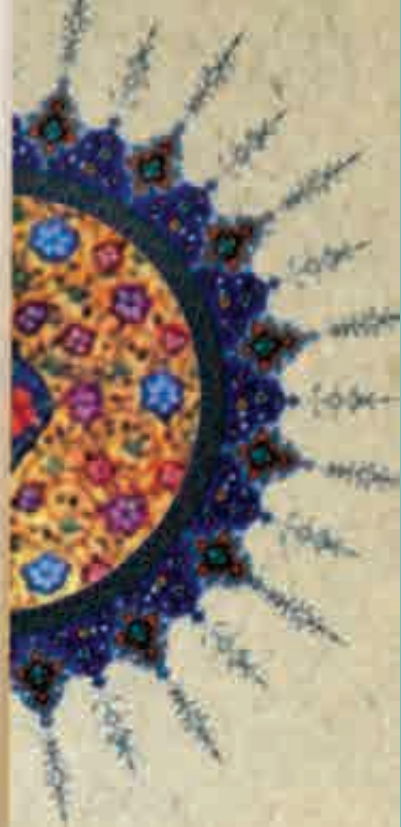
جلال الدین عبدالرحمن سیوطی در حالات یزید بن عبدالملک
بن مروان - که بعد از عمر بن عبدالعزیز به حکومت رسید -
می نویسد: «او چون خلافت را به دست گرفت، گفت: مانند عمر بن
عبدالعزیز رفتار کنید، اطرافیان او چهل نفر شیخ (عالم درباری) را

در طول قرون متمادی کتاب های زیادی درباره حضرت
مهدی (عج) نوشته شده، ولی هیچ یک از آن ها به سبک کتابی که
محل بحث ما هست، نبوده است. در این کتاب با استفاده از منابع
اهل سنت اثبات می شود که شیعه و اهل سنت درباره امام
زمان (عج) متفق القول هستند و وحدت نظر دارند؛ به عبارت دیگر
اهل سنت نیز مانند شیعه می گویند که مهدی مoeed (عج) فرزند
نهم امام حسین (ع) و فرزند چهارم امام رضا (ع) و فرزند بلافصل
امام حسن عسکری (ع) است و در سال ۲۵۵ هجری در شهر سامراء
از مادری به نام نرجس متولد شده است و در آخر الزمان نیز ظهور
کرده و حکومت جهانی واحدی تشکیل خواهد داد.

این کتاب دارای سه فصل و مجموعاً در سه بحث مطلب خلاصه
می شود. در مطلب اول اثبات می شود که منظور و مراد رسول
خدا (ص) از حدیث متواتر «یکون بعدی اثنا عشر خلیفة» این است
که دوازده امام، علی ابن ابی طالب (ع) و یازده فرزندش هستند و
نمی شود گروه دیگری مراد باشد.

در مطلب دوم اثبات می شود که مهدی مoeed (ع) که آمدنش
به طور متواتر از رسول خدا (ص) نقل شده، فرزند نهم امام
حسین (ع) و فرزند چهارم امام رضا (ع) و فرزند بلافصل امام حسن

پیش او حاضر کردند و همه آنان شهادت دادند که بر خلفا حساب و عذابی نیست! و او بعد از چهل روز از خلافتش (از عدالت و تقوا، به ظلم و بی بندوباری) برگشت.»

موقعی که منصور عباسی از مالک بن انس امام مذهب مالکی خواست کتاب «موطأ» را بنویسد تا مردم را بر فقه او وادار کند، با او شرط کرد که نباید در کتاب خود از علی بن ابی طالب (ع) حدیثی نقل کنی و نیز به او گفت: «از شواذ بن مسعود و شدائد بن عمرو رخصت‌های ابن عباس اجتناب کن!»

به هر حال در اثر جریان‌های اشاره شده و انزوای امامان (ع)، شهادت، تبعید و زندانی شدن ایشان و نیز مخالفت صد در صد خلفا با مطرح شدن اهل بیت (ع) سبب شد تا مسئله مهدویت در میان اهل سنت به دست فراموشی سپرده شود و این مقدار که در کتاب‌ها نقل شده و محفوظ مانده، از کرامات، بلکه از معجزات است که خداوند متعال خواسته است حجت بر همه اهل اسلام تمام شود. امروز که وضع زمان عوض شده، امید است دانشمندان اسلامی این حقایق را ترویج کرده و وظیفه الهی خویش را در رابطه با این حقیقت ادا کنند.

فرمایش پیامبر اکرم (ص) درباره خلفای دوازده‌گانه

احمد بن حنبل از جابر بن سمرة نقل کرده می‌گوید: شنیدم رسول خدا (ص) فرمود: «یکون بعدی اثنا عشر خلیفة کلهم من قریش؛ بعد از من دوازده نفر خلیفه خواهند بود که همه آن‌ها از قریش هستند.» این حدیث در سطح عجیبی، از آن حضرت نقل شده که به هیچ وجه قابل شک و تردید نیست و اهل حدیث به متواتر بودن آن اذعان کرده‌اند؛ مثلاً احمد بن حنبل آن را در جلد پنجم مسند خویش با ۳۴ سند از جابر بن سمرة نقل می‌کند.

در بنایع المودة نقل شده است: «کلهم من بنی هاشم؛ همه آنان از بنی هاشم هستند.»

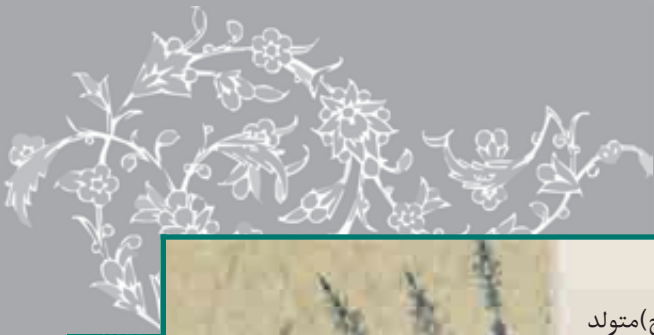
این حدیث در صحیح بخاری از جابر بن سمرة چنین نقل شده است: «قال: سمعت النبی یقول: یکون اثنا عشر امیرا فقال کلمة لم اسمعها فقال ابی انه قال: کلهم من قریش؛ گفت: شنیدم رسول خدا (ص) فرمودند: دوازده نفر امیر خواهند بود، کلمه دیگری فرمود که من نشنیدم، پدرم گفت: پیامبر (ص) فرمود: همه آنان از قریش خواهند بود.»

ابوعیسی ترمذی آن را در صحیح خود به عبارت: «یکون بعدی اثنا عشر امیراً... کلهم من قریش» نقل کرده و اضافه می‌کند که این حدیثی است حسن و صحیح و می‌افزاید که این حدیث از ابن مسعود و عبدالله بن عمر نیز نقل شده است.

توجیه حدیث

مهم این است که بدانیم مراد رسول خدا (ص) از این دوازده نفر چه کسانی هستند؟ خلفای بنی امیه نمی‌شود مراد باشند؛ زیرا آنان چهارده نفر بودند نه دوازده نفر. خلفای بنی عباس نیز یقیناً منظور نیستند؛ زیرا عدد آنان ۳۷ نفر بوده است و از طرف دیگر کسانی که غیر از اینان خلافت کرده‌اند، عددشان به دوازده نفر نمی‌رسد و آنان عبارتند: از خلفای اربعه و امام حسن (ع) و عبدالله بن زبیر؛ بنابراین باید این دوازده نفر را مشخص کرد؛ زیرا قطعاً رسول خدا (ص) بی دلیل سخن نفرموده و نیز قصد معماگویی هم - نعوذ بالله - نداشته است. به نظر شیعه مراد از این حدیث، امامان دوازده‌گانه یعنی علی ابن ابی طالب (ع) و یازده فرزند او هستند، اما روایات اهل سنت نیز صریحاً بیان کرده‌اند که منظور آن حضرت (ص)، دوازده امامند، ولی عجیب

آن هاست.»

درباره این که حضرت مهدی (عج) متولد شده نیز در کتب اهل سنت روایاتی آمده، از جمله این که شعرانی شافعی بعد از اشاره به خروج دجال و نزول عیسی (ع) نقل می کند:

«فهنك یترقب خروج المهدی (عج) و هومن اولاد حسن العسکری (ع) و مولده لیلۃ النصف من شعبان سنة خمس و خمسين و مأتین و هوباق الی ان یجتمع بعیسی (ع) بن مریم (س) فیکون عمره الی وقتنا هذا - و هو سنة ثمان و خمسين و تسعمائة - سبعمائة سنة وست سنین...؛ آن وقت خروج مهدی (عج) انتظار می رود و او از اولاد حسن عسکری (ع) است، ولادتش در شب نیمه شعبان سال ۲۵۵ بوده و او زنده است تا با حضرت عیسی (ع) بن مریم (س) در یک زمان باشند و عمرش تا امروز که سال ۹۵۸ است ۷۰۶ سال می شود.»

نویسنده در بخش پایانی کتاب اقوال حدود چهل نفر از بزرگان اهل سنت را نقل می کند که همه آن ها ولادت امام زمان (عج) را نوشته و ولادت او را به طور قطع و یقین بیان کرده اند. از جمله این روایات، روایتی است که ابوالفوز سویی محمد امین بغدادی (متوفی ۸۲۱) نقل کرده که درباره حضرت مهدی (عج) می نویسد: «محمد المهدی و کان عمره عند وفاة ابیه خمس سنین و کان مربوع القامة، حسن الوجه و الشعر، اقنی الانف، صبیح الجبهة؛ عمر مهدی (عج) به هنگام وفات پدرش پنج سال بود، او متوسط القامت، زیبا روی، زیبا موی، زیبا بینی و گشاده پیشانی بود.» از این روایت معلوم می شود که حتی شمایل آن حضرت (عج) بر خاص و عام، معلوم بوده است.

یادآور می شود، کتاب وحدت آراء پیرامون مهدی موعود (عج) نوشته آیت الله سیدعلی اکبر قرشی در ۱۰۴ صفحه به همت انتشارات نوید اسلام منتشر، و چندین مرتبه نیز تجدید چاپ شده است.

این است که می بینیم علمای آنان به این روایات توجه نکرده و یا از آن ها غفلت کرده و تأویل های گوناگونی برای حدیث ذکر کرده اند و احتمالات مختلفی را ابراز کرده اند.

مهدی شخصی؛ نه مهدی نوعی

اهل سنت در رابطه با مهدی موعود (عج) می گویند: ما به مهدی نوعی عقیده داریم. به عبارت دیگر: ما منکر مهدی موعود نیستیم، احادیثی که از رسول خدا (ص) درباره ایشان صادر شده مورد قبول ماست، ولی می گوئیم او هنوز متولد نشده و معلوم نیست چه کسی است، اما در آینده متولد می شود و بعد از بزرگ شدن، قیام می کند و حکومت جهانی واحدی تشکیل می دهد، او از نسل فاطمه (س) و از فرزندان حسین (ع) است.

ناگفته نماند که اهل سنت بر این گفته خود دلیلی از احادیث یا آیات نیاورده اند، فقط شهرتی است که در میان آنان به وجود آمده است و این یکی از نتایج منزوی شدن اهل بیت (ع) و غصب خلافت اسلامی است. اما روایاتی در کتب های اهل سنت نقل شده که بر مهدی شخصی دلالت دارد؛ نه بر مهدی نوعی، از جمله این روایت: «محمد صالح حسینی ترمذی حنفی از سلمان فارسی نقل کرده، می گوید: «دخلت علی النبی (ص) فاذا الحسین علی فخذہ و هو یقبّل عینیه و فاه و یقول: انت سید ابن سید، انت امام ابن امام، انت حجة ابن حجة ابو حجج تسعة من صلبك تاسعهم قائمهم؛ به محضر رسول خدا (ص) مشرف شدم ناگاه دیدم که حسین (ع) بر روی زانوی آن حضرت (ص) است، پیامبر (ص) چشم ها و دهان حسین (ع) را می بوسید و می فرمود: تو آقا و فرزند آقایی، تو امام و فرزند امامی، تو حجت و فرزند حجتی، پدرت حجت که همه از صلب تو هستند و نهمین آنان قائم

کتاب سیری در عالم برزخ به قلم آیت‌الله قرشی با استناد به آیات قرآن کریم و روایات معصومین (ع) برخی از زوایای مخفی عالم برزخ را در پیش چشم خوانندگان روشن می‌کند.

این کتاب شامل سرفصل‌هایی مانند استقلال روح و بقای آن،

ارواح منعم و معذب و سؤالات قبر، ارواحی که در بی‌خبری محض‌اند، موت و ملک‌الموت، تلقین امامت به فاطمه بنت اسد، عالم برزخ یکپارچه شعور، گفت‌وگوی ارواح با یکدیگر، دیده شدن امام باقر (ع)، دیده شدن امام صادق (ع)، تجسم اعمال در برزخ و تجسم ولایت و امامت است.

آیت‌الله قرشی در مقدمه کتاب سیری در عالم برزخ در بیان علت تألیف این اثر می‌نویسد: «چندی قبل در رادیوی ارومیه در حدود سی جلسه درباره عالم برزخ صحبت کردم. مطالب آن همه از آیات قرآن مجید و روایات اهل بیت (ع) انتخاب شده بود؛ چون درباره این حقیقت مهم و این جهان نادیده جز قرآن و حدیث نمی‌توان اعتماد کرد.

آنگاه به فکر افتادم، مطالب ایراد شده را به صورت کتابی در بیارم، ولی لازم بود ببینم در این مورد چند کتاب نوشته شده تا کارم تکرار مکررات و حرام کردن کاغذ و وقت نباشد. به همین منظور به کتاب الذریعة الی تصانیف الشیعة تألیف مرحوم شیخ آقا بزرگ تهرانی مراجعه کردم و در هیچ جا پیدا نکردم که شخصی این چنین از برزخ نوشته باشد».

آیت‌الله قرشی با اشاره به کتاب‌های سیاحت غرب، تألیف

آیت‌الله آقا نجفی قوچانی، «برزخ» آیت‌الله شهید دستغیب می‌آورد: در کتاب‌های موجود یکی کتاب منازل الآخرة مرحوم شیخ عباس قمی است که وی نظرش بیشتر به موعظه و نصیحت بوده و فقط همان مطالب را تعقیب کرده است و احوال برزخ را به طور کامل ننوشته است.

سیری در عالم برزخ

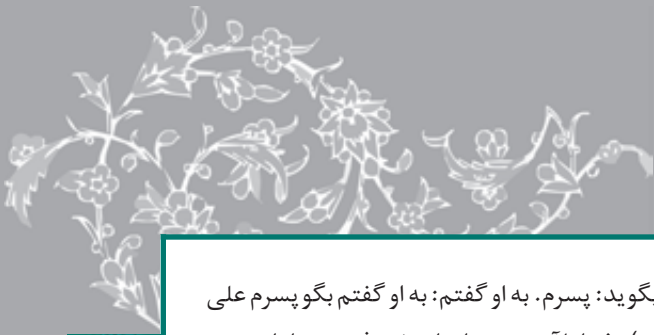
به باور نویسنده، این کتاب

همانند نورافکنی است به دیار مرموز و جهان نادیده‌ای که همه افرادش در مسیر آن قرار گرفته‌اند و به طور اجبار و طبق نظام خلقت به سوی آن رهسپارند، مراحل آن را نشان می‌دهد و اسرار آن را بازگویی‌کند و ای بسا از مسلمانان که از ترس روشنفکرگرایان و غرب‌مآبان از گفتن و نوشتن آن ابا دارند و خود را کنار کشیده‌اند.

نگارنده با بیان این‌که در این کتاب هشتاد و هشت ساعت بیشتر از آیات قرآن مجید و روایات اهل بیت (ع) استفاده شده است، می‌آورد: در بیان این امر مهم جز به آن دو مأخذ حقیقی نمی‌توان اعتماد کرد و احوال برزخ را با قیاس و استحسان و حکایت و امثال آن، اثبات کردن ناممکن است و به حکم سنگ انداختن به تاریکی است.

آیت‌الله قرشی در بیان مطالب مهم اثر خود می‌نویسد: در این کتاب می‌خوانیم که روح انسان مستقل است، ارواح در برزخ سه حالت دارند؛ ارواح در نعمت، ارواح در عذاب، ارواح در بی‌خبری محض.

ارواح مجسم شونده و قابل رؤیت‌اند، اعمال آدمی در برزخ مجسم شده و بر وی نمایان خواهد بود. ارواح از احسانی که به

شرم کرد که بگوید: پسر م. به او گفتم: به او گفتم بگو پسر م علی بن ابیطالب (ع)، خدا با آن، چشم او را روشن فرمود». از این نوع احادیث راجع به تلقین میت در کتب اهل سنت نیز آمده است.

وی در بخشی از کتاب، درباره احضار روح می نویسد: اگر بشر موفق به احضار روح شود، بتواند به طور یقینی به آن دست یابد، بزرگترین کمک برای اثبات عالم برزخ خواهد بود و زنده بودن روح در آن، آفتابی خواهد شد، ولی ظاهراً بشر فعلاً به آن نرسیده است. اما ائمه معصومین (ع) گاهی احضار روح می کرده اند، چنان که در این کتاب خواهد آمد. این عمل در اثبات معاد و استقلال روح کاملاً مؤثر خواهد بود.

آیت الله قرشی در بخش «شعور ارواح و دانستن مرگ خویش» به روایتی از امام صادق (ع) اشاره می کند که حضرت می فرماید:

دَا قُبِضَتِ الرُّوحُ فَهِيَ مُظَلَّةٌ فَوْقَ الْجَسَدِ. رُوحُ الْمُؤْمِنِ وَ غَيْرِهِ. يَنْظُرُ إِلَى كُلِّ شَيْءٍ يُصْنَعُ بِهِ، فَإِذَا كُفِنَ وَ وُضِعَ عَلَى السَّرِيرِ وَ حُمِلَ عَلَى أَعْنَاقِ الرَّجَالِ عَادَتِ الرُّوحُ إِلَيْهِ وَ دَخَلَتْ فِيهِ، فَيَمُدُّ لَهُ فِي بَصَرِهِ، فَيَنْظُرُ إِلَى مَوْضِعِهِ مِنَ الْجَنَّةِ أَوْ مِنَ النَّارِ، فَيُنَادِي بِأَعْلَى صَوْتِهِ إِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ:

عَجَلُونِي عَجَلُونِي، وَإِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ: رُدُّونِي رُدُّونِي، وَ هُوَ يَعْلَمُ كُلَّ شَيْءٍ يُصْنَعُ بِهِ، وَ يَسْمَعُ الْكَلَامَ».

در این روایت حضرت می فرماید: «روح چون از بدن خارج شود، نزدیک بدن و در بالای بدن است، روح مؤمن و غیر مؤمن به هر کاری که درباره او انجام می گیرد، نگاه می کند و چون کفن گردید و در تابوت گذاشته شود، بر دوش مردم حمل گردید، روح داخل بدن می شود و دید او وسعت می کند و مکان خودش را در بهشت و یا جهنم می بیند».

در ادامه امام صادق (ع) بیان می فرماید: «اگر از اهل بهشت باشد، فریاد می کشد: عجلونی عجلونی؛ زود مرا ببرید و اگر از اهل آتش باشد فریاد می کشد: ردونی، ردونی؛ مرا بازگردانید. او هر کاری که با او می شود را می داند و کلام مردم را می شنود». (فقیه، جلد یک، صفحه ۱۹۳).

یادآور می شود، کتاب سیری در عالم برزخ نوشته آیت الله سید علی اکبر قرشی در ۱۳۶ صفحه در قطع وزیری به شمارگان ۵ هزار جلد به بهای ۵۰۰۰ ریال به همت انتشارات دارالکتب الاسلامیه، منتشر شده است.

آن ها می شود، آگاهند، ارواح به دیدن خانواده های خود می آیند و غم و شادی آن ها را می دانند و چون به زیارت قبور برویم، آن ها آمدن ما را می دانند و شاد می شوند، نیز از جمله مطالبی است که در این کتاب به آن ها پرداخته شده است.

آیت الله قرشی معتقد است که این کتاب برای خواننده آن، تأثیر اعتقادی و عملی دارد. از لحاظ اعتقاد، حقایق و واقعیات را در نظر وی مجسم کرده و از لحاظ عمل در ترک گناهان و انجام خیرات مؤثر خواهد بود و ای بسا خواننده آن موفق به اصلاح خویش بشود؛ بنابراین این کتاب هم شاید عقیده و هم موعظه است.

وی در بخشی از کتاب می آورد: این حقیقت در عین سهمناک و مخوف بودن طوری است که همه می خواهند آن را بدانند و از اسرار آن سر در بیاورند. عالم برزخ با زندگی دنیایی ما آمیخته است. هر روز هزاران هزار نفر از هم نوعان خودمان را به آن دیار نادیده می فرستیم و از یادآوری آن موی بر انداممان

این کتاب برای خواننده آن، تأثیر اعتقادی و عملی دارد. از لحاظ اعتقاد، حقایق و واقعیات را در نظر وی مجسم کرده و از لحاظ عمل در ترک گناهان و انجام خیرات مؤثر خواهد بود

راست می شود... در خطبه ۲۰۲ نهج البلاغه حضرت امیرالمؤمنین (ع) می فرمایند: «فان امامکم عقبه کؤودا و منازل مخوفة مهولة لابد من الورود علیه؛ در پیش روی شما گردنه های سخت و دشوار و سرمنزل های خوفناک است که باید در آن ها فرود آید و در آنجا توقف کنید».

در ذیل عنوان «تلقین ولایت به فاطمه بنت اسد»، نگارنده به روایت از جلد ۶ بحار الانوار اشاره می کند که چون فاطمه بنت اسد، مادر امیرالمؤمنین (ع) از دنیا رفت، پیامبر اکرم (ص) پیراهن خویش را بر وی کفن کرد، در تشیع جنازه یک قدم برمی داشت و در برداشتن قدم دیگر تأخیر می کرد... با دست خویش او را در قبر گذاشت و بر او شهادت را تلقین کرد و قبلاً در قبرش خوابید.

چون مردم خواستند برگردند حضرت (ص) در بالای قبرش می فرمود: «فلما هیل علیها التراب و اراد الناس الانصراف جعل رسول الله (ص) یقول: ابنک ابنک ابنک لا جعفر و لا عقیل ابنک علی بن ابیطالب؛ پسر، پسر، پسر. نه جعفر، نه عقیل بلکه پسر علی بن ابیطالب (ع)».

آن حضرت در جواب سؤال مردم فرمود: «... اما این که گفتم پسر، پسر. نه جعفر، نه عقیل، چون دو ملک بر وی نازل شدند از خدایش پرسیدند، گفت: الله ربی. گفتند: پیامبرت کیست؟ گفت: محمد (ص) نبیی. گفتند: ولی و امام تو کیست؟

کتاب بانوی دو عالم یکی از تألیفات

آیت‌الله سیدعلی اکبر قرشی است که به بررسی زندگی، برخی فضائل و خطبه‌های حضرت فاطمه زهرا(س) پرداخته است.

کتاب بانوی دو عالم خصوصیتی دارد که شاید در بیشتر کتاب‌ها نباشد و یا کمتر باشد، اول این که در شرح دو خطبه حضرت فاطمه(س) که در مسجد النبی(ص) در حضور مهاجرین و انصار و در وقت عیادت زنان مسلمان خوانده‌اند، عنایت و دقت بیشتری در ترجمه و شرح لغات و الفاظ آن شده است.

دوم، مبارزه بی‌امان آن حضرت(س) و دفاع از ولایت، به نحو احسن در این کتاب بیان شده تا جایی که حضرت فاطمه(س) وصیت فرموده: آن‌هایی که ولایت را نادیده گرفته و آن را کنار

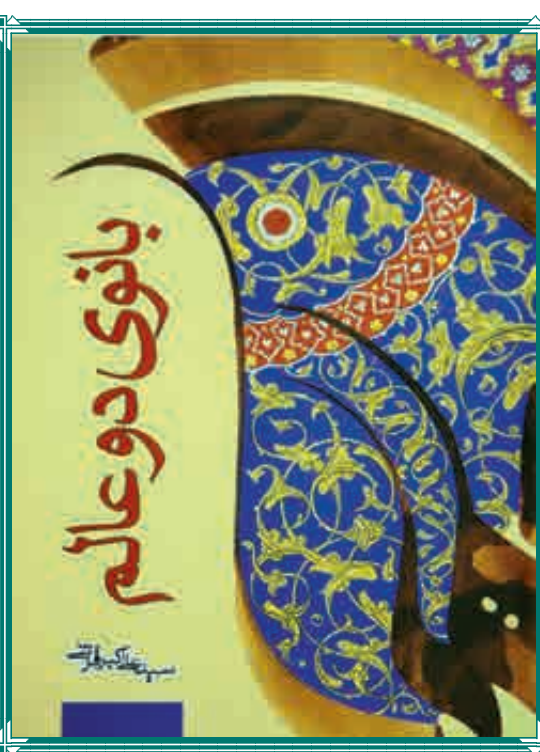
انداخته‌اند و به او ظلم کرده‌اند، در تشییع او حاضر نشوند و بر او نماز نخوانند، تا این که دنیا بدانند که فاطمه(س) تنها یادگار رسول خدا(ص) حکومت آن‌ها را قبول نداشته است و این کار حتی در مبارزه فرزندان آن حضرت(س) نیز دیده نشده است.

سوم، به نحو احسن روشن شده که امیرالمؤمنین(ع) آنچه توانسته در به دست آوردن حق خود تلاش کرده و در آخر دیده که قصد دارند در صورت عدم بیعت او را بکشند؛ لذا از روی اکراه بیعت کرده است.

چهارم، عذرهای غیر مقبول عمر بن الخطاب درباره غصب خلافت از امیرالمؤمنین(ع) مشروحاً بررسی شده است که کاملاً اعجاب‌آور است و این که عمر بن الخطاب درباره خلافت آن حضرت(ع) حتی رسول خدا(ص) را نیز زیر سؤال برده و سفارشات آن حضرت را غیر قابل قبول دانسته است.

پنجم، جریان حمله به خانه فاطمه(س) و این که چه کسانی به خانه وارد شدند و چه صدماتی به ایشان رسیده و شهیده از دنیا رفته‌اند، به نحوی بیان شده که شیعه و سنی آن را قبول خواهد داشت.

نویسنده در ابتدای این کتاب به بیان مباحثی درباره میلاد مسعود حضرت زهرا(س) می‌پردازد، وی می‌نویسد: مرحوم شیخ مفید

ولادت ایشان را روز بیستم جمادی‌الثانیه سال دوم بعثت فرموده است و مرحوم شیخ طوسی در مصباح فرموده در روز بیستم جمادی‌الآخره سال دوم بعثت، فاطمه زهرا(س) به دنیا آمد، این مطابق بعضی از روایات است و در بعضی از روایات در سال پنجم بعثت بوده است، اهل سنت ولادت او را در پنج سال پیش از بعثت می‌دانند، در مصباح کفعمی نیز مانند مصباح شیخ است، ظاهراً کسی از شیعه ولادت آن حضرت را قبل از بعثت نگفته است.

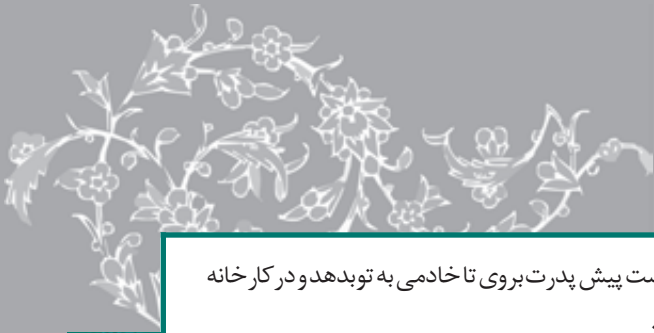
آیت‌الله قرشی همچنین کرامتی درباره ولادت حضرت(س) بیان می‌کند، مفضل بن عمر می‌گوید: از امام صادق(ع)

پرسیدم: ولادت فاطمه زهرا(س) چگونه بود؟ فرمود: «هنگامی که خدیجه کبری(س) را رسول خدا(ص) به همسری برگزید، زنان مکه با خدیجه قهر کردند و دیگر به منزل او نمی‌رفتند و به او سلام نمی‌کردند، و زنان دیگر را مانع می‌شدند که به دیدار خدیجه(س) بروند، خدیجه کبری(س) از این جریان غمگین شد و بیشتر می‌ترسید که صدمه‌ای به رسول خدا(ص) بزنند.

تا این که آن بانوی بزرگوار، به فاطمه زهرا(س) حامله شد، در آن هنگام فاطمه(س) با او سخن می‌گفت و او را به صبر و خویشن‌داری و می‌داشت و خدیجه(س) آن را از رسول خدا(ص) پنهان می‌کرد، روزی آن حضرت داخل منزل شد و دید خدیجه(س) با کسی سخن می‌گوید، فرمود: خدیجه(س) با چه کسی سخن می‌گویی؟ گفت: با این بچه که در شکم من است. با من سخن می‌گوید و با من انس می‌گیرد».

در ادامه، به نام‌های حضرت فاطمه(س) اشاره شده و از امام صادق(ع) نقل می‌کند که فاطمه(س) نزد پروردگار ۹ اسم دارد: فاطمه، صدیقه، مبارکه، طاهره، زکیه، راضیه، مرضیه، محدثه و زهرا، امام صادق(ع) در ادامه این حدیث می‌فرماید: «تفسیر فاطمه(س) این است که از شر منقطع شده است، و اگر امیرالمؤمنین(ع) او را به نکاح خود در نمی‌آورد، برای او تا قیامت همتایی در روی زمین نبود».

بانوی دو عالم

گفتم که بهتر است پیش پدرت بروی تا خادمی به تو بدهد و در کار خانه به تو کمک کند.

رسول خدا (ص) فرمود: به شما چیزی تعلیم می‌کنم که از خادم برای شما بهتر است، چون خواستید بخواید سی و سه دفعه «سبحان الله» سی و سه دفعه «الحمد لله» و سی و چهار دفعه «الله اکبر» بگوئید... فاطمه (س) عرض کرد: از خدا و رسولش راضی شدم، از خدا و رسولش راضی شدم، از خدا و رسولش راضی شدم: «فقلت: رضیت عن الله ورسوله، رضیت عن الله ورسوله، رضیت عن الله ورسوله»

تسبیح فاطمه (س) از اینجا شروع شد، در این حدیث سی و چهار تکبیر در آخر آمده، ولی به مقتضای احادیث دیگر، تکبیر در اول و تحمید در ثانی و تسبیح در آخر است.

در این کتاب همچنین اشاره‌ای به لوح فاطمه (س) شده است، منظور از «لوح» ورقه‌ای است که در آن اسامی مبارک دوازده امام (ع) نوشته شده بود و آن از طرف خدا به رسول خدا (ص) نازل شد و آن حضرت، آن لوح را به فاطمه (س) داد و آن بزرگوار آن را به جابر بن عبدالله انصاری نشان داد و جابر از روی آن استنساخ کرد. متن کامل لوح فاطمه (س) در این کتاب آمده است.

بخش بعدی این کتاب، درباره ازدواج حضرت فاطمه (س) است، در روایات شیعه و اهل سنت آمده که رسول خدا (ص) فرمود: دستور خدا آن بود که فاطمه (س) را به علی (ع) تزویج کنم و در بعضی روایات آمده که عقد آن بزرگوار در عرش خوانده شد.

مطلب بعدی که در کتاب بانوی دو عالم به آن پرداخته شده، بحث «حمله به خانه فاطمه (س)» است، در اینجا دو مطلب بیان شده: یکی این که چه کسانی داخل خانه فاطمه (س) شدند و دیگر آن که سوزاندن خانه در چه حدی بود؟ شیعه و اهل سنت حمله‌کنندگان را چنین گفته‌اند: عمر بن الخطاب، خالد بن ولید، عبدالرحمن بن عوف، ثابت بن قیس بن شماس، زیاد بن لبید، محمد بن مسلمة، زید بن ثابت، سلمة بن سلامة بن وقش، سلمة بن اسلم، اسید بن حضیر، «قنفذ» که غلام ابوبکر یا عمر بود که فاطمه (س) را به درب خانه زد که استخوان سینه‌اش شکست و سقط جنین کرد و از آن ضربت پیوسته مریض بود تا شهید از دنیا رفت، «سالم مولی ابو حذیفة» که از عمر جدا نمی‌شد نیز از افرادی بود که داخل خانه فاطمه (س) شد.

در ادامه این کتاب، خطبه‌های بیان شده توسط حضرت زهرا (س) آمده و در بخش بعد به مسئله شهادت حضرت اشاره شده و نقل برخی سخنان گهربار حضرت (س) پایان بخش این کتاب است.

یادآور می‌شود، کتاب بانوی دو عالم در ۲۳۰ صفحه، در سال ۱۳۸۷ توسط انتشارات نوید اسلام چاپ و دو مرتبه تجدید چاپ شده است.

همچنین ابن شهر آشوب در کتاب مناقب نوشته که اسامی فاطمه (س) بنا بر نقل ابو جعفر قمی عبارتند از: فاطمه، بتول، حصان، حرة، سیده، عذراء، حوراء، زهرا، مبارکه، طاهرة، زکیة، راضیة، مرضیة، محدثة، مریم کبری، صدیقه کبری، همچنین در آسمان سه نام «نوریة، سماویة و حانیة» برای حضرت فاطمه (س) بیان می‌کند، کنیه‌هایی که برای حضرت (س) بر می‌شمرند، عبارتند از: «ام الحسن، ام الحسین، ام المحسن، ام الائمة، ام اییها»

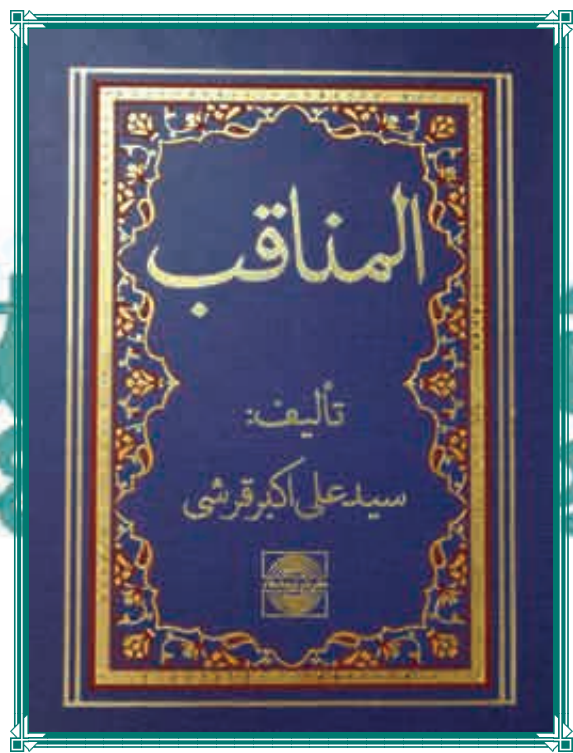
برخی مناقب و فضائل بانوی دو عالم آمده عبارتند از: آمدن جبرئیل برای تسلیت گفتن بعد از رحلت رسول خدا (ص)، آیه تطهیر، این که غضب فاطمه (س) غضب خدا و رضای فاطمه (س) رضای خداست، این که پیامبر اکرم (ص) او را پاره تن خود خطاب کرده است، این که حضرت (س) برترین زنان عالم هستند، شفاعت در روز قیامت، مصحف فاطمه (س) و تسبیح فاطمه (س).

در این کتاب درباره مصحف فاطمه (س) آمده است: در آن ایامی که بعد از رحلت پیامبر اکرم (س) فاطمه زهرا (س) زنده بودند، جبرئیل به محضر ایشان می‌آمد و به او تسلیت می‌گفت و قلب او را شاد می‌کرد و به او از پدرش و مکانش خبر می‌داد و به او از جریان‌هایی که قرار است در ذریه او به وجود آید خبر می‌داد، و علی (ع) آن‌ها را می‌نوشت.

نویسنده کتاب بانوی دو عالم درباره تسبیح حضرت فاطمه (س) می‌نویسد: امیر المؤمنین (ع) به يك نفر از قبیله بنی سعد فرمود: آیا از خودم و از فاطمه (س) برای تو تعریف نکنم؟ فاطمه (س) در نزد من بود و محبوب‌ترین شخص در نزد رسول خدا (ص) بود، فاطمه (س) در کارهای خانه آنقدر مشك آب در آغوش گرفت تا در سینه‌اش اثر گذاشت و آنقدر دستاس کشید تا دست‌هایش تاول زد، و آنقدر خانه را جاروب کرد تا لباسش غبار آلود و سیاه شد و آنقدر در زیر دیگ آتش روشن کرد تا لباسش دود آلود شد و تغییر رنگ داد.

من به او گفتم: بهتر است پیش پدرت رفته و از او خادمی بخواهی تا مقداری از فشار کارهایت در خانه کاسته شود، فاطمه (س) محضر پدرش آمد، دید عده‌ای در نزد آن حضرت (ص) با وی به صحبت مشغول‌اند، شرم کرد که چیزی بگوید و به خانه برگشت، رسول خدا (ص) دانست که فاطمه (س) برای کاری آمده است. آن حضرت فردا به خانه ما آمد و فرمود: السلام علیکم... من گفتم: و علیکم السلام یا رسول الله (ص) تشریف بیاورید، آن حضرت داخل شد و فرمود: یا فاطمه (س) دیروز چه حاجتی داشتی؟ گفتم: یا رسول الله (ص) فاطمه آنقدر مشك آب را در آغوش گرفته تا در سینه‌اش اثر کرده و آنقدر دستاس کشیده تا دستش زخمی شده است و آنقدر خانه را جاروب کرده تا لباسش غبار آلود و متغیر شده است، من به ایشان

المناب

گفته‌اند، در باره تو بگویند، در حق تو سخنی می‌گفتم که از هر کجا عبور کنی خاک زیر پای تو را برای تبرک بگیرند».

این کتاب سومین کتاب است که آیت‌الله قرشی درباره امیرالمؤمنین (ع) نوشته است، گرچه حالات آن بزرگوار را در خاندان وحی نیز نوشته، ولی این سه کتاب مخصوص آن حضرت (ع) است؛ کتاب اول مولی‌الموالی امیرالمؤمنین (ع) و کتاب دوم، کتاب هفتاد منقبت از مناقب امیرالمؤمنین (ع) و کتاب سومین نیز همین کتاب المناقب است.

از جمله موضوعاتی که نویسنده به آن‌ها می‌پردازد، می‌توان به عنوان‌های عرش خدا به علی (ع) عاشق شده است، ملک الموت از علی (ع) احول‌پرسی می‌کند، کمیت در ولای علی (ع) اهل بهشت است، تحویل اسرار نبوت به علی (ع) و توصیه حدیقه درباره علی (ع) و اولین لاحق شونده به رسول خدا (ص) اشاره کرد.

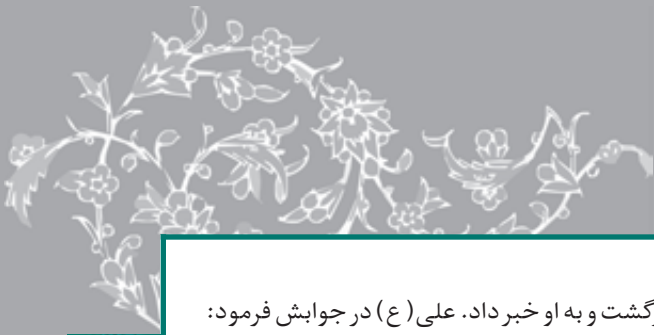
نویسنده در منقبت ۷۴ در زیر عنوان «ندائی از عرش، این خلیفه الله» به خلیفه الله بودن امیرالمؤمنین (ع) می‌پردازد و چنین ادامه می‌دهد: امام صادق (ع) می‌فرمایند: «روز قیامت از

یکصد و پنجاه و دو فضیلت از فضائل امیرالمؤمنین (ع) در کتاب المناقب به قلم آیت‌الله قرشی به دو زبان عربی و فارسی نقل و بررسی شده است.

کتاب المناقب کتابی حدیثی مشتمل بر صد و پنجاه و دو روایت در فضیلت امیرالمؤمنین (ع) است که از کتاب‌های مختلف شیعه و اهل سنت جمع‌آوری و در قالب کتابی منتشر شده است. نویسنده در این اثر تلاش دارد تا حدی آن حضرت (ع) را به خواننده بشناساند و به آن حضرت (ع) نزدیک کند؛ زیرا شناختن حقیقی آن بزرگوار خارج از توانایی انسان است.

به باور نویسنده رسول اکرم (ص) نیز به خاطر کمی ظرفیت مردم، نتوانست ایشان را معرفی کند؛ چنانچه در روایتی آن حضرت فرمود: «لولا اننی اشفق ان تقول فیک ما قالت النصارى فی عیسی بن مریم لقلت فیک الیوم مقالا لا تمر بملاا الا اخذوا التراب من تحت قدمیک؛ اگر نمی‌ترسیدم که گروهی از امت من مطلبی را که مسیحیان درباره حضرت مسیح (علیه السلام)

علیه السلام برگشت و به او خبر داد. علی (ع) در جوابش فرمود: پس اگر همه فضائلی را که خدا به من داده برایت بازگو کنم چه حالی پیدا می‌کنی؟ (فاشرق لون فاطمة علیها السلام و لم تقر قدمایها حتی اتت علیاً فاخبرته. فقال: کیف لو حدثتک بفضل الله علی کله)

وی در ذیل عنوان «من از تو مظلوم ترم» تصریح کرد: «روی آن اعرابیا ائی أمير المؤمنين (ع) و هو فی المسجد، فقال: مظلوم قال: ادن منی، فدنا حتی وضع یدیه علی رکتیه، قال: ما ظلامتک؟ فشکا ظلامته، فقال: یا اعرابی أنا أعظم ظلامه منك، ظلمنی المدر والوبر ولم یبق بیت من العرب إلا و قد دخلت مظلمتی علیهم، و ما زلت مظلوما حتی قعدت مقعدی هذا، إن کان عقیل بن أبی طالب یومه لیرمد فما یدعهم یدرونه حتی یأتونی فادرو ما بعینی رمد.

امام (ع) در این روایت پس از این که اعرابی پیش حضرت آمد و ادعای مظلومیت کرد، درد او را شنیدند و نیازش را برآورده کردند و فرمودند: «ای اعرابی من از تو مظلوم ترم، هم شهرنشین به من ظلم کرده و هم بادیه نشین، هیچ خانه‌ای از عرب نماند مگر آن که مظلومیت من به آن داخل شد، من از اول مظلوم بوده‌ام تا به این مقام رسیدم».

امام (ع) در ادامه این روایت فرمودند: «حتی برادرم عقیل چشمش درد می‌کرد و نمی‌گذاشت به چشمش دوا بریزند و می‌گفت: باید اول در چشم علی (ع) دوا بریزید و به چشم من بی‌آنکه که درد کند، دوا می‌ریختند تا عقیل اجازه دهد به چشم او دوا بریزند».

آیت الله قرشی در ادامه به فضائل حضرت امیرالمؤمنین (ع) از زبان اصحابی که با ایشان مخالفت کردند می‌پردازد. در روایتی از خلیفه دوم می‌آورد که گفت: از رسول خدا (ص) شنیدم که فرمود «لو ان السموات السبع و الارضین السبع و ضعن فی کفة میزان و وضع ایمان علی فی کفة میزان لرجح ایمان علی؛ اگر هفت آسمان و زمین را در یک کفه ترازو بگذارند و ایمان علی را در کفه دیگر هر آینه ایمان علی بر آن‌ها رجح و سنگین تر می‌شود.

یادآور می‌شود، چاپ نخست کتاب المناقب، به قلم آیت الله قرشی در بهار سال ۱۳۸۹ به شمارگان ۵ هزار نسخه و با بهای ۵۰۰۰۰ هزار ریال به همت انتشارات «نوید اسلام» روانه بازار نشر شده است.

عرش خدا منادی ندا می‌کند: کجاست خلیفه الله در روی زمین؟ داود پیامبر برمی‌خیزد، بنا به آیه ۲۶ سوره مبارکه «ص»، «يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ»، «ای داوود ما تو را در زمین خلیفه [و جانشین] گردانیدیم»، ندایی آسمانی تکرار می‌شود که ای داوود تو را نمی‌گوییم هر چند تو خلیفه الهی.

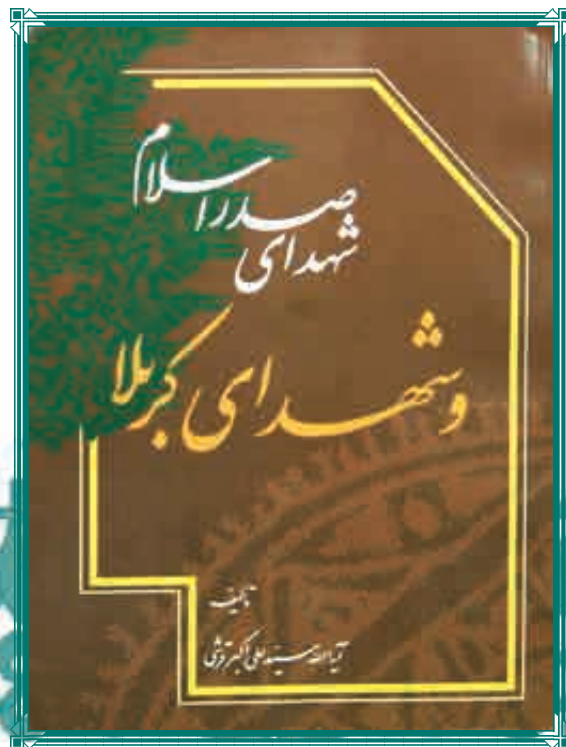
دفعه دوم ندا می‌شود: کجاست خلیفه الله در روی زمین؟! به دنبال آن امیرالمؤمنین (ع) برمی‌خیزد، آنگاه از طرف خداوند عزّ و جلّ ندا می‌رسد؛ ای مردم، این علی بن ابی طالب (ع) خلیفه الله در روی زمین است و حجت خدا بر بندگان خداست، هر کس در دنیا به ولایت او چنگ زده بود برخیزد و به ولایت او امروز چنگ زند، از نور او نور گیرد و پشت سر او به درجات بلند در بهشت برسد. آنان که در دنیا به ولایت آن حضرت (ع) چنگ زده و اقتدا کرده بودند، در پشت سر او به بهشت وارد شوند.

وی افزود: عن ابی الحمراء عن رسول الله (ص) قال: «لما اسرى بی الی السماء إذا علی العرش مکتوب لا إله إلا الله، محمد رسول الله (ص) ایدته بعلی (ع)؛ از ابی حمراء از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) روایت شده است که فرمودند: وقتی که من به آسمان برده شدم بر عرش نوشته شده بود که خدایی جز خدای یگانه نیست، محمد (ص) فرستاده اوست، او را با علی (ع) یاری کرده و نصرت داده‌ام».

این روایت در الدر المنثور سیوطی ج ۴ ص ۱۵۳، بحار الانوار ج ۳۶ ص ۵۳ و ۵۴، الخصائص الكبرى السیوطی ج ۱ ص ۷، الشفاء قاضی عیاض ص ۱۳۸، المناقب ابن المغازلی ص ۳۹، الریاض النضرة فی مناقب العشرة المبشرة ج ۲ ص ۲۲۷، درر السمطين ص ۱۲۰ نقل شده است.

نویسنده در بخش «ذکر فضائل علی (ع) از زبان رسول خدا (ص)» می‌نویسد: روزی فاطمه (س) نزد پیامبر اکرم (ص) آمد و نزد او ضعف حال اظهار کرد. پس پیامبر صلی الله علیه و آله به او فرمود: «آیا نمی‌دانی علی (ع) چه مقامی نزد من دارد؟ ۱۲ ساله بود که کارهای مرا اداره می‌کرد، در ۱۶ سالگی برابرم شمشیر می‌زد و ۱۹ ساله بود که پهلوان‌ها را کشت در ۲۰ سالگی هم و غم مرا برطرف می‌کرد».

۲۲ ساله بود که درب خیبر را از جا کند در ۵۰ مرد نمی‌توانستند آن را جابجا کنند. در این هنگام چهره فاطمه علیها السلام از شادی برافروخت و آرام و قرار نداشت تا نزد علی

شهادت اسلام و شهادت کربلا

طور کامل معرفی نشده‌اند.

آیت الله قرشی معتقد است که این کتاب در شرح حال شهادت کربلا به کتاب «ابصار العین» مرحوم سماوی که توسط حجت الاسلام بخشایش «انصار الحسین» محمدمهدی شمس الدینی رجحان دارد و در عین حال در تألیف این کتاب از آن دو استفاده شده است.

وی در معرفی منابع خود تصریح کرد: ارشاد مفید، بحر مجلسی، مناقب ابن شهر آشوب، مقتل ابی مخنف، نفس المهموم محدث قمی، لهوف سید بن طاووس، اعیان الشیعه سید محسن امین، تنقیح المقال مامقانی، مقاتل الطالبیین ابوالفرج، مقتل خوارزمی، سیره ابن هشام، مغازی واقدی و غیره استفاده شده است و در آخر کتاب زیارت ناحیه مقدسه را نقل کرده ایم.

آیت الله قرشی در ادامه این کتاب با بیان این که در مکه تنها دو نفر سمیه و یاسر، مادر و پدر عمار زیر شکنجه شهید شدند، می‌آورد: اصحاب آن حضرت هرگاه در مکه اجازه دفاع و مقاومت می‌خواستند در جواب می‌فرمودند: «ان لم اوامر بالقتال» من فعلاً به جنگ مأمور نشده‌ام، و چون به مدینه

کتاب شهادت اسلام و شهادت کربلا نوشته آیت الله

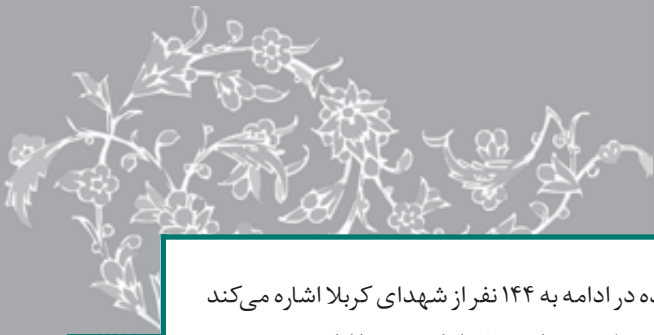
سید علی اکبر قرشی به همت انتشارات نوید اسلام شرح حال دو گروه از شهادت کربلا به ترتیب جنگ‌ها و شهادت بزرگوار واقع کربلا است.

کتاب حاضر شرح حال و بیان زندگی نامه دو گروه از شهادت فضیلت و قربانیان راه توحید و اسلام است. گروه اول شهادت کربلا است که در زمان رسول خدا (ص) به مصداق «بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ» در جوار آرمیده و به اسلام و قرآن عزت و عظمت بخشیده‌اند.

نویسنده در مقدمه کتاب می‌افزاید: گروه دوم شهادت بزرگوار کربلاست که در رکاب اباعبدالله الحسین (ع) شهید شده و در معیت آن انسان مافوق، حماسه جاودان کربلا را به وجود آورده و به «وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ» مقام رسیده‌اند.

دانستن حال هر دو گروه به انسانیت، درس سعادت، آزادگی و آزاده زیستن را داده‌اند، لازم است تا بدانیم اوج فراز ایمان و اخلاص به کجا منتهی می‌شود، مخصوصاً احوال و عظمت شهادت کربلا که به نظرم تا به حال آن چنان که باید و شاید و به

نویسنده در ادامه به ۱۴۴ نفر از شهدای کربلا اشاره می‌کند و شرح حال مختصری از هر یک از این شهدا ارائه می‌دهد. به عنوان نمونه وی در شرح حال «عابس بن ابی شیبب شاکری» می‌آورد: در زیارت ناحیه مقدسه فرموده: «السلام علی عبس بن ابی شیبب الشاکری» و در زیارت رجبیه آمده: «السلام علی عبس بن ابی شیبب الشاکری» بدون «ابی».

آیت‌الله قرشی در ادامه می‌آورد: او در روز عاشور به امام حسین (ع) گفت: یا ابا عبدالله به خدا قسم در روی زمین عزیزتر از تو بر من و محبوب‌تر از تو بر من کسی نیست، نه نزدیک و نه دور، و اگر می‌توانستم با چیزی عزیزتر از جانم و خونم از تو دفاع کنم، حتماً می‌کردم. سلام بر تو یا ابا عبدالله شهادت می‌دهم که من در دین تو و دین پدرت هستم.

نویسنده در ادامه کتاب به معرفی کسانی می‌پردازد که در کوفه شهید شدند، که از این جمله می‌توان به قیس بن مسهر صیداوی، عبدالله بن یقطر، مسلم بن عقیل بن ابیطالب،

به نظر آیت‌الله قرشی، اصحاب رسول الله و امیرالمؤمنین (ع) قابل مقایسه با اصحاب امام حسین (ع) نیستند، چون آنها با علم به این‌که کشته خواهند شد، از امام (ع) دست نکشیدند

هانی بن عروه اشاره کرد.

وی در شرح حال هانی بن عروه می‌آورد: او از بزرگان کوفه و از اصحاب رسول خدا (ص) و از اصحاب امیرالمؤمنین (ع) بود و در جنگ جمل و صفین و نهروان در رکاب آن حضرت جنگیده بود و از ارکان حرکت و قیام حجر بن عدی به شمار می‌رفت و چون ابن زیاد به کوفه آمد، مسلم بن عقیل به خانه او منتقل شد.

آیت‌الله قرشی در انتهای کتاب متن کامل زیارت ناحیه مقدسه را بیان می‌کند و می‌نویسد: زیارت ناحیه مقدسه همان است که در آن هشتاد و یک نفر از شهدا نقل شده و به آنها سلام داده شده است، نگارنده اطمینان دادم که منظور از ناحیه مقدسه امام زمان (عج) است و نه امام عسکری (ع)، زیرا کلمه «ناحیه» فقط درباره امام عصر (عج) متداول بوده است.

یادآور می‌شود، کتاب «شهدای صدر اسلام و شهدای کربلا» نوشته آیت‌الله سیدعلی اکبر قرشی به شمارگان ۲۵۰۰ نسخه به بهای ۲۵۰۰۰ ریال در ۲۱۲ صفحه به همت انتشارات نوید اسلام در سال ۱۳۸۵ روانه بازار نشر شده است.

هجرت فرمودند و آیه ۳۹ از سوره حج نازل شد که «أَذِنَ لِلَّذِينَ يُفَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ» و حضرت اذن جهاد از خداوند دریافت کرد.

وی در ادامه به بیان شهدای هر یک از جنگ‌ها و سربیه‌های پیامبر اکرم (ص) می‌پردازد؛ وی در ابتدای هر بخش توضیح کوتاهی درباره زمان درگیری، زمینه‌های پیدایش جنگ و حوادث واقع شده در آن ارائه می‌دهد و پس از آوردن لیستی از شهدا به معرفی شهدا همراه با قاتلین آن‌ها می‌پردازد.

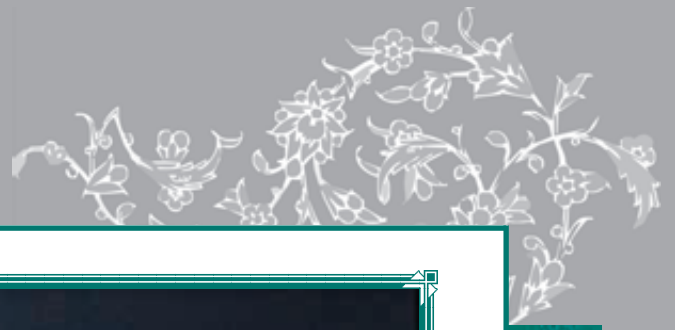
به عنوان نمونه نویسنده در ذیل عنوان «شهدای بدر» چهارده نفر می‌آورد: بدر دشت وسیعی است در جنوب غربی مدینه که با مدینه در حدود ۱۵۶ کیلومتر فاصله دارد، جنگ تاریخی و سرنوشت‌ساز «بدر» در سال دوم هجرت در

آنجا واقع شد و به پیروزی قوای توحید و شکست نیروی شرک انجامید، در هفده ماه رمضان جنگ آغاز گردید و هفتاد نفر از مشرکان کشته شده و هفتاد نفر اسیر گردیدند.

نگارنده در ادامه این بخش شهدای بدر را برمی‌شمرد و می‌نویسد: عمیر بن ابی وقاص برادر سعد بن ابی وقاص که عمر بن عبدود او را شهید کرد، او شانزده سال داشت، رسول خدا (ص) او را از شرکت در جنگ منع فرمود، ولی او به قدری گریه کرد تا حضرت را راضی نمود، پدرش می‌گوید: حمایل شمشیر او را از کمی سن، من می‌بستم.

وی در بخش «شهدای جنگ طائف»: دوازده نفر شهید می‌آورد: رسول خدا (ص) بعد از شکست کفار در حنین به طرف طائف حرکت کرد، قبیله ثقیب که در حنین منهزم شده بودند وارد طائف شده و دروازه‌های آن را بستند و حضرت بیست و چند روز طائف را در محاصره داشت. در محاصره طائف دوازده نفر از مسلمانان توسط تیراندازان طائف از بالای حصار شهر تیراندازی کردند، شهید شدند.

به نظر آیت‌الله قرشی، اصحاب رسول الله و امیرالمؤمنین (ع) قابل مقایسه با اصحاب امام حسین (ع) نیستند، چون آنها با علم به این‌که کشته خواهند شد، از امام (ع) دست نکشیدند، حضرت در شب عاشورا به آنها فرمود: فردا من کشته می‌شوم و شما هم همگی کشته است و حدی از شما باقی نمی‌ماند.

کتاب نگاهی به قرآن یکی از تألیفات آیت‌الله سیدعلی اکبر قرشی است که در سال ۱۳۷۲ به نگارش درآمده است.

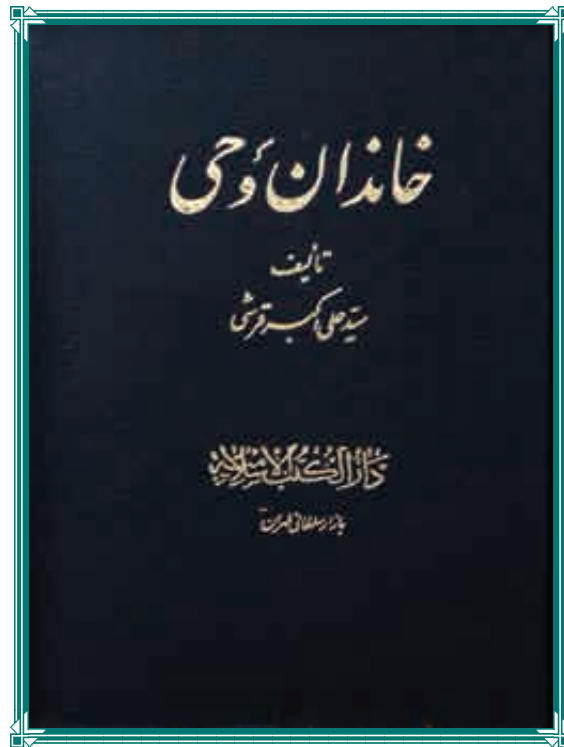
این کتاب کلیاتی از قرآن مجید را بررسی کرده و فشرده‌ای از این ودیعه الهی را در اختیار قرار می‌دهد. در ابتدای این کتاب، واژه قرآن کریم مورد بررسی قرار گرفته است. واژه قرآن در لغت عرب به معنای «قرائت و خواندن» است. برخی نیز گفته‌اند که معنای لغوی قرآن، «جمع کردن» است، ولی معنای اول مقبول تر است و خود قرآن کریم نیز آن را تأیید می‌کند. علامه طباطبایی نیز در تفسیر المیزان آن را پذیرفته است. در بحث «ترکیب سوره‌های قرآن» آمده است که باید دانست، ترکیب و تشکیل سوره‌های قرآن و تعیین اول و آخر آن‌ها به دستور و اعلام شخص رسول خدا (ص) بوده و کسی در آن دخالتی نداشته است.

علامه طباطبایی می‌گوید: «نمی‌شود انکار کرد که اکثر سوره‌های قرآنی، پیش از رحلت پیامبر اکرم (ص) در میان مسلمانان دایر و معروف بودند، در ده‌ها و صدها حدیث و همچنین در وصف نمازهایی که خوانده می‌شد و همچنین سیرتی که در تلاوت قرآن داشتند، نام این سوره‌ها آمده است، همچنین نام‌هایی که برای گروه برخی از سوره‌ها در صدر اسلام دایر بود؛ مانند سوره‌های طولانی و مثنایی و مثنیین و مفاصل، در احادیثی که از زمان پیامبر اکرم (ص) نقل شده، آمده است.»

در مجمع‌البیان از رسول خدا (ص) نقل شده که فرمودند: «أعطیت مکان التوراة، السبع الطوال و مکان الانجیل، المثنائی و مکان الزبور، المئین و فضلت بالمفصل؛ به جای تورات، خداوند متعال به من هفت سوره طولانی داد و به جای انجیل، مثنایی و به جای زبور، مئین را عطا فرمود و با سوره‌های مفصل، فضیلت یافتم.»

محتوا و مطالب قرآن کریم را دو نوع می‌توان بیان کرد: یکی به طور خلاصه و دیگری به صورت مشروح، اما به طور خلاصه بدین قرار است که از مجموع ۶۲۳۶ آیه قرآن کریم، حدود ۱۳۰۰ آیه درباره توحید و خداشناسی است؛ اعم از وجود خدا، وحدانیت خدا و صفات او. و این‌که خلقت عالم و اداره آن در دست خداست و جهان، تک‌محوری، یک قطبی و یک کانونی است و آن فقط خداست.

همچنین حدود ۱۴۰۰ آیه درباره معاد، قیامت، مرگ و برزخ،

خاندان وحی

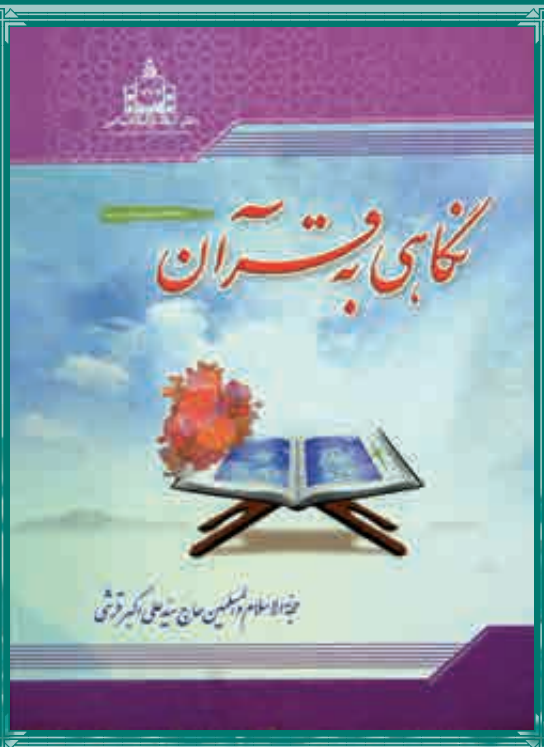
کتاب خاندان وحی از جمله آثار آیت‌الله سیدعلی اکبر قرشی است که موضوع آن بررسی زندگی ۱۴ معصوم (ع) است.

این کتاب در ذکر زندگی چهارده معصوم علیهم‌السلام کتاب جامع و خوبی است. با ذکر زندگی پیامبر صلی‌الله‌علیه‌و آله و سلم به دوران کودکی و جوانی تا بعثت و وقایع بعد از بعثت بر طبق سال هجری قمری اشاره می‌کند.

در ذکر زندگی ائمه علیهم‌السلام نیز ابتدا به مفرداتی از زندگی ایشان، مثل ولادت، تعداد اولاد، مدت امامت، کنیه، لقب، مدت عمر، شهادت و مدفن با دسته‌بندی و نظم زیبایی می‌پردازد و همچنین داستان‌های زیبا و برخی از کرامات ائمه علیهم‌السلام و مسائل متفرقه و حوادث و وقایع دوران ایشان را نقل می‌کند.

این کتاب در یک جلد به زبان فارسی به همت انتشارات دار الکتب الاسلامیه، در سال ۱۳۶۸ هجری شمسی در تهران به چاپ رسیده است.

نگاهی به قرآن

ام سلمه می‌گوید: من در گوشه اتاق، مشغول نماز بودم. رسول خدا(ص) بر روی رختخواب نشست و

زیرش عبايي بافت خيبر قرار داشت. در آن هنگام آيه تطهير نازل شد، حضرت فوراً عبا را بر سر خود و آن چهار نفر کشيد و دست خويش را زیر عبا بالا کرد و گفت: «اللهم هؤلاء اهل بيتي و خاصی فاذهب عنهم الرجس و طهرهم تطهيرا.»

رسول خدا(ص) با این عمل خود اظهار کرد که آیه فقط شامل آن پنج نفر است. ام سلمه می‌گوید: من نیز سرم را داخل عبا کرده و گفتم: یا رسول الله(ص) من هم با شما هستم؟ حضرت فرمود: «انک علی خیر، انک علی خیر؛ تو بر خیر هستی، تو بر خیر هستی» (کنایه از این‌که تواز این جمع نیستی)

دومین آیه، آیه مودت است که خدای متعال می‌فرماید: «قُلْ لَّا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ وَمَن يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ؛ بگو به ازای آن [رسالت] پاداشی از شما خواستار نیستم مگر دوستی در باره خویشاوندان و هر کس نیکی به جای آورد [و طاعتی اندوزد] برای او در ثواب آن خواهیم افزود قطعاً خدا آمرزنده و قدرشناس است» (سوره مبارکه شوری، آیه شریفه ۲۳) ابن حجر در صواعق از ابن عباس نقل کرده است که هنگامی‌که این آیه نازل شد، گفتند: یا رسول الله(ص) قرابت شما که محبتشان بر ما واجب است، کدامند؟ حضرت فرمود: «علی، فاطمه و دو پسر آن‌ها».

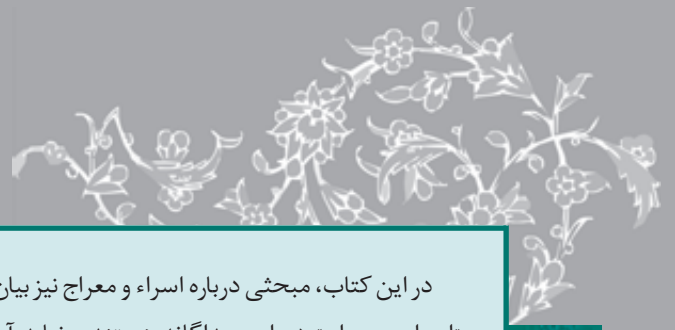
حشر و نشر، بهشت و جهنم و خلود است. حدود پانصد آیه درباره احکام است؛ از قبیل

حلال و حرام، تجارت، جنگ و صلح، قصاص، حدود، نماز، روزه، حج و مانند آن. همچنین حدود ۲۰۰۰ آیه در حالات انبیاء(ع)، امت‌ها و پیروزی حق بر باطل است و بقیه آیات درباره اخلاق، مواعظ، امثال و نظیر آن‌هاست.

آیت الله قرشی در این کتاب، برخی از آیاتی را که در شأن اهل بیت عصمت و طهارت(ع) آمده مورد بررسی قرار می‌دهد که به بیان برخی از آن‌ها می‌پردازیم:

اولین آیه، آیه تطهیر است که خدای متعال می‌فرماید: «إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا؛ خدا فقط می‌خواهد آلودگی را از شما خاندان [پیامبر] بزداید و شما را پاک و پاکیزه گرداند» (سوره مبارکه احزاب، آیه شریفه ۳۳) واژه «یرید» فعلیت و استمرار اراده را می‌فهماند؛ یعنی این اراده، فعلیت یافته و واقع شده و ادامه دارد.

روزی رسول خدا(ص) در منزل همسرش ام سلمه بود. حضرت فاطمه(س) طعامی برای آن حضرت آورد. حضرت فرمود: فاطمه(س) جان! برو و شوهرت علی(ع) و فرزندان حسن(ع) و حسین(ع) را نیز نزد من بیاور. حضرت فاطمه(س) رفت و بعد از ساعتی هر چهار نفر به محضر آن حضرت آمدند و از آن طعام میل فرمودند.

در این کتاب، مبحثی درباره اسراء و معراج نیز بیان شده است، «اسراء و معراج» دو امر جداگانه هستند و نباید آن دو را یکی دانست. اسراء آن است که خدای متعال، رسول اکرم (ص) را در یک شب از مسجدالحرام به مسجدالاقصی برد که فاصله آن حدود ۱۲۰۰ کیلومتر است و به قول زمخشری در کشف، مسافت چهل شبانه روز راه است، ولی معراج رفتن آن حضرت به آسمان هاست. قرآن مجید درباره اسراء، صریح و نص است، اما درباره معراج، اشاراتی دارد. دلیل معراج، روایات متواتر از طریق شیعه و اهل سنت است.

همچنین بحثی درباره «اسماء الحسنی» نیز در این کتاب بیان شده است، در قرآن کریم درباره خدای متعال، کلمه صفت و اوصاف نیامده است، بلکه همه صفات حق تعالی با کلمه «اسم یا اسماء» آمده است.

حقایق اسماء الله عالم را پر کرده است و از تدبیر هر گوشه‌ای از جهان، یک یا چند اسم خدای متعال، متجلی است. در دعای کمیل آمده است: «و بأسمائك التي ملأت أركان كل شيء؛ و قسم به نام‌هایت که ارکان همه هستی را پر کرده است»، خواندن خدای متعال با اسماء او، خواستن از مبدأ و مشیت است که صفات و حقایق اسماء او در همه جا گسترده و متجلی است.

در قرآن مجید مجموعاً ۱۲۷ اسم برای پروردگار ذکر شده است، همچنین در توحید صدوق از امام رضا (ع) از پدرانشان از امیرالمؤمنین (ع) از رسول خدا (ص) نقل شده است که فرمود: «برای خدای متعال ۹۹ اسم هست که هر کس خدا را به آن‌ها بخواند، دعایش را مستجاب فرماید و هر کس که آن‌ها را بشمارد داخل بهشت می‌شود»، و آیت الله قرشی، آن‌ها را در کتاب «قاموس قرآن» ماده حسن، ذیل عنوان «اسماء الحسنی» نقل کرده است.

در این کتاب، بحثی درباره امکان وقوع قیامت و ضرورت آن آمده است، آیت الله قرشی درباره این موضوع می‌نویسد: آیات قیامت، در قرآن مجید از یک نظر به دو قسم تقسیم می‌شود، اول، آیاتی که می‌گوید: قیامت ممکن است و امر محالی نیست، دوم، آیاتی که می‌گوید: قیامت ضروری است و باید باشد، و اگر نباشد، نظام خلقت ناقص است و حکمت و عدالت خداوند مخدوش است و از آنجا که نظام خلقت، ناقص نیست و خدشه در عدالت و حکمت خدای متعال، محال است؛ لذا باید آخرت، قیامت، بهشت و جهنم، وجود داشته باشد.

آیاتی که بر امکان وقوع معاد دلالت دارد، بسیاریند و در اینجا به یکی از آن‌ها اشاره می‌شود: قرآن کریم می‌فرماید: «وَيَقُولُ الْإِنْسَانُ أَئِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ أُخْرَجُ حَيًّا؛ و انسان می‌گوید آیا وقتی بمیرم راستی زنده [از قبر] بیرون آورده می‌شوم» (سوره مبارکه مریم (س)، آیه شریفه ۶۶) در این آیه شریفه، ابتدا اشکال منکر معاد، بدون خوف و ترس، مطرح و سپس به آن پاسخ داده شده است و خلاصه آن چنین است که اگر ما در عالم خیال، دویست سال به عقب برگردیم، خواهیم دید که ما در جهان نبوده‌ایم، بلکه فقط ذرات بدن‌های ما به صورت پراکنده در املاح خاک و گازهای هوا و ذرات آب و... بوده است و اکنون بعد از دویست سال به شکل انسان درآمده‌ایم که اشیاء را می‌بینیم و بعد از دویست سال مجدداً به حال اول برمی‌گردیم و باز خاک و ذرات خواهیم شد.

اکنون آیا ممکن است این نقشه تکرار شود و ما دوباره آفریده شویم؟ در پاسخ این سؤال باید گفت: هیچ عاقلی نمی‌تواند بگوید که این کار شدنی نیست؛ چون یک بار ممکن است و ما به وجود آمده‌ایم؛ پس تکرار آن نیز باید ممکن باشد، و یا بگوییم که بشر از اول در دنیا نبود و بعداً به وجود آمده و همه جا را پر کرده است، اکنون اگر در روی زمین اتفاقی رخ دهد و همه انسان‌ها و به طور کلی حیات از بین بروند، آیا تکرار به وجود آمدن حیات و انسان‌ها ممکن است یا این‌که این مطلب، محال است؟

در پاسخ این سؤال نیز هیچ عاقلی نمی‌تواند بگوید که محال

رسیده، آن است که ارواح بعد از موت اجساد، دو قسم هستند: اول، منتقل می‌شوند به ثواب و عقاب (ارواح منعم و معذب) و این قسم، کسانی هستند که دارای ایمان محض و کفر خالص بوده‌اند. دوم، باطل شده و چیزی از ثواب و عقاب را درک نمی‌کنند، این قسم کسانی هستند که دارای ایمان محض و کفر محض نیستند و قرآن از این حقیقت، پرده برداشته است.

یکی از مباحثی که در کتاب نگاهی به قرآن به آن پرداخته شده، بحث حبط اعمال است. حبط اعمال آن است که اعمال خوب و بد، یکدیگر را از بین ببرند و باطل کنند. به عبارت دیگر، عمل خوبی که امروز انجام شده، گناه دیروز را از بین ببرد و اگر فردا عمل بدی انجام گیرد، عمل خوب را حبط کند. نتیجه آن‌که: انسان پیوسته یکی از حسنات یا سیئات را از بین برده است.

حبط در آخرت آن است که حسنات و سیئات با هم سنجیده شوند، اگر اعمال نیک، زیاد شوند، اعمال بد را از بین برده و انسان اهل بهشت شود و در صورت عکس، بالعکس گردد. آنان که اعمال نیک و بدشان مساوی است، نه اهل رحمت باشند و نه اهل عذاب، و عکس قضیه آن است که بگوییم: انسان در مقابل حسناتش، متنعم و در مقابل سیئاتش، عذاب خواهد دید، البته در صورتی که رحمت خداوند متعال، یا شفاعت، شامل حال آن شخص نشود.

خواجه نصیر در تجرید الاعتقاد می‌گوید که احباط باطل است؛ زیرا مستلزم ظلم است و نیز خدای متعال می‌فرماید: «فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ؛ پس هر که هم‌وزن ذره‌ای نیکی کند [نتیجه] آن را خواهد دید» (سوره مبارکه زلزله، آیه شریفه ۷) علامه طباطبایی در شرح آن می‌فرماید: جماعتی از معتزله به احباط و تکفیر قائل شده‌اند، ولی ارباب تحقیق این سخن را رد کرده‌اند. دلیل بطلان آن را چنین گفته‌اند که هر کس گنااهش بیشتر است، اگر ثوابش از بین برود، مانند کسی خواهد بود که عمل خوبی انجام نداده است و اگر حسناتش بیشتر باشد، مانند کسی است که عمل بد انجام نداده است.

در ادامه مباحث کتاب، مباحثی از جمله: «حروف مقطعه، بحثی درباره حطه، نقل برخی از رؤیاهای قرآن، رسول و نبی در قرآن کریم، روح نبوت، خلقت آسمان و زمین در شش روز، بحثی درباره سجین و علیین، صراط مستقیم؛ یعنی اهل بیت (ع)، واژه اعراف در قرآن کریم» آمده است.

یادآور می‌شود، کتاب نگاهی به قرآن توسط دفتر انتشارات اسلامی منتشر و چندین مرتبه، تجدید چاپ شده است.

است، بلکه همه در جواب خواهند گفت: تکرار آن امکان‌پذیر است. این بیان قرآن کریم به قدری قاطع است که بالاتر از آن بیانی وجود ندارد.

در کتاب نگاهی به قرآن درباره برزخ و ارواح سه‌گانه آمده است: از قرآن مجید فهمیده می‌شود که ارواح انسان‌ها در عالم برزخ به سه گروه تقسیم می‌شوند؛ اول، ارواحی که در نعمت و شادی هستند، دوم، ارواحی که در عذاب و زحمت هستند و سوم، ارواحی که در بی‌خبری محض قرار دارند و چیزی نمی‌دانند، بلکه فقط هنگامی که در قیامت زنده شدند، خواهند دانست که مدت‌های زیادی در برزخ بوده‌اند.

مرحوم شیخ مفید در تصحیح الاعتقاد که شرح و نقد عقاید صدوق است، می‌فرماید: آنچه از حدیث در این باب به ثبوت

ما للشيعة في مسند احمد

کاظم (ع)، امام رضا (ع)، امام جواد (ع) و امام هادی (ع) بود و با این وجود احمد منقطع از اهل بیت (ع) و عامل به غیر از مذهب آن بزرگواران بود و روایاتی را که از ابوهریره، عبدالله بن عمر و سعد بن ابی وقاص بود، بر روایات و اقوال اهل بیت (ع) برگزید.

آیت‌الله قرشی همچنین در آغاز برخی عناوین یا در پایان آن‌ها، توضیحی درباره احادیث آن عنوان و نقش و جایگاه آن در تثبیت دیدگاه اهل بیت (ع) و شیعیان آورده است.

برخی از عناوین این کتاب شامل «الائمة بعدی اثنا عشر»، «انت منی بمنزلة هارون من موسی»، «تبلیغ علی سورة براءة»، «حدیث الراهبة»، «سب علی سب رسول الله»، «سد الابواب»، «سید شباب اهل الجنة»، «الشفاعة»، «الصلاة علی النبی و آله»، «ضلالة بعض الصحابة»، «علی ولی کل مؤمن بعدی»، «المهدی (عج) منع فک من فاطمة»، «من کنت مولاه فعلی مولاه» و نزول «آية التطهير» است.

کتاب ما للشيعة في مسند احمد به زبان عربی، تألیف آیت‌الله سیدعلی اکبر قرشی، با شمارگان ۵۰۰ نسخه در ۱۲۴ صفحه و بهای ۱۰۰۰۰ ریال توسط دفتر انتشارات اسلامی چاپ و روانه بازار نشر شد.

کتاب ما للشيعة في مسند احمد به زبان عربی به معرفی آن دسته از احادیث مسند احمد که از معتقدات شیعیان در مذهب شمرده می‌شود، می‌پردازد.

نویسنده در کتاب ما للشيعة في مسند احمد ۲۳۶ حدیث از احادیث کتاب مسند احمد را استخراج و گردآوری کرده و آنان را در ۴۴ عنوان تدوین کرده است.

نگارنده در مقدمه کتاب با اشاره به بیان آیت‌الله احمدی میانجی می‌نویسد: وی يك روز به من گفت: «کتاب مسند احمد بن حنبل به گمانم در حدود ۳۰۰ حدیث برای شیعه دارد». این مسئله در ذهنم بود تا این‌که به من الهام شد تا این احادیث را استخراج کنم و در قالب کتابی مستقل بنویسم.

نویسنده در مقدمه پس از بیان مختصری از زندگی احمد بن حنبل می‌آورد: این مسند شامل بر ۲۷ هزار و صد حدیث است که ده هزار از آن احادیث تکراری است. وی در سال ۱۶۴ هجری به دنیا آمد و در سال ۲۴۱ در بغداد از دنیا رفت و در مقبره باب حرب، منسوب به حرب بن عبدالله دفن شد.

وی فزود: احمد، معاصر چهار تن از ائمه طاهرين (ع)؛ امام

دومین شماره

راوی

سال ششم

شماره ۸۳

پانزده تیرماه ۱۳۸۹

۹۹

آیت الله قرشی : مفسر غریب قرآن کریم

مقالات و مصاحبه‌هایی از آیت الله قرشی

بررسی وجود رودهای دریایی در قرآن کریم

آنچه در پی می‌آید مطلبی است به قلم آیت‌الله قرشی در باره «رودهای دریایی در قرآن کریم» که در مجله درسهایی از مکتب اسلام منتشر شده است.

می‌دانیم رودهای عظیمی در سطح دریاها روان هستند و جریان‌های آن‌ها آب‌های گرم استوا را به طرف قطبین و آب‌های سرد قطبی را به طرف استوا حرکت می‌دهد. علت تولید این رودها اختلاف درجه حرارت مناطق استوا و قطبین است و عامل مهمی که در حرکت آب‌ها تأثیر دارد، وزش بادهاست؛ مخصوصاً بادهای نظم‌آمیز است که در جریان‌های دریایی دخالت دارند. از آنجا که رنگ و عظمت و املاح و حرارت رودهای دریایی با آب اقیانوس‌ها تفاوت دارد، لذا حرکت این رودها در اقیانوس کاملاً آشکار است. مهم‌ترین رودهای گرم که در اقیانوس جاری است «گلف استریم» است که از خلیج «مکزیک» واقع در غرب اقیانوس اطلس و جنوب کشورهای متحد آمریکا شروع و از جنوب به طرف شمال شرقی جریان می‌یابد، سپس به سواحل غربی اروپا می‌رسد و از کنار جزائر انگلستان و کشور نروژ می‌گذرد. پهنای آن در حدود ۱۴۵ کیلومتر و گودی آن در بعضی نقاط بیش از ۸۰۰ متر است، در هر دقیقه دو بیلیون تن آب در امتداد فلوریدا می‌خزد.

از مهم‌ترین جریان‌های آب سرد، جریان آب سرد گروئنلند است که از کنار شبه جزیره لایراد گذشته به سواحل شرقی آمریکا می‌رود. به موجب حساب دانشمندان آب‌های اقیانوس منجمد شمالی مثل یک استخر شنا در هر ۱۶۵ سال یک مرتبه عوض می‌شود. در اقیانوس‌های دیگر نیز وضع همین است، پهنای رودهای عظیم دریا گلف استریم را ۶۰ کیلومتر نیز نوشته‌اند.

آیا قرآن در آیه زیر از رودهای دریایی خبر داده است؟ این موضوعی است که در این مقاله درباره آن بحث فشرده‌ای انجام گرفته است، اینک به آیه ذیل توجه فرمائید: «وَلَهُ الْجُورِ الْمُنْتَشَاتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ؛ و او راست در دریا سفینه‌های بادبان دار بلند همچون کوهها» (سوره مبارکه رحمن، آیه شریفه ۲۴) مفاد این آیه در صورتی معلوم می‌شود که مفردات آن را عمیقاً مورد بررسی قرار دهیم.

۱. «الجورای»: جمع «جاریه» یعنی جاری شونده‌ها، مفسرین می‌گویند که مقصود از این جاری شونده‌ها کشتی‌هایی است که بر سطح آب‌های دریا در حال جریانند، ولی به نظر ما هیچ دلیلی وجود ندارد که

مقصود از آن کشتی‌ها باشد، هیچ بعید نیست که منظور از آن نه‌رهای دریایی باشد که در برخی از اقیانوس‌ها در مسیر معینی جریان دارند.

۲. «المنشآت»: جمع منشأ به معنی ایجاد شده (آفریده شده) هاست؛ بنابراین می‌تواند صفت آب‌های جاری باشد که به اراده آفریدگار جهان در اقیانوس‌ها و دریاها ایجاد شده‌اند.

مفسران می‌گویند که «منشآت» به معنی مرتفعات است و از این راه می‌خواهند آن را بر کشتی‌ها تطبیق کنند که دارای طبقات و دکل‌های بلندی است که از دور نمایان است، ولی تفسیر «منشآت» به معنی مرتفعات چندان صحیح به نظر نمی‌رسد؛ زیرا ماده «انشاء» در قرآن به معنی «ایجاد» به کار رفته است مانند: «وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ لَكُمْ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ» (سوره مبارکه مؤمنون، آیه شریفه ۷۸) یعنی اوست که گوش و چشم برای شما ایجاد کرده است.

۳. «اعلام» جمع علم به معنی علامت و نشانه است و چون نه‌رهای دریایی همچون مرزها روشن و مشخص‌اند؛ بنابراین می‌توان آن را بر همان نه‌رهای دریایی تطبیق نمود، ولی مفسران، علم را به معنی کوه گرفته‌اند، در صورتی که معنی اصلی علم، کوه نیست، بلکه ممکن است به طور کنایه درباره کوه به کار رود، همان‌طور که «راغب» در کتاب مفردات خویش به آن تصریح نموده است. در این صورت معنی صحیح آیه چنین است: «برای خداست آب‌های جاری که در دل دریاها و اقیانوس‌ها آفریده شده‌اند که به صورت مرزهای روشن در دریا جلوه می‌کنند.»

آیه زیر نیز می‌تواند اشاره به همین موضوع باشد: «إِنْ يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلَى ظَهْرِهِ» (سوره مبارکه شوری، آیه شریفه ۳۳) ترجمه صحیح این آیه در صورتی روشن می‌شود که مفردات این آیه را به سان آیه پیش معنی کنیم و با توجه به این موضوع، معنی آیه چنین خواهد بود: «از آیات و نشانه‌های او روده‌های دریایی است که به صورت علائم و مرزهایی جریان دارند. اگر خدا بخواهد بادها را از حرکت بازمی‌دارد و سرانجام همان روده‌ها بر پشت دریا از حرکت می‌ایستند.»

نکته قابل توجه جمله «إِنْ يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلَى ظَهْرِهِ» است؛ زیرا مهم‌ترین عامل برای جریان روده‌های دریایی بادهای «آلیزه» و «کنتر آلیزه» است که پیوسته از قطبین به سوی خط استوا در حال حرکت هستند و اگر این بادها متوقف شوند، جریان روده‌ها نیز متوقف خواهد شد.

دانشمندان این آیه را نیز به سان آیه پیش بر کشتی‌ها تطبیق کرده‌اند و تصور کرده‌اند که مقصود از حرکت، حرکت کشتی‌هاست که در مسیر باد جریان دارند.

تفسیر رحمان و رحیم و چالش‌های مفسران و مترجمان در گفت‌وگو با آیت‌الله قرشی

آنچه در پی می‌آید گفت‌وگو با آیت‌الله سیدعلی‌اکبر قرشی است که در مجله «گلستان قرآن» (نیمه دوم خرداد ۱۳۸۳ - شماره ۱۷۷) منتشر شده است که در قالب پرسش و پاسخ ارائه می‌شود.

سیدعلی‌اکبر قرشی در سال ۱۳۰۷ خورشیدی در شهر بناب آذربایجان غربی به دنیا آمد، در سال ۱۳۳۲ پس از طی مقدمات علوم دینی عازم قم شد و دروس حوزه را تا سطوح عالی نزد استادانی چون آیت‌الله العظمی بروجردی، آیت‌الله سلطانی و شهید آیت‌الله صدوقی به پایان رساند. وی از چندین دهه پیش تاکنون در شهر ارومیه ساکن شده و به تحقیق، تدریس، تألیف و کار کشاورزی مشغول است. از حدود ۳۵ سال پیش، آیت‌الله قرشی قلم را بر زمین نگذاشته و همواره مشغول نگارش معارف معنوی قرآن و اسلام بوده و تاکنون

ثبات و دوام رحمت دارد؛ بنابراین ترجمه درست و راحت تر این عبارت، چنین است: «به نام خداوندی که رحمتش همگانی و همیشگی است» بنده در تفسیر «احسن الحدیث» هم همین معنار را آورده‌ام.

من اصلاً نمی‌توانم بپذیرم که معنای رحمن و رحیم می‌شود: «بخشنده مهربان» چون این معنای حقیقی آیه نیست، بلکه معنای حقیقی‌اش چنین است: «خدایی که رحمان است؛ یعنی رحمتش به همه کس رسیده است و خدایی که رحیم است؛ یعنی رحمتش دائمی است» و به عبارت ساده‌تر: «خدایی که رحمتش همگانی و همیشگی است.»

«رحمن» حاکی از احاطه رحمت و شمول آن بر همه موجودات است. «رحیم» دلالت بر دوام همیشگی رحمت دارد؛ یعنی به نام «الله» که رحمتش همه را فرا گرفته و همیشگی است؛ علی‌هذا «رحمن و رحیم» هر يك معنای مستقلی دارند و تأکید یکدیگر نیستند.

به عبارت روشن‌تر، رحمت خدا دارای دو بعد و دو جنبه است: یکی وسعت و احاطه آن – که همه ماسوی الله را فرا گرفته است – چنان‌که فرموده: «وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ؛ و رحمتم همه چیز را فرا گرفته است» (سوره مبارکه اعراف، آیه ۱۵۶) و از فرشتگان نقل کرده گفته‌اند: «رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا؛ پروردگارا رحمت و دانش [تو بر] هر چیز احاطه دارد» (سوره مبارکه غافر، آیه شریفه ۷) دوم جنبه دوام و همیشه بودن آن. اولی (رحمن) رحمت عرضی خداوند و دومی (رحیم) رحمت طولی خداوند است.

کلمه «رحمن» به علت صیغه مبالغه بودن، دلالت بر گسترش و احاطه رحمت دارد و «رحیم» به مناسبت صفت مشبیه بودن، مفید دوام و همیشگی بودن است. قطع نظر از مدلول لفظ رحیم، جمله‌های اسمیه در آیات «وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ؛ و من توبه‌پذیر مهربانم» (سوره مبارکه بقره، آیه شریفه ۱۶۰) و «...إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ؛ که تویی توبه‌پذیر مهربان» (سوره مبارکه بقره، آیه شریفه ۱۲۸) و «إِنَّهُ هُوَ الْعَفُورُ الرَّحِيمُ؛ که وی آمرزنده مهربان است» (سوره مبارکه قصص، آیه شریفه ۲۸) و مانند آن‌ها به خوبی روشن می‌کنند که رحمت از خدا غیر قابل انفکاک است. علی‌هذا بهترین ترجمه «بسم الله الرحمن الرحيم» این است: به نام الله که رحمتش همگانی و همیشگی است. بنده در ترجمه عبارت، عین رحمن و

نزدیک بیست عنوان کتاب و تألیف به جامعه علمی و دینی تقدیم کرده است که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از: قاموس قرآن (فرهنگ هفت جلدی لغات و اصطلاحات قرآن کریم)، تفسیر احسن الحدیث در ۱۲ مجلد، نگاهی به قرآن، معاد از نظر قرآن و علم، سیری در تعالیم اسلام، خاندان وحی، مرد مافوق انسان حسین بن علی (ع)، شخصیت حضرت مجتبی (ع)، اعلام نهج البلاغه، الاخلاق و الآداب.

آیت‌الله قرشی همچنین به پاس تألیفات گران سنگ قرآنی و عمری تدریس و تفسیر قرآن کریم، در سال ۱۳۷۵ به عنوان محقق برجسته سال و خادم القرآن برگزیده شده است.

۱- از جمله مباحثی که از دیرباز در میان نویسندگان و پژوهشگران عرصه تفسیر و ترجمه مطرح بوده، برگردان یا ترجمه عبارات کتاب مقدس به زبان دیگر است. در این باره نکات و حرف‌های بسیاری گفته‌اند و می‌گویند. از جمله مسائل مطرح، ترجمه عبارت «بسم الله الرحمن الرحيم» است. نظر جناب عالی درباره

ترجمه‌های موجود این عبارت چیست و خودتان در تفسیر احسن الحدیث آن را چگونه ترجمه کرده‌اید؟

نکته خوبی است، بنده هم درباره این مسئله نظری دارم که شاید کمتر مجال بیان آن را داشته‌ام. البته در کتاب قاموس قرآن و همچنین در کتاب تفسیر خودم به آن پرداخته‌ام و به تفصیل نگاشته‌ام و در بعضی جلسات شفاهی نیز مطرح کرده‌ام، ولی فکر می‌کنم هنوز خیلی بیشتر از این‌ها باید به آن پرداخت.

درباره «بسم الله الرحمن الرحيم» يك ترجمه معروف وجود دارد که آن را چنین معنی می‌کند: «به نام خداوند بخشنده مهربان» نظر بنده آن است که این بخشنده اگر به معنای آمرزنده باشد، معادل «الرحمن» نیست، اگر به مفهوم «احسان‌کننده» باشد، باز هم «الرحمن» را در بر نمی‌گیرد. واژه «مهربان» به طریقی با کلمه «رحیم» سازش دارد، ولی «بخشنده» با «رحمن» هیچ‌گونه سازگاری ندارد؛ برای این‌که رحمت خداوند متعال دارای دو جنبه است: یکی جنبه عرصه و گستردگی که شامل تمام مخلوقات است. چنان‌که خودش فرمود: «وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ؛ و رحمتم همه چیز را فرا گرفته است» (سوره مبارکه اعراف، آیه ۱۵۶) جنبه دیگر آن ثبوت و دوام رحمت پروردگار است. «بسم الله الرحمن الرحيم» جمله اسمیه‌ای است که افاده ثبات می‌کند. رحمن، صیغه مبالغه است و دلالت بر کثرت و عموم رحمت دارد و رحیم صفت مشبیه است و دلالت بر

خدایی که رحمان است؛ یعنی رحمتش به همه کس رسیده است و خدایی که رحیم است؛ یعنی رحمتش دائمی است» و به عبارت ساده‌تر: «خدایی که رحمتش همگانی و همیشگی است»

رحیم را آورده‌ام و گفته‌ام: به نام خداوند رحمن و رحیم. دلیل این کار هم آن است که خود لفظ «رحمن» و «رحیم» در بیان حقیقت از هر لفظی زیباتر است.

۲- آن‌ها که «بسم الله الرحمن الرحيم» را «به نام خداوند بخشنده مهربان» ترجمه کرده‌اند، و رحمن را بخشنده و رحیم را مهربان معنا می‌کنند، مبنای آن‌ها روایاتی است که درباره این صفت خدا وجود دارد. بر مبنای این روایات، رحمن صفت عام خداست که هم شامل مؤمن و هم کافر می‌شود، ولی رحیم فقط شامل مؤمن می‌شود. بنابراین آن‌ها نیز چندان بیراهه نرفته‌اند!

در بعضی از روایات آمده است که: رحیم مخصوص به مؤمنان است، با این تعبیر: خدا رحمن است نسبت به مؤمن و کافر، رحیم است فقط به مؤمنان، ولی باید در این روایات از لحاظ تأویل یارد آن‌ها دقت نمود؛ زیرا گرچه در قرآن آمده «...وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا»؛ و به مؤمنان همواره مهربان است» (سوره مبارکه احزاب،

آیه شریفه ۴۳) اما در عین حال به طور عموم آمده است: «إِنَّ

اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَّوُوفٌ رَحِيمٌ»؛ در

حقیقت خداوند نسبت به مردم سخت رئوف و مهربان است» (سوره مبارکه حج، آیه شریفه ۶۵) «...وَيُعَذِّبُ الْمُنَافِقِينَ إِن شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا»؛ و منافقان را اگر بخواهد عذاب کند یا بر ایشان ببخشد که خدا همواره

آمرزنده مهربان است.» (سوره مبارکه احزاب، آیه شریفه ۲۴)

مرحوم بلاغی در تفسیر آلاء الرحمن و مرحوم آیت‌الله خوئی در کتاب البیان همین معنا را فرموده‌اند. عین عبارت مرحوم آیت‌الله خوئی این است: «فالله رحمن قد وسعت رحمته کل شیء؛ خداوند رحمن است که رحمتش بر همه چیز احاطه دارد.» «و رحیم لا تفتك عنه الرحمة؛ و رحیم است که رحمت از خدا قابل انفکاک نیست.» لذا رحیم بر رحمت همیشگی خدا و رحمن بر رحمت همگانی خدا دلالت دارد.

آنان که بسم الله الرحمن الرحيم را «به نام خداوند بخشنده مهربان» ترجمه کرده‌اند، البته دلایل روایی هم دارند؛ مثلاً در روایتی آمده است: «به نام خداوندی که رحمن است در دنیا بر مؤمن و کافر، و رحیم است در آخرت فقط بر مؤمنین» این‌گونه روایات دو نوع اشکال دارد: یکی این‌که صفت رحیم بودن فعلاً با خدا نیست و خداوند فعلاً و در حال حاضر رحیم نیست، بلکه در روز قیامت که مؤمنین را به بهشت می‌برد، رحیم می‌شود. این

ادعا را به هیچ وجه نمی‌توان پذیرفت. اشکال دوم که در خود قرآن آمده است: «إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَّوُوفٌ رَحِيمٌ»؛ در حقیقت خداوند نسبت به مردم سخت رئوف و مهربان است» (سوره مبارکه حج، آیه شریفه ۶۵) صریحاً می‌گوید: «بِالنَّاسِ لَرَّوُوفٌ رَحِيمٌ»؛ نسبت به مردم سخت رئوف و مهربان است» یعنی خدا نسبت به همه مردم مهربان و رحیم است و رحمت خدا برای همگان و همه بندگانش جاری است و حتی آنجا که می‌فرماید: «وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا»؛ و به مؤمنان همواره مهربان است» (سوره مبارکه احزاب، آیه شریفه ۴۳) همه مفسران معتقدند این به معنای اختصاص رحیمیت خدا به مؤمنین نیست. مرحوم آیت‌الله خوبی در البیان درباره این‌گونه روایت‌ها و برداشت‌ها می‌گوید: «چنین روایت‌هایی یا باید تأویل شوند یا طرد شوند» و من معتقدم باید روی این مسئله کاری صورت گیرد تا چنین ترجمه‌ای کلاً حذف شود.

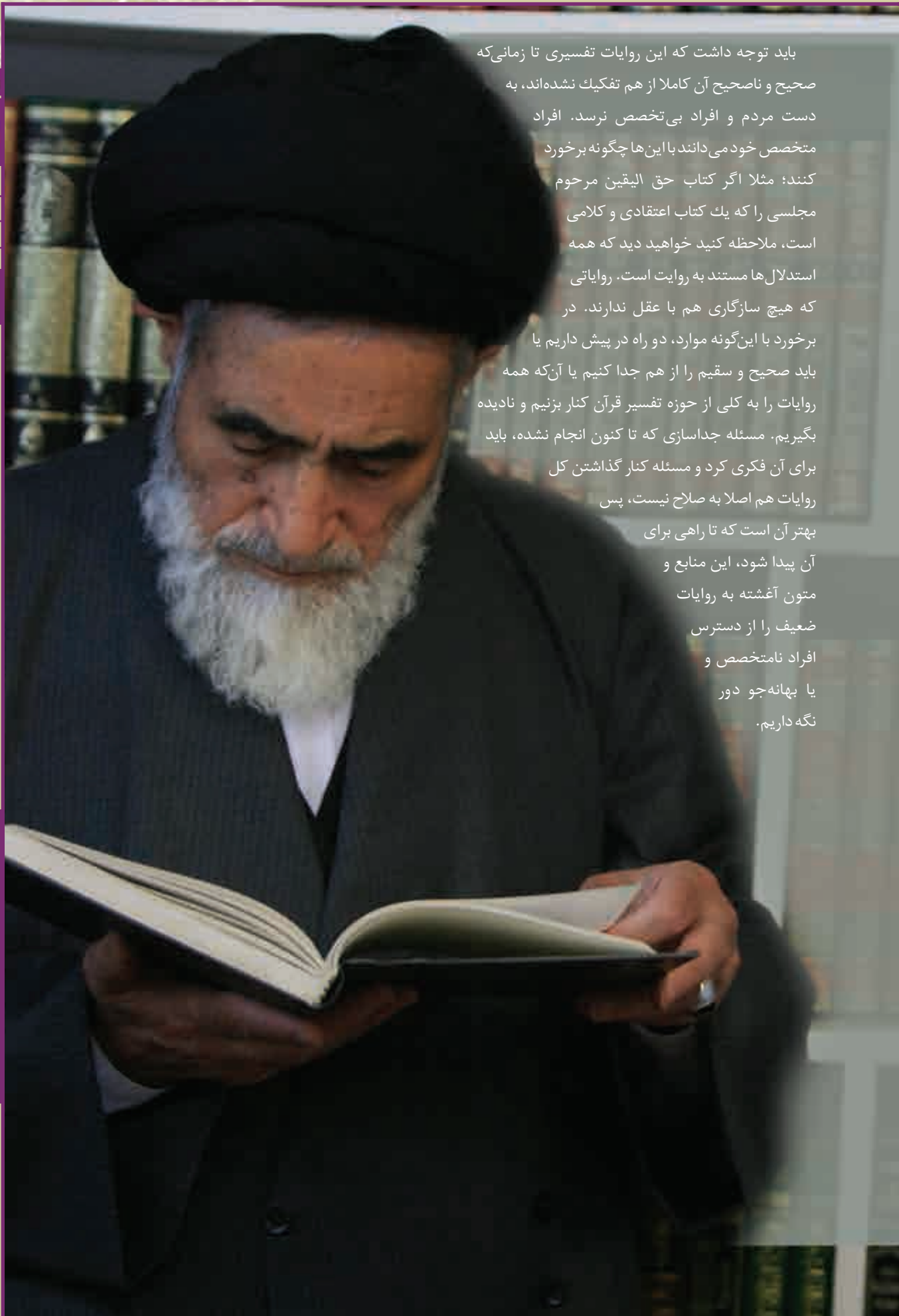
روایتی که جناب عالی اشاره فرمودید مبنی بر رحمانیت خدا در دنیا بر همگان و رحیم بودن خدا بر مؤمنین فقط در آخرت و همچنین آن برداشتی که می‌گوید:

«خدا فعلاً رحیم نیست و صفت رحیمیت در قیامت برای خدا حاصل می‌شود» از نظر عقلی هیچ شکی نیست که این هر دو ادعا پذیرفته نمی‌شود، ولی مشکل ما با روایات است و این روایات همچنان به عنوان روایات تفسیری در منابع و متون ما

وجود دارند. اتفاقاً فقط هم در تفسیر بسم الله نیست، در تفسیر کل قرآن با چنین روایاتی مواجهیم و اصولاً تفسیرهایی داریم که تمام ماهیت آن‌ها را همین روایات شکل داده‌اند، آیا ما نباید برای تعیین و تشخیص روایات معتبر از روایات ضعیف، اندیشه‌ای بکنیم یا وقت آن نیست که به پلایش متون خود پردازیم؟

من خودم خیلی از این روایات را قبول ندارم؛ برای این‌که دلالت روایات و گاهی ظاهر این‌گونه روایات، چنان است که هیچ‌گونه سازگاری با ظاهر و یا باطن آیه ندارد. ما از طرفی به حقایق و عظمت قرآن معتقدیم و آن را مهم‌ترین منبع دینی می‌دانیم و از طرف دیگر به وجود این روایات هم اذعان داریم. این امر بر ما واجب می‌کند که برای صیانت قرآن از تحریف و مصون ماندن کتاب خدا و بهره‌گیری دقیق از دلالت‌های قرآن، يك بازنگری کلی در روایات تفسیری انجام دهیم و این وظیفه کسانی است که هم با دانش‌های قرآن آشنا هستند و در آن تخصص دارند و هم با علم الحدیث و تاریخ حدیث آشنا هستند.

برای صیانت قرآن از تحریف و مصون ماندن کتاب خدا و بهره‌گیری دقیق از دلالت‌های قرآن، يك بازنگری کلی در روایات تفسیری انجام دهیم

باید توجه داشت که این روایات تفسیری تا زمانی که صحیح و ناصحیح آن کاملاً از هم تفکیک نشده‌اند، به دست مردم و افراد بی‌تخصص نرسد. افراد متخصص خود می‌دانند با این‌ها چگونه برخورد کنند؛ مثلاً اگر کتاب حق‌الیقین مرحوم مجلسی را که یک کتاب اعتقادی و کلامی است، ملاحظه کنید خواهید دید که همه استدلال‌ها مستند به روایت است. روایاتی که هیچ سازگاری هم با عقل ندارند. در برخورد با این‌گونه موارد، دو راه در پیش داریم یا باید صحیح و سقیم را از هم جدا کنیم یا آن‌که همه روایات را به کلی از حوزه تفسیر قرآن کنار بزنیم و نادیده بگیریم. مسئله جداسازی که تا کنون انجام نشده، باید برای آن فکری کرد و مسئله کنار گذاشتن کل روایات هم اصلاً به صلاح نیست، پس بهتر آن است که تا راهی برای آن پیدا شود، این منابع و متون آغشته به روایات ضعیف را از دسترس افراد نامتخصص و یا بهانه‌جو دور نگه داریم.

استفاده از پایگاه ظلم به سود دین یا مردم

ثروت‌هایی که در میان شرق و غرب است، حاضر نیستیم برای آن‌ها گرهی بزنیم و یا سرکیسه‌ای را ببندیم و یا حتی قلمی به دوات ببریم. اعوان ظلمه در روز قیامت در خیمه‌ای از آتش قرار گرفته و در آنجا می‌مانند تا حساب مردم فیصله یابد.

۲. عن علی بن ابی حمزة قال: کان لی صدیق من کتاب بنی امیة فقال لی: استاذن لی عن ابی عبدالله (ع) فاستاذنت له علیه فاذن له فلما ان دخل سلم و جلس ثم قال: جعلت فداک انی کنت فی دیوان هؤلاء القوم فأصبت من دنیاهم مالاً کثیراً واعمضت فی مطالبه؟ فقال ابوعبدالله (ع): لولا ان بنی امیة جدوا من یکتب لهم و یجیبی لهم الفیء و یقاتل عنهم و یشهد جماعتهم لما سلبونا حقنا و لو ترکهم الناس و ما فی ایدیهم ما وجدوا شیئاً الا ما وقع فی ایدیهم... علی بن حمزه می‌گوید: دوستی داشتم که در دیوان محاسبات بنی امیه کار می‌کرد، روزی به من گفت از حضرت صادق (ع) وقت اجاز و ملاقات بگیرم، برای او اجازه گرفتنم، وقتی به محضر امام رسید سلام کرد و نشست و سپس گفت: فدایت شوم من در دیوان بنی امیه بودم از این راه مال زیادی اندوختم و در اندوختن آن مراعات حلال و حرام را نکردم.

امام علیه السلام فرمود: اگر بنی امیه امثال تورا نمی‌یافتند که دفاتر آن‌ها را اداره کرده و مالیات برای آن‌ها جمع‌آوری کند و برای استقرار حکومتشان بجنگند و در اجتماعات آن‌ها حاضر شود، آنان نمی‌توانستند حق ما را غصب کنند، اگر مردم آن‌ها را خود و می‌گذاشتند آنان چیزی نمی‌یافتند.

آنچه که در پی می‌آید متن مقاله‌ای با عنوان استفاده از پایگاه ظلم به سود دین یا مردم به قلم آیت‌الله سیدعلی اکبر قرشی است که در مجله نور علم (شماره نهم، دوره سوم) منتشر شده است.

در رابطه با عنوان فوق، دو نوع روایت و فتوای به ظاهر متناقض و متضاد وجود دارد که برای نشان دادن حقیقت امر لازم است درباره آن‌ها توضیح کافی داده شود، اینک ما مصادیق و شواهدی برای هر کدام آورده و آنگاه نتیجه کلی به دست آمده را بیان می‌کنیم. حرمت اعانت به ظالم و همکاری با او در دین اسلام مشهور و مسلم بوده و فقها در ابواب مختلف فقه، آن را به تفصیل مورد بررسی قرار داده‌اند

۱. عن ابن ابی یعفور قال: کنت عند ابی عبدالله علیه السلام اذ دخل علیه رجل من اصحابنا فقال له: أصلحك الله ربما اصاب الرجل من الضیق او الشدة فیدعی الی البناء یبینه او النهر یکرهه او المسننه یصلحها فما تقول فی ذلک؟ فقال ابوعبدالله (ع): ما احب انی عقدت لهم عقدة او وکیت لهم و کاء و ان لی ما بین لابتیها لا و لا مدة بقلم ان اعوان الظلمة یوم القیامة فی سرادق من نار حتی یحکم الله بین العباد؛ ابن ابی یعفور می‌گوید: روزی خدمت امام صادق (ع) بودم مردی از شیعیان وارد شده و چنین گفت: گاهی بعضی از ماها به ناچار برای بنی عباس بنائی می‌کنیم و یا برای آن‌ها نهری می‌کنیم و یا قناتی را لایروبی می‌نمائیم، نظرتان در این باره چیست؟ حضرت فرمود: حتی برای بدست آوردن کلیه

۳. عن الحسن بن علی بن فضال قال: حدثنی صفوان بن مهران الجمال قال: دخلت علی ابی الحسن الاول (ع) فقال لی: یا صفوان کل شیء منک حسنٌ جمیلٌ ما خلا شیئاً واحداً، قلت: جعلت فداک ای شیء؟ قال: إکراؤک جمالك من هذا الرجل یعنی هارون، قلت والله ما اکریته اشراً ولا بطراً ولا لاصیداً ولا للهوولکنی اکریه لهذا الطریق یعنی طریق مکه و لا اتولاه بنفسی و لکن انصب غلمانی.

فقال لی: یا صفوان ابقع کراؤک علیهم؟ قلت: نعم جعلت فداک، قال: فقال لی: اتحب بقاءهم حتی یرخرج کراؤک؟ قلت: نعم، قال: فمن احب بقاءهم فهومنهم و من کان منهم کان ورد النار.

قال صفوان: فذهبت وبعث جمالی عن آخرها فبلغ ذلك الی هارون فدعانی فقال لی: یا صفوان بلغنی انک بعث جمالك؟ قلت: نعم، فقال: لم؟ قلت: انا شیخ کبیر و ان الغلمان لا یفون بالاعمال.

فقال: هیات، ایها انی لأعلم من اشار علیک بهذا موسی بن جعفر. قلت: مالی و لموسی بن جعفر؟ فقال: دع هذا عنک فوالله لولا حسن صحبتک لقتلتک.

ابوعمر و کشی از علماء قرن چهارم هجری در رجال خود در شرح حال صفوان بن مهران جمال نقل می کند: روزی به محضر امام کاظم (ع) وارد شدم، آن حضرت فرمود: «ای صفوان همه کارهایت جز یکی خوب است، گفتم فدایت شوم آن یکی کدام است؟ فرمود: شترهایت را به هارون کرایه می دهی. گفتم: یا بن رسول الله به خدا من به منظور فساد و تکبر و شکر و عیاشی، شترهایم را به او کرایه نمی دهم بلکه فقط برای بردن آن ها به مکه این کار را می کنم، آن هم خودم همراه آن ها

نمی روم، بلکه غلامان خویش را می فرستم. فرمود: آیا پول کرایه ات به عهده آن ها باقی می ماند؟ گفتم: آری فدایت شوم، فرمود: آیا دوست داری آن ها زنده بمانند تا پول تو را بپردازند؟ گفتم: آری، فرمود: هر کس زنده ماندن آن ها را بخواهد، از آن ها است و هر کس از آنان باشد گرفتار آتش شود. صفوان می گوید: رفتم تمامی شترانم را فروختم، هارون از این ماجرا با خبر شده و مرا خواست و گفت: چرا شتران را فروختی؟ گفتم: پیر شده ام و غلامان نیز چنان که باید به کار نمی رسند، گفت: نه نه من می دانم چه کسی دستور فروش آن ها را به تو داده، این کار را به دستور موسی بن جعفر انجام داده ای، گفتم مرا با موسی بن جعفر چه کار؟ گفت: این حرف ها را کنار بگذار به خدا اگر حسن معاشرت تو نبود، دستور قتل را صادر می کردم.

به طوری که روشن است، این روایات و امثال آن حاکی از حرمت همکاری و تعاون با ستمکاران و حکام جور می باشد، ولی در مقابل این روایات مدارک و شواهد دیگری در دست است که خلاف آن را می رساند اینک ما پیش از آن که به بیان نتایج کلی بحث بپردازیم، قسمتی از آن مدارک را در ذیل ارائه می دهیم:

۱. امیر المؤمنین (ع) در رابطه با همکاری خود با خلفاء در نامه ۶۲ نهج البلاغه چنین می فرماید: فامسکت یدی حتی رأیت راجعه الناس قدر رجعت عن الاسلام یدعون الی محق دین محمد (ص) فخشیت ان لم انصر الاسلام و اهله ان أری فیہ ثلماً او هنماً تكون المصیبة به علی اعظم من فوت و لایتکم الئی انماهی متاع ایام قلائل. مدتی خود را کنار کشیدم ولی دیدم گروهی

از مردم از اسلام برگشته و دیگران را به نابودی دین رسول خدا(ص) فرامی خوانند بدین جهت ترسیدم که اگر به یاری اسلام و مسلمین برنخیزم شکاف و انهدامی در اسلام ببینیم که مصیبت آن برای من دردناک تر از غضب حقم می باشد».

و بدین گونه امام بر جواز همکاری خود با حکومتی که آن را غاصب می داند، استدلال می کنند، و چون ارتداد گروهی از مردم در دوران حکومت ابوبکر را می بیند و متعاقب آن جریان مسیلمه کذاب و دیگران پیش می آید، صلاح می بیند که با حکومت همکاری نمایند.

۲. حضرت سجاد (ع) در دعای ۲۷ صحیفه سجادیّه برای سربازان اسلام که از مرزهای اسلامی در مقابل کفر حفاظت می کردند و همه از سربازان بنی امیه بوده و به نفع آن ها کار می کردند، به جهت آن که اگر نبودند کفر پیروز شده و اسلام از بین می رفت، مرزدارانی که باعث تحکیم حکومت اموی بودند، دعا فرموده و از خدا برای آن ها صبر و تأمین رزق و استقامت در مقابل دوری از اهل و عیال می طلبید

اللَّهُمَّ وَايُّمَا غَايِ غَزَاهِم مِّنْ اَهْلِ مَلْتِكْ اَوْ مَجَاهِدٍ جَاهِدِهِمْ مِّنْ اِتِّبَاعِ سُنَّتِكَ لِيَكُونَ دِيْنُكَ الْاَعْلَى وَّ حَزْبِكَ الْاَقْوَى وَّ حِطُّكَ الْاَوْفَى فَلَقِيْهِ الْيَسْرُ وَ هَيِّئْ لِي الْاَمْرَ... وَاَنْسَهُ ذِكْرَ الْاَهْلِ وَّ الْوَالِدِ...؛ پروردگارا سربازانی از ملت اسلام و پیروان راه تورا که با کفار می ستیزند تا دین تورا پیروز و حزب تورا نیرومند گردانند، کار را برای آنان آسان و نیازهای آنان را برای آن ها برآورده و یاد اهل و عیال و فرزندان را از ایشان فراموش گردان.

۳. عبدالله بن سنان (رضوان الله علیه) از اصحاب امام صادق(ع) وزیر خزانه داری چهار

خلیفه ستمگر عباسی؛ منصور، هادی، مهدی و هارون بود. با این حال هم بزرگان، وثاقت او را مورد تأکید قرار داده و فرموده اند: او ثقه بوده و به هیچ وجه مورد ایراد و طعن نمی باشد، مرحوم نجاشی در رجال خود در رابطه با او می فرماید

عبدالله بن سنان كان خازناً للمنصور و المهدى و الهادي و الرشيد كوفي ثقة ثقة من اصحابنا جليل لا يطعن عليه في شيء؛ عبدالله بن سنان که مسئول خزانه داری منصور و مهدی و هادی و رشید بود از اهل کوفه و مورد اعتماد و ثقه است از شخصیت های جلیل القدر شیعه بوده و به هیچ وجه قابل ایراد و خدشه نیست.

مرحوم شیخ طوسی در کتاب فهرست، وثاقت او را مورد تأکید قرار داده آنگاه به معرفی تألیفات او می پردازد. ابو عمرو کشتی در رجال خود می گوید: او از ثقات اصحاب امام صادق (ع) و خزانه دار منصور و مهدی عباسی بود. علامه حلی در کتاب خلاصه درباره او می فرماید. وی خزانه دار منصور، مهدی، هادی، و رشید بوده و از اهل کوفه است از اصحاب ما و ثقه و جلیل القدر می باشد و هرگز قابل طعن و خدشه نیست.

شما فکر کنید کسی که مسئول خزانه داری و امور مالی چهار خلیفه ستمگر باشد تا چه حد با آن ها همکاری می کرده است، با این حال هم بزرگان او را ثقه و مورد اعتماد دانسته اند، این نیست مگر به خاطر آن که او از طرف امامان (ع) در این کار مأذون بوده و بودن او در دستگاه ظلم آن هم در آن پست حساس برای دین و مردم مفید بوده است و به شیوه ای حرکت می کرده که آن ها از شیعه بودن وی چیزی نفهمیدند؛ زیرا اگر بویی از شیعه بودنش می بردند در چنین پست مهمی

باقی نمی ماند.

۴. علی بن یقطین (رحمة الله) که از وزرای هارون الرشید بوده از خواص اصحاب امام کاظم (ع) به شمار رفته و جلالت او مافوق تصور است. کشتی در رجال خود درباره او از عبدالرحمان بن حجّاج چنین نقل می کند: به امام کاظم (ع) گفتم: علی بن یقطین مرا فرستاده که درباره او دعایی بفرمایید، فرمود: در رابطه با آخرت وی؟ گفتم آری، فَوَضَعَ يده علی صدره فقال: ضمنت لعلی بن یقطین الجنة وان لا تمسه النار ابداً؛ امام دست بر سینه گذاشته و فرمود: برای ابن یقطین بهشت و مصونیت از عذاب آتش را من ضمانت کرده ام. و در حدیث دیگر فرموده: انا اشهد انه من اهل الجنة؛ من شهادت می دهم که او از اهل بهشت است. و این مقامی است فوق تصور.

شیخ طوسی (رحمه الله) در کتاب فهرست فرموده: علی بن یقطین رضی الله عنه ثقة جلیل القدر له منزلة عظيمة عند ابي الحسن موسى عليه السلام عظيم المكان في الطائفة؛ علی بن یقطین مردی مورد اعتماد و جلیل القدر و پیش ابوالحسن موسی (ع) مقام بزرگی داشته و از نظر امامیه دارای موقعیت عظیمی بود.

و علامه در کتاب خلاصه چنین می فرماید: جریان وضو گرفتن او مطابق فقه اهل سنت به دستور موسی به جعفر (ع) و فرستادن لباس ارزشمند به محضر امام، در تاریخ روشن است.

۵. یوسف (ع) و پادشاه مصر:

عن الحسن بن موسی قال: روى اصحابنا عن الرضا (ع) انه قال له رجل: اصلحك الله كيف صرت الي ما صرت اليه من المأمون فكأنه انكر

ذالك عليه فقال له ابو الحسن (ع): يا هذا، ائما افضل النبي او الوصي؟ فقال لابل النبي قال فائما افضل مسلم او مشرك؟ قال لا بل مسلم، قال: فانّ العزيز عزيز المصر كان مشركاً و كان يوسف (ع) نبياً و إنّ المأمون مسلم و انا وصي و يوسف سأل العزيز أنّ يؤثبه حين قال «اجعلني على الخزان الارض ائني حفيظ عليهم» و المأمون أجبرني على ما انا فيه....

مرحوم صدوق در علل الشرايع نقل می کند: مردی به حضرت رضا (ع) گفت: اصلحك الله، چطور ولایت عهدی مأمون را پذیرفتی؟ (گوئی این مرد از این کار ناراضی بود) امام در جواب او فرمود: آیا پیامبر افضل است یا وصی پیامبر؟ گفت: پیامبر افضل است، فرمود: مسلمان افضل است یا مشرك؟ گفت مسلمان، حضرت فرمود: عزیز مصر مشرك بود و یوسف (ع) پیامبر، و مأمون مسلمان است و من وصی پیامبر، یوسف از عزیز خواست تا او را به سرپرستی خزانه های مملکت بگمارد و گفت من هم در نگهداری آن و هم در اداره آن توانا هستم. ولی مأمون مرا به این کار در حالی که از آن اکراه داشتم واداشت.

در روایات ریّان ابن صلت آمده است: آن حضرت پس از نقل جریان حضرت یوسف (ع) فرمود: «خدای داند که من از انجام این کار کراهت داشتم، ولی چون بر سر دوراهی ولایت و قتل قرار داشتم، به ناچار ولایت را پذیرفتم همان گونه که ضرورت، یوسف را بدان کار واداشت».

ناگفته نماند که همیشه در چنین مواردی نمی شود طرف کشته شدن را انتخاب کرد؛ زیرا بعضی اوقات، کشته شدن شقاوت است نه شهادت و سعادت، و امام (ع) که مصالح و مفاسد

را بهتر از هر کس می دانست قبول ولایت بدون مسئولیت را برگزیده شدن ترجیح داد.

۶. ابن شهر آشوب در مناقب آورده:

و حکى انَّ المنصور تقدّم الی موسی بن جعفر (ع) بالجلوس للتهنئة فی یوم النور و قبض ما یحمل الیه و فقال (ع): ائی قد فتشت الاخبار عن جدی رسول الله (ص) فلم اجد لهذا العید خبراً و أنّه سنّة للفرس و محابها الاسلام و معاذ الله انّ نحیی ما محاه الاسلام.

فقال المنصور: انما نفعل هذا سياسةً للجدد، فسألتك بالله العظيم ألا تجلسن فجلسن ودخلت عليه الملوك و الأمراء و الاجناد یهتوونهُ و یحملون الیه الهدایا و التحف و علی رأسه خادم المنصور یحصی ما یحمل فدخل فی آخر الناس رجل شیخ کبیر السن فقال له: یابن بنت رسول الله (ص) ائنی رجل صلوك لامل لی اتحفك و لكن اتحفك بثلاثة آیات قالها جدی فی جدك الحسین بن علی (ع):

عجبت لمصقول علاك فرنده

یوم الهیاج و قد علاك غبار

ولأسهم نفذتک دون حرائر

یدعون جدك و الدموع غزار

ألا تغضضت السهام و عاقها

عن جسمك الاجلال و الاكبار

قال: قبلت هدیتك اجلس بارک الله فیک و رفع رأسه الی الخادم و قال: امض الی امیر المؤمنین و عرّفه بهذا المال و ما یصنع به فمضى الخادم و عاد و قال هو یقول کلها هبة منی له، یفعل به ما اراد فقال موسی للشیخ اقض جمیع هذا المال فهو هبة منی لك.

حکایت شده منصور دوانیقی از امام کاظم

(ع) خواست در عید نوروز از طرف او هدایایی را که به خلیفه تقدیم می شد، بپذیرد، امام به او پیام داد:

«من اخبار جدم رسول خدا (ص) رازیرو رو کردم و

خبری در مورد این عید پیدا نکردم و این عید از سنن ایرانیان است که اسلام خط بطلان روی آن کشیده است، پناه به خدا می برم از این که آنچه اسلام آن را از بین برده دوباره بدست ما زنده شود».

منصور در جواب، پیام فرستاد که این کار به صلاح لشکریان است تو را به حق خدای بزرگ که

این درخواست را قبول کنی، امام درخواست او را پذیرفت و به جای وی نشست، حکام و

فرماندهان نظامی به محضر آن حضرت رسیده و پس از عرض تبریک، هدایای خود را تقدیم

می داشتند و خادم منصور از آن ها صورت برداری می کرد، در آخر جمعیت، پیرمردی وارد شده و

گفت: یابن رسول الله من مردی فقیرم مالی نداشتم تا تحفه بیاورم ولی در عوض سه بیت شعر

که جدم در باره جد تو حسین بن علی (ع) سروده به عنوان هدیه تقدیم می دارم

شگفتا از شمشیرهای آخته ای که لب تیز آن ها در حالی که گرد و غبار، نبردگاه را در برگرفته

بود به طرف تو برگردانده شد.

شگفتا از تیرهایی که بر پیکر پاکت فرو ریختند در حالی که اهل بیت بزرگوارت در چند قدمی تو

اشک می ریختند و جدت رسول خدا (ص) را به استمداد می طلبیدند.

چرا آن تیرها در هم نشکستند و چرا عظمت و بزرگواری تو مانع از فرود آمدن آن همه تیر بر پیکر

پاکت نشد؟!

امام پس از شنیدن اشعار فرمود: «هدیه ات را قبول کردم بنشین آفرین بر تو»، سپس خطاب به

خادم منصور فرمود: پیش او برو و بگو با این هدایا چکار کنم؟ خادم خبر آورد: خلیفه می گوید آن ها را به تو بخشیدم هر کار می خواهید بکنید و امام (ع) رو به آن پیرمرد کرده و فرمود: بردار من هم آن ها را به تو بخشیدم.

نتیجه:

با توجه به این روایات می توان گفت که هر نوع همکاری با ظالم را نمی شود حرام دانسته و همکاری کننده را آماج تاخت و تاز قرار داد، بلکه باید نوع همکاری را در نظر گرفته و پس از شناخت هدف و انگیزه و ارزیابی نتایج آن، روی آن قضاوت کرد. شواهد بالا نشان می دهد که همکاری با ظالم در صورت مفید بودن به حال مردم و داشتن نتایج مفیدی برای پیشرفت و ترویج دین، مانع ندارد و گرنه چگونه ممکن است؛ مثلاً علی بن یقظین وزیر هارون بوده و با او چنان همکاری تنگاتنگی داشته باشد و امام کاظم (ع) در بار او بفرماید: «او اهل بهشت است» همکاری امثال مرحوم شیخ بهائی و مرحوم مجلسی با سلاطین صفویه و همکاری علماء با سلاطین دیگر نیز از این قبیل بود؛ زیرا آن ها می خواستند از وجود سلاطین به نفع دین و مذهب استفاده کنند، مرحوم شیخ بهائی (ره) روی شاه عباس چنان اثر گذاشت که او را با پای پیاده از اصفهان به مشهد آورد، شاه عباس در حرم شریف امام رضا (ع) چنان خضوعی از خود نشان داد که همچون خادمان حرم، قیچی بدست گرفته و زبان سوخته شمع ها را می گرفت و در این حال، شیخ، اشعاری رازمزه می کرد که به شاه هشدار می داد مواظب باش که بال های ملائکه را قطع نکنی.

همین طور مجلسی (رحمه الله) و دیگران از نفوذ شاهان استفاده کرده و بالاخره توانستند ایران را به صورت کشور ولایت امیرالمؤمنین (صلوات الله علیه) در آورند این ها همان راه علی بن یقظین و عبدالله بن سنان ها را رفتند بلکه ارزش کار آن ها دهها مرتبه از ارزش کار علی بن یقظین و ابن سنان بالاتر بود.

در خاتمه مستدرک الوسائل ص ۴۳۲ و ۴۳۳ در شهداء الفضیلة مرحوم علامه امینی در ترجمه محقق کرکی، اجازه نامه شاه طهماسب صفوی را که در رابطه با حل و فصل امور اسلامی به آن مرحوم داده بخوانید و آنگاه کارهایی را که آن بزرگوار در زمان شاه طهماسب انجام داده در نظر بگیرید آن وقت می فهمید که علمای بزرگ ما از همکاری با سلاطین چه هدفی داشته اند. شگفتناکه برخی از بزرگان امثال شیخ بهائی و مجلسی و نظایر آن ها مورد تاخت و تاز قرار گرفته و نعوذ بالله آنان را توجیهگر سلاطین قلمداد کرده اند. در حالی که آن بزرگواران در این حرکت جز از امامان خود پیروی نکرده اند، آن وقت عده ای تحت تأثیر فرهنگ های غیر اسلامی قد برافراشته اند و این شخصیت های عظیم القدر، حاملین مشعل نورانی علوم آل محمد (ص) را مورد تهمت و شماتت قرار داده اند.

کافی، ج ۵، ص ۱۰۷.

کافی، ج ۵، ص ۱۰۶.

اختیار معرفه الرجال ج ۲، ص ۷۴۰، (مؤسسه آل البیت)

نهج البلاغه فیض الاسلام نامه، ۶۲، ص ۱۰۴۸.

سوره یوسف / ۵۵.

علل الشرایع، ص ۲۳۸ باب ۱۷۳.

بجاری، ج ۴۸، ص ۱۰۸ از مناقب.

منبع: نور علم- شماره ۳۳، آذر ۱۳۶۸

دومین شماره

راهی

سال ششم

شماره ۸۳

پانزده تیرماه ۱۳۸۹

۱۱۴

آیت‌الله قرشی : مفسر غریب قرآن کریم

پژوهش‌های میان رشته‌ای قرآن کریم

فصلنامه تخصصی سازمان فعالیت‌های فرهنگی آئین دانشگاه جوان کشور

- قرآن کریم و مهندسی اجتماعی
- توسعه عدالت محور و الگوی ایرانی - اسلامی آن
- بررسی تطبیقی جرایم علیه عدالت قضایی از دیدگاه قرآن و حقوق کیفری
- قرآن کریم و کثرت گرایی دینی
- جستاری در نظام آفرینش جنین در قرآن ، واکاوی مرحله نخست رشد و تکامل
- قرآن کریم چشمه سار زیبایی شناسی
- تربیت اسلامی (گذر از اهداف کلی به اهداف رفتاری)
- مکان و مسکن از منظر اسلام

اولین نهمین همایش الکترونیک قرآنی

بayan

کاری از سازمان فعالیت های قرآنی
دانشجویان کشور

برای اشتراک و مشاهده شماره های قبلی بیان
به آدرس **Bayanmag.ir** مراجعه نمایید.